دان و ستاندنەك دگەل هەڤالێ من یێ بێ باوەر - مولحد -

بسم الله الرحمن الرحيم

پەرتوك : دان و ستاندنەك دگەل هەڤالێ من یێ بێ باوەر – مولحد –

نڤیسین: مصطفی محمود

وەرگێڕان: ئدریس غازی

پێداچوونا ناڤەرۆكێ: د. سعید سلیمان

پێشكێشكرن : د. ئاماد كازم

ژمارا سپاردنێ: D- / 2095 / 18

چاپا ئێكێ 2018

دان و ستاندنەك دگەل هەڤالێ من یێ بێ باوەر - مولحد -

نڤیسین

مصطفى محمود

وەرگێڕان

ئدریس غازی

پێشگۆتنا پێشکێشەری

سوپاسی بۆ وی خودایی یێ مرۆڤ ب رێز و رویمەت کری ب وێ چەندێ کو کرییە سەروەرێ زیندەوەران پشتی ئەمانەتا مەزن پێ سپارتی ئەڤا ب وێ جوفرێن گرێکێن گەردوونی یێن مەزن دئێنە ڤەکرن، و ب وێ ئارمانج ژ هەبوونێ دئێتە زانین، و ب وێ راستیێن زانینێ دئێنە ئاشکراکرن، و خودێ مرۆڤ کرییە جهگر د ئەردیدا دا ئەردی ئاڤاکەت ژلایێ باوەرییێ و رەوشتانڤە ب رێکا زانستێن وەحییێ، و ئاڤاکەت ژلایێ ماددی و شارستانیڤە ب رێکا زانستێن ئاقلی - ژیری - و هزری و جڤاکی و ئەزموون گەریڤە.

و ژ پێدڤییێن ڤێ جهگری و ئاڤاکرنێ هەبوونا هەڤڕکییێیە د ناڤبەرا باشی و خرابییێ و هەقی و پویچییێدا و ئەڤ هەڤڕکییە یا بەردەوامە و جارانێیە د ناڤبەرا واندا جار ئەو ب سەردکەڤیت جار یێ دی، ڤێجا خودێ مرۆڤ ئاراستەکرن ب رێکا وەحییێ و کارئینانا ئاقلی و هزرێ بۆ دویڤچۆنا رێکا هەقی و باشییێ و خۆدانەپاش ژ رێکێن خرابی و پویچییێ، و خودێ ئەو سەرپشککرن و ئازادی دا وان کا کیژ رێکێ هەلبژێرن و خەلاتکرن و سزادان پاشئێخست بۆ رۆژا دویماهییێ. و هەڤڕکی ل چاخێ مە گەهشتییە گوپیتکێ و هزرێن ماددی شیاینە زالگەهێ ل سەر کاروباران بکەن ژ ئەنجامێ لادان و پاشکەفتنا مرۆڤێن دیندار و ئاییەنپەروەر و لاوازییا ئالییێن زانینێ ل دەف پترییا بانگخوازان و پاشکەفتنا وان ژ کاروانێ شارستانییەتێ ژبەر پشت بەستنا وان ب چاڤلێکرنێ و گۆتارا دلینی و هەست و سۆزان و قالبدانا وان بۆ ئایینی د کاروبارێن پەرستنێ ب تنێدا، بەرانبەر ڤێ چەندێ هزرێن ماددی پشتا خۆ ب زانستی و ئاقلی و بیردۆزێن زانینێ بەست و ڤێ چەندێ وەل وان کر زالگەهێ ل سەر ئاقلان بکەن و وان بەر ب قایلبوونێ ب هزرێن خۆ ببەن.

بەلێ خودێ ل هەمی سەردەمان هندەك زەلامێن رەوشەنبیر ب راستەرێیيا باوەرییێ و زانستی بەرهەڤ دكەت و ئەو رادبن ب ئینانا بەلگەیان ل سەر راستییێن باوەرییێ و بەرسڤدانا گومانبازییێن دوژمنان و دیاركرنا لاوازییا وان ب بەلگەیێن ئاقلانە و زانستی و لوژیكی. و د گەرمەكەرما دوژمناتییێدا هزرڤانێ ئیسلامی د. مستەفا مەحموود پەیدابوو ب پەیرەو و رێبازەكا نوی یا وەرگرتی ژ گیانێ وەحییێ و مەرەمێن وێ و یا رۆهن و ئاشكرا ب زانستێن ئاقلیی و ئەزموون گەری، و شیا مفای ژ ئەزموونێن زانایێن فەلسەفێ و لوژیكی وەرگریت و ل پێشییا وان ئیمامێ غەزالی ب رەنگەكی كو تو هزرا ئیمامێ غەزالی د پترییا پەرتوكێن ویدا دبینی، ئەوی (89) پەرتوك نڤیسان و دانان و نێزیكی (400) خەلەكەیێن بەرنامێن تەلەفزیۆنی پێشكێشكرن د بابەتی زانست و باوەرییێدا، و پەیرەو و رێبازا وی ئەو بوو گێنگەشە دگەل بێ باوەران دكر و بەلگە بۆ وان د ئینان ب هەمان پیڤەرێن وان یێن ماددی و زانستی، ڤێجا د ئەنجامدا شیا باوەرییێ د دلێن ملیۆنەها گەنجان و رەوشەنبیران ئەوێن هاتینە خاپاندن ب گومانبازیێن رۆژهەلاتناسا و ماددییان و پێ داخباربووین زیندی بكەت. و ئەڤ پەرتوكا ل بەر دەستێ هەوە ئێك ژ بەرهەمێن وی یێن زانستییە ئەڤێن مەرەمێن وەحییێ و شێوازێ زانستی و بەلگەئینانا ئەقلی و هزری و فەلسەفی تێدا پێكڤە كۆمكرین ب شێوازەكێ رەوان و سەرنجراكێش و دەربرینەكا ئاست بلند كو تێدا بەرسڤا پسیارێن بێ باوەران - مولحدان - ددەت ل دۆر ئایینێ ئیسلامێ، و پسیارێن ماددی ئەوێن كو چێدبیت ئاقلی مرۆڤی ب ئازرینیت و پسیار بكەت د دەمەكی ژ دەماندا، وەكی: ئەرێ خودێ هەیە؟. و كێ خودێ ئافراندییە؟ و بۆچی خودێ خرابی ئافراندییە؟ و هندەك پسیارێن دی ل دۆر گیانی - روحێ - و وژدانێ و هەلویستێ ئایینی ژ وەراركرنێ ... هتد.

نڤیسەری پەیرەوێ سالۆخدانێ ب کارئینایە د بەحسکرنا گومانبازی و پسیارێن بێ باوەراندا، بەلێ ئەوی پەیرەوێ شیکاری و بەلگەئینانا ئەقلی و لوژیکی و شێوازێ زانستی ب کارئینانە بۆ بەرسڤدانا وان، ڤێجا ب رەنگەکێ باش بەرسڤدانە و شیایە ب رێکا وان بەرسڤێن خۆ بەلگەیان ل سەر راستیێن باوەرییێ بینیت و گومانبازییێ ژ رە و ریشالا ب هەلکێشیت. لەورا دێ بێژم دڤێت گەنجێ موسلمان ئەوێ گرنگییێ ب هزرێ ددەت ڤێ پەرتوکێ بخوینیت خواندنەکا هێمن و هێدی و کویر و مفای ژ پەیرەو و رێبازا پەرتوکێ و رێك و شێوازێ پێشکێشکرن و شیکارکرنێ وەرگریت، و دگەل کو مفایێن مەزن تێدا هەنە بەلێ هەر دێ مینیت هەولدان و زەحمەتەکا مرۆڤیی یا تووشی شاشی و کێماسیان کو د شیاندایە مرۆڤ بزانیت و خۆ ژێ ب پارێزیت.

ب راستی ئەز زێدە کویفخوش و بەختەوەربووم دەمێ من زانی ماموستایێ رێزدار و داهێنانکار (ئدریس غازی) رابوویە ب وەرگێڕانا ڤێ پەرتوکێ بۆ زمانێ کوردی ب زارێ کرمانجییا ژووری، و ئەز بخۆ ب سەبلندی دزانم کو من ئەڤ پێشگۆتنە نڤیسایە بۆ ڤی کارێ پیرۆز و هیڤییا من ئەوە ئەڤ زەحمەتە ببیتە بنیاتەك بۆ ئاڤاکرنا هزرکرنا رەخنەگر ل دەف گەنجێ کورد و شیانێن وی پێشبێخیت دا یێ هشیار و شارەزا بیت د بەرسڤدانا گومانبازییێن بێ باوەرییێ و راکرن و نەهێلانا تاریاتییا هزری د ئاقلێن وان کەساندا ئەوێن هاتینە خاپاندن ب کومانبازییێن بێ باوەران و پێ داخباربووین.

د. ئاماد کازم

بسپۆر د بەلگەئینانا فەلسەفیدا

پێشگۆتنا وەرگێڕی

ئەڤ پەرتوکە ژ ناڤدارترین پەرتوکێن دکتور مستەفا مەحموودییە و بەربەلاڤترین پەرتوکێن وییە د ناڤ خواندەڤاناندا، تێدا گێنگەشەیا گەلەك هزرێن بێ باوەران و ئەوێن گومانا ل سەر ئایینێ ئیسلامێ د ئازرینن دکەت، ب رێکا بەلگەیێن لوژیکی و ئاقلانە، و تێدا گەلەك ئایەتێن قورئانێ دئینیت و ب رەنگەکێ وەسا راڤەدکەت کو بەرسڤا گەلەك پسیاران ددەت، خواندنا ڤێ پەرتوکێ پێدڤی تایبەتمەندییێ ناکەت و هەمی کەس ب گشتی دشێن بخوینن و مفای ژێ وەرگرن بۆ خۆپاراستنێ دژی هزرێن بێ باوەران.

دەمێ من ئەڤ پەرتوکە خواندی من مفایەکێ باش ژێ وەرگرت و شێوازێ وێ یێ جوان و سەرنجڕاکێش بوو، و ناڤەڕۆکا وێ یا بهێز بوو، ب راستی من تامەکا خوش و تایبەت ژێ دیت نەخاسمە نوکە و د ڤی سەردەمیدا هەر هەمان پسیار و گومانێن وی بەرسڤداین و گەلەکێن دی یێن وەکی وان جارەکا دی سەرهەلددەن و دەردکەڤن و ئەم پێدڤی شێواز و پەیڕەوێ وینە - دگەل پێشڤەبرن و ل سەر زێدەکرنێ - بۆ بەرسڤدانێ، ژبەر ڤێ چەندێ من ب فەر دیت وەرگێڕم بۆ زمانێ کوردی زارێ کرمانجییا ژووری چونکی هاتییە وەرگێڕان بۆ زارێ کرمانجییا ژێری لەورا من ناڤێ خودێ ئینا و دەست هاڤێتێ.

نڤیسەر ژی دکتور مستەفا مەحموودە، نوژدار و نڤیسەرێ مسری یێ ناڤدار، ئەز گەلەك بەحسێ وی ناکەم چونکی ل دویماهییا پەرتوکێ مە دانیاسینەك بۆ کرییە و دکتور ئامادی ژی د پێشگۆتنا خۆدا هندەك ئاماژە پێ کرینە.

ب راستی من زەحمەتەکا مەزن ب وەرگێڕانێڤە بر، چونکی هندەك زاراڤێن فەلسەفی و زانستی یێن ب زەحمەت کارئینانینە، من گەلەك هەولدایە شێوازەکێ سادە و ب ساناهی یێ دویر ژ فەلسەفەیا زمانی ب کاربینم، هەروەسا من هەولدایە هندی شیایم چو دەستکارییان تێدا نەکەم ژبەر ئەمانەتا زانستی، هندەك زاراڤێن ب زەحمەت من وەرگێڕاینە بەلێ بەرانبەر وان زاراڤێ عەرەبی ژی هێلایە بۆ پتر ڕۆهنکرن و تێگەهشتنێ.

ئێك ژ ئاریشەیان زاراڤێن زانستی بوون، من ڤیایە وان زاراڤان ب کاربینم یێن ل سیستەمێ پەروەردێ دئێنە ب کارئینان بەلێ چێدبیت من نەشیابم هەمی زاراڤێن زانستی وەکی وان ب کاربینم، سوپاس بۆ خودێ من پاشخانەکا زانستی یا باش هەیە د ڤی بیاڤیدا و من پەرتوك و گوتار و ڤەکۆلین و بەرنامەیێن زانستی هەنە و تا رادەکێ باش من ئەزموونەك د ڤی بیاڤیدا هەیە، بەلێ ب راستی هندی مرۆڤ یێ شارەزا بیت دێ هەر کێماسی ل دەف هەبن و ئەڤە تشتەکێ سروشتییە چونکی ئەم مرۆڤین و مرۆڤ نەیێ هەڤتەمامە و هەر کێماسی ل دەف هەنە، ڤێجا هەر تشتێ من یێ دروست ژ کەرەم و پشتەڤانییا خودێ یە و هەر تشتێ من یێ شاش و خەلەت ژ من و نەفسا منە، و دەرگەهێ دل و ئاقلێن من ڤەکرینە بۆ هەر بوچۆن و رەخنەکێ و دێ ب سینگەکێ بەرفرەه وەرگرم.

تشتێ من ل سەر پەرتوکێ زێدەکری ئەوە کو من هندەك پەراوێز و دەهمەن ل سەر زێدەکرینە ل دۆر دەرئێخستنا فەرموودەیێن پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) هەروەسا ل دۆر هندەك زاراڤ و بابەتێن د پەرتوکێدا هاتین و من دیتی پێدڤی ڕۆنکرنێ و دانەنیاسینێ نە، ئانکو پەراوێز و دەهمەن هەمی ژ دەف منن و چو یێن نڤیسەری نینن، هەروەسا ل دویماهییا پەرتوکێ من دانەنیاسینەك بۆ نڤیسەری کرییە زێدەباری دانەنیاسینا وەرگێڕی.

سوپاسییا هەر کەس و ئالییەکی دکەم یێ پشتەڤانییا من کری، ب تایبەتی سوپاسییا دکتور ئاماد کازم دکەم بۆ نڤیسینا پێشگۆتنێ بۆ ڤێ پەرتوکێ، هەروەسا سوپاسییا دکتور سەعید سلێمانی دکەم بۆ پێداچۆنا ناڤەرۆکا پەرتوکێ و راستڤەکرنا هندەك شاشییان، هەروەسا سوپاس بۆ ماموستا (سالم بادی) کو بەردەوام پشتەڤان و هاندەر بوویە بۆ من بۆ وەرگێڕانێ، دیسا سوپاسیا کاك (دیان جەمیل) دکەم کو هاریکارییا من کری بۆ وەرگێڕانا هندەك زاراڤێن زانستی، دیسا سوپاسییا هەردوو ماموستایێن زمانزان (ئیسماعیل تاها شاهین) و (محەمەد سالح پێندرۆیی) دکەم بۆ هاریکاری و شیرەتێن وان یێن زمانی.

بەری هەمییان سوپاسییا خودێ دکەم هاریکاری و پشتەڤانییا من کری بۆ وەرگێڕانا ڤێ پەرتوکێ و دوعا ژێ دکەم ژ من قەبویل بکەت و ب کەتە د تەرازییا خێرێن مندا ل رۆژا دویماهییێ و هیڤیدارم من شیابیت ب ڤی کاری خزمەتەکێ پێشکێش بکەم و داخوازێ ژ خواندەڤانان دکەم من ژ دوعایێن خۆ بێ بەهر نەکەن و هەمی سوپاسی بۆ خودانێ هەمی جیهانان.

وەرگێڕ

دهۆك 2018/4/14

پێشگۆتنا نڤیسەری

چونکی خودێ غەیبە .. و چونکی ئایندە غەیبە .. و چونکی ئاخرەت غەیبە .. و چونکی ئەوێ دچیتە د گۆڕێدا نازڤڕیت .. متایێ بێ باوەرییێ - ئیلحادێ - بەلاڤبوو .. و هزرێن ماددی زالبوون، و مرۆڤان پەرستنا خۆ کر و رادەستی دلخوازییێن خۆ بوون، و بەرێ خۆ دا دنیایێ و سەرا قازانج و مفایێن وێ ب شەڕ چۆن .. و پترییا وان وەسا هزر کر کو پشتی دنیایێ چو تشت نینن، و پشتی ژیانێ چو نینە .. و وەلاتێن مەزن ب شەڕ چۆن سەرا زێڕ و سامانێن ئەردی .. و گاوری بۆ خودانا بیردۆزان، و ماددییەت بۆ خودانا فەلسەفەیان، و رەتکرنا باوەرییێ بۆ خودانا پەرستگەھ و پیرا و رەتکەرێن باوەرییێ رۆگەهەك - کەعبەك - بۆ چێبوو خۆ ب بریێن وێڤە دگرن و قەستا وێ دکەن بۆ حەجێ د ئاکنجیبوون و گەشتێن خۆدا .. کەعبەکا خودان هەیبەتە دبێژنێ ((زانست)).

و دەمێ مەسەلا ((جینێ مرۆڤایەتی)) دەرکەفتی ئەو پەرتوکا بچویك یا پێکهاتی ژ پێنج مەلیۆن بەرپەڕا د خانەیێن هەر ئێکی ژ مەدا، و ئەڤا نڤیسای د بیاڤەکی خانەیی یێ میکرسکۆبیدا د سێ مەلیار پیتێن کیمیاییدا، و قەدەرا هەر ئێکی ژ مە، و خالێن هێز و لاوازییا وی، و ساخلەمی و نەساخییێن وی ئاشکراکرین .. ل وی دەمی جیهان هەمی هشیاربوو هەروەکی تووشی لێدانەکا کارەبایی بووی .. چەوا؟ و کەنگی؟ و ب چ پێنۆسێ نەبەرچاڤ ئەڤ (پەرتوکا) هویر ل دۆر پاشەڕۆژەکا هێشتا نەهاتی هاتییە نڤیسین؟ و ئەو کییە ئەڤ هەمی پێزانینە نڤیسایین؟ و ب چ رێك .. و ئەو کییە دشێت ڤی تشتێ هوسا بنڤیسیت؟

و مە دیت سەرۆکێ مەزنترین وەلات ل جیهانێ (کلینتون) ل سەر شاشا تەلەفزیۆنێ دەرکەفت و ب سەلیقەیەکا ب خوشکاندن گۆت: ل دویماهییێ

پێزانینێن تەمام ل دۆر ((جینێ مرۆڤایەتی)) هاتنە کۆمکرن، و چو نەمایە زانا ب سەر وێ جوفرێ هەلببن ئەوا خودێ قەدەرێن مە پێ نڤیساین ..

هوسا ناڤێ خودێ (الله) ب ناڤ د بەیاننامە ویدا هات گۆتن.

بەلێ .. هشیارییەکا بەروەخت بوو .. دویڤدا بوو گێنگەشە .. و دەنگە دەنگ .. و ڤیژ ڤیژ .. و گەلەك ئاخفتن .. ب ناڤێ ئایینی .. و ب ناڤێ زانستی .. و بوچۆنێن وان ژێکجۆدا بوون.

و پسیارێن کەڤن ل دۆر ئازادییا مرۆڤی زڤڕینەڤە .. و ئەرێ ئەو یێ نەچارە (مُسيَّر) یان یێ ئازادە (مُخيَّر)؟

و مادەم خودێ کریارێن مە ل سەر مە تەقدیر کرینە و بۆ مە حەزکرینە بۆچی دێ حسێبێ دگەل مە کەت؟

و بۆچی خودێ خرابی (شرّ) چێکرییە؟

و گونەها وی چییە یێ قورئان نەگەهشتییێ؟

و هەلویستێ ئایینی ژ وەرارکرنێ - تطور - چییە؟ و بۆچی ئەم دبێژین کو ئەستەمە قورئان چێکری بیت؟

و جارەکا دی ئەو دان و ستاندنا کەڤن دگەل هەڤالێ من یێ بێ باوەر زڤڕی .. و بابەتێن وێ زڤڕینەڤە ل دۆر: نەچاری و ئازادی، و رابوونا پشتی مرنێ، و چارەنڤیس، و حسێبێ .. جارەکا دی بوونە بابەتێن سەردەمی.

و ئەڤ چاپا نوی ژی زڤڕیڤە د دەم و ژڤانێ خۆدا، دا پشکدارییێ د چارەسەرکرنا ڤێ گرێکێدا - لغز - بکەت .. و دا جارەکا دی بابەتی ب ئازرینیت د چارچۆڤەیێ لوژیکێ زانستێ خۆجە و ئاماژەیێن قورئانی .. و پشتڕاستییا خودایی ئەڤا نەهەژیێت.

جارەکا دی پەرتوکا مە د ژڤانێ خۆدا زڤڕیڤە.

و دان و ستاندنا هێمن و ئاڤاکەر جارەکا دی بخێر بێت.

مصطفى محمود

1- کەس ژێ نەبوویە و ژ کەسێ نەبوویە

هەڤالێ من کەسەکە حەژ جرەبڕێ دکەت و زێدە حەژ ئاخفتنێ دکەت، و ئەو یێ ل وێ باوەرێ کو ئەم - خودان باوەرێن ساوێلکە - ل سەر هزرێن چو بنیات بۆ نەهەی دژین و بخۆ دکەینە کەنی - خۆ د خاپینین - ب بەحەشتێ و پەرییا، و خوشی و جوانییێن دنیایێ ژ دەست ددەین .. ب ڤێ هەلکەفتێ هەڤالێ من دەرچۆیێ فەرەنسا یە و دکتۆرا وەرگرتییە و دگەل (هیبیزا)[1] ژیایە و یێ وەلێ هاتی هەمی تشتا رەت دکەت.

ب تڕانەپێکرنڤە گۆتە من:

- هوین دبێژن: خودێ یێ هەی، و بەلگەیێ وە یێ ژ هەمییان بهێزتر یاسایا ئەگەرییێ یە ((السببية)) ئەڤا دبێژیت هەر چێکرییەکی چێکەرەك هەیە، و هەر ئافراندییەکی ئافراندەرەك هەیە، و هەر هەبوویەکی پەیداکەرەك هەیە.. تەڤن بەلگەیە ل سەر تەڤن رێسی، و وێنە ل سەر وێنەچێکەری، و نەخش ل سەر نەخشچێکەری، و ب ڤی لوژیکی گەردوون مەزنترین بەلگەیە ل سەر خوداوەندێ ب روومەت ئەڤێ ئەو ئافراندی.

---

(1) (هیبز): دیاردەیەکا جڤاکییە د بنیاتدا بزاڤەکا گەنجان بوو ل سالێن شێستا و حەفتییاندا ژ چەرخێ بیستێ ل ئەمریکا پەیدابوو، پاشی ل وەلاتێن دی یێن رۆژئاڤای بەلاڤەبوو، ئەڤ بزاڤە ل دژی بهایێن سەرمایەدارییێ دناڤ قوتابییێن زانکۆیێن ئەمریکی دەرکەفت وەك نەرازیبوون ل سەر سیمایێن ماددی و پراگماتی و رەوشەنبیرییا مەزاختنێ، و ڤان گەنجان خۆ جوداکر ب هندەك سیمایان وەکی درێژکرنا پرچێ و ل بەرکرنا جلکێن دڕیایی و گەڕیان ل دەڤەرێن جودا جودا وەك نێزیکبوونەك بۆ سروشتی و حەژێکرنا وان بۆ وێ، ڤان کۆمێن گەنجان پەنا بۆ کەرەستێن بێهوشکەر و سێکسی و موزیکا رۆکێ بر وەك دەربرین ژ نەرازیبوونا خۆ ژ بهایان و جەڕباندنا هندەك تشتێن نوی. وەرگێڕ.

مە باوەری ب ڤی ئافراندەری ئینا و مە راست دەرئێخست .. ئەرێ ما مە ماف نینە ب هەمان لوژیك پسیار بکەین .. و کێ ئافراندەر ئافراندییە .. کێ ئەو خودایە ئافراندییە ئەوێ هوین بەحسێ وی بۆ مە دکەن؟ ئەرێ ما هەمان بەلگەئینانێن هەوە بەرێ مە نادەتە ڤێ چەندێ .. و ل دویڤ هەمان یاسایا ئەگەرییێ .. هوین چ دبێژن بۆ ڤێ تەپکێ خودان خێر بن؟

ئەم دێ بێژینە وی: پسیارا تە نە یا دروستە .. نە تەپکە و نە چو تشتێ دی، تو دانپێدانێ دکی کو خودێ ئافراندەرە پاشی دبێژی: کێ ئافراندییە؟! تو د هەمان رستەدا وی د کەیە ئافراندەر و ئافراندی و ئەڤە هەڤدژییە.

و رویێ دی یێ نە دروستی و خەلەتییا پسیارێ ئەوە کو تو وەسا هزر دکەی ئافراندەر دکەڤیتە دبن یاسایێن ئافراندییێن خۆڤە.. ((ئەگەری)) یاسایا مەیە ئەم کورێن دەم و جها، و ئەو خودایێ دەم و جە ئافراندین چو پێ نەڤێت د سەر دەم و جهاندایە، و چێنابیت ئەم وەسا هزر بکەین کو یێ گرێدایە ب دەم و جهانڤە، و هەروەسا نە ب یاسایێن دەم و جهانڤە.

و خودێ یە ئافراندەرێ یاسایا ئەگەرییێ ڤێجا چێنابیت ئەم وەسا هزر بکەین کو ئەو ((یاسایا ئەگەرییێ)) یا وی ئافراندی ئەو ژی دچیتە دبنڤە و ژ وی ژی دگریت.

و تو ب ڤێ ئاخفتنا نە بنەجه و بێ رامان وەکی وان بویکای ئەوێن ب دوکمەکی د لڤلڤن و وەسا هزر دکەی کو ئەو مرۆڤێ ئەو بویکە چێکری ئەوژی ب دوکمەکی د لڤلڤیت .. ئەگەر ئەم بێژینە وی ئەو بخۆ یا دلڤلڤیت

ژ دەڤ خۆ .. دێ بێژیت: ئەستەمە تشتەك ژ دەڤ خۆ ب لڤلڤیت .. ئەز وەسا دبینم د جیهانا مندا هەمی تشت ب دوکمەکی دلڤلڤن.

و تو هەروەسا هزر ناکەی کو خودێ یێ هەی خۆ بخۆ بێی پەیداکەر .. چونکی بتنێ تو وەسا دبینی هەمی تشتێن دەوروبەرێن تە پێدڤی پەیداکەرەکینە، و تو وەکی وی یێ هزر دکەت کو خودێ پێدڤی پەراشۆتێ یە دا بێتەخوارێ ل سەر مرۆڤا، و پێدڤی ترۆمبێلەکا - پاسەکا - ب لەزە دا بگەهیتە پێغەمبەرێن خۆ .. خودێ یێ پاك و پاقژ و بلندە ژ ڤان سالۆخەتا بلندییەکا مەزن.

فەیلەسۆفێ ئەلمانی (ایمانوئیل کانط) د پەرتوکا خۆدا (نقد العقل الخالص) زانی کو ئاقل - ژیر - نەشێت هەمی زانیارییان بزانیت دەربارەی ناڤەرۆك و راستییا تشتان و چونکی ئەڤ ئاقلە وەسا یێ هاتییە دروستکرن بۆ زانینا تشتێن پشکی (جزئي) و سیمایان بتنێ، هەر د وی دەمیدا ئەو نەشێت هەبوونا تشتێن تەڤگر بزانیت وەکی هەبوونا خودایی .. بەلێ مە خودێ ناسکر ب وژدانێ[1] نە ب ئاقلی .. مەیل - حەز - و ڤیانا مە بۆ دادییێ بەلگەیێ مەیە ل سەر هەبوونا یێ دادپەروەر .. هەروەکی تێهناتییا مە بۆ ئاڤێ بەلگەیێ مەیە ل سەر هەبوونا ئاڤێ.

بەلێ ((ئەرستو)) بەحسێ ل دویڤئێکییا ئەگەران دکەت و دبێژیت: کورسیك ژ دەپی هاتییە چێکرن، و دەپ ژ دارێ یە، و دار ژ توڤییە، و توڤ ژ جوتیارییە .. و نەچاربوو بێژیت ئەڤ بەحسکرنا ل دویڤئێك د دەمێ بێ دویماهیدا دڤێت

---

(1) ئەم ب دل و دەروونی خودێ د نیاسین نە ب ئاقلی.

مە بگەهینیتە دەستپێکا ئێکێ بۆ ئەگەرەکێ نە پێدڤی چو ئەگەرا .. ئەگەرێ ئێکێ یان بزوینەرێ ئێکێ یێ نە پێدڤی ئێکی بیت وی بلڤلڤینیت .. ئافراندەرەکێ نە پێدڤی ئافراندەری .. ئەم ژی هەر ڤێ دبێژین ل دۆر خودێ.

بەرسڤا (ئبن عەرەبی)[1] ل سەر ڤێ پسیارێ ((پسیارا کێ خودێ ئافراندییە؟)) ئەڤە بوو: ئەڤە پسیارەکە ئاقلەکێ خراببوی نەبیت بۆ نائێت و ل دەڤ پەیدانابیت .. خودێ دبیتە بەلگە ل سەر هەبوونێ و نەیا دروستە ئەم هەبوونێ بکەینە بەلگە ل سەر خودێ .. ب تەمامی هەروەکی ئەم دبێژین رۆناهی دبیتە بەلگە ل سەر رۆژێ (رۆژا بەروڤاژی شەڤێ)[2] .. و دێ بەروڤاژی کەین ئەگەر مە گۆت رۆژ دبیتە بەلگە ل سەر رۆناهییێ.

خودێ د فەرموودەیا قودسیدا دبێژیت: (أنا يُستدلُّ بي .. أنا لا يُستدلُّ عليّ)[3]، ئانکو: (ئەز د بمە بەلگە و ب من تشت دئێنە زانین .. نەکو تشت دبنە بەلگە ل سەر من).

---

(1) ئبن عەرەبی ئێك ژ ناڤدارترین سۆفییانە، سۆفییان ب گشتی و دویکەتییێن وی ب تایبەتی نازناڤێ (شێخێ مەزن) دانابوو سەر، ل سالا (1164)ز ل ئەندەلوسێ ژ دایکبوویە، و ل سالا (1240)ز ل دیمەشقێ چوویە بەر دلۆڤانییا خودێ. وەرگێر.

(2) د زمانێ کوردیدا ئەم پەیڤا رۆژا بەرانبەر هەرسێ پەیڤێن عەرەبی (الشمس، النهار، اليوم) بکاردئینین، لەورا دەمێ ئەم پەیڤا رۆژ بکاردئینین هندەك جارا پێدڤی رۆنکرنێ یە کا مەرەما مە پێ کیژ ڤان هەرسێ پەیڤێن عەرەبییە. وەرگێر.

(3) هندەك زانا دبێژن ئەڤ فەرموودەیە یا لاوازە، و دروستە مرۆڤ خودێ بنیاسیت ب رێکا چێکرییێن وی و چەندین ئایەتێن قورئانێ هەنە بەرێ مە د دەنە هزرکرنێ د چێکرییێن ویدا پێخەمەت نیاسینا وی. وەرگێر.

خودێ ئەو بەلگەیە یێ نە پێدڤی بەلگەی، چونکی خودێ بخۆ ئەو راستی و هەقێ ئاشکرایە .. ئەوە گرۆڤە ل سەر هەمی تشتی .. خودێ یێ دیارە د رێك و پێکی و هویراتی و جوانی و بنەجهییێدا .. د بەلگێ دارێدا .. د پەڕێ تاووسیدا .. د پەڕێ پەلاتینکێدا .. د بێهنا گولێدا .. د ئاوازا بلبلیدا .. د هەڤبەندییا ستێر و هەساراندا .. د ڤێ هەلبەستا سیمفونیدا ئەڤا ناڤێ وێ گەردوون .. ئەگەر ئەم بێژین ئەڤە هەمی ب هلکەتنێ هاتییە .. ئەڤە ئەم وەکی وینە یێ هزر بکەت کو چێدبیت هاڤێتنا پیتێن چاپخانێ دناڤ هەوایدا ببیتە ئەگەر کو پێکڤە کۆم ببن ل سەر رەنگێ هەلبەستەکا شکسپێری بێی هەلبەستڤان و بێی دانەر.

قورئان ب چەند پەیڤەکێن کێم و رەوان مە ژ ڤان جرەبڕا بێ منەت دکەت ڤێجا ب ئاشکراییەکا ڤەبڕ و بێی فەلسەفەکرن دبێژیت: {قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (1) اللَّهُ الصَّمَدُ (2) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (3) وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (4)} [الإخلاص: 1 – 4]، ئانکو: (﴿1﴾ [هەی موحەممەد بێژە گاوران ئەوێت دڤێن تۆ خودایێ خۆ بۆ وان بدەیە نیاسین] بێژە خودێ ئێکە و تاك و تەنیایە. ﴿2﴾ ئەو خودایە یێ هەمی پێدڤی هەوجەی وی، و وەجا هەمییان دڤەتینیت، و ئەو پێدڤی هەوجەیی کەسێ نینە. ﴿3﴾ کەس ژێ نەبوویە، و [ئەو] ژ کەسێ نەبوویە. ﴿4﴾ و چو هەڤکویف ژی بۆ نینن).

- هەڤالێ مە ب ترانەڤە پسیار دکەت: و بۆچی هوین دبێژن خودێ ئێکە؟ بۆچی خوداوەند گەلەك نابن؟ بسپۆرییان دناڤبەرا خۆدا پارڤە بکەن.

- ئەم دێ بەرسڤا وی دەین ب وی لوژیکێ ئەو دانپێدانێ پێ دکەت .. ب زانستی نە ب قورئانێ.

دێ بێژین ئافراندەر ئێکە، چونکی گەردوون هەمی یێ ئاڤاکرییە ژ ئێك کەرەستێ خاڤ و ب ئێك نەخشە .. هەر (92) توخمێن د خشتەیێ ((مندلیف))یدا ژ هێدرۆجینی پەیدابووینە ب هەمان رێك، ((ب رێکا کرنا دناڤئێکدا، الادماج))، و دەرئێخستنا وززەیا ئەتۆمی ئەڤا ستێر پێ د برسقن، و رۆژ بێ گەش و هل دبن د ئەسمانێ گەردوونیدا.

هەروەکی ژیان هەمی هاتییە ئاڤاکرن ژ ئاوێتەیێن (مرکبات) کاربۆنی ((هەمی رەنگێن ژیانێ ب سۆتنێ دبنە رەژوی)) ل دویڤ ئێك نەخشەیێ توێکاری - تەشریحی -، کەلاشتنا - تەشریحکرنا - بەقێ، و کێڤریشکێ، و کوترێ، و تیمساحی، و زەرافێ، و نەهنگی، ئێك نەخشەیێ توێکاری دیاردکەن، هەمان سۆردەمار و شین دەمار و ژۆرێن دلی هەنە .. و هەمان هەستی هەر هەستییەکی یێ وەکی وی هەیە .. چەنگێ کوترێ زەندە ل دەڤ بەقێ .. هەمان هەستینە دگەل گوهۆڕینەکا کێم .. ستوییێ زەرافێ یێ درێژ پێکهاتییە ژ هەمان حەفت وان گەهێن ئەم د ستوییێ ژویژویدا دبینین .. و سیستەمێ دەماران هەر ئەوە ل دەف هەمییان پێکهاتییە ژ مەژی و گیڕیێن پشتێ ودەمارێن هەستکرنێ و دەمارێن لڤلڤاندنێ .. و سیستەمێ هەرسکرنێ پێکهاتییە ژ عویرکی و دوازدە گرێی و رویڤێکێن زراڤ و رویڤیکێن ستویر .. و سیستەمێ زایندەییێ هەمان هێلکدان و مالبچویك و گۆن و کەنالێن وانە .. و سیستەمێ میزێ گولچیسك و کەنالێ میزێ، و کیسکێ میزێ .. پاشی یەکەیا توێکاری یا هەمییان خانەیە .. ل دەف رووەکی هەروەکی ل دەڤ گیانەوەری و هەروەکی ل دەڤ مرۆڤی هەمان سالۆخەت هەنە .. هەناسێ د دەت و زێدە دبیت و د مریت و دبیت ب هەمان رێك.

ڤێجا پشتی ڤێ چەندێ چ تشتێ سەیر تێدایە بێژین کو ئافراندەر ئێکە، ئەرێ ما ئێکینیا شێوازی نە بەلگەیە ل سەر ڤێ چەندێ؟ و بۆچی یێ هەڤتەمام و بێ کێماسی دێ بیتە گەلەك؟ ئەرێ ما کێماسییەك ل دەڤ هەیە دا پێدڤی ئێکی بیت وی تەمام بکەت، یێن کێماسی هەین دبنە گەلەك. ئەگەر خوداوەند گەلەك بان پێکنەدکر، و هەر خوداوەندەك دا کا چ چێکرییە پێڤە مینیت، و دا هندەك خۆ ب سەر هندەکان ئێخن، و دا ئەسمان و ئەرد خراب و وێران بن.

مەزناتی و ملك و دەستهەلات یێن خودێ نە، و ئەڤە هندەك سالۆخەتن هەڤپشکییێ قەبویل ناکەن.

هەڤالێ مە بخۆ تراانا ب رامانا خودانییێ - الربوبية - دکەت وەکی ئەم تێدگەهین .. و دبێژیت مانە حنێرە ئەو خودایە مایێ خۆ د هەمی تشتێن هویر و گر دا دکەت، ڤێجا کاروبارێن زیندەوەران ب رێڤەدبەت، و وەحییێ بۆ مێشا هنگڤینی د هنێریت کو جهێ خۆ ل چیایان چێکەت .. و بەلگەك ناکەڤیت هەکە ئەو نەزانیت .. و بشکوژکەك دەرناکەڤیت هەکە ئەو نە هەژمێریت .. و چو مێ ب حال ناکەڤن و حالێ خۆ نادانن هەکە ب زانینا وی نەبیت .. و ئەگەر پییەك هلنگفت و کەتە د چالەکێدا ئەوی یێ هنگافتی .. و ئەگەر مێشەك کەتە دناڤ خوارنێدا ئەوی یا ئێخستی .. و ئەگەر گەرماتی د تەلەفونەکێدا نەما ئەوی یا ژ کارئێخستی .. و ئەگەر باران نەهات ئەوی یا گرتی و ئەگەر هات ئەوی یا ئینایە خوار .. ئەرێ چەوا هوین خوداوەندێ خۆ ب گەلەك کارێن بێ بها ڤە مژویل دکەن ب ڤێ تێگەهشتنا خۆ.

ئەز تێناگەهم چەوا ((خودایێ خودان)) د دیتنا پسیارکەریدا هەژیترە بۆ خودانییێ ئەگەر خۆ ژ ڤان بەرپسیاریا ئازاکەت و مۆلەتێ وەرگریت و پشتا خۆ ب دەتە وی گەردوونی یێ وی ئافراندی و بهێلیت ئێکدو بخۆت.

ئەرێ ئەو ((خودانێ هەژی)) د دیتنا ویدا خودانەکێ بێ کارە، و یێ بێ هشە، گوھ لێ نابیت، و چو نابینیت، و بەرسڤێ نادەت، و چاڤدێریا ئافراندیێن خۆ ناکەت، ئەرێ پسیارکەر ژ کیڤە دزانیت بابەتەك یێ بێ بهایە و هێژای مایتێکرنا خوداوەندی نینە، و بابەتەکێ دی یێ گرنگە و بهایێ وی گەلەکە و مەترسیدارە.

ئەو مێشا د دیتنا پسیارکەریدا بێ بها، و ل دەڤ وی نەیا گرنگە بکەڤیتە سەر خوارنێ یان نە، چێدبیت ئەڤ مێشە ب وێ کەفتنا خۆ یا بێ بها مێژوویێ ب گوهۆڕیت .. چونکی ئەڤ مێشە نەساخییا گرانەتایێ - کولێرایێ - بگەهینیتە لەشکەرەکی و لایێ دی ب سەربێخیت، و پشتی هینگێ هەمی تەرازییێن مێژوویێ بێنە گوهۆڕین.

ئەرێ ما پێشییەکێ ئەسکەندەرێ مەزن نەکوشت؟

چێدبیت بێ بهاترین دەستپێك ببیتە ئەگەر بۆ مەترسیدارترین ئەنجام .. و چێدبیت مەترسیدارترین دەستپێك ببنە ئەگەر بۆ چۆننە .. و زانایێ غەیبێ - خودێ - بتنێ بهایێ هەمی تشتەکی دزانیت.

ئەرێ پسیارکەری وەسا هزرکرییە کو ئەوە بەرپرس (وصي) ژ خودێ کو بسپۆریێت وی بۆ دەستنیشان بکەت .. خودایێ مەزن گەلەك ژ ڤێ هزرکرنا ساوێلکە پاکتر و پاقژترە.

خوداوەندێ هەژی خودایندییێ ل ڤێرێ ئەو خوداوەندە یێ زانینا وی هەمی تشت ڤەگرتی .. هندی سەنگا پارچا ژ هەمییان بچویکتر ل دەڤ بەرزە نابیت نە ل ئەردی نە ل ئەسمانی.

خوداوەندێ گوهدێر و بەرسڤدەر و چاڤدێر بۆ ئافراندییێن خۆ.

2- مادەم خودێ کارێن من ل سەر من نڤیساینە پا بۆچی دێ حسێبێ دگەل من کەت؟

کەیفا هەڤالێ من ب حالێ من هات و وەسا هزر کر کو ئەز د حەفکێڕا گرتم، و ڤێ جارێ من چو رێك نینن و گۆتە من:

- هوین دبێژن خودێ هەمی تشتا ل ژێر دەستهەلاتا خۆ - د مەملەکەتا خۆدا - دگێڕیت ب قەزا و قەدەرێ، و خودێ هەمی کارێن مە ل سەر مە نڤیساینە، مادەم ئەڤەیە حالێ من .. و هەمی کارێن من ل دەف وی د نڤیساینە پا دێ بۆچی حسێبێ دگەل من کەت؟

وەکی هەر جار نەبێژییە من .. ئەز یێ ئازادم د هەلبژارتنێدا .. چونکی چو درەوێن ژ ڤێ درەوێ مەزنتر نینن، و بهێلە پسیار ژ تە بکەم:

- ئەرێ من حەز و هەلبژارتن هەبوویە د ژ دایکبوون و رەگەز و درێژی و فرەهی و رەنگ و وەلاتێ خۆدا؟؟

ئەرێ ب حەز و هەلبژارتنا من رۆژ د هەلیت و هەیڤ ئاڤا دبیت؟

ئەرێ ب حەز و هەلبژارتنا من ئەو تشتێ بۆ من هاتییە نڤیسین بۆ من دئێتە خوار، و مرن ژ نیشکەکێڤە ب سەر مندا دئێت، و ئەز د کەڤمە د نەخوشیاندا، ڤێجا ئەز چو رێکا نابینم بۆ خلاسبوونێ ژبلی تاوانێ .. بۆچی خودێ من نەچار دکەت کارەکی بکەم پاشی حسێبێ دگەل من دکەت ل سەر؟

و ئەگەر تە گۆتە من تو یێ ئازادی، و تە حەزا هەی وەکی حەزا خودێ ئەرێ تو ب ڤێ گۆتنێ ناکەڤییە دگەل هەڤپشکچێکرنێدا و نا کەڤییە د فرەییا حەزکرناندا؟ و تو چ دبێژی بۆ حوکمێ ژینگەهێ و کاودانان، و بۆ وان تشتێن چو پێ نەڤێت دا - حەتمی - ئەڤێن ((ماددییێن مێژوویی)) دبێژن.

- هەڤالێ من ئەڤ گولله هاڤێتن و بێهنا خۆ هلکێشا و ب تەنایی و وەسا هزر کر کو ئەز مرم و خلاس بووم، و چو ل پێشییا وی نەمایە بتنێ کفنی بەرهەڤ بکەت.

من هێدیکا گۆتێ:

- تو کەفتییە د چەندین شاشییاندا .. کریارێن تە د دیار و زانا نە ل دەف خودێ د پەرتوکا ویدا، بەلێ ل سەر تە نە تەقدیرکریە - نە سەپاندییە - ب خورتی .. ئەو د دیارکری و تەقدیرکرینە د زانینا ویدا بتنێ .. هەروەکی تو دزانی و تەقدیر دکەی ب زانینا خۆ کو کورێ تە دێ زنایێ کەت .. پاشی وەسا چێبوو ئەوی ژ راستا زنا کر .. ئەرێ ما تە خورتی لێکر و نەچارکر .. یان ژی ئەڤە تەقدیرەك بۆ د زانینێدا و زانینا تە دروست دەرکەفت.

و گۆتنا تە کو ئازادی درەو و بێ بەختییە، و بەلگەیێ تە ل سەر ئەوە کو تە حەز و هەلبژارتن نەبوو د ژ دایکبوونا خۆدا، و نە د رەگەزێ خۆدا، و نە د درێژیا خۆدا، و نە د رەنگێ خۆدا، و نە د وەلاتێ خۆدا، و تو نەشێی رۆژێ ژ جهێ وێ ڤەگوهێزی بۆ جهەکێ دی .. ئەڤە تێکەلکرنەکا دییە، و ئەگەرێ

ڤێ تێکەلکرنێ ڤێ جارێ ئەوە تو ب رێکەکا دی د ئازادییێ دگەهی و هزردکەی نە وەکی یا ئەم باوەردار تێدگەهین و هزر بۆ دکەین.

تو بەحسێ ئازادییا رەها و بێ سنۆر دکەی .. ڤێجا دبێژی: ئەرێ ئەز دشیام نەفسا خۆ چێکەم و ب ئافرینم ب رەنگێ سپی یان رەش یان درێژ یان کورت .. ئەرێ ئەز دشێم رۆژێ ڤەگوهێزم ژ جهێ وێ یان وێ د خولگەیێ - مەدارێ - وێدا ب راوەستینم؟ کا ئازادییا من؟

ئەم دبێژینە وی: تو پسیارا ئازادییەکا رەها دکەی.. ئازادییا مایتێکرنێ د گەردوونیدا و ئەڤە ملکێ خودێ بتنێ یە .. ئەم ژی دگەل ڤێ ئازادییێ نینین: {وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ.} [القصص: 68]، ئانکو: (و خودایێ تە، چ بڤێت وی چێدکەت، و وی د هەلبژێریت، هەلبژارتن شۆلێ وییە، نەیێ وانە).

کەسەکی هەلبژارتن د بابەتێ ئافراندنێدا نینە، چونکی خودێ وی تشتێ بڤێت د ئافرینیت و د هەلبژێریت.

و خودێ حسێبێ دگەل تە ناکەت ل سەر کورتییا تە، و گازندێ ژ تە ناکەت ل سەر درێژییا تە، و تە سزا نادەت چونکی تە رۆژ د خولگەیێ وێدا نە راوەستاندییە، بەلێ بیاڤێ پسیارکرن و حسێبکرنێ بیاڤێ راسپاردنێ - تەکلیفێ - یە .. و تو د ڤی بیاڤیدا یێ ئازادی ..

و ئەڤەنە ئەو تخویبێن تو تێدا د ئاخڤی.

تو يێ ئازادی ل سەر حەزا خۆ - شەهوەتا خۆ - زال بی، و کەربا خۆ گرێدی، و بەرهنگارییا نەفسا خۆ بکەی، و ئنیەتا خۆ یا خراب ب دەیە پاش، و حەزێن خۆ یێن باش هان بدەی.

تو دشێی ب پارە و نەفسا خۆ خێرێ بکەی و مەرد بی.

تو دشێی راستییێ بێژی و درەوا بکەی.

و تو دشێی دەستێ خۆ ب دەیە پاش ژ مالێ حەرام.

و تو دشێی چاڤێن خۆ ژ نامیس و کێماسییێن خەلکی بگری.

و تو دشێی ئەزمانێ خۆ بگری ژ خەبەرا - جڤینا- و غەیبەتێ و فەسادییێ.

د ڤی بیاڤیدا ئەم د ئازادین.

و د ڤی بیاڤیدا دێ حسێب دگەل مە ئێتەکرن و پسیار ژ مە ئێتەکرن.

ئەو ئازادییا ڤەکۆلین بەحس ژێ دکەت ئازادییا رێژەییی یە نە ئازادییا رەها، ئازادییا مرۆڤی د بیاڤێ راسپاردنێدا - تەکلیفێدا-.

و ئەڤ ئازادییە راستییە و بەلگەیێ مە ل سەر هەستکرنا مە یا خورسکییە - فطري - ب ڤێ ئازادییێ د ناڤخۆییا مەدا .. ئەم هەست ب بەرسیارەتییێ و پەشێمانییێ ل سەر خەلەتییێ، و دلرەحتییێ ل سەر کارێ باش و پاك دکەین .. و ئەم هەمی دەم و گاڤا هەست دکەین کو ئەم

هەلبژارتنێ و هەڤسەنگییێ دناڤبەرا گەلەك بژارەدەیاندا دكەین، بەلكی كارێ ئاقلێ مە یێ ئێكێ دروست دانانا هەلبژارتنەكێ یە دناڤبەرا و ئەلتەرناتیفاندا - البدائل -.

ئەم ب رەنگەكێ ئاشكرا و ئێكلاكەر جوداهییێ دئێخینە دناڤبەرا دەستێ مە یێ د رەجفیت ژبەر تایێ و دەستێ مە یێ د رەجفیت دەمێ نڤیسینا گوتارەكێ .. ڤێجا ئەم دێ بێژین لڤینا ئێكێ یا نەچارییە و یێ دەستییە و لڤینا دوێ یا ئازادە و هەلبژارتییە .. و ئەگەر ئەم د نەچار باین د هەردو حالەتاندنا ئەم نەدشیاین ژێكجودابوونێ بكەین.

و دوپاتی بۆ ڤێ ئازادییێ ئەو یا ئەم هەست پێ دكەین كو ئەستەمە مرۆڤ بشێت خورتییێ ل دلی بكەت و وی نەچار بكەت ل سەر تشتەكی كو وی نەڤێت دبن هەر گڤاشتنەكێڤە، تو دشێی ب خورتی و ل ژێر گەف و قوتانێ ژنكەكێ نەچار بكەی جلكێن خۆ بێخیت .. بەلێ تو نەشێی ب چو گەف و گڤاشتنا وەلێ بكەی ژ دلێ خۆ حەژ تە بكەت .. رامانا ڤێ ئەوە كو خودێ دلێن مە ئازا كرینە ژ هەمی رەنگێن خورتی و نەچارییێ و ئەوی دلێن مە ئازاد ئافراندینە.

و ژبەر ڤێ چەندێ خودێ دل و ئنیەت كرینە ستوینا حوكما، ئەو باوەردارێ ئاخفتنا هەڤپشچێكرن و گاورییێ دبێژیت ل ژێر گەفا و ئەشكەنجەدانێ چو حسێب دگەل نائێتەكرن هندی دلێ وی ژ ناڤدا یێ پشتراست و تەنا بیت ب باوەرییێ، و خودایێ مەزن ل وی ناگریت وەكی دبێژیت: {إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ} [النحل: 106]، ئانكو: (ژ بلی وی یێ خورتی لێ هاتییە كرن و دلێ وی یێ تژی باوەری).

و روییێ دی یێ تێکەلکرنێ د ڤی بابەتیدا ئەوە هندەك مرۆڤ وەسا د ئازادییا مرۆڤی دگەهن کو ئەو سەردەستە ل سەر حەزکرنا خودێ و فەرمان د دەستێ وی بتنێ دایە، ڤێجا ئەو کەسێن دبێژن مرۆڤ یێ ئازادە گونەهبار دکەت کو ئەوان هەڤپشك بۆ خودێ چێکرن، و هەڤکویف بۆ دانان، وەکی فەرمانا وی فەرمانێ دکەن، و وەکی دەستهەلاتدارییا وی دەستهەلاتێ دگێڕن، و تو ژی هوسا یێ تێگەهشتی .. ڤێجا تە گۆت گەلەك حەزکرن - مەشیئەت - یێن هەین .. و ئەڤە تێگەهشتنەکا شاشە، چونکی ئازادییا مرۆڤی ب سەر حەزکرنا خودایی ناکەڤیت.

چێدبیت مرۆڤ ب ئازادییا خو وی تشتی بکەت یێ هەڤدژ دگەل رازیبوونا خودایی، بەلێ نەشێت وی تشتی بکەت یێ هەڤدژ دگەل حەزکرنا خودایی.

خودێ ئازادی دایە مە ئەم ب سەر رازیبوونا وی بکەڤین ((ڤێجا نەگوهدارییا وی بکەین))، بەلێ ئازادی نەدایە کەسەکی ئەو ب سەر حەزکرنا وی بکەڤیت .. و ئەڤە رویەکێ دییە ژ روییێن رێژەییا ئازادییا مرۆڤی.

هەر تشتەکێ ژ مە چێدبیت دچیتە د حەزکرنا خودایی دا و د چارچوڤێ وێ دایە، بلا بەروڤاژی رازیبوونا خودایی بیت و دگەل شەریعەتی نەبیت.

و ئازادییا مە بخۆ ژی دانەکا خودایی یە، و خەلاتەکە خودایێ ئافراندەر ب حەز و هەلبژارتنا خۆ دایە مە .. و مە ب خورتی ژێ وەرنەگرتییە و مە ژێ نە ستاندییە.

ئازادییا مە هەمان حەزکرنا وی بوویە.

و رامانا ڤێ ئایەتێ ژی ل ڤێرێ ئەوە: {وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ} [الإنسان: 30]، ئانکو: (و هوین نەشێن چو بکەن ئەگەر خودێ حەز نەکەت)، چونکی حەزکرنا مە د چارچوڤێ حەزکرنا ویدایە، و پێدانەکە ژ وی .. و خەلاتەکە ژ مەردینی و قەنجییا وی .. ڤێجا د ڤیانا ویدایە، چو دو سەری - جۆتینی - و هەڤدژی تێدا نینە .. و نە ململانێ یە ژلایێ مەڤە بۆ فەرمان و دەستهەلاتدارییا خودێ.

و ئازادی ب ڤێ رامانێ نەیا هەڤدژە دگەل تاگپەرستییێ، و چو هەڤکویفا بۆ خودێ چێناکەت وەکی دەستهەلاتدارییا وی دەستهەلاتێ بگێڕن و وەکی فەرمانکرنا وی فەرمانێ بکەن .. ئازادیێن مە هەمان فەرمان و حەزکرن و دەستهەلاتدارییا وینە.

روویێ سێیێ یێ تێکەلکرنێ ئەوە هندەك ژ وان یێن بەحسێ قەزا و قەدەرێ و نەچاری و ئازادییێ کرین .. وەسا تێگەهشتینە کو قەزا و قەدەر ئەوە مرۆڤ بێتە نەچارکرن و خورتی ل مرۆڤی بێتەکرن ل سەر تشتەکێ بەروڤاژی سەخلەت و سروشتێ وی، و ئەڤە شاشییەکە تو ژی کەفتییە تێدا .. و خودایێ مەزن یا دیارکری کو ئەوی خورتی نەکرییە ب هندەك ئایەتێن رۆن و ئاشکرا: {إِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ} [الشعراء: 4]، ئانکو: (و ئەگەر مە حەزکربایە، ئەم دا موعجیزەیەکێ ژ ئەسمانی بۆ وان هنێرین، دا ستۆییێت وان هەر چەمیایی بۆ مینن [ڤیابانە نەڤیابانە دا باوەرییێ ئینن، بەلێ مە ئەڤ باوەرییە ژ وان نەڤێت و ئەم وەناکەین، مە دڤێت ئەو، ب دلێ خۆ و بێ کۆتەکی، باوەرییێ بینن]) و رامان یا دیارە .. ئەم دشیاین خورتییێ ل خەلکی بکەین دا باوەری ب نیشان

و ئایەتێن نەچار - پێگر - ئینابا، بەلێ مە وەنەکر .. چونکی خورتیکرن نە ژ یاسایێن مەیە.

{لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ} [البقرة: 256]، ئانکو: (کۆتەکی و خورتی د دینیدا نینە [ب خورتی خەلك بێتە موسلمانکرن] ب سویند (باوەری ئینان) و نەراستی (گاوری) ژێك هاتنە ڤاڤارتن (ژێك هاتنە نیاسین)).

{وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ} [یونس: 99]، ئانکو: (و ئەگەر خودایێ تە ڤیابایە، دا هندی ل سەر ڕوییێ ئەردی هەمی باوەرییێ ئینن، ڤێجا ما تو دێ خورتییێ ل خەلکی کەی دا باوەرییێ بینن؟!).

خورتیکرن نە ژ یاسایێن خودێ یە.

و چێنابیت وەسا د قەزا و قەدەرێ بگەهین کو نەچارکرن و خورتیکرنە ل مرۆڤان کو هەڤدژی سروشتێ مرۆڤی بن .. بەلێ بەروڤاژی ڤێ چەندێ یە، خودێ وی تشتی بۆ مرۆڤی د نڤیسیت یێ ژ هەمان رەنگێ ئنیەتا مرۆڤی و وی تشتی بۆ مرۆڤی حەز دکەت یێ ژ هەمان رەنگێ حەزکرنا مرۆڤی، و ئەو تشتە بۆ وی دڤێت یێ ژ هەمان رەنگێ ڤیانا وی، چو دو سەری تێدا نینە .. حەزکرن و نڤیسینا خودێ هەمان ئەو هەلبژارتنا بەندەیە چونکی خودێ هەر کەسەکی وەسا ب رێڤەدبەت وەکی دلێ وی دخوازیت و ل دویف ئنیەتا وی.

{مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا} [الشورى: 20]، ئانکو: (هەر کەسێ ب کار و کریارێت خۆ خێرا

ئاخرەتێ و خۆشییێت وێ بڤێن، ئەم دێ خێرا وێ بۆ زێدەکەین [هەر خێرەك ب دەه خێران]، و هەر کەسێ ب کار و کریارێت خۆ خۆشییا دنیایێ بڤێت، ئەم دێ دەینێ [هندی مە بۆ نڤیسی]).

{فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا} [البقرة: 10]، ئانکو: (د دلێ [دەروونێ] واندا نەساخی هەیە، ڤێجا خودێ نەساخییا وان پتر لێ کر).

{وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى} [محمد: 17]، ئانکو: (و ئەوێت ڕاستەڕێ بوويين خودێ پتر ڕاستەڕێ کرن).

و ئەڤ گوتارە ئاراستەی ئێخسیرایە د قورئانێدا: {إِنْ يَعْلَمِ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ} [الأنفال: 70]، ئانکو: (ئەگەر خودێ بزانیت خێرا د هەوەدا هەی و ئنیەتا هەوە یا دورستە، دێ ژ وێ چێتر دەتە هەوە یا ژ هەوە هاتییە وەرگرتن).

خودێ وەسا حەز دکەت و دنڤیسیت، و قەزا و قەدەرا خۆ وەسا دکەت ل دویف ئنیەتێ و دلی .. ئەگەر خرابی بیت ب خرابی و ئەگەر باشی بیت ب باشی.

و رامانا ڤێ ئەوە کو دو سەری نینە .. حەزکرن و نڤیسینا خودێ هەر هەمان هەلبژارتنا مرۆڤییە، و دو سەری و هەڤدژی تێدا نینە.

خودێ مە بەر ب وی تشتیڤە دبەت یێ مە ب دل و ئنیەتێن خۆ هەلبژارتی، ڤێجا نە ستەم و نە خورتیکرن و نە نەچارکرن تێدا نینە .. و نە نەچارکرن و خورتیکرنە دژی سەخلەت و تبعەتێن مە.

{فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى (5) وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى (6) فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى (7) وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى (8) وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى (9) فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى (10)} [الليل: 5 – 10]، ئانكو: (﴿5﴾ ڤێجا هەر كەسێ مالێ خۆ د رێكا خودێدا مەزاخت، و پاشی خۆ پاراست و فەرمانا خودێ ب جه ئینا. ﴿6﴾ و باوەری ب بەحەشتێ ئینا، و كار بۆ كر. ﴿7﴾ ئەم دێ رێكا وی بۆ كار و كریارا باش خۆش كەین [ئەو رێكا بەرێ وی بدەتە سەرفەرازیێ]. ﴿8﴾ و ئەڤە و هەر كەسێ قەلسی و چرویكاتییێ بكەت، و پاكی ب خێر و خەلاتێ خودێ نەبیت. ﴿9﴾ و باوەری ب بەحەشتێ نەئینا، و كار بۆ نەكر و درەو دانا. ﴿10﴾ ڤێجا ئەم دێ رێكا وی بۆ كار و كریارا نەباش خۆش كەین [ئەو رێكا بەرێ وی بدەتە زیانێ]).

{وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى} [الأنفال: 17]، ئانكو: (و نە تو بوویی [هەی پێغەمبەر وەختێ خیز گەهشتییە سەروچاڤێت هەمییان] تە هاڤێتی وەختێ تە هاڤێتی، بەلێ خودێ هاڤێت).

ل ڤێرێ هاڤێتنا بەندەیی و هاڤێتنا حەزكری و تەقدیركری ژ دەف خودێ دگەهنە ئێك، ڤێجا دبیتە ئێك هاڤێتن .. و ئەڤەیە كلیلا ڤەكرنا گرێكا قەزا و قەدەرێ .. ل سەر بەندەیە ئنیەت، و ل سەر خودێ یە ب دەستڤەئینان و بجهئینان، ڤێجا باشی بیت ب باشی، و خرابی بیت ب خرابی.

و ئازادییا مرۆڤی نە برەیەكا - رێژەیەكا - نەگوهۆرە بەلێ شیانەكا رێژەییە د شیاندایە زێدە ببیت.

مرۆڤ دشێت ب زانستی ئازادییا خۆ زێدەکەت.. ب داهێنانا ئالاڤ و ئامیرِ و رێکێن ڤەگوهاستنێ مرۆڤ شیایە ئەردی ب پێچیت و ڤویناخا ببڕیت و سانسۆرێن دەم و جها ب بەزینیت .. و ڤەکۆلینا یاسایێن ژینگەهێ شیایە مایێ خۆ تێ بکەت و تەرخان بکەت بۆ خزمەتکرنا خۆ، و یا زانی چەوا دێ شێت ب سەر سەرما و گەرمێ و تاریاتییێ کەڤیت، و ب ڤێ چەندێ ئازادییا خۆ چەند جارکی زێدەکرییە د بیاڤێ کریارێدا.

زانست رێکەك بوویە بۆ شکاندنا قەید و زنجیرا و بەردانا ئازادییان.

رێکا دوێ ئایین بوو .. وەرگرتن ژ خودێ ب رێکا نێزیکبوونێ ژ وی .. و وەرگرتنێ ژ وی ب رێکا سروشێ - وەحییێ - و ژێ وەرگرتنێ و پشتەڤانییا وی .. و ئەڤە رێکا پێغەمبەرا و دویکەتیێن وانە.

سولەیمانی ئەجنە سەرنەمکرن و ل بایی سویار بوو و دگەل بالندەیان ئاخفت ب هاریکاری و پشتەڤانییا خودێ .. و موسایی دەریا کەلاشت .. و عیسای مری ساخکرن - زیندیکرن - و ل سەر ئاڤێ ب رێڤەچوو، و کەرِ و کۆرە و گۆڕی ساخکرن.

و ئەم د خوینین ل سەر وەلیان خودانێن کرامەتان ئەڤێن ئەرد بۆ وان دئێتە پێچان و تشتێ نەپەنی و نەبین بۆ ئاشکرا دبن.

ئەوژی پلەنە ژ ئازادییێ ب رێکا خۆ زەحمەتدانێ ب پەرستنێ و خۆ نێزیککرنێ بۆ خودێ و خۆ خوشتڤیکرنێ ل دەف وی ب دەستڤەئینانینە .. ڤێجا خودێ ژی ژ زانینا خۆ یا پارستی و ڤەشارتی دایێ.

هەر زانینە جارەکا دی.

بەلێ ڤێ جارێ زانینەکا ژ (دەڤ خودێ) یە (العلم اللدني).

ژبەر ڤێ چەندێ ئەبو حامدێ غەزالی ئاریشەیا کا مرۆڤ یێ ئازادە یان نەچارە چارەسەرکرییە د دوو پەیڤاندا:

مرۆڤ یێ ئازادە د وی تشتیدا یێ دزانیت..

نەچارە د وی تشتیدا یێ نەزانیت.

مەرەما وی پێ ئەوە کو هندی زانینا مرۆڤی بەرفرەهـ ببیت بیاڤێ ئازادییا وی بەرفرەهـ دبیت .. ڤێجا مەرەم ب زانینێ زانینا بابەتیی بیت یان زانینا ژ دەڤ خودێ (العلم اللدني) بیت.

بیرمەندێن ماددی دکەڤنە د شاشیەکا مەزندا دەمێ وەسا هزر دکەن کو مرۆڤ ئێخسیرێ نەچارییێن مێژوویی و جوداییا تەخەیانە[1] - طبقية - یە، و مرۆڤی دکەنە خەلەکەك ژ زنجیرەکا خەلەکا کو نەشێت خۆ ژێ قورتال کەت و نەشێت ب رەڤیت ژ خوشکاندنێ بۆ یاسایێن ئابۆری و بزاڤا جڤاکی، هەروەکی ئەو زلکەکە دناڤ پێلەکیدا نە چەنگ هەنە نە شیان.

---

(1) نەچارییێن مێژوویی و تەخەیی: تێگەهەکێ فەلسەفی یێ سیاسییە رامانا وی ئەوە کو مێژوویا مرۆڤایەتییێ بەرەف ئاراستەکا دەستنیشانکری دچیت، ئانکو ئەگەر ئەم هەمی وان رەگەز و هێزا بزانین ئەوێن کارتێکرنێ لێ دکەن ئەم دێ شێین پێشبینییێ کەین کا دێ بەرەف چ ئاراستە چیت و دێ شێین کارتێکرنێ لێ کەین، باراپتر ئەڤ زاراڤە گرێدای کارل مارکسییە و ماددییەتا مێژوویی. وەرگێر.

و ئەو پەیڤا دوبارە دکەن و نا وەستن ژ گۆتنا وێ ب بەردەوامی دێ بێژی یاسایەکا ڤەبڕە: هەڤرکییا ل سەر بنەمایێ تەخەیان تشتەکێ نەچارییە - حتمية الصراع الطبقي - .. و ئەڤ پەیڤە یا شاشە ژلایێ شرۆڤەکرنا زانستیڤە، چونکی د بیاڤێ مرۆڤایەتیدا چو نەچاری و سەپاندن نینن .. بەلێ باراپتر دروستتر دانانا بوچۆنەکێ ل سەر یێت دی و ئەحتیمال یێن هەین .. و ئەها ئەڤەیە جودایی دناڤبەرا مرۆڤی، و د ناڤبەرا مەتال و ئامیر و لەشێن ماددیدا .. د شیاندایە غەیرینا رۆژێ بێتە پێشبینیکرن ب دەقیقە و چرکەیان. و د شیاندایە پێشبینییا لڤینێن وێ یێن ئایندەی بێتەکرن بۆ چەند رۆژا و سالا .. بەلێ مرۆڤەك نەشێت بزانیت چ د دل و هزرێن ویدانە و ئەو چ د ئنیەتا خۆدا ڤەدشێریت و سوباهی یان دو سوبا دێ چ کەت .. و مرۆڤ نەشێت ڤێ چەندێ ب زانیت هەکە ب رێکا دروستدانا بوچۆنەکێ ل سەر یێن دی و ئەحتیمال و تەخمینکرنێ نەبیت، ئەوژی هەکە پێزانینێن تەمام هەبن بۆ حوکمی ل سەر دانێ.

هەمی پێشبینییێن کارل مارکسی د شاش بوون، شیوعییەتێ ل وەلاتەکێ پێشکەفتی دەستپێنەکر هەروەکی وی پێشبینی کری، بەلێ ل وەلاتەکێ پاشکەفتی دەستپێکر، وهەڤرکی دناڤبەرا سەرمایەداری و شیوعییەتێدا گەلەك زێدە نەبی بەلێ بەلکی هەردو نێزیکی ئێکبوون حەتا پلەیا پێکڤەژیانا ئاشتییانە، و پتر ژ ڤێ چەندێ وەلاتێن شیوعی دەرگەهێن خۆ ل بەر سەرمایەدارییا ئەمریکی ڤەکرن .. و هەڤدژی د جڤاکێ سەرمایەداریدا هند بەرزەنەبوون حەتا بگەهنە وێ مفلسبوونا کارل مارکسی پێشینی کری، بەلکی بەرۆڤاژی ڤێ چەندێ ئابۆرێ سەرمایەداری گەشەکر و نەلێکی و دووبەرەکی کەفتە دناڤبەرا ئالیێن بلۆکێ سوشیالستی ب خۆدا.

هەمی حساباتێن مارکسی شاش دەرکەفتن و ئەڤ چەندە بوو بەلگە لسەر شاشییا پەیرەوێ وی یێ دگۆت دڤێت ئەڤ تشتە هوسا چێببن (ئانکو یێن حەتمی) .. و مە دیت هەڤڕکییا هەڤچەرخ ئەڤا مێژوویێ د لڤلڤینیت هەڤڕکییەکە نە ل سەر بنیاتێ تەخەییێیە دناڤبەرا چینێ و روسیادا، ئەو هەڤڕکییا ل سەر بنیاتێ تەخەییێ ئەڤا مارکسی کرییە ناڤ و نیشان بۆ پەیڕەوێ خۆ .. و ئەڤە هەمی بەلگەنە ل سەر شکەستنا هزرا ماددی د تێگەهشتنا مرۆڤی و مێژوویێدا، و شەپرزەییا وێ د پێشبینی و حسابێن ئایندەیدا .. ئەڤ چەندە هەمی ژی چێبوو ژ ئەنجامێ شاشییەکا سەرەکیو بنیاتی ئەوژی ئەڤەیە کو (وەسا هزر دکەت هەروەکی مێشەکە د تۆڕەکا نەچاریاندا - حەتمیاتاندا - .. و ب تەمامی ژبیرکر کو مرۆڤ یێ ئازادە .. و ئازادییا وی راستییە.

و سەبارەت گۆتنا مرۆڤێن ماددی ل دۆر حوکمێ ژینگەهێ و جڤاکی و کاودانان، و مرۆڤ بتنێ ناژیت و ئازادییا وی د بوشاییێدا نا لڤلڤیت.

بۆ بەرسڤا ڤێ گۆتنێ دێ بێژین: حوکمێ ژینگەهێ و جڤاکی و کاودانان وەك بەرهنگار بۆ ئازادییا تاکەکەسی ڤێ رامانا جەدەلی بۆ ئازادییێ د سەلمینیت نە رەت دکەت .. ئازادییا تاکەکەسی، خۆ دوپات ناکەت و نا سەلمینیت هەکە بەرهنگارییەك ل بەرسینگێ وێ نەبیت وێ لانەدەت .. و ئەگەر مرۆڤ د بوشاییێدا بلڤلڤیت بێی هەبوونا بەرهنگارییێ ژ هەر جۆرەکێ هەبیت هینگێ ئەو یێ ئازاد نابیت ب رامانا بەرچاڤ و یا تێگەهشتی بۆ ئازادییێ، چونکی هینگێ چو ئاستەنگ نابن ئەو ژێ دەرباز ببیت و ئازادییا خۆ ب سەلمینیت ب رێکا وێ ئاستەنگێ.

3- بۆچی خودێ خرابی ئافراندییە؟

هەڤالێ من ب تڕانەپێکرنڤە گۆت:

- چەوا هوین دبێژن خودایێ وە یێ تەمامە، و دلۆڤانە، و پڕ دلۆڤانە، و مەردە، و میهرەبانە، .. و ئەوی ئەڤ هەمی خرابییە ل جیهانێ ئافراندینە؟ نەساخی، و پیراتی، و مرن، و ئەردهەژ، و ڤولکان، و میکرۆب، و ژەهر، و گەرماتی، و سەرما، و ئێشانێن پەنجەشێرێ ئەڤێن نە زاڕۆکێ ژ نوی بووی و نە پیرەمێرێ ب ناڤسالڤەچۆی دهێلیت؟

ئەگەر خودێ ڤیان و جوانی و باشی با چەوا دا نەڤیان و کرێتی و خرابییێ ئافرینیت؟

- و ئەو ئاریشا هەڤالێ من ئازراندی ژ ئاریشەیێن سەرەکیە د فەلسەفێدا، و خواندنگەهـ و بیر و بوچۆنێن هزری ل سەر ژێکجۆدابووینە.

و ئەم دێ بێژین: خودێ هەمی دلۆڤانییە و هەمی باشییە، و وی فەرمان ب خرابییێ نەکرییە، بەلێ دەلیڤە یا دایێ ژبەر حیکمەتەکێ:

خودایێ مەزن دبێژیت: {إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (28) قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ} [الأعراف: 28 – 29]، ئانکو: (ب ڕاستی خودێ فەرمانێ ب کریارێت کرێت ناکەت، هوین وێ ژ کیس خودێ دبێژن یا هوین نەزانن؟!! ﴿29﴾ بێژە: خودایێ من فەرمان ب ڕاستی و هەقییێ کرییە، و هوین هەمی د وەختێ هەر نڤێژەکێدا و ل هەر جهەکێ هەبیت بەرێ خۆ بدەنە خودێ).

خودێ فەرمانێ ب دادی و ڤیان و چاکی و لێبۆرین و باشییێ دکەت، و ئەو رازی نابیت هەکە ب تشتێ پاك و پاقژ نەبیت.

بەلێ بۆچی هێلایە ستەمکار ستەمێ بکەت، و کوژەك کوشتنێ بکەت، و دزیکەر دزییێ بکەت؟

چونکی خودێ ڤیایە ئەم د ئازاد بین .. و ئازادییێ خواست خەلەتی هەبیت، و چو رامان بۆ ئازادییێ نینە بێی کو مە مافێ جەڕباندنێ و خەلەتی و دروستییێ هەبیت، و هەلبژارتنا ئازاد دناڤبەرا گونەهێ و نەگوهدارییێدا.

و خودێ دشیا مە هەمییان وەسا چێکەت د باش بین، کو ئەم نەچارکرباین ل سەر گوهداری و پەرستنێ، و ڤێ چەندێ وەسا د خواست کو ئازادییا هەلبژارتنێ ژ مە بستینیت.

و د دەستۆر و یاسایا خودێدا: ئازادی دگەل ئێشانێ رێزگرتنەکا پترە بۆ مرۆڤی ژ کولەییێ دگەل بەختەوەرییێ .. لەورا ئەم هێلاینە خەلەت ببین و بئێشین و فێرببین، و ئەڤەیە حیکمەت ژ دانا دەلیڤەی بۆ خرابییێ.

و دگەل ڤێ چەندێ بەرێخودانا دادپەروەرانە و بێ لایەن دێ بۆمە دیارکەت کو بنیات و شەنگستە د هەبوونێدا باشییە، و خرابی کێمە - استثناء -، ساخلەمی بنیاتە، و نەساخی کێمە - استثناء -، و ئەم پترییا سالێن ژییێ خۆ د ساخلەمییێدا دبۆرینین و ژ چەند رۆژەکێن کێم پێڤەتر نەساخی سەرەدانا مە ناکەت .. هەروەسا: ئەردهەژ هەمی نابنە چەند دەقیقەیەك ژ ژییێ ئەردی ئەڤێ دئێتە هژمارتن ب ملیۆنەها سالان، هەروەسا ڤۆلکان ژی،

و هەروەسا شەڕ ژی: هندەك ژانێن كورتن د ژیانا مللەتاندا دناڤ دەمێن گەلەك درێژ یێن ئاشتییێدا.

ژ لایەكێ دیڤە دێ بینین هەر تشتەكی رویەكێ باشییێ هەیە، د دویف نەساخییێدا پاراستنە، و ئێشان مرۆڤی فێری خۆڕاگرییێ و خۆ ل بەرگرتن و بێنفرەهییێ دكەت، و ئەردهەژ دەرئێخستنا فشار و گڤاشتنا ڤەشارتییە دناڤ ئەردیدا، و تیڤلێ ئەردی ژ پەقینێ دپارێزیت، و چیا دزڤڕینیتە جهێن وان وەكو كەمەر و سنگا كو تیڤلێ ئەردی خۆجه دكەن د جهێ وێدا، و ڤۆلكان كانزایان و سامانێن ڤەشارتی و ژێر ئەرد د هاڤێژیتە ژ دەرڤە، و ئەردی رادئێخیت ب ئاخەكا ڤۆلكانی یا قەلەو .. و شەڕ ملەتان تێكەل دكەت و دگەهینیتە ئێك .. و وان د هندەك قولپ و هەڤپەیمانییاندا كۆم دكەت. پاشی د كۆما مللەتاندا (عصبة الامم)، پاشی د جڤاتا ئاسایشێدا ئەڤا دئێتە هژمارتن وەك دادگەهەكا جیهانی بۆ سكالاكرنێ و ئاشتبوونێ .. و مەزنترین ئاشكراكرن و داهێنان د دەمێ شەڕاندا دەركەفتینە: پەنسلین، ئەتوم، موشەك، فرۆكەیێن دویكێل هاڤێژ، هەمی ژ گەرما شەڕی دەركەفتینە.

و ژ ژەهرا ماری دەرمان دئێتە دەرئێخستن.

و ئەم ڤاكسینێ ژ میكرۆبی چێدكەین.

و ئەگەر باپیرێن مە نەمربان نوكە ئەم د ڤان پوستاندا نەدبووین. و خرابی د گەردوونیدا وەكی سیتافكێ یە د وێنەیدا، ئەگەر تو نێزیك ببی دێ وەسا هزركەی عەیب و كێماسییە د وێنەیدا .. بەلێ ئەگەر تو دویركەڤی و بەرێ خۆ ب دەیە وێنەی ب تەمامی بەرێخۆدانەكا تەڤگر دێ زانی كو ئەو

بۆ وێنەی پێدڤییە و دڤێت هەبیت، و ئەو ب ئەركێ جوانییێ رادبیت د ئاڤاهییێ گشتی یێ وێنەیدا.

و ئەرێ ئەم دشیایین ساخلەمییێ بنیاسین ئەگەر نەساخی نەبا؟ ساخلەمی دێ مینیت تانجەك ل سەر سەرێ مە بەلێ ئەم نابینین و نا نیاسین هەتا نەساخ نەبین[1].

و هەروەسا دشیاندا نەبوو جوانییێ بنیاسین ئەگەر كرێتی نەبا، و مە سەروبەری ئاسایی نە دنیاسی ئەگەر سەروبەرێ نە ئاسایی (شاذ) نەبا.

و ژبەر ڤێ چەندێ فەیلەسۆف (ئەبو حامد ئەلغەزالی) دبێژیت: كێماسییا گەردوونی هەر هەمان تەمامییا وییە، هەروەكی خواراتییا كڤانی هەر هەمان بكێرهاتنا وییە، و ئەگەر راست با نەدشییا تیرێ بهاڤێژیت.

كارەكێ دی یێ بەرتەنگاڤی و ئێشانا: ئەوە مرۆڤان ژێك دڤاڤێریت و راستییا وان دیار دكەت.

هەروەكی هوزانڤان دبێژیت:

ئەگەر بەرتەنگاڤی نەبا دا خەلك هەمی وەسا تێگەهن كو مەردینی مرۆڤی هەژار دكەت و مێرخاسی مرۆڤی د كوژیت.

ئەڤە ئەو جەرباندن و ئەزموونە یا ئەم خۆ پێ د نیاسین .. و ئەو بەلایە ئەڤا پلەیێن مە پێ ل دەف خودێ دئێنە دەستنیشانكرن.

---

(1) **مەتەلەكا چینیە دبێژیت: ساخلەمی تانجەكێ زێرِییە ل سەر سەرێ مرۆڤێن ساخلەم، بەلێ بتنێ مرۆڤێن نەساخ دبینن. وەرگێرِ.**

دیسا دنیا چو نینە ژبلی پشکەکێ ژ رۆمانەکا کو دێ گەلەك پشکێن دی هەبن، چونکی مرن نە دویماهییا چیرۆکێ یە بەلکی دەستپێکا وێ یە.

و چێنابیت ئەم حوکمی ل سەر شانۆگەرییەکێ بکەین ژ پشکەکێ بتنێ پێکهاتبیت. و ئەم پەرتوکەکێ رەت نەکەین چونکی بەرپەرێ وێ یێ ئێکێ ب دلێ مە نەبوو.

حوکم ل ڤێرێ نەیێ تەمامە.

و ئەم نەشێین حیکمەتێ هەمییێ ژێ بزانین هەکە خلاس نەکەین و نەگەهینە دویماهییێ .. دیسا چ جهگر و ئەلتەرناتیف - بەدیل - هەیە کو ئەو پسیارکەرێ ترانا ب مە دکەت هزر بۆ دکەت یان ددانیت.

ئەرێ ئەوی دڤێت بژیت ژیانەکا بێی مرن، بێی نەساخی، بێی پیراتی، بێی کێماسی، بێی بێ دەستهەلاتی، بێی سانسۆر، بێی خەم، بێی ئێشان!!

ئەرێ ئەو داخوازا تەمامییەکا رەها دکەت؟

بەلێ تەمامییا رەها بەس بۆ خودێ بتنێ یە.

و یێ تەمام ئێکە نابیتە گەلەك .. و بۆچی دێ بیتە گەلەك؟ و چ ژ وی کێمە دا ل دەف ئێکی دی یێ ژبلی خۆ ببینیت؟

ئانکو هەڤالێ مە رازی نابیت حەتا ئەو بخۆ - حاشا - خودێ بیت، ب راستی ئەڤەیە زێدەگاڤی.

و نوکە دا ئەم ژی ژ لایێ خۆڤە تڕانا ب وی و یێن وەکی وی بکەین ئەڤێن چو تشت ب نە دلێ وان.

ئەوێن دڤێن دنیا بەحەشت بیت، وان چ کرییە دا هێژای وێ چەندێ بن دنیا ببیتە بەحەشت؟

و هەڤالێ مە چ پێشکێشی مرۆڤایەتییێ کریە دا - حاشا - خۆ بکەتە خودایێ ئێکانە یێ خودان دەستهەلات ئەڤێ دبێژیتە تشتی هەبە ڤێجا دبیت؟

داپیرا من زیرکتر و بیرتیژترە ژ پرۆفیسۆرێ دکتۆر دەرچۆیێ فەرەنسا دەما ب سادەیی د گۆت: (باشی ژ خودێ یە، خرابی ژ نەفسێن مەیە).

راستە چەند پەیڤەکێن کێمن بەلێ کورتکرنەکا ب ئەمانەتە بۆ ئاریشەیێ هەمییێ .. خودێ با هنارتییە و رویبار دایە، بەلێ گەمیڤانێ زێدە تەماع گەمییا خۆ تژی کرییە ژ مرۆڤا و متای پتر ژ شیانا وێ ڤێجا بن ئاڤ بی ئەوژی رابوو نەکامییا خودێ و قەدەرێ کر .. گونەها خودێ چییە؟ خودێ با هنارتییە ب بەرفرەهی، و رویبار دایە ب باشی .. بەلێ تەماعییا نەفسانە ڤێ باشییێ دکەتە خرابی.

چەند ئاخفتنێن راست و جوان و پاکن!

(باشی ژ خودێ یە، خرابی ژ نەفسێن مەیە).

4- وگونەهاوی چییە یێ قورئان نەگەهشتییێ؟

هەڤالێ مە یێ دکتۆر سەرێ خۆ خۆراند.

یا دیاربوو کو د دکتۆراییێدا ل چالەکێ یان تەلهەکێ دگەڕییا من بهاڤێژیتە تێدا و دەست حەفکا من بدانیت .. پاشی پەیڤێن خۆ لێکدان و ب رحەتی گۆت:

- باشە .. تو چ دبێژی بۆ ڤی مرۆڤێ قورئان نەگەهشتییێ و پەرتوك بۆ نەهاتی .. و چو پێغەمبەر بۆ نەهاتین، گونەها وی چییە؟ و چارەنڤیسێ وی ل دەف هەوە ل رۆژا حسێبێ چییە؟ وەکی ئێکێ ئەسکیمو ل دویماهییا هەردو جەمسەرا .. یان ئێکێ زنجی ل دارستانان .. بەهرا وی ل دەف خودایێ هەوە ل رۆژا قیامەتێ چییە؟

من گۆتێ:

- جارێ دا ل دەستپێکێ پێزانینێن تە راستڤەکەم .. تە پسیارێن خۆ ئاڤاکرینە ل سەر دەستپێکەکا خەلەت .. خودێ بۆ مە دیارکرییە کو وی کەسەك ژ دلۆڤانی و وەحی و پەیڤ و ئایەتێن خۆ بێ بەهر نەکرییە.

{وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ} [فاطر: 24]، ئانکو: (و چو ملەت نەبووینە ئەگەر پێغەمبەرەك بۆ وان نەهاتبیت).

{وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا} [النحل: 36]، ئانکو: (ب سویند مە بۆ هەر ملەتەکی پێغەمبەرەك هنارتییە).

و ئەو پێغەمبەرێن قورئانێ بەحسێ وان کری نە هەمی پێغەمبەرن .. بەلێ بەلکی هزارەها پێغەمبەرێن دی ژبلی وان هەبووینە ئەم چو ژێ نزانین .. و خودێ ل دۆر پێغەمبەران دبێژیتە پێغەمبەرێ خۆ:

{مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ} [غافر: 78]، ئانکو: (مە سەرهاتییا هندەك ژ وان یا بۆ تە گۆتی، و مە یا هندەك ژ وان بۆ تە نەگۆتییە).

و خودێ وەحییێ بۆ هەمی تشتا دهنێریت هەتا مێشا هنگڤینی ژی[1].

{وَأَوْحَى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ} [النحل: 68]، ئانکو: (و خودایێ تە ئیلهام دا مێشا هنگڤینی، کو جهێ خۆ ل چیا و داران و د وان ئاڤاهییێت دئێنە ئاڤاکرندا بکە).

چێدبیت وەکی پەرتوکەکێ بیت جبریل بینیت، و چێدبیت رۆناهییەك بیت خودێ بکەتە د دلێ بەندەییدا، و چێدبیت بێنفرەهیەك بیت د سینگیدا، و چێدبیت حیکمەت بیت، و چێدبیت راستی بیت، و چێدبیت تێگەهشتن بیت و چێدبیت خۆشکاندن و ترس و تەقوا بیت.

و نینە کەسەك دل و گوهێن خۆ ڤەکەت هەکە باشییەك و کەرەمەکێ ژ خودێ نە وەرگریت.

---

(1) بێ گومان ئەو وەحییا خودێ بۆ مێشا هنگڤینی د هنێریت (جۆرەکێ ئیلهامێ یە) نە وەکی وێ وەحییێ یە یا بۆ پێغەمبەرا هنارتی. وەرگێڕ.

بەلێ ئەوێن گوهـ و دلێن خۆ دگرن نە پەرتوك مفای ل وان دكەن، و نە پێغەمبەر و نە موعجیزە خۆ ئەگەر گەلەك ژی بن.

و خودێ یا گۆتی: خودێ دلۆڤانییا خۆ ب سەر ویدا دئینیت یێ وی دڤێت .. و پسیار ژ وی - ژ خودێ - نائێتەكرن كا چ دكەت.

و چێدبیت ژبەر حیكمەتەكێ خودێ بڤێت ئێكی ئاگەهدار بكەت، و ل ئێكێ دی ببۆریت ڤێجا كێمترین باوەرییێ ژێ قەبویل بكەت.

و كی دزانیت: بەلكی بتنێ بەرێخودانەكا وی مرۆڤێ زنجی بۆ ئەسمانی ژ ترس، ل دەڤ خودێ وی قورتال بكەت و خودێ ژێ قەبویل بكەت پتر ژ نڤێژا مە.

ب خواندنەكا هویر و ب هزركرن بۆ ئایینێن زنجییێن سادە، دیار دبیت كو وان ژی پێغەمبەر و پەیامێن ئەسمانی هەبوون وەكی پەیامێن مە.

بۆ نموونە ئەم دخوینین ل دۆر هۆزا (ماو ماو) كو ئەو باوەرییێ ب خوداوەندەكی دئینن دبێژنێ ((موجابی)) و ئەو وی هوسا سالۆخەت د دەن كو: تاك و تەنیایە، نە ئەو ژ ئێكی بوویە و نە ئێك ژ وی بوویە، و چو هەڤكویف نینن و چو یێن وەكی وی نینن .. و ئەو نائێتە دیتن و نائێتە نیاسین هەكە ب رێكا شویندەست و كریارێن وی نەبیت، و ئەو ئافراندەرە، رزق دەرە، كەرەم بەخشە، پڕ دلۆڤانە، نەساخا ساخ دكەت، و د تانا تەنگاڤان دچیت، و بارانێ دئینیتە خوار و گوهـ ل دوعا دبیت، و ئەو وەسا وی سالۆخەت د دەن كو تیشكا بریسییێ خەنجەرا وییە، و دەنگێ بریسییێ شوینپێن وییە.

ئەرێ ئەڤ ((موجابی)) یە نە هەر هەمان خودایێ مەیە؟ ئەڤ زانینە بۆ وان ژ کیڤە هاتییە ئەگەر د مێژوویا واندا پێغەمبەرەك نەهاتبیت و ئەو چەندە نە گەهاندبیتێ، پاشی دەم یێ د سەر ڕا بۆری ڤێجا تشتێ نە دروست و بێ بنیات چۆیە دناڤدا و ئەو زەلالییا ئایینی کرێتکرییە.

و ئەم دخوینین ل دۆر هۆزا ((نیام نیام)) کو ئەو باوەرییێ ب خوداوەندەکی دئینن دبێژنێ ((مبولی))، و دبێژن هەر تشتەك دناڤ دارستانێدا ب حەزا ((مبولی)) د لڤلڤیت، و ئەو بریسییا ل مرۆڤێن خراب د دەت .. و یێن باش خەلات دکەت ب رێکا دانا رزقی و بەرەکەت و ئێمناهییێ بۆ وان.

و هۆزا ((شیلوك)) باوەرییێ ب خوداوەندەکی دئینن دبێژنێ ((جوك))، و دبێژن ئەو یێ بەرزەیە و بەرچاڤە .. و ئەو یێ ل ئەسمانی، و ل هەمی جها، و ئەوە ئافراندەرێ هەمی تشتا.

و هۆزا ((دنکا)) باوەرییێ ب خوداوەندەکی دئینن دبێژنێ ((نیالاك))، و ئەڤە پەیڤەکە رامانا وێ یا دەڤا و دەق دبیتە (ئەوێ ل ئەسمانی) یان (ئەوێ بلندتر).

ئەم چ ناڤ دانینە سەر ڤان بیر و باوەران ژبلی ئیسلامێ؟

ئەڤە هندەك پەیامن وێ چەندێ دگەهینن کو د مێژوویا وان مللەتاندا پێغەمبەر هەبوون.

ئایین ئێکە.

{إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ} [البقرة: 62]، ئانكو: (ب ڕاستی ئەوێت باوەری ئینایی [کو موسلمانن پەیکەڤتیییێت پێغەمبەری] و ئەوێت بووینە جوهی [پەیکەڤتیییێت مووسایی] و فەلەیان [پەیکەڤتیییێت عیسایی] و سابئییان [جوینەکە ژ جوهی و فەلەیان ڤەبووینە ستێران دپەرێسن، و هندەك دبێژن: ملیاکەتان دپەرێسن]. هەر کەسێ ژ ڤان ب دورستی باوەرییێ ب خودێ و ڕۆژا قیامەتێ بینیت، و کار و کریارێت چاك بکەت، دێ ژ بەرێ خودێ خۆڤە ئێتە خەلاتکرن [ڕۆژا قیامەتێ] نە ترس بۆ هەیە، نە ژی ب خەم دکەڤیت).

حەتا سابیئا ئەڤێن ستێر پیرۆز راگرتین وەك نیشانەك ژ نیشانێن خودێ و باوەری ب خودایێ ئێکانە و ئاخرەتێ و رابوون و حسێبێ ئینای، و کارێن باش کرین ئەو ژی ل دەف خودایێ خۆ خودان خێرن.

و یا دیارە کو دلۆڤانییا خودێ بۆ هەمییان نە هندی ئێکە.

و یێ هەی ژ دایك دبیت یێ کۆرە، و یێ هەی ژ دایك دبیت یێ ب چاڤ، و یێ هەی ل سەر دەمێ مووسای ژیای و ئەو یێ دیتی دەمێ وی دەریا شەق دکر ب دارێ خۆ .. و یێ هەی ل سەر دەمێ عیسای یێ ژیای و یێ دیتی دەمێ مری ساخ دکرن .. بەلێ ئەم چو ژ ڤان نیشان و موعجیزەیان نزانین ژبلی گوهلێبوونێ .. و گوهلێبوون نەوەکی دیتنێ یە .. و ئەوێ دیتی نەوەکی وییە یێ گوهلێبووی.

دگەل ڤێ چەندێ باوەری و نە باوەری نە گرێداییە ب موعجیزانڤە.

و ئەوێن خۆ مەزنكرین و كەتینە ركمانیێ تشتێن سەیر ژ پێغەمبەرێن خۆ دبینن، بەلێ بتنێ گۆتنا وان ئەڤەیە: (ئەڤە سێربەندیەكا چێكرییە).

بێ گۆمان هەڤالێ مە یێ دكتۆر ئەڤێ ژ فرەنسا هاتی سێ پەرتوك دیتینە: تەورات، و ئنجیل، و قورئان، و ب زمانێ خۆ .. بەلێ ڤان هەر سێ پەرتوكا ژ خەندقینا د جرەبرێدا پێڤەتر ل دەف وی پەیدا نەكرییە .. و دا ژ هەلویستی هەمییێ ب رەڤیت بەرێ بابەتی دا كەسەكێ نە نیاس ل دارستانا كو چو پەرتوك بۆ نەهاتینە خوار .. و ئینا پسیار ژ مەكر:

- هوین چ دبێژن بۆ وی كەسێ قورئان نەگەهشتییێ و چو پەرتوك بۆ نەهاتین خوار؟ و ئەڤ چەندە كرە كێماسییەك د دادپەروەریا خوداییدا، یان ژی ل دەف خۆ وەسا حسێب دكەت كو مەسەلە هەمی ژ قەستاییە.

ژبەر هندێ پسیار ژ مە كر: ((و بۆ چی دلۆڤانییا خودێ بۆ هەمییان نە هندی ئێكە))؟ بۆ خودێ ئێكی بتنێ دكەتە شاهد ل سەر نیشانێن خۆ .. و ئێكێ دی چو ژ وان نیشانا نەزانیت ژبلی گوهلێبوونێ؟

- و ئەم دێ بێژین: چێدبیت دلۆڤانی نەبیت بەلێ تول و ئیزا بیت - نقمة -، ئەرێ ما خودێ دویكەتییێن عیسای ئەڤێن داخوازا ئینانا سفرێ ژ ئەسمانا كری نە ترساندن و گۆتیێ: {إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ} [المائدة: 115]، ئانكو: (خودێ گۆت: ب ڕاستی ئەز دێ بۆ هەوە ئینمە خوارێ، ڤێجا كی ژ هەوە پشتی هنگی گاور ببیت، ئەز دێ ب ئیزایەكێ وی ئیزادەم كو كەسێ د جیهانێدا وەسا ئیزا نادەم).

چونکی دگەل هاتنا موعجیزەیان بەردەوام شداندنا ئیزای دئێت بۆ وی یێ گاورییێ پێ بکەت.

و خوزیکێن وی یێ باوەری ئینای ب رێکا گوهلێبوونێ بێی موعجیزەکێ ببینیت.

و نەخوشی و ئیزا بۆ وان یێن دیتی و باوەری نەئینای.

ڤێجا قورئان بەلگەیەکە ل سەر تە و ئاگەهدارکەرەکە د دەستێن تەدا، و رۆژا حسێبێ دێ بیتە تول و ئیزا نە دلۆڤانی.

و چێدبیت بجهنەئینانا ڤی بەلگەیی ل سەر (ئیسکیمو) یێ ئاکنجییێ هەردو جەمسەرا لێنەگرتن و سڤککرن بیت، و دلۆڤانی و ژێبرنا گونەهان بیت رۆژا حسێبێ .. و چێدبیت چاڤخشاندنەکا ڤی ئیسکیمو یێ نەزان بۆ ئەسمانی ل دەمەکیدا ژ ژییێ وی .. ل دەڤ خودێ تێرا هندێ هەبیت کو ئەو ل دەڤ خودێ بێتە قەبویلکرن وەك باوەردارەکێ دلسۆز.

و ئەرێ بۆچی خودێ دلۆڤانییێ ب ئێکی دبەت پتر ژ ئێکێ دی؟ ئەڤە تشتەکە خودێ ل سەر بنیاتێ زانینا خۆ ب دلا ددانیت.

{فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا} [الفتح: 18]، ئانکو: (ڤێجا خودێ ئەوا د دلێت واندا هەی [ژ دلبێشی و ڕاستییێ] زانی، ئینا دلڕەحەتی و تەناهی ب سەر واندا داڕێت، و پەیمان ب سەرکەڤتنەکا نێزیك [کو ڤەکرنا خەیبەرێ بوو] دا وان).

و زانینا خودێ ب مە و دلێن مە دگەهیتە بەری پەیدابوونا مە د مالبچویکاندا دەمێ ئەم هندەك نەفسێن ژ رۆناهییێ ل دۆر عەرشێ وی .. ڤێجا هندەك ژ مە ل دۆر رۆناهییا وی - خودێ - زڤرین .. و هندەکێن دی خۆ لادان بۆ خوشیبرنێ ب گەردوونی، و بێ ئاگەهبوون ژ جوانییا ئافراندەرێ خۆ، ڤێجا د ئەنجامدا هێژای پلەیا نزم بوو ژ وێ رۆژێ، و فەرمانا خودێ ب ئیزادانا وی بۆری .. ئەڤە گۆتنا خودانێن دیتنێ - موشاهەدێ - یە[1].

و ئەڤ مێژوویا خۆ یا دنیایێ یا کورت ئەڤا ئەم دبینین نە هەمی تشتەکە.

و زانینا نهێنی و مفای ژ هەر ئێشان و بێ بەهربوونەکێ تشتەکە کەس نزانیت ژبلی خودایێ ژ هەر تشتەکی ب ئاگەهـ. و ئەوێ پسیار ژ من بکەت: بۆچی خودێ بەراز ئافراندییە وەك بەراز؟ من چو بەرسڤ نینە ژبلی کو بێژمێ خودێ جلکەکێ بەرازی بۆ هەلبژارت چونکی نەفسا وی یا بەرازییە، و ئافراندنا وی ب ڤی رەنگی هەقی و دادییە.

و هەر تشتەکێ ئەم ل دەوروبەرێن خۆ دبینین ژ مافێن هاتینە دان بۆ هەر تشتەکی دادییە، بەلێ زانینا نهێنی و مفایێ تەمام و تەڤگر و راکرنا پەردێ ژ سەر ڤێ دادییێ تشتەکە د شیانا هەر کەسەکیدا نینە.

---

(1) خودانێن دیتنێ - أهل المشاهدة -: ئەو مرۆڤێن خودێ نە ژ وەلی و چاکا ئەڤێن ب رێکا پێگرییا خۆ ب ئایینێ خودێ و تەقوا خۆ گەهشتینە پلەیا پشتراستبوونێ و زانینا حیکمەت و نهێنییێن د تشتاندا. وەرگێڕ.

و چێدبیت ژبەر ڤی ئەگەری ئاخرەت هەبیت، و وێ رۆژا ترازی دئێنە دانان و خودایێ ب ئاگەه ژ هەر تشتەکی مە ب وان هەمی تشتێن مە بوچۆنێن جودا ل سەر هەین ئاگەهدار دکەت.

بەلێ دگەل ڤێ چەندێ ئەز دێ تە تەنا کەم ب گۆتنا ئێکلاکەر: خودێ د پەرتوکا خۆدا گۆت: ئەو کەسەکی ئیزا نادەت ئەو نەبن یێن هاتینە ئاگەهدارکرن ب رێکا پێغەمبەرا.

خودایێ مەزن دبێژیت: {وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا} [الإسراء: 15]، ئانکو: (و هەتا ئەم پێغەمبەران نەهنێرین ئیزادان و عەزابێ نادەین).

ئەرێ تو تەنا بووی و بێهنا تە هات؟

دیسا دەلیڤەی بدە من هەڤالێ من بێژمە تە: تشتێ ژ هەمییان سەیرتر د پسیارا تەدا: ژ سەرڤەییا وێ یا ژ مرۆڤی ڤە باوەری و دلپێڤەمانە ل سەر وی زنجییێ بەلنگاز ئەڤێ رۆناهی و دلۆڤانی و راستەرێییا قورئانێ نەگەهشتییێ .. بەلێ راستییا تە گاورییە ب قورئانێ و ب رۆناهی و دلۆڤانی و راستەرێییا وێ .. ڤێجا پسیارا تە پتر نێزیکی سەردابرن و خاپاندنێ یە، و هەڤدژی دگەل نەفسێ تێدایە و ئەڤ چەندە پیسی بخۆیە .. تو هەول ددەی بەلگەیی ل سەر مە بینی ل وی دەمێ کو ل دەف تە نە بەلگەیە؟

ئەرێ تو ژی وەکی من نابینی - ئەی هەڤالێ من - کو ئامیرێ لوژیکی ل دەف تە پێدڤی چاککرنێ یە؟

5- بەحەشت و دۆزەخ

هەڤالێ مە یێ دکتۆر ڤێ جارێ ب تەمامی یێ ژ خۆ پشتڕاست بوو، و ئەوی هێدی پەیڤ د جوین دا بومبەکێ ب پەڤینیت و بێژیت: چەوا خودایێ دلۆڤان و پڕ دلۆڤان دێ مە ئێزا دەت سەرا گونەهەکا توخیبدای د دەمیدا ب ئێزایەکا بێ تخویب هەتا هەتا وەکی قورئان دبێژیت (دێ چنە د ئاگریدا هەتا هەتا)؟ و ئەم کینە؟ و ئەم چنە بەرانبەر مەزناتییا خودێ حەتا ب ڤی رەنگی تولێ ل مە ڤەکەت؟ و مرۆڤ چو نینە ژبلی ئەتومەکێ یان توزەکێ دڤی گەردوونیدا، و ئەو بەرانبەر مەزناتییا خودێ گەلەك ژ وێ چەندێ سڤکترە .. بەلێ هەما ئەو هەر چو نینە؟

ئەم دێ پێزانینێن دکتۆری راستڤەکەین، ڤێجا دێ بێژین:

ئێك: ئەم نە ئەتومین و نە تۆزەکین د گەردوونیدا .. و بها و قەدرێ مە ل دەف خودێ نە یێ کێم و بچویکە بەلێ یێ مەزنە .. ئەرێ ما ژ رۆحا خۆ پف نەکرییە مە؟ ئەرێ ما ملیاکەتێن خۆ بۆ بابێ مە ئادەمی نەبرنە سوجدێ - کڕنوشێ -؟ ئەرێ ما سۆز و پەیمان نەداینە مە کو مە ب کەتە وێرسێ ئەسمانا و ئەردی؟ و د راستا مەدا گۆتییە: {وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا} [الإسراء: 70]، ئانکو: (و ب ڕاستی مە دویندەها ئادەمی یێت ب ڕێز و ڕویمەت ئێخستین، و مە ئەو د دێمی و ئاڤێدا یێت هەلگرتین و گێڕاندین [ئانکو مە شیانا داییە هەوە، هوین ب پییان و دەواران و گەمییان و ئالەتێت دی قویناخێت درێژ ببڕن]، و ڕزقێ پاك و پاقژ مە دا وان، و مە ئەو ب سەر

گەلەك چێكرییێت خۆ ئێخستن و ب قەدرتر لێ كرن ئانكو ژ گیانێ خودێ د مەدا یە).

و ئەم پێش گەردوونیڤە نە ئەتومەكین و نە تۆزەكین .. ئەگەر بەرێ خۆ ب دەینە لەشێن خۆ دێ بینین وەكی ئەتومەكێ یان تۆزەكێ یە پێش گەردوونێ مەزن و بەرفرەهـ ڤە.

بەلێ، ئەرێ ما ئەم ڤی گەردوونی نا هەلگرین و وەرگرین ب ئاقلێ خۆ و یاساییێن وی دزانین و خولگەهێن وی دزانین، و ئەم خولگەییێ بۆ هەر هەسارەكێ وێنە دكەین .. پاشی گەمیڤانێ ئەسمانی دچیتە سەر بانێ هەیڤێ و دروستییا وی تشتێ مە ب ئاقلێ خۆ ل سەر ئەردی وەرگرتی دیاردكەت .. و هندی تشتێ مە وێنەكری یێ دروستبوو ب هویری.

ئەرێ ما ئەڤە نە بەلگەیە كو ئەم ب بەرێخودان بۆ رۆحا خۆ مەزنترین ژ گەردوونی و ئەو سەر ب مەڤەیە و هوزانڤان یێ هەق و راست بوو دەمێ گازی مرۆڤی كری و گۆتیێ: ((تو هزر دكەی تو لەشەكێ ئەسمانی یێ بچویكی، بەلێ جیهانا مەزن دناڤ تەدا یا پێچایە)).

و هەروەكی سۆفی دبێژن: مرۆڤ پەرتوكا كۆمكەرە و بەرپەڕێن وێ گەردوونە.

دەرئەنجام مرۆڤ پڕ ب بها و قەدرە، و مەترسییا وی مەزنە.

ئەو ژ گیانێ خودێ یە.

و كارێت وی حسێب و بەرپسیارییێ دخوازن.

سەبارەت گونەها تخویبدای د دەمەکیدا، ئەڤا کو دێ خودێ مە سەرا وێ ئیزا دەت ب ئیزایەکا بێ تخویب هەتا هەتا .. ئەڤە خەلەتییەکا دییە دکتۆرێ رێزدار و یێ ژ خۆ پشتراست کەتییە تێدا.

خودێ د دەرهەڤا وان یێن هەتا هەتا دمیننە د ئاگریدا دەمێ داخوازا زڤرینێ دکەن بۆ دنیایێ دا کارەکێ دی بکەن نە وەکی کارێ خۆ یێ بەرێ .. خودایێ پاك دبێژیت:

{وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ} [الأنعام: 28]، ئانکو: (و ئەگەر بێنە زڤراندن [بۆ دنیایێ] جارەکا دی دێ زڤڕنە وێ یا فەرمانا وان هاتییە کرن ژێ دویرکەڤن، و ب ڕاستی ئەو درەوکەرن).

ئانکو گونەها وان نەگونەهەکا تخویبدایە د دەمەکیدا .. بەلێ سالۆخەتەکێ خۆجهە دێ ل هەمی دەما دوبارە بیت .. و ئەگەر هاتبانە زڤراندن بۆ دنیایێ دا زڤڕنەڤە گونەها خۆ، و ئەو درەوینن.

ئانکو گونەها وان سالۆخەتەکێ هەروهەرە د نەفسێدا و نە کەتنەکا بەروەختە د کاودانەکێ بەروەخت د دنیایێدا.

و خودێ ل جهەکێ دی سەبارەت وان دبێژیت: {يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ} [المجادلة: 18]، ئانکو: (ڕۆژا خودێ وان هەمییان زێندی دکەت و کۆم دکەت بۆ حەق و حسابێ، وێ ڕۆژێ کا چاوا ئەڤرۆ بۆ هەوە ژ درەو سویند دخۆن وەسا دێ بۆ خودێ ژی سویند خۆن، و هزر دکەن سویندێت وان وێ ڕۆژێ دێ

ب تشتەکی چن [و دێ فایدەی وان کەن هەروەکی سویندا دنیایێ فایدەی وان دکر]، باش بزانە ئەڤە درەوینن).

ئەڤە جۆرەکێ دی یێ بەردەوامی و رژدی و ڕکمانێ یە، دگەهیتە وێ پلەیێ کو ئەو بەرسینگێ خودێ دگرن ب درەوێ و سویندخوارنا ژ درەو، و ئەو یێن ل بەر دەستێ خودێ د وێ رۆژا جھ گراندا، ئەو رۆژا ناڤبڕ دئێنە راکرن و پەردە دئێنە لادان .. و ئەها ئەڤەیە مەزنترین دفنبلندی و سەرڕەقی و زۆر دەستی.

ئەم ل ڤێرێ نە ل بەرانبەر گونەهەکا تخوییبداینە د دەمیدا.

بەلێ ئەم یێن بەرانبەر گونەهەکا بەردەوام هەتا هەتا، و پشتی دەم دئێتە پێچان و هەمی دەم .. ل ڤێرێ ئەم یێن بەرانبەر نەفسەکێ کو هەلگرا خرابییا خۆ یا هەروهەرە.

لەورا ئیزادانا هەتا هەتایێ بۆ ڤێ نەفسێ دادپەروەرییە.

و ژبەر ڤێ چەندێ ئایەت ب ئاشکرایی د دەرهەڤا واندا دبێژیت:

{وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ} [البقرة: 167]، ئانکو: (و ئەو ژ ئاگری ژی [چوجا] دەرناکەڤن).

(ئبن عەرەبی) دبێژیت: دلۆڤانی سەبارەت وان ئەوە کو دێ ئەو هی بنە ئاگری .. و ئەو ئاگرە دێ بیتە ژینگەها وان یا گونجای هەتا هەتا.

بێ گومان لێكگونجاندن یا هەی دناڤبەرا هندەك نەفسێن تاوانبار و ئاگریدا .. هندەك ژ وان نەفسا د راستییا خۆدا گۆڕییەكن ژ حەسویدی و كەرب و كین و شەهوەتێ، و غیرەت و نەڤیان و كەلینێ ژ تۆڕەییێ، و كەرب ڤەبوون و شۆرەش و هەستێن تاوانباری یێن ئازریایی، دێ بێژی ئەو بخۆ ئاگرە ..

نەفسێن وەكی ڤان نەشێن ب ئاشتی بژین .. و نەشێن دەمژمێرەكێ بژین بێی كو ئاگرێ شەڕەكی ل دۆر خۆ هەلنەكەت، و بێی كو ئاگری ل دۆر خوش نەكەت .. چونكی ژینگەه و سروشتێ وێ ئاگرە.

و بڕیاردانا چارەنڤیسێ نەفسێن وەكی ڤان كو بچنە د ئاگریدا حوكمەكێ دادپەروەرە، و ئەڤ چارەنڤیسە د چیتە د چارچۆڤێ دانانا تشتی د جهێ ویدا، ئەگەر ئەو چۆبا بەحەشتێ چو تام نەدكرێ.

ئەرێ ما وێ ئاشتی د ئەردیدا رەت نەدكر؟

و پێدڤییە ب تێگەهشتنەكا خودان ئاسۆیەكێ بەرفرەه د ئاگری (دۆزەخێ) و بەحەشتێ ل ئاخرەتێ بگەهین: ئاگر ل ئاخرەتێ نە فرنا قەلاندنێ یە و ئەو سۆتنا تێدا چێدبیت نە ب رامانا وێ یا دنیایی یە، چونكی خودێ دبێژیت: گونەهكار دناڤ ئاگریدا د ئاخڤن و لەعنەتا ل ئێك و دو دكەن، و دارەك د ئاگریدا یا هەی بەرهەمێ هەی .. ئەوژی دارا زەقومێ یە ئەڤا ژ بنێ دۆزەخێ دەردكەڤیت .. هەروەسا ئاڤەكا گەرم یا تێدا هەی كو دۆرژەهییێن ئیزاخوار ژێ ڤەدخون.

ئاگرەکی وەکی وی کو دار و ئاڤ تێدا هەبن، و مرۆڤ تێدا باخڤیت، بێ گۆمان ئەو ئاگرەکێ دییە نەوەکی یێ مەیە: {كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ} [الأعراف: 38]، ئانكو: (هەر وەختێ کۆم و دەستەکەك چۆنە تێدا، لەعنەتان ل یێ بەری خۆ دکەن [چونکی وان ددانن ئەگەر بۆ سەرداچۆنا خۆ] هەتا هەمی تێدا دگەهنە ئێك، یێت پاشییێ [ئەوێت دویماهییا هەمییان چۆیینە تێدا دویکەڤتیییێت گرەگر و کەنکەنانە] د ڕاستا یێت پێشییێدا دێ بێژن: خودایێ مە، ئەها ئەڤەنە ئەم گومڕا کرین و د سەردا برین، ڤێجا تو دوقات ئیزایێ بدە بەر وان، [خودێ] دێ بێژیت: بۆ هەر ئێکی ژ هەوە ئیزا دوقاتە، بەلێ هوین پێ ناحەسن [ئانکو چو کۆم و دەستەك نوزانن کا ئیزایا کۆم و دەستەکا دی چەندە]).

ئەو دناڤ وی ئاگریدا د ئاخڤن، و ئەو ئاگرەکە داردوویێ وی مرۆڤ و بەرن: {وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ} [البقرة: 24]، ئانكو: (داردوویێ وی، مرۆڤ و بەرن).

ئانکو ئەڤ ئاگرە غەیبە .. و بتنێ هندەك ئاماژە ل دۆر وی هاتینە.

و چێنابیت ژ ڤێ ئاخفتنێ بێتە زانین کو ئەم ئیزایا هەستدار - حسي - ڕەت دکەین، و ئەم دبێژین ئیزا ڕامانداری - معنوي - یە .. نەخێر ئیزایا هەستداری یا ئاشکرایە، نابیت ئەم تێدا ب گومان بکەڤین و مە باوەری ب هەبوونا وێ هەیە، بەلێ ئەم دبێژین: هویرهویرك و چەوانییا ڤی ئیزای، هەروەکی چەوانییا وی ئاگری و سالۆخەتێن وی یێن هویر غەیبەکا نە نیاسە .. ژ ئاماژەیێن قورئانێ وەسا دیاردبیت کو ئاگرەکێ دییە نە وەکی ئاگرێ مە

یە .. هەروەسا لەشێن مە ژی بۆ خۆلبەرگرتنا وی ئاگری نە وەکی لەشێن مە یێن ئاخی یێن لاوازن ئەڤێن نوکە مە هەین.

و هەمان تشت سەبارەت بەحەشتێ ژی، بەحەشت نە سویکەکا زەرزەواتی و فەسپ و هنار و ترییە .. بەلێ ئەو سالۆخەتێن قورئانێ بەحسکرین بتنێ هندەك ئاماژەنە .. و ئینانا نموونەیانە و نێزیککرنە بۆ هزرێ.

{مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ} [محمد: 15]، ئانکو: (پەسن و ڕەوشا وێ بەحەشتێ ئەوا پەیمان بۆ پارێزکاران پێ هاتییە دان ب ڤی ڕەنگییە، ڕوبارێت ڕەنگ و تاما ئاڤا وان نەگوهۆڕی یێت تێدا، و ڕوبارێت شیرێ تاما خۆ نەگوهۆڕی ژی).

{مَثَلُ الْجَنَّةِ} پەسن و رەوشا وێ بەحەشتێ .. ئانکو ئەم نموونەیەکێ دئینین دا تێگەهشتنا بەحەشتێ نێزیکی تە بکەین بەلێ ب راستی: هویرهویرك غەیبن (نەدیارن).

{فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ} [السجدة: 17]، ئانکو: (کەس نوزانیت چ خەلات یێ بۆ وان هاتییە ڤەشارتن، چاڤێت وان پێ ڕۆن ببن و ب دیتنا وی شاد ببن، ژ بەر وان کار و کریارێت وان دکرن).

{وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ} [آل عمران: 133]، ئانکو: (بەحەشتا فرەهییا وێ فرەهییا ئەرد و ئەسمانان).

چێنابیت بەحەشت بتنێ بەس باغچەك بیت.

{وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ (32) لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ (33)} [الواقعة: 32 – 33]، ئانكو: (﴿32﴾ و يێت د ناڤ فێقییەکێ مشه و بەرفرەهدا. ﴿33﴾ نه ئەو فێقی ب دویماهیك دئێت، و نه ئەو ژێ دئێنه ڤەگرتن).

ئانكو فێقییێ وێ نه وەکی یێ مه دویماهیك بۆ هەیه یان مرۆڤ ژێ دئێنه ڤەدەرکرن.

و مەیەکا {لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ} [الواقعة: 19]، ئانكو: (نه سەرێ وان پێ دئێشیت، و نه پێ گێژ و سەرخۆش دبن [ئانكو نه سەرگێژی تێدایه، و نه سەرخۆشی]).

ئانكو ئەو مەی نه وەکی مەیا مەیه، ئەڤا سەری دگریت، و دئێشینیت و ئاقلی دبەت.

و قورئان دەربارەی خەلکێ بەحەشتێ دبێژیت:

{وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ} [الأعراف: 43]، ئانكو: (و مه کەرب و نەڤیان ژ دلێت وان ئینادەر).

ل ڤێرێ نەفس هاتینه پاککرن ب رێکەکا کو ئەم نزانین.

ئانكو بەحەشت ژی غەیبه، و ئەڤ ئاخفتنه نه رەتکرنه بۆ خوشییا هەستداری، مه باوەری یا هەی کو بەحەشت خوشییەکا هەستداری و راماندارى یا پێکڤەیه، کا چەوا ئاگر ژی ئێزایەکا هەستداری و راماندارییه، بەلێ یا مه دڤێت دوپات بکەین ئەوە کو هویرهویرکێن ڤێ خوشییێ یان

ئیزاییێ و چەوانییا وان غەیبە، و بەحەشت نە سویکەکە بۆ فێقی و زەرزەواتی، و ئاگر ژی نە فرنەکە بۆ قەلاندنا گوشتی، و ئیزادان ل ئاخرەتێ نە خۆ سەپاندنە ژلاییێ خودێڤە ل سەر بەندەیێن وی، بەلێ پاککرن و دانەنیاسین و راستڤەکرن و دلۆڤانیە.

{مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ} [النساء: 147]، ئانکو: (ما خودێ چ هەوجەیی و منەت ب ئیزادانا هەوە هەیە، ئەگەر هوین سوپاسی و شوکورا خودێ بکەن و باوەرییێ پێ بینن؟).

بنیات و شەنگستە نە ئیزادانە.

و خودێ مرۆڤێ خودێ نیاس و باوەردار ئیزا نادەت، بەلێ ئیزایا خۆ دادرێژیتە سەر مرۆڤێ گاور و رەتکەر ئەڤێ هەمی رێکێن رێ نیشادان و دانەنیاسین و تێگەهاندنێ دگەل وی چو پێڤە نەهاتی.

{وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ} [السجدة: 21]، ئانکو: (بێ گۆمان ئەم ئیزایا دنیایێ بەری ئیزایا مەزنتر [یا قیامەتێ] دێ دەینە بەر وان، دا ئەو ل خۆ بزڤڕن).

یاسایا خودێ ئەوە کو ئیزایا بچویکتر د دنیاییێدا ب دەتە بەر وان، دا وان ژ بێ ئاگەهییا وان هشیار بکەت، و دەرئێخستنا وان ژ ڤێ کەڕاتییێ و نڤستنا کویر .. {لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ}، (دا ئەو ل خۆ بزڤڕن).

ڤێجا ئەگەر ڤان رێکا هەمییان چو پێڤە نەهات، و رەتکەر ما ل سەر رەتکرنا خۆ، چو نامینیت ژبلی ئیزادانا وی یا هەق دا هەقییێ بنیاسیت ..

و نیاسینا هەڤییێ بخۆ کاکلکا دلۆڤانییێ یە .. و ئەگەر خودێ ئەو هێلابان ل سەر کورەیی و نەزانینا وان و ئەو پشتگوه هاڤێتبان ئەڤە دا بیتە ستەم د دەرهەڤا ویدا - خودێ یێ پاك و پاقژ و زێدە بلندە ژ وێ یا ئەو دبێژن -، ڤێجا هاڤێتنا وان دناڤ ئاگریدا سەبارەت وان نەزانا .. چاڤدێرییە[1].

و کار و کریارێن خودێ هەمی دلۆڤانینە ..

دلۆڤانییێ ب نەزانی دبەت ب دۆزەخێ وەك ئەدەبدان و فێرکرن.

و دلۆڤانییێ ب خودێ نیاسی دبەت ب بەحەشتێ وەك قەنجی و مەردینی.

{عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاءُ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ} [الأعراف: 156]، ئانکو: (هەر کەسێ من بڤێت دێ ب ئیزایا خۆ هنگێڤم، و دلۆڤانییا من هەمی تشتان ڤەدگریت).

دیارکرییە کو دلۆڤانییا وی هەمی تشتان ڤەدگریت حەتا ئیزای ژی.

---

(1) زانایێ کورد یێ ناڤدار سەعید نوورسی دبێژیت: (بلا مرۆڤێ گاور گونەهەك کربیت د ژییەکێ کورتدا، بەلێ ئەو گونەهە تاوانەکا بێ دویماهیکە، چونکی گاوری کێمکرن و بێ رێزییە بەرانبەر هەمی زیندەوەرا، و ب درەو دەرئێخستنە بۆ شادەییا هەمی چێکرییان ل سەر ئێکینیا خودێ.. و گوهۆڕین و کرێتکرنا رەنگڤەدانا شویندەستێن باشناڤێن خودێ یە د بۆنەوەراندا.. ژبەر ڤێ چەندێ خودایێ مەزن و خودان و سەردەست، دەستهەلاتدارێ بۆنەوەران، دێ گاوران هاڤێتە د دۆزەخێدا هەتا هەتا دا مافێن هەمی بۆنەوەران ژێ وەربگریت، و هاڤێتنا وان د دۆزەخێدا هەتا هەتا کاکلك و ناڤەرۆکا هەقی و دادپەروەرییێیە، چونکی تاوانەکا بێ دویماهیك ئیزایەکێ بێ دویماهیك د خوازیت). وەرگێڕ (ژێدەر: المكتوبات، سعيد النورسي، بپ53).

پاشی دا پسیار ژ دکتۆری بکەین: ئەرێ دا خودێ د دیتنا ویدا دادپەروەرتر بیت ئەگەر ستەمکار و ستەملێکری، و خوینڕێژ و قوربانییێن وان وەکهەڤ کربان، ڤێجا بۆ هەمییان ئاهەنگەکا چایێ پێشکێشکربا ل ئاخرەتێ؟

و ئەرێ دادپەروەری د دیتنا دکتۆریدا ئەوە سپی و رەش وەکهەڤ بن[1].

و بۆ وان یێن دویر ددانن کو خودێ مرۆڤی ئیزا بدەت، دێ بێژین: ئەرێ ما خودێ ب دروستی مە د دنیایا مەدا ئیزا نادەت؟ .. پیراتی و نەساخی و پەنجەشێر چنە ئەگەر نە ئیزا بخۆ بن؟

و کێ میکرۆب ئافراندییە؟!

ئەرێ ما ئەڤە هەمی نە ئاگەهدارکرنن کو ئەم یێن ل بەرانبەر خودایەکی چێدبیت مرۆڤی ئیزا بدەت؟

★★★

(1) بێ گومان مەرەما نڤیسەری پێ نە ئەوە کو دڤێت جوداییێ بێخینە دناڤبەرا مرۆڤێن رەش و یێن سپیدا ل سەر دنیایێ، چونکی د ئیسلامێدا مرۆڤ هەمی ب رێز و رویمەتن و د وەکهەڤن، بەلێ مەرەما نڤیسەری ئەوە، کو چو دادپەروەری د وەکهەڤییا مرۆڤێ باش و خرابدا نینە ل بن دنیایێ و دادپەروەرییا خودێ بەروڤاژی ڤێ چەندێ دخوازیت و دڤێت هەر ئێك بگەهیتە ماف و سزایێن خۆ. وەرگێڕ.

6- ئەرێ ئایین ئەفیۆنە

هەڤالێ من یێ دکتۆر ب چاڤێن خۆ ئاماژە کر و گۆت:

تو چ دبێژی بۆ وان یێن دبێژن: ئایین ئەفیۆنە[1]، و ئەو هەژار و ستەملێکریان بێ هوش دکەت دا ل سەر ستەم و هەژارییا خۆ بنڤن و خەونا ب بەحەشتێ و پەرییانڤە ببینن .. بەلێ د هەمان دەمدا زەنگین دمیننە ل سەر زەنگینییا خۆ، و وەسا حسێب دکەن کو ئەڤە هەقە، و خودێ مرۆڤ وەسا یێن ئافراندین هەر ئێك ل پلەکێ؟

و تو چ دبێژی بۆ وان یێن دبێژن: ئایین ژ دەف خودێ نەهاتییە بەلێ یێ ژ ئەردی دەرکەفتی، ژ کاودان و ئەگەرێن جڤاکی دا ببیتە چەکێ تەخەیەکێ دژی تەخەیەکا دی؟

ب ڤێ چەندێ ئەوی ئاماژە ب مرۆڤێن ماددی و هزرێن وان دکر.

من گۆت:

چو ژ وێ خەلەتییا دبێژن ((ئایین ئەفیۆنە)) دویرتر نینە ژ راستییێ .. چونکی ئایین د راستییا خۆدا: ئەرك و راسپاردە و بارگرانییە، نە سڤککرن و دویرکەفتنە ژ ئەرکا، و د ئەنجامدا نە رەڤینە ژ بەرپسیارییا، و نە ئەفیۆنە:

ئایینێ مە کارکرنە نە تەمبەلییە.

---

(1) خودانێ ڤێ گۆتنێ (کارل مارکس)ـە، و ئەفیۆن کەرەستەکێ بێهۆشکەرە ژ گیایێ (خشخاش) دئێتە دەرئێخستن. وەرگێر.

{وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ} [التوبة: **105**]، ئانكو: ([هەی موحەممەد] بێژە: [وان ئەوێت تۆبە كرین] [چ كارێ هەوە پێ خۆش] بكەن، خودێ و پێغەمبەرێ وی و خودان باوەر دێ كارێ هەوە بینن).

و ئایینێ مە پشتراستكرنێ ب خودێ - التوكل - پەیڕەو دكەت نە پشت ب ئێك راستكرن - التواكل -.

و پشتراستكرنا ب خودێ ل دەڤ مە رژدی و كارئینانا شیان و ئەگەرانە، و كارئینانا هەمی هێز و پێچێبوونان دخوازیت، پاشی پشتی هینگێ خۆ رادەستكرنا قەزا و حوكمێ خودێ دئێت.

{فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ} [آل عمران: **159**]، ئانكو: (و ئەگەر تە [پشتی مشێورەتێ] خۆ ئێك دل كر و بڕیارا خۆ دا [و ڕەئیا خۆ ڤەبڕی]، پشتا خۆ ب خودێ ڕاست بكە).

ئێكەمین جار رژدی.

و پێغەمبەر (سلاڤ لێ بن) دبێژیتە وی ئەوێ ڤیای هەڤسارێ حێشترا خۆ بەردەت و بهێلیتە ب هیڤییا خودێ و پاراستنا ویڤە: ((إعقلها وتوكل))[1]، ئانكو: (گرێدە پاشی بهێلە ب هیڤییا خودێڤە): ئانكو شیانا خۆ بدە كاری ل دەستپێكێ و ب هەڤساری گرێدە پاشی بهێلە ب هیڤیا خودێڤە.

---

(1) ترمزی ڤەگێڕایە و هندەك زانا گۆتییە ئەڤ فەرموودە لاوازە. وەرگێڕ.

ئايين هشيارى و ئاگەهييە، و حسێبە دگەل نەفسێ، و زێرەڤانييە بۆ وژدانێ د هەر كارەكى و هەر پەيڤەكێ و هەر هزرەكێدا، و سەروبەرى وى يێ ئەفيۆنى دخۆت نەيێ هوسانە.

بەلێ ئەوێ ب دروستى ئەفيۆنى دخۆت ئەڤەيە: ئەو مرۆڤێ مادديیە ئەڤێ باوەرييێ ب ئايينى نەئينيت وەك رەڤين و خۆڤەدزين ژ پێگرى و بەرسيارەتييا وى، و وەسا هزر دكەت كو دەمێ وى ملكێ وييە، و چو حسابدار و چو زێرەڤان و چو رابوون پشتى مرنێ نينن، ڤێجا هەر تشتێ بێتە سەر هزرا وى دكەت، ئەرێ ئەڤە ل كيڤەيە ژ موسلمانێ ئايين پەروەر ئەڤێ خۆ د دانيت بەرپرس ژ جيرانێ حەفتێ .. و ئەگەر كەسەك ژ ئوممەتا وى برسى بوو يان گيانەوەرەك هاتە قوتان، گازندێ ژ خۆ دكەت كو ئەو ب ئەركێ ئايينى ئەوێ ل سەر ملێن وى نەرابييە؟

و نەيا دروستە كو ئايينێ مە يێ ژ ئەردى دەركەفتى، ژ كاودان و ئەگەرێن جڤاكى، دا ببيتە چەكێ تەخەيەكێ ل سەر تەخەيەكا دى، و چەسپاندنا زەنگينييا زەنگينا و هەژارييا هەژارا.

بەلكى بەروڤاژى ئەوە يا دروست، ئيسلام يا هاتى وەك شۆڕەشەكێ ل سەر زەنگينا و وان كەسێن سەروەت و سامانى د داننە سەرئێك و دەليڤەبينەر و ستەمكارا، ڤێجا ب ئاشكرايى فەرمان كرييە كو نابيت مال بمينتە دناڤبەرا زەنگيناندا ئەو ئيحتيكار بكەن و دناڤبەرا خۆدا بينن و ببەن، بەلكى دڤێت ببيتە ماف بۆ هەمييان.

{وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ} [التوبة: 34]، ئانكو: (و ئەويێت زێر و زيڤان د دانە سەرێك [و هەقێ

خودێ ژێ دەرنەئێخن] و د ڕێکا خودێدا نەمەزێخن، ڤێجا [هەی موحەممەد] تو مزگینییێ ب ئیزایەکا ب ژان و دژوار بدە وان).

و مەزاختن و سەدەقە دەستپێدکەن ژ زەکاتا فەرز و نەچاری (إجباری) ب ڕێژەیا (2.5٪) .. و د دویڤدا ب حەز و رازیبوون ئەڤ ڕێژەیە بلند دبیت حەتا دگەهیتە هندی ئەو هەمییا د بەرویکێ و دەستیدا، ڤێجا تو چ بخۆ ناهێلی ژبلی نانێ خۆ، ئانکو بتنێ هندی تێرا تە بکەت.

{وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ} [البقرة: 219]، ئانکو: ([هەروەسا] پسیارێ ژ تە دکەن، کا چ [ژ مالێ] خۆ بدەن، بێژە: یێ ژ هەوجەییا هەوە زێدە).

و (العفو): ئەوە هندی ژ پێدڤییا مرۆڤی و تێرا مرۆڤی بکەت زێدەتر بیت.

و ب ڤێ چەندێ ئیسلامێ ئەرکێ - تەکلیفا - نەچاری یا یاسایی، و ئەرکێ - تەکلیفا - ب حەز و رازیبوون و ئاڤاکری ل سەر وژدانێ پێکڤە کۆمکرینە، و ئەڤە ڕێزگرتنەکا پترە بۆ مرۆڤی ژ ژێ ستاندن و دەست ب سەرداگرتنا ملك و سامانێن وی ب خۆرتی.

و مەزاختن گەهشتە ڕێژەیا پتر ژ (90٪) بێی بارگرانکرن.

و ئیسلام نەهاتییە دا ستەما ستەمکارا ب چەسپینیت، بەلێ یا هاتی وەك شۆڕەشەکا ئاشکرا ل سەر هەمی ستەمکارا، و یا هاتی وەك شیرەك و شەڕەك ل سەر ستوییێ دکتاتۆر و ستەمکارا.

سەبارەت وێ گونەهبارکرنا مرۆڤێ ماددی د دەنە پال ئایینی کو ئایین پاشکەفتنە و تەخاتییە و ڤان ئایەتان دکەنە بەلگە:

{وَاللَّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ} [النحل: 71]، ئانكو: (و خودێ هندەك ژ هەوە ب سەر هندەكان ئێخستینە د ڕزقیدا).

{وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ} [الزخرف: 32]، ئانكو: (و مە هندەك ژ وان ب سەر هندەكان ییێت ئێخستین).

ئەم دێ ب ڤی رەنگی بەرسڤێ دەین: ئەڤ ئایەتە دئێنە بجهئینان ل سەر لەندەن و پاریس و بەرلین و موسكو ژی كا چەوا دئێن بجهئینان ل سەر قاهیرە و دیمەشق و جەددە، و ئەگەر ئەم ل جادێن موسكو بچین دێ بینین هندەك ل سەر هەردو پیێن خۆ دچن، و هندەك ل پایسكلێ سویار دبن، و هندەك ل ترۆمبێلا ((موسكوفتش))ێ سویار دبن، و هندەك ل ترۆمبێلا (زیم) یا پڕ بها سویار دبن .. ئەرێ ئەڤە چییە ئەگەر سەرئێخستنا هندەكان ل سەر هندەكێن دی د رزقی و پلە و پایەیێن ئابۆریدا نەبیت؟

و جودایی دناڤبەرا مرۆڤاندا راستییەكا بنەرەتی و حاشا هەلنەگرە.

و شیوعییەت نەشیا جوداییێ راكەت و نەهێلیت.

حەتا ئەوێن زێدە چۆینە دناڤ ماددییەت و بێ سەرییێدا نە گۆتییە دڤێت وەكهەڤی هەبیت.

و وەكهەڤی د شیاندا نینە، چەوا دێ شێین دوو تشتێن نە وەكهەڤ وەكهەڤ كەین؟

دەمێ مرۆڤ دبیت هەر د وی دەمیدا هەمی مرۆڤ نە وەكهەڤن د بیرتیژی و هێز و جوانی و ئارەزوویاندا .. دبن ب پلەیێن جودا جودا د هەمی تشتاندا.

و تشتێ ژ هەمییا پتر ((مەزهەبێن ئابۆری)) دلێ خۆ برییێ و کرییە ئارمانج وەکهەڤییە د دەلیڤەیاندا، نە وەکهەڤی دناڤبەرا مرۆڤاندا .. هەمان دەلیڤە بۆ هەمییان هەبیت بۆ فێربوونێ، و چارەسەرییێ، و ئاستێ ژ هەمییان نزمتر ژ ژیارێ .. و ئەڤە هەر هەمان ئەو تشتە یێن ئایین هاندانێ بۆ دکەت .. بەس نەهێلان و راکرنا پلەیان، و نەهێلانا جوداییێ ئەو ستەم بخۆیە، و ئەو تشتە یێ هەڤدژ دگەل سروشتی .. و سروشت هەمی یێ دانایە ل سەر بنیاتێ سەرئێخستنا هندەکان ل سەر هندەکێن دی و جودایی و گەلەرەنگییێ د بەرهەمێن ئەردیدا، و د گیانەوەراندا، و د مرۆڤاندا.

د پەمبیدا دێ بینین یێ چیلك درێژ، و چیلك کورت، و (جیزە 7، و سکلاریدس، و فولی جود فیر) .. و د قەسپێدا دێ بینین: زەغلول، و سەمانی، و حەیانی .. و د تریدا دێ بینین: بەناتی، و فەیۆمی، و ئەزمرلی..

و د گیانەوەری و مرۆڤیدا: دێ بینین پلە و پایە پتر د ژێکجودانە.

ئەڤە یاسایا هەبوونێ هەمییێیە .. سەرئێك ئێخستن.

و حیکمەتا ڤێ یاسایێ یا دیارە .. ئەگەر هەمی مرۆڤ ژ دایکبیان وەکی ئێك ب ئێك سیما و ئێك قالب و ئێك دانە، چو بەهانە بۆ ژدایکبوونا وان نەبوو د بنیاتدا .. و ئەگەر وەسا با هەما دا ئێك دانە بەس بیت و جهێ هەمییان گریت و چ د دەستیدا نەدما .. و هەمی تشت هوسانە .. و ئەگەر هوسا با دا بەرەف هەژاربوون و مفلسبوونا سروشتیڤە چین.

و زەنگینی و قەلەوییا سروشتی دیار نابیت هەکە نە ب گەلەرەنگییێ بیت د فێقی و بەرهەمێ وێدا و ب جوداییێ د رەنگ و جۆرێن وێدا.

دگەل ڤێ چەندێ ئایینی خۆ ل سەر ڤێ جوداییێ دناڤبەرا زەنگین و هەژاراندا بێ دەنگ نەکر، بەلێ فەرمانا راستڤەکرنا سەروبەران دا، و باهرەك ژ مالێ زەنگینی دا هەژاری .. و گۆت ئەڤ جوداییە جەڕباندن و ئەزموونە:

{وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ} [الفرقان: 20]، ئانکو: (و مە هندەك ژ هەوە بۆ هندەکێت دی ییێت کرینە جهێ جەڕباندنێ [هەژاران ب زەنگینان دجەڕبینین کا دێ سەبری کێشن، و زەنگینان ب هەژاران دجەڕبینین کا دێ سوپاسییا خودێ کەن، و هندەك ژ هەژاران دێ بەری زەنگینان موسلمان بن، کا گرگرە دێ چ کەن] کا دێ سەبرێ [بەرانبەر ئێکدو] کێشن؟).

ئەم دێ بینین کا ئەوێ بهێز دێ چ ل هێزا خۆ کەت؟ ئەرێ دێ پێ د هەوارا لاوازان چیت یان دێ لێدان و کوشتنێ کەت و دێ بیتە دوژمنێ هەقییێ د ئەردیدا؟ .. و دێ بینین کا ئەوێ زەنگین دێ چ ل زەنگینییا خۆ کەت .. دێ سەرداچیت و زێدەییێ و دەرێژییێ - ئیسرافێ - کەت؟ .. یان دێ دلۆڤانییێ و چاکییێ کەت؟ .. و دێ بینین کا هەژار دێ چ ل هەژارییا خۆ کەت؟ .. ئەرێ دێ حەسویدی و کەرب و نەڤیان و دزییێ کەت؟ .. یان دێ کارکەت و خۆ وەستینیت دا ئاستێ ژیارا خۆ بلند بکەت ب شریعەت و دادپەروەری؟

و ئایینی فەرمان ب دادپەروەرییێ، و راستڤەکرنا سەروبەران، و وەکهەڤییێ د دەلیڤەیاندا کرییە، و گەف کرینە ب ئیزایێ ئاخرەتێ،

و گۆتییە ل ئاخرەتێ ژی -هەروەسا - پلەیێن پتر ژێکجودا هەنە ژبوو راستڤەکرنا وی تشتێ ل ئەردی نەهاتییە راستڤەکرن.

{وَلَلْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا (21)} [الإسراء: 21]، ئانکو: (و دەرەجەیێت ئاخرەتێ مەزنترن و فەرقترن).

و بۆ وان ئەوێن ئیسلامێ گونەهباردکەن ب پاشکەفتنا سیاسی، دێ بێژین: ئیسلامێ پێشکەفتیترین یاسا د سیستەمێ دەستهەلاتدارییێدا یا ئینایی:

رێزگرتنا تاکەکەسی د ئیسلامێدا گەهشتە گوپیتکێ .. و د بەر پەیمانا مافێن مرۆڤیڕا کر و ب سەر وێ کەڤت .. ئەرێ بهایێ تاکەکەسی د ئیسلامێدا چەندە؟

ئەو یەکسانە دگەل مرۆڤایەتییێ هەمییێ.

{مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا} [المائدة: 32]، ئانکو: (ب ڕاستی هەر کەسێ مرۆڤەکی بێ بەرانبەر یان ژی ژ بۆ خرابییێ د ئەردیدا بکوژیت، هەروەکی وی هەمی مرۆڤ کوشتین، و هەر کەسێ ببیتە ئەگەرێ ژیانا ئێکی هەروەکی بوویە ئەگەرێ ژیانا هەمی مرۆڤان).

نە دەستکەفت، و نە چاکسازییێن ماددی، و نە ئاڤەدانکرن، و نە سکر و نە کارگەه ب چو دچن .. ئەگەر دەستهەلاتداری کەسەکێ بتنێ کوشت ب ستەم د رێکا ڤێ چاکسازیێدا، هینگی هەروەکی وی مرۆڤ هەمی کوشتین.

ئەڤەیە گوپیتك د رێزگرتنا تاکەکەسیدا و چو رێبازێن سیاسی چ یێن کەڤن یان نوی نەگەهشتینەیێ .. تاکەکەسی د ئیسلامێدا بهایەکێ رەها یێ هەی، ل هەمان دەم بهایێ وی د هەمی رێبازێن رامیاریدا - سیاسیدا - رێژەییە .. تاکەکەس د ئیسلامێدا یێ ئێمنە د مالا خۆدا .. و د نهێنییێن خۆدا ((نە سیخوڕی هەیە نە غەیبەت))، یێ ئێمنە د سامان و رزق و ملکییەت و ئازادییا خۆدا.

هەمی تشتا حەتا سلاڤێ، حەتا بەرفرەهکرنا دیوانێ، حەتا ئاخفتنا خوش جهێ خۆ یێ هەی د قورئانێدا.

قورئانێ ئەم داینە پاش ژ خۆ سەپاندن، و دکتاتوریەت و تاکرەوییێ د دەستهەلاتێدا، و خودێ گۆتە پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) ((و ئەو ئەوە یێ ئەم دزانین د تەمامی و دەستهەلاتێن خۆدا)).

{وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ} [ق: 45]، ئانكو: (و تو ل سەر وان نە یێ زۆردەستی [دا ب خورتی وان بکەیە موسلمان]).

{فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ (21) لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ (22)} [الغاشية: 21 – 22]، ئانكو: (﴿21﴾ بینە بیرا وان، بەس شیرەت و بیرئینان ل سەر تەیە. ﴿22﴾ دەستێ تە نە ل سەر سەرێ وانە، و تو ل سەر وان نەیێ سەردەست و زالی).

{إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ} [الحجرات: 10]، ئانكو: (هندی خودان باوەرن برایێت ئێکن).

و ئەم داینە پاش ژ پەرستنا دەستهەلاتدارى و بلندكرنا مەزنا بۆ پلەیا خوداینییێ:

{وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ} [آل عمران: 64]، ئانكو: (كو ئەم و هوین ژ خودێ پێڤەتر چو نەپەرێسین، و چو هەڤال و هەڤپشكان بۆ چێ نەكەین).

{وَقَضَى رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ} [الإسراء: 23]، ئانكو: (و خودایێ تە فەرمانا دایی هوین پەرستنا وی ب تنێ بكەن).

و ئەم داینە پاش ژ رەفتارا بێی هزركرنێ د دروستی و ئەنجامێن وێدا - الغوغائية - و خۆ حولیكرنا مەلاقا و دویكەتنا هندەكان بێی هزر ڤێجا ئەو مرۆڤی ب هاژۆن، و غاردانا ل دویف پتریا هاتییە سەردابرن و خاپاندن، و گۆت: {وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ} [يوسف: 21]، ئانكو: (بەلێ باراپتر ژ خەلكی ڤێ نوزانن).

{بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ} [العنكبوت: 63]، ئانكو: (بەلێ باراپتر ژ وان تێ ناگەهن، و ئەقلێ خۆ نادەنە شۆلی).

{وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ} [غافر: 59]، ئانكو: (بەلێ باراپتر ژ خەلكی باوەر ناكەن).

{إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ} [الأنعام: 116]، ئانكو: (ئەو بەس ل دویف گۆمانێ دچن، و ژ درەوان پێڤەتر ناكەن).

{إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ} [الفرقان: 44]، ئانكو: (ب ڕاستی ئەو [د گولێبوون و تێگەهشتنا خۆدا] وەکی جانەوەرانە، بەلکی خرابتر و ڕێبەرزەترن ژی).

و ئەم داینە پاش ژ رەگەزپەرستی و نفشپەرستییێ:

{إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ} [الحجرات: 13]، ئانكو: (ب ڕاستی یێ ژ هەوە هەمییان پتر ب ڕێز و ڕویمەت ل دەڤ خودێ، ئەوە یێ ژ هەوە هەمییان تەقواتر [ئانكو یێ ژ هەوە هەمییان پتر ژ خودێ دترسیت]).

{هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ} [الأعراف: 189]، ئانكو: (و ئەوە [ئانكو خودێیە] هوین ژ ئێك كەس ب تنێ چێكرین).

و ب رامانا زانستی ئیسلام پێكهاتەكا جەدەلی یا كۆمكەر بوو دناڤبەرا ماددیەتا جوهیاتییێ و رۆحانیەتا مەسیحییەتێ، و دناڤبەرا دادپەروەرییا توند و هشك ئەڤا دبێژیت ((ددان ب ددانی، و چاڤ ب چاڤی) .. و دناڤبەرا ڤیان و لێبۆرینا زێدە توند ئەڤا دبێژیت: (ئەگەر ئێكی دەینا رویێ تە یێ راستی رویێ خۆ یێ چەپێ ژی بدە بەر).

قورئان هات وەك ناڤنجی دناڤبەرا تەوراتێدا ئەڤا هند هاتییە گوهۆڕین حەتا بوویە پەرتوكەكا ماددی یا چو پیت ل سەر ئاخرەتێ تێدا نەهەی، و دناڤبەرا ئنجیلێدا ئەڤا بەر ب رەهبانییەتەكا تەمامڤە چۆی، و قورئان هات ب یاسایا دلۆڤانییا كۆمكەر دناڤبەرا دادپەروەری و ڤیانێدا، گۆت بۆ مرۆڤی هەیە و دروستە بەڕەڤاینییێ ژ خۆ بكەت، بەلێ گۆتی باشترە مرۆڤ ببۆریت و ئازاكەت و لێ نەگریت و لێ خوشببیت.

{وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ}[الشورى: 43]، ئانكو: (و يێ سەبرێ [ل سەر زولمێ]بكێشيت، و[ل زۆردارێ خۆ] ببۆريت، ئەڤە [سەبركێشان و لێبۆرين] ژ وان كارانە يێت كو دڤێت مرۆڤ ل سەر يێ هشيار و رژد بيت).

و ئەگەر سەرمايەداريێ - وەك مەزهەب - مافێ ئازادييا كاركرنێ و دەستڤەئينانێ دابيتە تاكەكەسى حەتا وێ پلەيێ كو بخۆ ب دەليڤە ببينيت يێن دى بكاربينيت، و ئەگەر شيوعييەتێ ئەڤ ئازادييە ب تەمامى پەرجقاندبيت - ئيسلامێ چارەسەرييا ناڤنجى پێشكێشكريە.

{لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ} [النساء: 32]، ئانكو: (و زەلامان پشك و بار ژ كار و كريارێت كرين هەنە، و ژنان پشك و بار ژ كار و كريارێت كرين هەنە).

تاكەكەس يێ ئازادە د كاركرنێدا، بەلێ بۆ وى نينە ئەو بەرهەمى فايدێ خۆ هەمييێ وەرگريت .. بەلێ وى پشك و باهرەكا يا تێدا هەى .. و يێ هەژار ژى دێ پشك و باهر تێدا هەبيت و وەرگريت وەك زەكات و سەدەقە ژ رێژەيا (2.5٪) ب نەچارى و حەتا رێژەيا (90٪) و پتر ب حەز و رازيبوونا خۆ .. و ئەڤ باهرە نە سەدەقە و خێرە، بەلێ مافێ خودێ يە د قازانج و فايدەيدا .. ب ڤێ هاوكێشەيا جوان ئيسلامێ ئازادى بۆ تاكەكەسى، و ماف بۆ هەژارى پاراستييە.

و ژبەر ڤێ چەندێ گۆتنا قورئانێ گەلەك يا د جهێ خودا و دروست بوو دەمێ گازى ئوممەتا ئيسلامێ كرى و گۆتييێ:

{وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا} [البقرة: 143]، ئانكو: (و هەروەسا مە هوين كرنە كۆمەكا ناڤنجى).

ئیسلامێ ناڤنجییاتییا دادپەروەر هەلبژارت د هەمی تشتاندا، ئەو نە ناڤەراستێ بیرکارییە بەلێ ناڤەراستێ جەدەلییە، یان ئەو لێکدانە ئەوا دو هەڤدژا کۆم دکەت (راست و چەپ)، و ژێ د بۆریت و ل سەر زێدە دکەت .. لەورا د ئیسلامێدا راست و چەپ نینن، بەلێ ((رێکا)) میانەڕەو یا ناڤەراست هەیە ئەڤا ئەم دبێژینێ (راستەڕێ)، هەر ئێکێ ژێ دەرکەڤیت بۆ لایێ راستێ یان چەپێ ئەڤە ئەوی لادا.

و قورئانێ ئەم ب دەستوورەکێ سیاسی یێ دەستنیشانکری یان پەیڕەوەکێ هویر و درێژ بۆ دەستهەلاتێڤە نەگرێداینە، چونکی خودێ دزانیت کو کاودان دئێنە گوهۆڕین و ئەڤ چەندە دخوازیت ئیجتیهاد بێتەکرن د دانانا دەستوورێن گوهۆڕ دا د دەمێن گوهۆڕ دا، و دا دەرگەهـ ل بەر موسلمانا یێ ڤەکری بیت بۆ وەرگرتن و دانێ ژ زانینێن بەردەست ل هەر چاخەکی، بێی دائێخستنێ ل سەر دەستوورەکی بتنێ.

لەورا قورئانێ بتنێ هندەك راسپاردەیێن سیاسی یێن گشتی یێن بۆری بەحسکرن وەك تایبەتمەندی بۆ دەستهەلاتدارییا ژ هەمییان باشتر .. و ئەم نە گرێداین ب بیردۆزەکێڤە، و ئەڤە نهێنییەکە ژ نهێنییێن ئیعجاز و سەرکەڤتنا وێ، نە هەژارییە و نە کێماسییە تێدا.

و ئەڤە روییەکێ دی و جوانییەکا دییە ژ پێشکەفتنا قورئانێ ئەڤا ڤ پێش هەمی پێشکەفتنا کەفتی.

و بۆ وان ئەوێن دبێژن ئایین راوەستییان و بەنجکرن و هشکاتی و راگرتنە دێ بێژین: ئیسلام چو جارا ئایینێ راوەستییان و هشکبوونێ

نەبوویە، بەلێ بەردەوام و هەروهەر ئایینێ بەرێخودان و هزرکرن و پێشکەفتن و گوهۆڕینێ بوویە، و بەلگە ژی ئایەتێن وێ یێن ئاشکرانە:

{قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ} [العنكبوت: 20]، ئانکو: (بێژە [وان ئەوێت باوەری ب ڕۆژا قیامەتێ نەی]: د ئەردیدا هەڕن و بەرێ خۆ بدەنێ، کا چاوا بۆ جارا ئێکێ خودێ چێکریان [دگەل گەلەکییا وان، و جوداییا سروشت و زمان و ڕەنگێ وان] چێ دکەت).

{فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ (5) خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ (6) يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ (7)} [الطارق: 5 – 7]، ئانکو: (﴿5﴾ بلا هەر کەسەك بڕێنتێ، کا ژ چ هاتییە چێکرن. ﴿6﴾ نێ یێ ژ ئاڤەکا هلپەڕژی (بلقە) چێبووی. ﴿7﴾ ئەڤ ئاڤە ژ مۆرکێت پشتا مێران، و ژ هەستییێ سینگێ ژنان دزێت).

{أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ (17) وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ (18) وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ (19) وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ (20)} [الغاشية: 17 – 20]، ئانکو: (﴿17﴾ ما نا‌ڕێننە حێشترێ، کا چاوا هاتییە چێکرن؟!. ﴿18﴾ و ما نا‌ڕێننە ئەسمانی، کا چاوا بێ ستوین هاتییە بلندکرن؟!. ﴿19﴾ و ما نا‌ڕێننە چیایان، کا چاوا د ئەردیدا هاتینە چکلاندن؟!. ﴿20﴾ و ما نا‌ڕێننە ئەردی، کا چاوا هاتییە ڕاستکرن؟!).

فەرمانێن ئاشکرانە بۆ بەرێخودانێ د ئافراندنا مرۆڤیدا، و د ئافراندنا گیانەوەراندا، و د ئافراندا چیایاندا، و د ئافراندنا تەخێن ئەردیدا و د ئەسمانی و چەرخێن ویدا .. ئەڤە هندەك بەرێخودانن وان هەمی زانستا بخۆڤە دگرن ئەوێن نوکە ئەم د نیاسین ب ڤان ناڤا: (جیولوجیا - ئەردناسی -

)، و (فەلەكناسى) و (توێكارى - تشريح -) و (فسيولۆجى - زانستىٚ كارێن ئەنداما -) و (زيندەوەزانى - بايولۆجى -) و (كورپەلەزانى).

فەرمانێن ئاشكرانە بۆ چۆنا دناڤ ئەرديدا، و كۆمكرنا بەلگەيان، و ژىٚ دەرئێخستنا حوكم و ياسايان، و زانينا چەوانييا دەستپێكرنا ئافراندنىٚ .. ئەوا ئەڤرو دئێتە نياسين ب زانستێن وەراركرنىٚ - تطور -.

و ترس ژ خەلەتييىٚ نينە.

ئيسلام وى خەلات دكەت ئەوىٚ ئيجتيهادىٚ دكەت و خەلەت دبيت، و ئەوىٚ ئيجتيهادىٚ بكەت و دروست بيت دوو خێر دگەهنىٚ.

و ئەوا دئێتە گۆتن كو ئەم ژبەر ئايينى پاشكەفتينە، و رۆژئاڤا ب بىٚ باوەرييىٚ - ئيلحادىٚ - پێشكەفت نەيا دروستە .. و راستى ئەڤەيە: ئەم پاشكەفتين دەمىٚ مە فەرمانێن ئايينىٚ خۆ هێلاين، و دەمىٚ موسلمان ل دويف ڤان ئايەتان دچۆن پێشكەفتن هەبوو، و دەولەتەك هەبوو ژ زەرياى تا كەنداڤى و زانايێن وەكى: (ئبن سينا) د نوژدارييێدا، و (ئبن روشد) د فەلسەفێدا، و (ئبن هەيسەم) د بيركارييێدا، و (ئبن ئەلنەفيس) د توێكارييێدا، و (جابرىٚ كوڕىٚ حەييانى) د كيميايێدا هەبوون.

و جيهانىٚ زانست ژ مە وەردگرت .. و حەتا نوكەژى كۆمێن ستێرا و بۆرجێن وان پارێز ل سەر ناڤێن خۆ يێن عەرەبى كرييە د فەرهەنگێن ئەوروپيدا، و حەتا نوكە ژى ب فرەنسى دبێژنە ئاميرىٚ چپككرنىٚ (تقطير) imbique كو ژ پەيڤا عەرەبى (أمبيق) وەرگرتييە imbiquer .

رۆژئاڤا ب بێ باوەرییێ - ئیلحادێ - پێشنەکەفت بەلێ ب زانستی پێشکەفت.

و تێکەلی چێبوو ژ ئەوا رویدای ل چاخێن ناڤین دەمێ کەنیسێ زێدەگاڤی کری و دادگەهێن تەفتیشێ - محاکم التفتیش - پەیدابوون، و سانسۆر دانانە سەر زانستی و زانایان، و دەمێ (گالیلیو) زیندانکری، و (جیوردانو برونو) سۆتی.

دەمێ کەنیسێ حوکم کری و پاپایان ئەو ژ ئارمانجێن وێ یێن پاك لادای، ڤێجا بوو ئەگەرێ پاشکەفتنێ، ڤێجا رەخنەگرێن سادە وەسا هزرکر ئەڤ چەندە ل سەر ئیسلامێ ژی دئێتە بجهئینان، و ئەڤە خەلەتییە .. پاپایی و رەبەناتی - کەهەنوت - د ئیسلامێدا نینن .. و خودێ چو وەسیەتدار یان بەرگەڕ - واسیتە - نەدانایینە دناڤبەرا خۆ و موسلماناندا.

و دەمێ ئیسلامێ ب کریار و ب راستی دەستهەلات گێڕای ئەو بوو ئەگەرێ پێشکەفتنێ هەروەکی مە شرۆڤەکری و هەروەکی مێژوو دبێژیت، و وان گونەهبارییێن سادە و سەرڤە ب درەو دەردئێخیت.

و ئایەتێن قورئانێ یێن ئاشکرا هاندان و فەرمانا ب زانستی دکەن، و چو هەڤدژییێ دناڤبەرا زانستی و ئایینیدا نادانن:

{وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا}[طه: 114]، ئانکو:(و بێژە: خودێوۆ زانینا من زێدە بکە).

{قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ} [الزمر: 9]، ئانکو: (بێژە: ئەرێ ما ئەوێت [ئەرکێت خۆ]دزانن [و کار پێ دکەن]و ئەوێت نەزانن وەکی ئێکن؟).

{شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِماً بِالْقِسْطِ} [آل عمران: 18]، ئانكو: (ب ڕاستى خودىٚ شادەيى دا و ديار كر كو چو پەرستى نينن ژ بلى وى، و ملياكەت و خودان زانين ژى [عەينى شادەيييىٚ ددەن] كو ئەوە خودانىٚ ترازييا دورست).

خودىٚ د ڤىٚ ئايەتيٚدا ملياكەت و خودانيٚن زانستى دگەل شەرەڤا ناڤىٚ خوٚ ئينان.

و ئيٚكەمين ئايەت د قورئانيٚدا و ئيٚكەمين پەيڤ: (بخوينە) بوو و د قورئانيٚدا سوٚزا پلەييٚن بلند ب زانايان هاتييەدان:

{يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ} [المجادلة: 11]، ئانكو: (خودىٚ، ئەويٚت ژ هەوە باوەرى ئينايين، و زانين ب ڕزقىٚ وان كرى، دىٚ وان پايە بلند كەت).

و پەيڤا زانست (العلم) و ژىٚ دەرئيٚخيٚن وىٚ د قورئانيٚدا نيٚزيكى (850) جاران هاتييە.

ڤيٚجا چەوا ژ نوى دىٚ ئاخفتنكەرەك ئيٚت و بەحسىٚ هەڤدژييىٚ دناڤبەرا ئايينى و زانستى دا، يان بەحسىٚ راگرتنا ئايينى بوٚ زانستى كەت.

و بەريٚخودان د ئايينيدا و پيٚشئيٚخستنا تيٚگەهشتنا وى تشتەكىٚ داخوازكرييە، و ميٚژوويا ئيسلامىٚ هەمى بزاڤيٚن ڤەژاندن و پيٚشكەفتنىٚ نە، و قورئان يا بىٚ باهرە ژ توٚمەتا راوەستاندن و بەنجكرنا خەلكى، و دروستە هەمى تشت د ئايينىٚ مەدا پيٚشكەفتنىٚ بخوٚڤەببينن، ژبلى ناڤەڕوٚكا عەقيدىٚ و كاكلك و بنياتىٚ شەريعەتى، چونكى خودىٚ ئيٚكە و پيٚشناكەڤيت و نابيتە دو يان سىٚ ..

ئەڤە تشتەکێ رەهایە .. هەروەسا خرابی خرابییە، و باشی باشییە .. و کوشتن نابیتە باشی و دزی نابیتە چاکی، و درەو نابیتە سالۆخەتێ مرۆڤێن چاك.

ژبلی ڤێ چەندێ ئایین یێ ڤەکریە بۆ هزرێ، و ئیجتیهادێ، و زێدەکرنێ، و پێشئێخستنێ.

و ناڤەڕۆکا ئیسلامێ تشتەکێ ژیرانە - ئاقلانە - یێ لوژیکی یە - عقلاني منطقي -، گێنگەشە و دان و ستاندنێ قەبویل دکەت، و هاندانا بکارئینانا ژیری - ئاقلی - و لوژیکی دکەت.

و د پتر ژ جهەکیدا، و پتر ژ بەرپەڕەکی ژ بەرپەڕێن قورئانێ ئەم ب سەر ڤان پسیارکرنا هەلدبین:

{أَفَلاَ يَعْقِلُونَ} ما ئاقلێ خۆ نادەنە کاری و تێناگەهن {لاَ يَفْقَهُونَ} ئەو تێناگەهن.

و خودانێن ئایینی ل دەف مە ئەون کەسێن ژیر و ئاقلدار:

{إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ} [الأنفال: 22]، ئانکو: (ب ڕاستی خرابترین جاندار ل دەڤ خودێ، ئەون ئەوێت کەڕ و لال، ئەوێت تێ نەگەهن [کا چ د خێرا واندایە چ د خێرا واندا نینە، هەلبەت ئەڤ ئایەتە د دەرهەقێ هندەك مرۆڤان ژ ئویجاخا (عبد الدار)ی دا هاتە خوار، دگۆتن: ئەم د ڕاستا وی تشتیدا یێ موحەممەد پێ هاتی د کەڕ و کۆرە و لالین]).

{أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا} [الحج: 46]، ئانكو: (ئەرێ ما ئەو د ئەردیدا نەگەڕیاینە [ببینن کا مە چەند ملەت بەری وان بەرئاتاف کرینە، و کاڤلێت وان پێش چاڤن]، دا بۆ خۆ پێڤەبچن، و دل هەبن ئاقلەکی بۆ خۆ پێ بگرن، و گوه هەبن شیرەتان گولێ ببن).

رێزگرتنا ئاقلی کاکلك و ناڤکا ئایینییە ..، و ئەرێنی بوون دەمارێ وییە، و شوڕەش گیانێ وییە.

چو جارا ((ئیسلام)) سەرشۆڕ و نەرێنی نەبوویە.

{وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ} [البقرة: 190]، ئانكو: (و [گەلی خودان باوەران] د ڕێکا خودێدا شەڕێ وان بکەن یێت شەڕێ هەوە دکەن).

{إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ} [الصف: 4]، ئانكو: (ب ڕاستی خودێ حەژ وان دکەت ئەوێت ئێك ڕێز شەڕی د ڕێکا خودێدا دکەن، دێ بێژی ئاڤاهییەکێ موکوم و پێکڤە گرێداییە).

و جیهاد ب نەفسێ و مالی و عەیالی .. و شەڕکرن و خۆڕاگری و موکومی، و پاشڤە نەزڤڕین، و بەرسینگگرتنا بێهیڤیبوونێ، و خۆڕاگری و چەپەر گرتن ژ کاکلکا ئایینێ مەیە.

ڤێجا چەوا ئایینەکێ هوسا نەرماتی و ئاقلانەیی تێدا هەی، و هوسا یێ ب زانستی بوون و ئەرێنی بوون و شوڕەش، بێتە گونەهبارکرن ب راوەستییان و بەنجکرن و هشکاتی و راگرتنێ ئەگەر ژلایێ هەڤالەکێ رێزدار یێ وەکی دکتۆرێ ژ فرەنسا هاتی نەبیت، ئەوێ چو ژ ئەلیفبێتکێن ئایینێ خۆ نزانیت، و پیتەك ژی ژ قورئانا وی نەخواندی؟

7- ئو چیرۆکا ئیسلامێ دگەل ژنێ

هەڤالێ من یێ دکتۆر گۆت:

ئەرێ ما تو ژی دگەل بوچۆنا من نینی کو هەلویستێ ئیسلامێ ژ ژنێ یێ پاشکەفتی بوو؟

پاشی ب تلا هژمارتن و گۆت:

چیرۆکا فرەژنییێ، و مانا ژنێ د مالێدا، و حیجاب، و بەردانا د دەستێ زەلامیدا، و لێدان - قوتان - و خۆ دانە پاش ژ نڤینا وێ، و چیرۆکا جارییان، و چیرۆکا کو زەلام سەرکار و سەرپەرشتێت کاروبارێت ژنانە، و پشکا زەلامی یا دوجارا هندی یا ژنێ د میراتیدا.

من خۆ بەرهەڤکر و گۆت: ڤێ جارێ گونەهباری گەلەکن، و بەحسکرنا وان دەمەکێ درێژ دڤێت .. بەلێ دا ژ دەستپێکێ دەستپێبکەین، ژ بەری ئیسلامێ، و ئەز دبێژم تو دزانی کو بەری ئیسلامێ نەزانین و جاهلیەت بوو. و دەمێ کچ دبوو باهرا وێ ب ساخی بنئاخکرن و ڤەشارتن بوو دبن خیزیڤە، و زەلامی دەه ژن و بیست ژن دئینان، و خۆرتی ل جارییێن خۆ دکرن بۆ دەهمەنپیسییێ و پارە پێ وەردگرتن .. ڤێجا دەمێ ئیسلام هاتی و گۆتی دروستە حەتا چار ژنا ئەڤە سنۆردارکرن بوو بەلێ نە فرەیی بوو .. و رزگارکرن بوو بۆ ژنێ ژ عار و مرن و بەنداتی و رەزیلییێ.

و ئەرێ نوکە حالێ ژنێ ل ئەوروپا بەختەوەرترە د حەلیانا نوکە ل وێرێ بەربەلاڤ، و فرەییا ئاشقا - تعدد العشیقات - ئەڤا بوویە ژیوارەکێ بەرچاڤ د پتریا هەڤژینییاندا؟

ئەرێ ما بۆ ژنێ باشتر و ب رێزتر نینە ئەو هەڤژینا دوێ بیت بۆ وی یێ حەژێ دکەت .. و هەمی مافێن هەڤژینییێ هەبن، و رێز لێ بێتەگرتن، ل شوینا ببیتە ئاشقەکا ژ نهێنی و خوشییێ ل پشت دیوارا ب دزیت؟

دگەل ڤێ چەندێ، ئیسلامێ فرەژنی کرە تشتەکێ دروست بەلێ یێ نیمچە ئەستەم و ژ کارئێخستی - گەلەك ب زەحمەت -: ئەوژی مەرجەکێ ب زەحمەت بێتە بجهئینان دانا: ئەوژی دادپەروەرییە دناڤبەرا ژناندا.

{فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً} [النساء: 3]، ئانکو: (بەلێ ئەگەر هوین بترسن د ناڤبەرا واندا وەکهەڤییێ [عەدالەتێ] نەکەن، ژنەکێ ب تنێ بینن [و نابیت پتر بینن]).

{وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ} [النساء: 129]، ئانکو: (چوجا هوین نەشێن د ناڤبەرا ژناندا دادوەرییێ بکەن [مەخسەد عەدالەتا ڕاست و دورست و تەکووز]، خۆ هوین د مجد ژی بن).

قورئانێ دیارکر کو ئەو کەسێ رژد ژی بیت نەشێت دادپەروەرییێ بکەت، ڤێجا بتنێ ئەو دمینیت یێ زێدەتر ژ یێ رژد ژی، وەکی پێغەمبەرا و وەلییا و ئەوێن ل سەر رێکا وان دچن.

سەبارەت مانا د مالاندا ئەڤە تشتەکێ سروشتییە بۆ هەڤژینێن پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) چونکی ئەو نموونەیێن بلندن.

{وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ} [الأحزاب: 33]، ئانکو: (و د مالێت خۆدا بن [بێ هەوجەیی دەرنەکەڤن]).

ئەڤە ئاماژەیە کو سەروبەرێ ژ هەمییان باشتر بۆ ژنێ ئەوە دەیك بیت و کابانییا مالێ بیت و خۆ تەرخان بکەت بۆ مال و عەیالێ خۆ.

و ئەم دشێین سەروبەرێ ئوممەتەکێ بینینە سەر هزرا خۆ ژنێن وێ ل جادە و نڤیسینگەها بن، و زارۆکێن وێ ل داینگەهـ و بنداڤا بن .. ئەرێ دێ سەروبەرێ وێ باشتر بیت؟ یان سەروبەرێ ئوممەتەکێ کو ژن تێدا دەیك و کابانییێن مالێ نە، و زارۆك تێدا دئێنە پەروەردەکرن د هەمبێزێن دەیکێن خۆدا، و هەمی خزمەت تێدا دابینکرینە بۆ خێزانێ؟

بەرسڤ یا ئاشکرایە.

دگەل ڤێ چەندێ ئیسلامێ ئەو هوکارێن ژ ژنێ دخوازن دەرکەڤیت و کار بکەت قەدەغە نەکرینە .. د ئیسلامێدا ژنێن زانا د شریعەتیدا و هوزانڤان هەبوون .. و ژن د شەڕادا دەردکەفتن .. و بۆ وەرگرتنا زانینێ دەردکەفتن.

ئایەت ئاراستەکرییە بۆ هەڤژینێن پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) وەك نموونەیێن بلند، و دناڤبەرا نموونەیی، و تشتێ د شیاندا و ژیواری پلەیێن جودا جودا هەنە.

هەڤژینێن پێغەمبەری دگەل وی دەرکەفتینە د خەزاییێن ویدا.

و ب پیڤان ل سەر ڤێ چەندێ دەرکەفتنا ژنێ بۆ کارکرنەکا پاقژ و دروست تشتەکە چو ئاریشە ل سەر نینە.

سەبارەت حیجابێ ژی ئەو بۆ بەرژەوەندیا ژنێ یە.

ئیسلامێ دروستکریه روی و دەست دیار ببن، و فەرمان کرییە ژبلی وان بێنە داپوشین و ستارەکرن، و یا دیارە کو هەر تشتەکێ قەدەغە حەزا بۆ هەی، و ستارەکرنا جهێن ئازراندن و فتنێ پتر چاڤا بۆ دکێشیت.

دناڤ هۆزێن سادە یێن کەڤن، ژبەر رویساتیا تەمام، حەز ب تەمامی سار دبیت، و ڤیان ب دیوماهی دئێت، و ئەم دبینین زەلام تێکەلی هەڤژینا خۆ نابیت ژبلی جارەکێ د هەیڤێدا و ئەگەر دوگیان بوو دو سالا ژێ دویردکەڤیت.

و ل وەرزێ هاڤینێ و ل سەر لێڤێن ئاڤا دەمێ گوشتێ رویس و بەردایی بۆ دیتنێ زێدە دبیت ل وی دەمی ئەڤ لەشێ رویس هێزا سەرنجراکێشانێ و جوانی و ئازراندنا خۆ ژ دەست د دەت، و دبیتە تشتەکێ ئاسایی و ڤیانێ نا ئازرینیت.

بێ گومان بۆ ژنێ باشترە حەز پتر بۆ هەبیت، و نەبیتە تشتەکێ ئاسایی یێ بێ ئازراندن.

سەبارەت مافێ زەلامی د بەردانێدا ئەو ل رەخێ دی بەرانبەری مافێ ژنێ یە د خۆ دانە بەردانێ ل دادگەهێ - خلع -، ژن دشێت داخواز بەردانێ بکەت ب رێکا دادگەهێ و ب دەستخۆڤە بینیت ئەگەر بەهانە و ئەگەرێن تەمام دیارکرن.

هەروەسا ژن دشێت مافێ بەردانێ - عصمة - بکەتە مەرج د دەمێ گرێبەستا مارەکرنێدا .. و ب ڤێ چەندێ دێ وێ مافێ زەلامی د بەردانێدا هەبیت.

ئیسلام هندەك مافا د دەتە هەڤژینێ كو ل ئەوروپا ب دەست هەڤژینێ ناكەڤن: هەڤژین ل دەف مە مەهرێ وەردگریت .. و ل دەف وان (دوطة)یێ د دەت[1] .. و هەڤژینێ ل دەف مە مافێ بڕیاردانێ د ملكێن خۆدا هەیە .. و ل دەف وان ڤی مافی ژ دەست د دەت دەمی شوی دكەت، و هەڤژینێ (زەلام) دبیتە خودانێ بڕیارێ د ملكێن وێدا.

سەبارەت قوتانێ، و خۆ دانە پاش ژ نڤینا ژنێ، ئەڤ سەرەدەرییە بتنێ بۆ ژنا نە گوهدارە، و ئافرەتا دروست ڤیان و دلۆڤانی ل دەف زەلامی هەیە.

و قوتان و خۆ دانە پاش ژ نڤینێ ژ موعجیزێن قورئانێ یە بۆ تێگەهشتنا نەگوهدارییێ و زیزبوونێ.. و یا رێككەفتییە دگەل نویترین تشتێ زانستێ دەروونناسی یێ هەڤچەرخ گەهشتییێ د تێگەهشتنا وێ رێكا ژنێ رازی دكەت.

و وەكی ئەم دزانین زانستێ دەروونناسییێ ڤێ رێكێ دابەش دكەت بۆ دوو جۆرا:

جۆرێ ئێكێ ئەڤەیە: (رێكا نەچاركرنێ): د زاراڤێ زانستیدا بەرنیاسە ب (ماسوشیزم) masochism ئەو حالەتێ رازیكرنێ یە ئەوێ ژن تێدا خوشییێ دبەت دەمێ دئێتە قوتان و ئیزادان، و ئەو د ڤی حالەتیدا ئالییێ خۆشكێنە.

جۆرێ دوێ: (رێكا زالگەهكرنێ) یە: د زاراڤێ زانستیدا دبێژنێ (سادیزم) sadism ئەو حالەتێ رازیكرنێ یە ئەوێ ژن تێدا خوشییێ دبەت دەمێ بڕیار د دەست وێدا بیت و ئەو یا زال بیت، و خۆ مەزن بكەت و خۆ د سەپینیت، و غەیری خۆ دئێشینیت. بۆ ڤی جۆرێ ژنا چو چارەسەری نینن

---

(1) (دوطة) ئەوە ژن (هەڤژین) هندەك پارێن خۆ ب دەتە زەلامێ خۆ دا بۆ ب رێڤەببەت بەلێ نابیتە ملكێ وی. وەرگێڕ.

ژبلی ژێ ستاندنا چەنگالا وێ و شکاندنا چەکێ وێ یێ ئەو پێ زال .. و چەکێ ژنێ مێیاتییا وێ یە، ئەو ژی ب رێکا خۆ دانە پاش ژ نڤینا وێ هینگێ وێ چو چەك نامینن بکاربینیت .. بەلێ ئەو ژنا دی ئەڤا خوشییێ نەبینیت ئەگەر نە د شکاندن و قوتانا وێدا بن هینگێ قوتان چارەسەرییە بۆ وێ .. ئەها پەیڤا قورئانێ ب ڤی رەنگی بوو:

{وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ} [النساء: 34]، ئانکو: (خۆ ژ نڤینا وان بدەنە پاش [ئانکو ل سەر نڤینا وێ بی، بەلێ پشتا خۆ بدەیێ و پویتە پێ نەکەی، و هەکە ب ڤێ چەندێ ژی نەهاتە رێ] ڤێجا لێ بدەن [بەلێ لێدانەکا بێ ئێش]).

ئیعجازەکا زانستییە و کورتکرنە د دو پەیڤاندا: هندی زانستێ دەروونناسییێ پێ هاتی د چەندین بەرگاندا ل دۆر ژنا نەگوهدار و زیز و چارەسەرییا وێ، قورئانێ د ڤان هەردو پەیڤاندا کۆمکرییە.

سەبارەت چیرۆکا ((جارییان)) ژی ئەڤا پسیارکەری ئاماژە پێکری بەرێ مە د دەتە دۆزا کولەتییێ د ئیسلامێدا .. و گونەهبارکرنا رۆژهەلاتناسان بۆ ئیسلامێ کو بانگەوازییێ بۆ کولەتییێ دکەت .. و راستی ئەڤەیە: ئیسلامێ بانگەوازی بۆ کولەتییێ نەکرییە .. بەلکی ئایینێ ئێکانە بوو بانگەوازی بۆ نەهێلانا کولەتییێ کری.

و ئەگەر ئەم ئنجیلێ بخوینین، و ئەو تشتێ (پولس)ێ پێغەمبەر!!! د پەیامێن خۆدا بۆ خەلکێ ئەفسس گۆتی، و ئەو شیرەتێن وی ل بەندەیان کرین دێ بینین کو ئەو داخوازەکا ئاشکرا ژ بەندەیان دکەت کو گوهدارییا سەرورەرێن

خۆ بکەن وەکی یا خودێ (الرب): (گەلی کولەیان گوهدارییا سەروەرێن خۆ بکەن ب ترس و لەرزین د سادەییا دلێن خۆدا وەکی یا خودێ - الرب -).

و ئنجیلێ فەرمان نەکرییە ب نەهێلانا کولەتییێ وەك سیستەم، بەلێ تشتێ ژ هەمییان پتر کری فەرمان ب ڤیانێ و سەرەدەرییا جوان کرییە دناڤبەرا کولەیان و سەروەرێن واندا.

و د وێ تەوراتا ل بەردەستدا هاتییە: باهرا سەروەرا خرابتر بوو ژ باهرا کولەیا .. و ژ شیرەتێن تەوراتێ: ئەو باژێرێ بێ شەڕ تەسلیم ببیت باهرا خەلکێ وێ ئەوە بێتە هاژۆتن وەك کوێلە و ئێخسیر، و ئەو باژێڕێ بەرەڤانییێ ژ خۆ دکەت ب شیری پاشی تەسلیم دبیت دێ خەلکێ وی ئێنە پێشکێشکرن ل سەر چەکی، و پیرەمێر و گەنج و ژن و زاڕۆکێن وی دێ ئێنە کوشتن، و دێ ئێنە ڤەکوشتن و سەربڕین.

ئانکو کولەتی راستییەکا خۆجهـ بوو بەری هاتنا ئیسلامێ، و ئایینێن بەرێ شیرەت ل کوێلەی دکر کو گوهدارییا سەروەرێ خۆ بکەت.

ئینا قورئان هاتەخوار وەك ئێکەمین پەرتوکا ئەسمانی بەحسێ بەردان و ئازاکرنا بەندەیان بکەت.

قورئانێ کولەتی حەرام نەکر ب چو دەقێن ئاشکرا .. و فەرمان ژی نەدا کو هەمی کوێلە بێنە ئازاکرن، چونکی ئازاکرنا وان ژ نشکەکێڤە و ب فەرمانەکا قورئانی ل وی دەمی کو ئەو سەدەها هزار بوون بێی سنعەتەك، و بێی کارەکێ جڤاکی، و بێی کارەکی کو وان راگریت و وەرگریت، رامانا ڤێ ئازاکرنێ دا بیتە کارەساتەکا جڤاکی، و رامانا وێ دەرئێخستنا سەدەها هزار

خازۆکا بوو ل سەر رێکا کو دەستێن خۆ ل بەر خەلکی ڤەکربان، یان ژی دا دزیان و دەهمەنپیسییێ کەن دا شیابان پاریەکی ب دەستخۆڤە بینن، و ئەڤ تشتە ژ بەنداتییێ خرابتر بوو، لەورا قورئانێ وەسا چارەسەر کر کو دەرگەهێ کولەتییێ گرت، و ئەوێن هەیی ژی چارەسەرکرن و نەهێلان .. و ژێدەرێ بەندایتییێ وی چاخی بەندکرنا ئێخسیران بوو د شەڕاندا، لەورا قورئانێ فەرمان دا کو ئێخسیر بێتە بەردان یان ژی بەدەل ژێ بێتە وەرگرتن، و ئێخسیر نەبنە بەندە.

{فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً} [محمد: 4]، ئانکو: (یان ل سەر وان بکەنە منەت و بەردەن [بێ بەرانبەر]، یان ژی ب بەدەل و بەرانبەر بەردەن).

یان دێ منەتێ ل ئێخسیری کەی و دێ بەردەی بۆ خودێ بێ بەرانبەر .. یان ژی دێ بەدەلێ ژێ وەرگری.

و ئەو کولەیێنماین دێ پیچ پیچە و پێنگاڤ پێنگاڤ ئێنە چارەسەرکرن، ئەوژی ب رێکا دانانا بەردان و ئازاکرنا کولەیان کرە کەفارەت بۆ گونەهێن بچویك و مەزن، و هوسا پێنگاڤ پێنگاڤ دێ کولەتی ب دویماهی ئێت.

و حەتا ئەو دوماهیکە دئێت، سەرەدەرییا سەروەری بۆ جارییان چەوابیت؟ ئیسلامێ دروستکر زەلام بچیتە نڤینا وێ وەکی هەڤژینا خۆ ..

ئەڤەیە چیرۆکا جارییان ئەوا پسیارکەری ئاماژە پێکری، و گومان تێدا نینە کو چۆنا نڤینا جارییێ وەکی یا هەڤژینێ د وی دەمیدا رێزگرتن بوو بۆ وێ نە بێ رێزی بوو.

و دڤێت ئەم هەلویستێ ئیسلامێ ژ کولەی ژبیر نەکەین کا چەوا ئەو کرە برا و ئەو بەری هینگێ کولەیەك بوو ب پیانڤە دچۆنە سەر.

{إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ}[الحجرات: 10]، ئانکو: (هندی خودان باوەرن برایێت ئێکن).

{هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ} [الأعراف: 189]، ئانکو: (و ئەوە [ئانکو خودێیە] هوین ژ ئێك کەس ب تنێ چێکرین).

{وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ} [آل عمران: 64]، ئانکو: (کو ئەم و هوین ژ خودێ پێڤەتر چو نەپەرێسین، و چو هەڤال و هەڤپشکان بۆ چێ نەکەین).

و پێغەمبەر (سلاڤ لێ بن) بۆ نموونە دەمێ کولەیەك ئازاکری و کرییە کورێ خۆ ئەوژی زەیدێ کورێ حاریسەی بوو .. پاشی ژنەکا ئازاد و یا ژ بنەمالەکا پاك و پاقژ دایێ ئەوژی زەینەبا کچا جەحشی بوو.

ئەڤە هەمی دا ڤێ دفنبلندییێ و دەمارگیرییێ بشکێنیت .. و دا ئازاکرنا کولەیان بکەتە هەلویستەك چاڤ لێ بێتەکرن .. و دا ب کریار بێژیت: پەیاما وی ئازاکرنا کولەیانە.

سەبارەت زەلام سەرکار و سەرپەرشتن ل سەر ژنان ئەڤە راستییەکە ل هەمی جهان د وەلاتێن ئیسلامیدا، و وەلاتێن مەسیحیدا، و ل وان وەلاتێن چو خوداوەند و چو ئایین نەیی ژی.

ل موسكو يا بێ باوەر - مولحد - دەستهەلاتدار زەلامن هەر ژ سەردەمێ لینینی و ستالینی و خروشۆفی و بولجانینی و حەتا ئەڤرو ل سەردەمی یلتسینی و پۆتینی، و ل فرەنسا دەستهەلاتدار زەلامن، و ل ئەلمانیا دەستهەلاتدار زەلامن، و ل هەمی جها ل ئەردی زەلام دەستهەلاتێ دگێڕن و یاسایان د دانن و داهێنانان دکەن، و هەمی پێغەمبەر زەلام بوون، و هەمی فەیلەسۆف زەلام بوون، حەتا ئاوازدانەر زەلام بوون (بۆ زانین ئاوازدانان کارەکێ ئاشۆپیە و پێدڤی زەڤلەکا نینە)، هەروەکی (عباس العقاد) ب ترانەپێکرنڤە دبێژیت: حەتا چێکرنا خوارنێ و دوریارێ و مودێلان کو بسپۆرییێن ژنانە زەلام تێدا سەرکەفتینە و بووینە ئێکانە تێدا.

ئەڤە هندەك دیاردەنە چو پەیوەندییا شەریعەتێ ئیسلامێ پێڤە نینە .. دیاردەییێن گشتی نە ل هەمی رەخێن دنیایێ، کو نە شەریعەتێ ئیسلامی و نە قورئان دەستهەلاتێ لێ ناگێڕن.

بەلێ ئەڤە راستینە .. زەلام سەردار و سەرپەرشتن ل سەر ژنان بحوکمێ سروشت و شیان و دەستهەلاتدارییێ ئەڤا خودایێ ئافراندەر تایبەتکری ب زەلامانڤە.

و ئەگەر وەزیرەکا ژن یان سەرکێشەك یان دەستهەلاتدارەك دەرکەفت ئەڤە دبیتە جهێ سوحبەتێ ئەڤا دەنگ و باسێن وێ دئێنە ڤەگێڕان و دبیتە ئەو تشتێ بتنێ و جودا ژ شەنگستەیی.

و ئیسلامێ چو نەکریە ژبلی کو ئەڤ شەنگستەیە تومار کریە، و هەر ئەڤ چەندەیە پشتی هینگێ بۆ مە شرۆڤەدکەت کا بۆچی قورئانێ دو جارا هندی باهرا ژنێ میرات دایە زەلامی .. چونکی هەر زەلامە مەزاختنێ دکەت، و چونکی ئەوە ب خودانکرنێ رادبیت .. و چونکی ئەوە یێ کاردکەت، و چونکی

ئەوە يێ دەستهەلاتێ دگێڕیت[1].

هەلویستێ ئیسلامێ ژ ژنێ دادپەروەری بوو.

و ژیاننامێ پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) دگەل ژنکێن وی ڤیان و حەژێکرن بوو .. ئەرێ ما نە هاتییە ڤەگێڕان گۆتنا وی (سلاڤ لێ بن): ((حبّب إليَّ من دنياكم النساء والطيب، وجعلت قرة عيني في الصلاة))[2] ئانکو: (سێ تشت ژ دنیایێ ل دەڤ من خوشتڤینە: ژن و بێنخوشی، و نڤێژ بیبیکا چاڤێ منە)؟

بەحسێ ژنێ دگەل بێنخوشییێ و گولاڤێ و نڤێژێ هاتییەکرن، و ئەڤەیە ریزگرتنا مەزن، و دویماهیك گۆتنا پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) ل دوماهیك گوتار بەری مرنا خۆ شیرەتکرن بوو ب ژنان.

و ئەگەر خودێ بۆ ژنێ مال هەلبژارتبیت، و بۆ زەلامی جادە، ئەڤە ژبەر هندێ یە کو ئەرکێ ئاڤەدانکرن و ئاڤاکرن و دانانێ ب زەلامی سپارتییە، بەلێ ئەمانەتەکێ مەزنتر و گرنگتر ب ژنێ سپارتییە ئەوژی ئاڤاکرنا مرۆڤی بخۆیە.

و سپارتنا ڤی ئەمانەتی ب ژنێ و دانانا وێ وەك ئەمیندار ل سەر ڤی ئەمانەتی رێزگرتن و بلندراگرتنە بۆ بهایێ ژنێ .. ئەرێ ڤێجا ئیسلامێ ستەم ل ژنێ کرییە؟!!

---

(1) دکتور (صلاح الدين سلطان) د پەرتوکا خۆدا (میراتێ ژنێ و دۆزا یەکسانییێ) دا دبێژیت: (بتنێ (4) حالەت یێن هەین ژن تێدا نیڤا بەهرا زەلامی وەردگریت، و نێزیکی (30) حالەتان ژن هندی زەلامی وەردگریت، و (10) حالەت یێن هەین ژن تێدا پتر ژ زەلامی وەردگریت، و هندەك حالەت یێن هەین ژن بتنێ تێدا وەردگریت و زەلام چو وەرناگریت). وەرگێڕ.

(2) فەرموودەکا دروستە، نەسسائی ڤەگێڕایە ژمارە (3939)، و حاکمی دروست دانایە (174/2) و زەهەبی دگەل وی ژێ رازیە، ئبن حەجەری د (فتح الباري)دا دروست دانایە (15/3) (254/11). وەرگێڕ.

8- گیان، جان - رۆح -

هەڤالێ من یێ دکتۆر گۆت و ئەو دزانیت ڤێ جارێ کو ئاریشە یا ب زەحمەتە:

- بەلگەیێ تە چییە کو مرۆڤی گیان هەیە، و ئەو دێ پشتی مرنێ رابیتەڤە، و ئەو نە بتنێ لەشە ئەڤێ کو دێ بیتە ئاخ؟ و ئاییێ وە چ دبێژیت بۆ ((ئامادەکرنا گیانا))؟

- پشتی من پیچەکێ هزرا خۆ کری من گۆت: بێ گومان پسیارا ئەڤرو یا ب زەحمەتە، و بەحسکرنا گیانی لێدانە ل بەرزەبوونێ، و ئەز پتر حەز دکەم بەحسێ دەروونێ - نەفسێ - و لەشی بکەم .. چونکی گیان تشتەکە ژ ئاستێ زانینا مە بلندترە، و راستییێن بەردەست دکێمن، بەلێ دگەل ڤێ چەندێ پشتگیرییا مە دکەن نە یا وە.

دەمەکێ کێم بۆری ئەز تێدا کویر چۆمە د هزرکرنێدا پاشی من گۆت:

پیچەکێ دگەل من هزرا خۆ بکە .. ئێکەمین ئاماژەیێن هاریکارییا مە بکەن ل سەر هەبوونا دەروونێ ئەوە کو سروشتێ مرۆڤی یێ دو سەرە - یێ جوتییە -.

مرۆڤی دوو سروشت یێن هەین:

سروشتەکێ دەرڤە دئێتە دیتن ئەوژی لەشێ وییە، هەمی سالۆخەتێن ماددەی هەنە، و د شیاندایە بێتە کێشان و پیڤان، گرێدای جهەکی و

دەمەکییە، بەردەوام د گوهۆڕین و بزاڤ و بوونێ دایە ژ سەروبەرەکی بۆ ئێکێ دی، و ژ گاڤەکێ بۆ گاڤەکا دی، چەندین سەروبەر ب سەر لەشیدا دئێن ژ ساخلەمییێ بۆ نەساخییێ، بۆ قەلەوییێ، بۆ لاوازییێ، بۆ سۆربوونێ، بۆ زەربوونێ، بۆ چالاکبوونێ، بۆ تەمبەلبوونێ، بۆ نڤستنێ، بۆ هشیاربوونێ، بۆ برسیبوونێ، بۆ تێربوونێ، و شریتەکا ژ ئاریان و هەست و سۆز و حەز و ترسان پاشبەندن ب ڤی سروشتێ لەشیڤە و د بەردەوامن د لڤینێدا ل ناڤ مەژی.

و چونکی ئەڤ سروشتە و ئەڤ تێکئاریانێن پاشبەند (الانفعالات الملحقة) سالۆخەتێن ماددەی هەنە ڤێجا ئەم دبێژین: لەشێ مرۆڤی و ئەندامێن وی یێن سەرڤە هەردوك ژ ماددەینە.

بەلێ سروشتەکێ دی یێ هەی ب تەمامێ بەروڤاژی یێ ئێکێ یە، و نەوەکی وییە د ناڤخۆییا مرۆڤیدا.

سروشتەکە ژ جۆرەکێ دی سالۆخەتێ ئێکینی و تایبەتمەندییێ، و نە گرێدای دەم و جهان، و بەردەوامییێ هەیە .. ئەوژی ئاقلە ب پیڤەر و کێشانێن خۆ یێن نەگوهۆڕ و گۆتنێن خۆڤە .. و وژدانە ب ئەحکامێن خۆ ڤە، و هەستێ جوانییێیە و ((ئەزم - الانا -)) ئەڤا وان هەمی سالۆخەتان هەلدگریت ژ ((ئاقل و وژدان و هەستێ جوانییێ و هەستێ رەوشتییی)).

و ئەڤ (ئەز)ـە ب تەمامی نە لەشە، و نە حەزێن گیانەوەرینە ئەڤێن هار دبن و د ئازرییێن ب برسێ و دلچۆنا شەهوەتێ.

و ئەڤ (ئەز)ـە خۆیەتییا کویر و رەهایە، و ب رێکا ڤێ خۆیەتییا کویر مرۆڤ هەست ب وێ هەستکرنا کویر ب بەرهەڤبوون، و هەبوون (کینونة)، و

بەرچاڤ بوون، و ئامادەبوونێ ل جیهانێ دکەت .. و هەست دکەت ئەو یێ ل ڤێرێ، و ئەو بەردەوام ل ڤێرێ بوو .. و ئەڤە هەستەکا خۆجە و بەردەوامە گوهۆڕین ب سەردا نائێت، نە قەلەو دبیت و نە لاواز دبیت و نە نەساخ دبیت، و سالۆخەتێ دەمی نینە .. نە دەمێ بۆری و نەیێ نوکە و نە یێ دهێت هەیە .. بەلێ ئەو (نوکەیی)یەکا بەردەوامە ناچیت وەکی دەمێ بۆری دچیت .. بەلێ خۆ د هەستکرنێ ب بەرداوامیییێدا دبینیت .. ب بەردەوام.

ل ڤێرێ جۆرەکێ دی یێ هەبوونێ یە کو سالۆخەتێن ماددی نینن، نە گوهۆڕین ب سەردا دئێت، و نە دئێتە گرێدان ب جهەکی یان دەمەکیڤە، و ئەو کێشان و پیڤانی قەبویل ناکەت .. بەلکی بەروڤاژی ئەم دبینین کو ئەڤ هەبوونە ئەوە یا خۆجە و نەگوهۆڕ ئەڤا ئەم تشتێ گوهۆڕ پێ دپیڤین، و ئەوە تشتێ رەها - المطلق - ئەوێ ئەم هەمی تشتێ رێژەیی - النسبي - د جیهانا ماددەیدا پێ دنیاسین.

راستترین سالۆخەت بۆ ڤێ هەبوونێ کو ئەم ناڤبدەین ئەوە بێژین دەروونییە - نفساني -، و سروشتێ وێ دەروونییە.

پشتی هینگێ بۆ مە هەیە پسیار بکەین:

کیژ ژ هەردو سروشتا ئەوە مرۆڤێ ژ راستا؟

ئەرێ مرۆڤ د راستییا خۆدا لەشێ وییە یان دەروونا وییە؟

و دا بەرسڤێ بزانین: پێدڤییە ل سەر مە ڤەکۆلینێ بکەین کا کیژ ژ هەردو سروشتا دەستهەلات ل سەر یا دی هەیە؟

مرۆڤێن ماددی دێ بێژنە مە: مرۆڤ لەشێ وییە، و لەشە خودان دەستهەلات، و هندی تشتێ تە بەحسکری ژ ئاقلی و لوژیکی و هەستا جوانییێ و هەستا رەوشتیی و وژدانێ، ئەڤ رێزکرنا بێ بنەما ئەڤا ناڤێ وێ ((خۆیەتی)) - الذات - یان ئەز - الأنا - ئەڤە هەمی پاشبەندێن لەشینە، و لاوەکینە بەرانبەر وی، و دویڤچۆیێن وینە، و ل دویف فەرمانا وی دچن و خزمەتا وی دکەن، و حەز و دلخوازیێن وی تێر دکەن.

ئەڤە ئاخفتنا برایێن مە یێن ماددییە، بەلێ یا خەلەتە: چونکی د راستییێدا لەش دویکەتییە، و نە یێن دی ل دویف وی دچن، و فەرمانلێکرییە نە فەرمانکەرە، ئەرێ ما لەش برسی نابیت بەلێ ئەم خوارنێ نادەینێ، چونکی مە بڕیار یا دای ڤێ رۆژێ ب رۆژی بین بۆ خودێ ئەرێ ئەڤ لەشە نا لڤلڤیت ب دلخوازییا - شەهوەتێ - و حەزا بەلێ ئەم پاشڤە دبەین؟!

ئەرێ ما سپێدی ئەم نا رابین ڤێجا ئێکسەر لەش وی نەخشەیێ کاری یێ ئاقلی دانای و بەند بەند رێزکرین بجهدئینیت .. دەمژمێر بۆ دەمژمێرێ .. ل ڤێرێ کی دویکەتییە و کی سەرکێش؟

و ل دەمێ قوربانیدانێ ب گیانی دەمێ گیانفیدا قاییشا بۆمبرێژکری ل دۆر لەشێ خۆ د ئالینیت، و دچیتە پێش دا زریپۆشێ و هندی تێدا ب پەلخینیت .. ل ڤێرێ لەشێ وی ل کیڤەیە؟ کا بەرژەوەندییا ماددی یا ئەو ب دەستڤەدئینیت ب مرنا خۆ..؟ و کی فەرمانێ ل یێ دی دکەت..؟ ل ڤێرێ دەروونە بڕیارا ژناڤبرنا لەشی د دەت د دەم و گاڤەکا نموونەییدا ب تەمامی، چو رێبازێن - مەزهەبێن - ماددی نەشێن شرۆڤەکەن ب چو دەستڤەئینانێن ماددی، و لەش نەشێت بەرهنگارییا ڤی تشتی بکەت، و چو شیانا

بەرسینگگرتنا وی نینە، چو پێ نامینیت ژبلی کو ب تەمامی ژناڤ بچیت .. ل ڤێرێ دیار دبیت کیژ ژ هەردو هەبوونا یا بلندترە؟ و کیژ سروشت ئەوە مرۆڤێ ژ راستا: دەروون یان لەش..؟

و ئەڤرو مە پتر ژ بەلگەیەکی هەیە کو لەشە هەبوونا لاوەکی - ئانکو نە یێ سەرەکییە -.. ئەو تشتێ ئەڤرو روی د دەت ژ رویدانێن برینا ئەندامێن لەشی، و گوهۆڕینا وان، و چاندنا ئەندامانا .. و ئەو تشتێ ئەم دخوینین ل سەر دلێ ئەلکترۆنی، و گولچیسکا دەستکرد، و بەنقا خوینێ .. و بەنقا چاڤا، و عمبارێن جوانکارییێن مرۆڤی، کو دەست و پێ و دل دئێنە دانان بۆ مرۆڤی .. و نابیتە نوکتە و پێکەنینک کو ل سالا (2050) زاڤا بچیتە دەف بویکێ و ببینیت تەخما ددانا، و پرچا دەستکرد - باروکە - و مەمکێن پلاستیکی - کاوتشوک -، و چاڤێ دەستکرد، و پییێ داری ب دانیت .. ڤێجا چو ژێ نامینیت ژبلی پەیکەری وەکی شاسییێ ترۆمبێلێ پشتی ژێڤەکرنا کەڤلی، و کورسیک، و دەرگەها.

تا ڤێ پلەیێ لەش دئێتە ژێکڤەکرن و لێکدان و ڤەگوهاستن بێی کو تشتەك ل کەسایەتییێ بێت چونکی ئەڤ دەستە - زەندە - یان ئەو پییە - ئەو چوکە - یان ئەو پرچە یان چاڤە یان مەمکە، ئەڤ هەمی تشتە نە ئەوە مرۆڤ .. سەحکێ یێ دئێنە ڤەگوهاستن و گوهۆڕین، و ل شوینا وان هندەك پاتری و بزمار و پارچێن ئەلەمنیۆمی یێن دئێنە دانان، بێی تشتەك چێببیت .. ڤێجا مرۆڤ نە ئەڤ ئەندامەنە بەلێ ئەو دەروونە یا روینشتی ل سەر کورسییێ سەرکێشییێ بۆ رێڤەبرنا ڤێ ماکینێ ئەڤا ناڤێ وێ لەش.

ئەو رێڤەبرنە ئەڤا جڤاتا رێڤەبرنێ ژ خانەیێن مەژی نوینەراتییا وێ دکەت .. بەلێ نە مەژییە..

مەژی ژی وەکی خانەییێن لەشییە وان فەرمانان بجهدئینیت یێن بۆ دئێنە دەرئێخستن و د رێکا ویرا دچن، بەلێ ل دویماهییێ وەکی دەستگورکەکییە بۆ وان .. دەستگورکەکە ئەو دەستێ بەرزە ئەڤێ ناڤێ وی ئاقل یان دەروون دکەتێ و کار تێدا دکەت د جیهانا ماددیدا.

ئەم ژ ڤان پێزانین و بەلگەیان دزانین کو مرۆڤی دوو سروشت هەنە: سروشتەکێ سەرەکی و ناڤەرۆکی یێ دەستهەلاتدار کو دەروونا وییە، و سروشتەکێ لاوەکی یێ کو دێ چیت و نامینیت ئەوژی لەشێ وییە.

و ل دەمێ مرنێ سروشتێ لاوەکی (ئەوێ نەمینیت) دێ گەهیتە نەمانێ، و سروشتێ نەمر دێ گەهیتە نەمرییێ، ڤێجا لەش دێ گەهیتە ئاخێ، و دەروون دێ گەهیتە جیهانا خۆ یا مایی.

و بۆ حەژێکەرێن فەلسەفێ دێ بەلگەیەکێ دی ژی ئینین ل سەر هەبوونا دەروونی ژ وان تایبەتمەندییێن وێ جۆدا دکەت ئەوژی بزاڤە.

مرۆڤ نەشێت بزاڤا ببینیت و بزانیت ئەگەر ژ دەرڤەی وێ نەبیت.

تو نەشێی ب بزاڤێ ب حەسی و بزانی و تو دگەل وێ بزاڤێ دکەی د هەمان خۆلگەیدا - مەداریدا -، بەلێ دڤێت دەرزینکەکا دەرڤەیی هەبیت تو ل سەر ب راوستی دا ببینی .. لەورا دەمێ مرۆڤ دچیتە د ئەسانسیرەکا - مصعد - دچیت دا تو نەشێی بزانی کا ئەو یا راوەستیایە یان دچیت چونکی تو یێ بوویە پارچەیەك ژ وێ د بزاڤا وێدا .. تو نەشێی ڤێ چەندێ بزانی هەکە تو د دەرگەهێ ئەسانسیرێرا نە سەحکەیە جهێ پیادەیێ خۆجه ل دەرڤە.

هەر هەمان سەروبەر دەمێ تو د شەمەندەفرەکێدا دچی ب نەرماتی ل سەر ئاسنێ رەق .. تە ئاگەهـ ژ بزاڤا وێ شەمەندەفرێ نینە دەمێ تو تێدا بتنێ ئەو دەمە نەبیت دەمێ د راوەستیت، یان ژی دەمێ د پەنجەرکێڕا سەحدکەیە پیادەیێ خۆجهـ ژ دەرڤە.

هەروەسا تو نەشێی بزاڤا رۆژێ بزانی و ببینی هەکە تو ل سەر بی، بەلێ تو دشێی ببینی دەمێ تو ل سەر هەیڤێ بی یان ئەردی .. هەروەسا تو نەشێی بزاڤا ئەردی ژی بزانی و تو یێ ئاکنجی ل سەر .. بەلێ تو دشێی ببینی هەکە تو ل سەر هەیڤێ بی.

تو نەشێی سەروبەرەکی بزانی هەکە تو ژێ نە دەرکەڤی.

لەورا ئەم نەشێین بۆرینا دەمی بزانین هەکە ئەو پشکا زانا د مەدا نە راوەستیت ل سەر دەرازینکەکا جودا و نەپێڤە، و دەرڤەی وێ بۆرینا دەمی یا بەردەوام - ئانکو ل سەر دەرازینکا نەمرییێ -.

و ئەگەر زانینا مە دگەل میلێ چرکەیێن دەمژمێرێ خۆ هاڤێتبا هەمی گاڤا ئەم نەدشیاین ڤان چرکەیان بزانین، و دا زانینا مە چیت کا چەوا چرکە دچن بێی تێبینییا تشتەکی بکەت.

و ئەڤە ئەنجامەکێ مەزنە ئانکو پشکەك ژ هەبوونا مە یا ل دەرڤەی چارچۆڤێ بۆرینا دەمی (ئانکو یا نەمرە) ئەوە یا تێبینییا دەمی دکەت ل سەر دەرازینکا راوەستیانێ و دزانیت بێی کو بچیتە دناڤدا، لەورا مەزن نابیت و پیر نابیت و نابۆریت .. و ئەو رۆژا لەش دکەڤیت و دبیتە ئاخ دێ ئەڤ پشکە

هەر مینیت وەکی خۆ یا ساخ و زیندی، بەڵێ ژیانەکا تایبەت نە یا دەمی .. ئەڤ پشکە ئەوە دەروون.

و هەر ئێك ژ مە د ناڤخۆییا خۆدا هەست ب ڤێ هەبوونا دەروونی دکەت ل سەر وێنەیێ بەرهەڤی و بەردەوامی و بەرچاڤ و هەبوونەکا ب تەمامی - کینونة - جودا ژ هەبوونا ماددی یا گوهۆڕ و نە خۆجە و لێدەر دگەل دەمی ژ دەرڤەی خۆ.

ئەڤ رەوشا ناڤخۆیی ئەڤا ئەم هەست پێدکەین د دەمێن هشیارییا ناڤخۆییدا، و ئەڤا مە ناڤێ وێ کرییە (رەوشا بەرهەڤبوونێ) .. ئەوە ئەو کلیلك ئەوا بەرێ مە د دەتە هەبوونا دەروونی د ناڤخۆییا مەدا، و دەستێ مە د دانیتە سەر ڤێ گرێکا ئالۆز - لغز - ئەڤا ناڤێ وێ دەروون - نەفس -.

و بەلگەیەکێ دی ل سەر سروشتێ مە یێ دەروونی: هەستکرنا مە یا خورسکییە ب ئازادییێ، و ئەگەر ئەم هندەك لەشێن ماددی باین د چارچۆڤێ ژیانەکا مادديدا، یاسایێن ماددی یێت نەچار - حەتمی -[1] دەستهەلات ل مە کربا، ل وی دەمی چو رامان بۆ ڤێ هەستکرنا خورسکی ب ئازادییێ نەدبوو.

ئانکو مە دەروونەك یا هەی ژ دەمی بلندترە و ژێ د بۆریت، و ژ مرنێ ژی دبۆریت، و ژ نەچارییێن ماددی - یاسایێن سروشتی - ژی دبۆریت.

ئەرێ چ بۆ رابوونا پشتی مرنێ هەیە؟

کەسەك پشتی مرنێ نەزڤڕییە دا بێژیتە مە: چ ب سەری هات؟

---

(1) حەتمییەتا ماددی رێبازەکا فەلسەفییە دبێژیت هەمی تشت دکەڤنە ژێر رێزبەندییەکا لوژیکی یا ئەگەری کو پێشوەخت نەخشە بۆ هاتییە کێشان لەورا دبێژنێ یاسایێن سروشتی. وەرگێڕ.

و رۆژا رابوونێ ژی نەهات؟ دا بەلگەیەکێ هەستپێکری و بەرچاڤ و شاهدەکێ دیتی پێشکێش بکەین، و ئەو تشتێ ئەم دشێین د بابەتێ رابوونا پشتی مرنێدا بێژین ئەڤەیە: ئەو راستییەکا ئاییینییە ئاقل و زانست باوەرییێ پێ دئینن و دروست د دانن.

بۆچی ئاقل و زانست باوەرییێ پێ دئینن و دروست د دانن؟

چونکی بەلگە و دیاردەیێن هەبوونێ هەمی ئاماژە ب وێ چەندێ دکەن هەر تشتەکی زڤڕین بۆ دەستپێکێ هەیە .. پشتی رۆژێ شەڤ دئێت و جارەکا دی دزڤڕیت و رۆژ دئێتە ڤە، هەتاڤ د هەلێت پاشی ئاڤا دبیت، پاشی جارەکا دی دزڤڕیت و دهەلێت.

هاڤین، و پاییز، و زڤستان، و بهار، د زڤڕن و خوْل جارەکا دی دوبارە دبیت، هاڤین دئێت، پاشی پاییز، پاشی زڤستان .. هتد، پشتی هشیاربوونێ و نڤستنا شەڤێ جارەکا دی دێ زڤڕین و هشیاربین، ئەڤە ژی وێ چەندێ د سەلمینیت کو پشتی رازانا مرنێ هشیاربوون و رابوون یا هەی .. چونکی هەمی تشت دزڤڕن .. و خودێ د قورئانێدا ناڤێ خۆ دکەتە ئەوێ مرۆڤی ژ چۆنەییێ چێدکەت و د زڤڕینیت و ساخ د کەتەڤە.

{كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ} [الأعراف: 29]، ئانكو: (و کا چاوا وی جارا ئێکێ هوین چێکرینە، دێ جارەکا دی وەسا هەوە ساخکەتەڤە (دێ زڤڕنەڤە)).

{يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ} [یونس: 4]، ئانكو: (جارا ئێکێ دەست ب ئافراندنێ دکەت، پاشی [پشتی مرنێ] دێ زڤرینیتەڤە).

هەمی تشت د چەرخ و خولگەهاندا دهێن و دچن، ژ ئەتومێ تا گالاکسییێ - المجرة -، حەتا شارستانییەتا ژی خۆل یێن هەین، و مێژوویێ ژی خۆل یێن هەین.

ئەڤ زڤڕینا هەتاهەتایی د هەمی تشتاندا رابوونا پشتی مرنێ دسەلمینن.

بەلگەیێ دی ل سەر رابوونێ: ئەو سیستەمێ رێك و پێكە ئەڤێ کێماسییەك بتنێ ژی تێدا نەیی ژ مەزنترین گالاکسییا تا بچویکترین ئەتوما، حەتا ئەلکترۆن ژی ئەڤا نەئێتە دیتن، سیستەم و یاسا د زالن ل سەر هەمی تشتان .. حەتا ئەلکترۆنا زێدە بچویك ژی نەشێت ژ خولگەهەکی بچیتە ئێکێ دی د ئەتۆمێدا هەکە چەندەکا دەستنیشانکری هندی بزاڤا خۆ ژ وزەیێ وەرنەگریت یان نەدەت .. دێ بێژی سویارێ شەمەندەفرێ یە نەشێت بچیتە چو جها بێی تکێت .. ڤێجا چەوا دێ شێین هزرکەین کو کوژەکەك دێ شێت ژ ڤی سیستەمێ رێك و پێك رەڤیت، یان ستەمکارەك دێ شێت ژ سزای رەڤیت چونکی ئەو شیایە پۆلیسا ب خاپینیت؟ ئاقل وەسا هزر دکەت کو چو پێ نەڤێت دێ هەر سزایێ خۆ وەرگریت، و جیهانەکا دی یا هەی دێ حسێب تێدا ئێتە ئێکلاکرن بێ گومان .. دادپەروەری هو دبێژیت.

و ئەم هاتینە ئافراندن ل سەر دویڤچۆن و لێگەڕیانێ ل دادپەروەرییێ، و ل سەر حەژێکرنا دادپەروەرییێ، و لێگەڕیانێ ل دادپەروەرییێ، و هەولدانا بجهئینانا دادپەروەرییێ.

بەلێ دگەل ڤێ چەندێ ژی دادپەروەری د دنیایێدا نینە.

و هەروەکی خودان هزر دبێژن: ئەگەر تێهنیبوون بۆ ئاڤێ بەلگەبیت ل

سەر هەبوونا ئاڤێ .. چو پێ نەڤێت تێهنیبوون بۆ دادپەروەرییێ ژی بەلگەیە ل سەر هەبوونا دادپەروەرییێ .. ڤێجا مادەم د ڤێ دنیایا مەدا نەبیت چو پێ نەڤێت رۆژەك و دەمژمێرەك یا هەی دێ تەرازییێن وێ تێدا ئێنە دانان.

ئەڤە هەمی ئاماژەنە د سەلمینن کو رابوونەك و حسێبەك و جیهانەکا دی یا هەی.

و ئەو باوەرداری باوەرییێ ب قورئانێ دئینیت پێدڤی ڤان رەنگە بەلگە و گرۆڤەیان نینە، چونکی وی ب دلی باوەری پێ ئینایە و دەروونا خۆ ژ گێنگەشێ تەنا کرییە.

دمینیت پشتی ڤێ چەندێ پسیار بکەین .. و گیان چییە؟

{وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا} [الإسراء: 85]، ئانکو: (و ئەو پسیارا ڕوحێ ژ تە دکەن [کا چییە؟] بێژە: ڕوح ژ کارێ خودایێ منە [ئانکو ئەو ب تنێ و ب دورستاهی دزانیت کا چییە]، و ژ کێمەکا زانینێ پێڤەتر بۆ هەوە نەهاتییە دان).

گیان گرێکەکا ئالۆزە (لغز) و کەسەك چو ژێ نزانیت، و زانینا وێ ل دەف خودێ بتنێ هەیە.

و تشتێ سەیر ئەوە کو هەردەمێ بەحسێ گیانی د قورئانێدا هاتبیت دگەلدا پەیڤا ژ فەرمانا (أمر) خودێ هاتییە: {يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ} [غافر: 15]، ئانکو: (وەحییێ ب فەرمانا خۆ بۆ هەر کەسێ بڤێت ژ بەندەیێت خۆ دهنێریت).

{يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ} [النحل: 2]، ئانكو: ([خودێ] ملياكەتان [جبريل و ئەوێت د گەلدا ژ پارێزڤانێت وەحييێ] ب وەحييێ و ب ئەمرێ خۆ ل سەر وی بەندەیێ خۆ یێ وی بڤێت دئینیتە خوارێ).

{تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ} [القدر: 4]، ئانكو: (د وێ شەڤێدا ملياكەت و جبريل ژی، ب هەمی فەرمانێت خودێڤە دئێنە خوارێ).

{وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِنْ أَمْرِنَا} [الشورى: 52]، ئانكو: (و كا چاوا مە وەحی بۆ پێغەمبەرێت دی هنارتییە، وەسا مە ب ئەمرێ خۆ قورئان بۆ تە ب وەحی هنارت).

بەردەوام پەیڤا ژ فەرمانا مەیە (من أمرنا) .. ژ فەرمانا وی (من أمره) .. ژ فەرمانا - ژ كارێ - خودایێ منە ((من أمر ربي)) دئێت هندی بەحسێ پەیڤا (رۆح) هاتبیت.

ئەرێ چێدبیت فەرمانا خودێ گیان بیت؟

و پەیڤا خودێ گیان بیت؟

ئەرێ ما خودێ د راستا عیسایدا (سلاڤ لێ بن) نە گۆتیە كو ئەو:

{بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ} [آل عمران: 45]، ئانكو: (ب پەیڤەكا خۆ [كو عیسا بوو] د دەتە تە، ناڤێ وی مەسیحە).

و ئەو:{وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ} [النساء: 171]، ئانكو: (و ب پەیڤا خۆ [ببە] چێكرییە، كو ئاراستەی مەریەمێ كربوو، و ئەو جانەكە ژ خودێ).

پەیڤ .. فەرمان .. گیان - جان - رۆح - .. ئەرێ ئەڤە هندەك پەیڤن ئێك رامان د دەن.

ئەڤە بتنێ هندەك ئاماژەنە.

و كەسەك حەقیقەت و راستییێ نزانیت بتنێ خودایێ زانا و شارەزا نەبیت.

پشتی ڤێ چەندێ پسیارا تە یا ل سەر ئامادەكرنا گیانان (تحضير الارواح)[1] دمینیت.

و ئامادەكرنا گیانان ل دەڤ مە تشتەكە جهێ گومانێ یە.

جهێ گومانێ یە كو ئەگەرێ دیاردەیێن ژۆرا تاری ئامادەبوونا گیانێ فلانی یان بێهڤانییە.

و هزرڤانەكێ مەزن یێ وەكی (هنری سودر) دبێژیت: ژێدەرێ وان دیاردەیا ئاقلێ ناڤخۆیی - العقل الباطن - یێ بەرگەڕی (وسیط)[2] یە، و هێزێن گیانی یێن بەرگەڕی بخۆ .. و د بنیاتدا چو تشت نائێتە ئامادەكرن.

---

(1) ئامادەكرنا گیانان هەولدانەكە بۆ پەیوەندییێ دگەل گیانێن مریان، هندەك رێ و رەسمێن تایبەت هەنە، جۆرەكێ فێلبازی و خاپاندنێ یە. وەرگێڕ.

(2) ئەوە یێ ب رێكا وی هەولا پەیوەندییێ ب گیانێ مری دئێتەدان، و وێنە و دەنگ بۆ وی دیار دبن و ئەو بەرسڤا بەشداربوویان د دەت. وەرگێڕ.

و هزرڤانێن هندی دبێژن: ئەوێ جلكێ بەرگەڕی دكەتە بەرخۆ ل دەمێ ئامادەكرنێ هندەك گیانێن نزمێن شەیتانینە، هندەك تشتا ژ مریان دزانن، و ب كاردئینن بۆ تڕانەكرنێ ب ئاقلێ ئامادەبوویان و پێكەنینێ ب وان.

و سۆفییێن موسلمان دبێژن: ئەوێ دئێتە ئامادەكرن د وان روینشتاندا نە گیانە بەلێ هەڤالە - القرین -، ئەوژی ئەو ئەجنەیە ئەڤێ هەڤالینییا ئەوێ مری دكر ل دەمێ ژیانا وی .. و ب حوكمێ وێ هەڤالینییێ ئەو نهێنییێن وی دزانیت .. و چونكی ژیییێ ئەجنەی درێژە ڤێجا ئەو دمینتە ساخ پشتی مرنا هەڤالێ خۆ .. و ئەوە ل روینشتنان ئامادەدبیت و نهێنییێن هەڤالێ خۆ ئاشكرا دكەت، و زاری دەنگ و عەدەتێن وی ڤەدكەت دا بخۆ تڕانەیان ب ئامادەبوویان بكەت وەكی عەدەتەكێ ئەجنا د دوژمناتییا مرۆڤاندا.

و ئەو دبێژن: دەمێ ئەم زەنگا نڤیسینگەهێ لێددەین خزمەتكار ئامادەدبیت .. بەلێ سەروەر جیهانا خۆ ناهێلن و ب ڤێ سادەییێ ئامادە نابن، د جیهانا گیانandا ژی هەر هۆسانە .. ئەوێ ل روینشتنان ئامادەدبیت و تشتێن سەیر و بێ بنەما نیشا ئامادەبوویان د دەت ئەو گیانێن نزم و ئەجنە و یێن ل ئاستێ وانن.

بەلێ گیانێن ملیاكەتی ئەو ل جیهانەكا دی نە ئەوژی جیهانا بەرزەخێ یە، و ئامادەكرنا وان د شیاندا نینە .. بەلێ چێدبیت پەیوەندییێ ب وی بكەت ئەوێ حەژێ دكەت د خەونێدا یان د هشیارییێدا ئەگەر كاودانێن گونجای هەبن.

و ژ وان روینشتنێن زۆر یێن ئەم لێ ئامادەبووین، و ئەو تشتێ مە

كۆمكری ژ شارەزاییا تایبەت د ڤی بیاڤیدا دێ بێژین: بەلگەیەك بتنێ ژی نینە كو ئەگەرێ دیاردەیێن زۆرا تاری ئامادەبوونا گیانێ داخوازكرییە.

و چێدبیت بوچۆنا سۆفیێن موسلمان باشترین بوچۆن بیت بۆ راڤەكرنا وی تشتیٚ روی د دەت.

و مەسەلە هێشتا ل ژێر ڤەكۆلینیٚ یە.

و مخابن، جیڤانۆك د ڤی بابەتیدا پترن ژ راستییان .. و هێشتا پەیڤا دویماهیییٚ و ئێكلاكەر نەهاتییە گۆتن.

بیٚ گومان دیٚ كەیە كەنی ب پەیڤێن وەكی: ئەجنە، گیانێن نزم .. هەڤال - القرين - .. و عفریتا.

و تە بەهانە یاهەی .. مادەم تو باوەرییێ ب دەروونا خۆ بخۆ نەئینی ڤێجا چەوا دیٚ پێشبینییێ كەین تو باوەرییێ ب ئەجنەكی یان عفریتەكی بینی؟ و مادەم تو باوەرییێ ب خودیٚ نائینی ڤێجا چەوا ل ویٚ هیڤییێ بین تو باوەرییێ ب شەیتانێن وی بینی؟

دگەل ڤیٚ چەندیٚ ئەگەر تو بەری سەد سالا هاتبایە سەر دنیاییٚ و زەلامەكی بۆ تە بەحسیٚ تیشكەكا نەبین كربا كو ئاسنی كون دكەت، و ڤەگوهاستنا وێنەیان ب رێكا ئەسمانی د سەر ئوقیانوسانڕا ب دەمەكیٚ كێمتر ژ چركەكیٚ، و گەمیڤانەكیٚ ئەسمانی ییٚ ل سەر ئاخا هەیڤیٚ ب رێڤە دچیت .. ئەریٚ تە نە دكرە كەنی و نەدبوو حیل حیلا تە و تو نە دكەتییە سەر پشتیٚ ژ كەنیاندا چەند جاركی هندی كەنینا تە یا نوكە .. و دا بێژیە خۆ .. ئەڤ زەلامە ییٚ ژ نەخوشخانا دینا رەڤی، بەلیٚ دگەل ڤیٚ چەندیٚ نوكە راستینە گوهـ و چاڤ تژی كرینە!

9- وژدان

هەڤالێ من گۆت:

- هوین ب پیرۆزی بەحسێ وژدانێ دکەن دێ بێژی تشتەکێ رەهایە، و ئەو بخۆ ئێك ژ چێکرییێن جڤاکییە، دراڤەکێ سفرییە نە زێدەتر، هاتییە ئامادەکرن و چێکرن و حەلاندن د فرنا سەرەدەرییێن جڤاکیدا، و ل دەڤ مە تشتەکە کو حوکم و پێگرکێن وێ دئێنە گوهۆڕین ل دویف بەرژەوەندییێن رۆژێ .. ئەو بهایێ مفای بگەهینیت ئەم دبێژین باشە، و ئەو بهایێ زیانێ بگەهینیت ئەم دبێژین خرابە، خۆ ئەگەر ئەڤ بهایە ئەو دەهمەنپاقژی بیت ئەڤا هوین وەکی چاڤێن خۆ چاڤێ خۆ د دەنێ.

هێدی من گۆتێ:

- بەلێ، ئەڤە بوچۆنا فەلسەفەیا ماددییە وەکی من گوهلێدبیت .. وژدان دەستهەلاتەکا پاشڤەلێدان و دانەپاشییێیە ژ ئەگەر و هاندەرێن جڤاکی شینبوویە .. بتنێ ب دەستڤەئینانا شارەزاییەکا جودایە ژ مرۆڤەکی بۆ ئێکێ دی، و ژ چاخەکی بۆ ئێکێ دی، و ژ مللەتەکی بۆ ئێکێ دی. ئەڤە گۆتنا وەیە.

بەلێ راستی نە ئەڤەیە.

راستی ئەڤەیە: وژدان رۆناهییەکە خودێ کرییە د فیترەت و خورسکییا مرۆڤیدا ئاماژە و بەلگە و بوصەلەکە - ئامیرەکە رێکا دروست نیشا مرۆڤی د دەت - دگەل بوونا مە یا هەی .. رێ نیشاندەرن بۆ مە بۆ راستییا و هەمی رۆلێن ب دەستڤەئینانا جڤاکی، ئەو خودیکا ڤێ بوصەلێ زەلال دکەت و شیشەیا وێ پاك دکەت.

و مە چەندین گرۆڤە هەنە پشتگریا مە دکەن و ئاخفتنا وە ب خەلەتی دەردئێخن:

بنێڕە جیهانا گیانەوەران کو چو جڤاك نینن، دێ بینی پشیك دێ پیساتییا خۆ کەتە سەر ئەردی پاشی دێ زڤڕیت و پیساتییا خۆ نخێمیت ب ئاخێ، د کیژ جڤاکێ پشیکاندا پشیك فێری ڤی هاندەری بوویە؟

و چەوا شیا پیساتییێ و پاقژییێ ژێکجۆداکەت؟

و تو دبینی پشیك دێ ماسی دزیت بەلێ ئەگەر تە گرت و دربەك ل سەرێ وێ دا، دێ بینی دێ سەری خۆ چەمینیت و چاڤێ خۆ شۆڕ کەت وەك هەستکرنەکا ئاشکرا ب گونەهێ .. و دێ بینی یارییا دگەل زاڕۆکان دکەت ل مالێ ڤێجا د دەمێ یارییێدا دێ قافکەکێ شکێنیت .. دێ چ روی دەت؟ بەلێ دێ ب ترس ئێت و خۆ ل بن کورسیکی ڤەشێریت و دێ زانیت خەلەتی کر.

ئەڤە هەمی ئاماژە و نیشانێن وژدانێ نە.

و چو ئەگەر و هاندەر نینن بۆ پەیدابوونا ڤان هەستا ل جیهانا پشیکا .. و د بنیاتدا ئەم جڤاکەکێ پشیکان نابینین.

و سنج و عەدەتێن وەفادارییا هەڤژینییێ ل دەف بالەفرێن کوترا.

و ئاستبلندی و وەفادارییا هەسپی د گرێدانا وی ب خودانێ ویڤە حەتا مرنێ.

و شێر ژ خۆ ناگریت و خۆ ژ وێ چەندێ مەزنتر دبینیت کو هێرشێ بکەتە سەر قوربانییێ خۆ ژ پشتێڤە.

و شەرما حێشترا و راوەستیانا وێ ژ ئەنجامدانا کریارا سێکسی دگەل یا مێ ئەگەر دیت کو چاڤەك زێرەڤانییێ لێ دکەت.

بەلێ ئەو رویدانا پڕ رامان ئەوا جەماوەرێ بینەر ل سیرکا نەتەوەیی ل قاهیرە دیتی .. دەمێ شێری خۆ ل راهێنەر (محەمەد ئەلحلو) دای ژ پشتێڤە و کێلبێن خۆ ل ملێ وی داین و تووشی برینەکا کوژەك کری.

تەمامییا رویدانێ فەرمانبەرێن سیرکێ ڤەدگێڕن .. کا چەوا شێری خوارن نەخوار .. و خۆ زیندان کر د زیندانا خۆڤە ژێ دەرنەدکەفت .. و کا چەوا وان ئەو ڤەگوهاستە باغچێ گیانەوەران و ئێکا مێ بۆ پێشکێشکر دا خۆ ژبیرڤەکەت بەلێ ئەوی ئەو قوتا و دەرئێخست .. و ما ل سەر رۆژییا خۆ و خوارن نەخوار پاشی دەستێ خۆ یێ گونەهکار دا بەر لەڤا و ژێك ژێککر حەتا خوینا وی چۆی و مری.

گیانەوەرەك خۆ ب کوژیت وەك پەشێمانی و قەرەبووکرن و کفارەت بۆ تاوانا خۆ!!

شێری ئەڤ تیتالە ژ کیژ جڤاکی د جیهانا گیانەوەرێن دڕندەدا وەرگرتییە؟ ئەرێ د جڤاکێ گیانەوەرێن دڕندەدا هەیە کو هێرشکرن ل سەر مرۆڤی تاوانەکە بەرێ مرۆڤی د دەتە خۆکوشتنێ؟

ل ڤێرێ ئەم یێن ل بەرانبەر بلندی و رەوشت و وژدانەکێ کو ئەم ل دەف هندەك مرۆڤان نابینین.

ئەم یێن ل بەرانبەر شکەستنەکا تەمام یا راڤەکرنا ماددی و هزرکرنا ماددی بۆ راستییا وژدانێ.

و ئەم چو راڤەکرنێن ماددی نابینین ژبلی وی تشتێ ئایین دبێژیت کو: وژدان رۆناهییەکە خودێ کرییە د فیترەت و خورسکییا مرۆڤیدا، و هەمی رۆلێ ب دەستڤەئینانا جڤاکی ئەوە کو ژەنگا دەروونێ راکەت ڤێجا ڤێ رۆناهییا خودایی ئاشکرا بکەت.

و ئەها ئەڤەیە ئەو تشتێ رویدای دناڤبەرا شێری و راهێنەرێ ویدا .. تێکەلییێ و ڤیانێ و هەڤالینییێ ئەو دەروونا گیانەوەری سەقاکرییە ڤێجا ئەو پشکا رۆناهییا دلۆڤانییێ هشیارکرییە .. لەورا دێ بینین شێر ب خەم دکەڤیت و پەشێمان دبیت و خودکۆژیت ژ قەهراندا وەکی مرۆڤان.

هەروەکی پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) گۆتی: (الحلال بيِّن والحرام بيِّن)[1] ئانکو: (تشتێ حەلال یێ ئاشکرایە و تشتێ حەرام ژی یێ ئاشکرایە).

هەروەسا گۆتییە: (استفت قلبك وإن أفتاك الناس)[2] ئانکو: (پسیارا دلێ خۆ بکە خۆ بلا خەلك چەند بۆ تە دیاربکەن و فەتوا بدەن).

ئەم نە پێدڤی کولیژا شەریعەتینە دا تشتێ خەلەت ژ یێ دروست بزانین، و هەڤییێ ژ پویچاتییێ و حەرامی ژ حەلالی .. خودایێ مەزن د دلێ هەر ئێکی ژ مەدا کولیژەکا شەریعەتی دانایە .. و تەرازییەك کو خەلەت نەبیت دانایە .. و ئەو تشتێ ژ مە هاتییە داخوازکرن ئەوە ئەم دەروونێن خۆ ژ پەردێن ماددەی و تیراتییا حەز و دلخوازیا پاقژ بکەین، ڤێجا دێ بینین و زانین و ژێکجوداکەین بێی گولتەیا (شارەزاییا جڤاکیی) ئەوژی ب رۆناهییا خودێ ئەوا ناڤێ وێ وژدان.

---

(1) فەرموودەکا دروستە، بوخاری و ئەبو داوودی و ترمزی و ئەحمەدی و نەسسائی و ئبن ماجەی ڤەگێڕایە. وەرگێڕ.

(2) فەرموودەکا باشە، ئیمام ئەحمەدی ڤەگێڕایە. وەرگێڕ.

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا} [الأنفال: 29]، ئانكو: (گەلی خودان باوەران ئەگەر هوین پارێزكارییا خودێ بكەن، دێ ڤاڤێرێ دەتە هەوە [كو هوین ڕاستی و پویچییێ ژێك ڤاڤێرن و ژێك جودا بكەن]).

خودێ د فەرموودەیا قودسیدا دبێژیتە سۆفی (موحەممەد كوڕێ عەبدالجەباری)[1]:

(چەوا تو ژ من بێهیڤی دبی و بالیۆز و ئاخفتنكەرێ من د دلێ تەدایە)؟

وژدان راستییەكا خۆجهە، و بهایێن رەوشتی یێن سەرەكی ژی هەروەسا خۆجهن، بۆ نموونە كوشتنا مرۆڤێ بێ گونەه چو جارا نابیتە باشی، و هەروەسا دزی و درەو و ئێشاندنا یێن دی و كرێتی و خرابی و ئەزمانپیسی و توندی و دوورویاتی و خیانەت ئەڤە هەمی كێماسییێن رەوشتینە، و دێ هەر هۆسا مینن حەتا چارەنڤیسێ ئەردی و هندی ل سەر دبیتە میراتێ خودێ - ئانكو هەتا رۆژا قیامەتێ -.

و هەروەسا دێ ڤیان و دلۆڤانی و راستی و نەرماتی و لێبۆرین و چاكی مینن باشی .. و نابنە تاوان بتنێ د وی سەروبەریدا نەبیت دەمێ ئەسمان و ئەرد خراب دبن، و دیناتی بەلاڤ ببیت، و ئاقل ب دوماهیك بێت.

---

(1) **موحەممەد كوڕێ عەبدلجەباری كوڕێ حەسەنێ نفری، یێ هاتییە ناڤكرن ب نفری، ل باژێڕكێ (نفر) ل عێراقێ ژ دایكبویە، دئێتە هژمارتن ژ سۆفییێن مەزن، گەلەك هاتن و چوون دناڤبەرا عێراقێ و مسرێدا كرییە، ژ ناڤدارترین پەرتوكێن وی پەرتوكا (المواقف والمخاطبات)ـە و ئەڤ گۆتنە د وێ پەرتوكێدا گۆتییە. وەرگێڕ.**

10- ئەرێ رێ و نیشانێن حەجێ بوت پەرێسییە؟

هەڤالێ من گۆت و دەستێن خۆ د پەرخاندن هەروەکی پێ خوشبوو و د گرِنژی گرِنژینەکا پیس کو ددانێت وی یێن بەرێ دەڤی دەردکەتن، و چاڤێن وی تەیسین ب وێ تەیسینا ل سەر روییێ بوکسڤانی دەمێ خۆ ئامادە دکەت دا دربێ خۆ یێ کوژەك داوەشینت.

- ئەرێ تو تێبینی ناکەی دگەل من کو رێ و نیشانێن حەجێ ل دەف وە بوت پەرێسییەکا ئاشکرایە، ئەو ئاڤاهییێ بەری ئەوێ هوین دبێژنێ ((کەعبە)) و هوین خۆ تێڤە د دەن و ل دۆر دزڤرِن - تەوافێ دکەن -، و رەجما شەیتانی .. و غاردانا دناڤبەرا سەفا و مەرواییێ، و ماچیکرنا بەرێ رەش .. و چیرۆکا حەفت تەوافا و حەفت رەجما و حەفت غاردانا، ئەڤە بەرماییێن هزرێن هژمارێن خاچەرِێزێن جادۆگەری و سێربەندینە، ئەوێن د جیڤانۆکێن کەڤندا، و کراسێ ئیحرامێ ئەڤێ هوین وی بتنێ بێی هەمی جلکێن دی دکەنە بەرخۆ .. ل من نەگرە ئەگەر من تو بریندار کربی ب ڤێ ئاشکراییێ و ڤێ راستییێ بەلێ شەرم د زانستیدا نینە.

و هێدی دویکێلێ جگارا خۆ بەردا، و د بن بەرچاڤکێن خۆڤە زێرەڤانییا من کر.

هێدی من گۆت:

- ئەرێ توژی دگەل من تێبینی ناکەی کو د یاسایێن ماددەیدا ئەڤێن تە خواندی یێ بچویکتر ل دۆر یێ مەزنتر دزڤرِیت؟ ئەلکترۆن د ئەتۆمێدا ل دۆر ناڤۆکێ د زڤرِیت، و هەیف ل دۆر ئەردی، و ئەرد ل دۆر رۆژێ، و رۆژ ل دۆر گالاکسییێ، و گالاکسی ل دۆر گالاکسییەکا مەزنتر، حەتا دگەهینە (مەزنترینێ رەها) کو ئەوژی خودێ یە .. ئەرێ ما ئەم نابێژین خودێ مەزنترە (الله اکبر) ..

ئانكو مەزنترە ژ هەمی تشتان .. د ئەنجامدا و ل دویف یاسایا تە دڤێت هەمی تشت ل دۆر وی بزڤڕن .. و نوكە تو ل دۆر وی دزڤڕی د چارچۆڤێ كۆما تە یا رۆژێدا هەكە ب حەزا تەژی نەبیت و تە چو پێچێنابیت ژبلی كو تو بزڤڕی، چو تشتێ خۆجه و نەگوهۆڕ د گەردوونیدا نینە ژبلی خودێ، ئەوە یێ هەمی هەوجەیی وی و یێ خۆڕاگر و راگرتی، و هەمی تشتێن دی د بزاڤێدانە ل دۆر وی .. و ئەڤەیە یاسایا بجویكتر و مەزنتر ئەڤا تو ل فیزیایێ فێربوویێ .. بەلێ ئەم ب حەزا خۆ ل دۆر مالا خودێ دزڤڕین .. و ئەو ئێكەمین مالە مرۆڤی چێكری بۆ پەرستنا خودێ .. ڤێجا ژ وێ مێژوویا وێ یا كەڤن وەرە یا بوویە هێمایەك و مالەك بۆ خودێ .. ئەرێ ما هوین ل دۆر زەلامەكێ مومیاكری - دەرمانكری دا لەشێ وی خراب نەبیت - ل كرملینی نازڤڕن، و هوین وی مەزن دكەن و دبێژن وی خزمەتا مرۆڤایەتییێ كریە[1]، ئەگەر وە زانیبا كیژكە گۆڕێ شكسپێری هوین دا بەریكانێ كەن بۆ سەرەدانا وی پتر ژ بەریكانا مە بۆ سەرەدانا گۆڕێ پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن)؟ ئەرێ ما هوین قەفتەكا گولا نادانە سەر نیشانەكا هێمایی - نوصبەكێ - بەری و دبێژن ئەڤە هێمایێ سەربازێ نەنیاسە؟ ئەرێ بۆچی هوین لۆمەی مە دكەن چونكی ئەم بەرەكی دهاڤێژینە سەر نیشانەكا هێمایی ئەم دبێژین هێمایە بۆ شەیتانی؟ ئەرێ تو ژیانا تە نە غاردانە ژ بوونێ تا مرنێ، پاشی پشتی مرنا تە كوڕێ تە دەست ب غاردانێ دكەت سەر ژ نوی، و ئەڤە هەر هەمان گەشتا هێمایی یە ژ سەفایێ (زەلالی یان ڤالاتی یان بوشایی هێمایێ چۆنەییێ) بۆ مەروایێ ئەوژی ئەو كانییە - كانییا زمزم - ئەڤا وەكی هێمایەكی بۆ ژیان و هەبوونێ .. ژ چۆنەییێ بۆ هەبوونێ پاشی ژ هەبوونێ بۆ چۆنەییێ؟ ئەرێ ما ئەڤە نە لڤینا زمبلكییە - وەكی میلێ

(1) مەرەم پێ لەشێ لینیی یێ مومیاكریە ل قەسرا سەرۆكاتییا رۆسی - كرملینی - ل موسكو. وەرگێڕ.

دەمژمێرێ - بۆ هەمی چێکریان؟ ئەرێ تو نابینی کو رێ و نیشانێن حەجێ کورتکرنەکا هێمایی یا کویرن بۆ ڤان هەمی نهێنیان؟

و هژمارە حەفت ئەڤێ تو ترانا پێ دکەی .. بهێلە دا پسیار ژ تە بکەم: نهێنی چییە کو پلەیێن پاییسکا موزیکی حەفتن: صول، لا، سی، دو، رێ، می، فا؟ پاشی پشتی مەقام پلەیا حەفتێ جارەکا دی بەرسڤا (صول) دئێتەڤە .. ئەم هەشتێ نابینین بەلێ دێ زڤرین بۆ حەفت پلەیان جارەکا دی و هەر هوسا. هەروەسا پلەیێن شریتا رۆناهییێ حەفتن، و هەروەسا ئەلکترۆنات ل دۆر ناڤۆکا ئەتۆمێ دزڤرن د حەفت بازنەیاندا، و بچویك د زکێ دەیکێدا تەمام نابیت حەتا نەبیتە حەفت هەیڤی و ئەگەر بەری هینگێ ببیت دێ مریت، و رۆژێن حەفتییێ ل دەف مە و ل دەف هەمی تاکێن نفشێ مرۆڤایەتییێ حەفت رۆژن، ئەوان ئەڤ چەندە دانایە بێی پێکڤە روینن و ل سەر رێککەڤن .. ئەرێ ما ئەڤە نە بەلگەیە ل سەر تشتەکی؟ یان ژی ئەڤ هەمی زانستە ژی هندەك چیڤانۆکێن خاچەرێزا سێربەندییێنە؟

ئەرێ تو وێ ناما ژ دەف خوشتڤییا تە هاتی ماچی ناکەی .. ئەرێ تو بوت پەرێسی؟ ئەرێ بۆچی تو لۆمەی من دکەی ئەگەر مە ئەو بەرێ رەش ماچیکر ئەوێ پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) ب کراسێ خۆ هەلگرتی و ماچیکری .. ب چو رەنگان بوت پەرێسی تێدا نینە .. چونکی ئەم ب رێ و نیشانێن حەجێ بەرەڤ بەرا بخۆڤە ناچین .. بەلێ ئەم بەرەڤ رامانێن کویر و هێما و بیرهاتنان دچین.

رێ و نیشانێن حەجێ چەند هەلکەفتەکن بۆ لڤاندنا هزرێ، و ڤەژاندنا هەستا، و ئازراندنا تەقوایێ د دلیدا، و جلکێ ئیحرامێ ئەڤێ ئەم دکەینە بەرخۆ بێی چو جلکێن دی و مەرجێ وی ئەڤە دوریار تێدا نەبیت ئەڤە هێمایەکە بۆ دەرکەفتنێ ژ کەشخەییا دنیایێ و دلسۆزییەکا تەمام ل

بەردەستێ خودایێ ئافراندەر .. ب تەمامی هەروەکی ئەم دئێینە سەر دنیایێ د پارچەکا پاتەیدا، و ئەم دەردکەڤین ژ دنیایێ ژی د پارچەکا پاتەیدا، و دچینە د گۆڕیدا د پارچەکا پاتەیدا .. ئەرێ ما هوین ناکەنە مەرج بۆ وی مرۆڤێ دچیتە چاڤپێکەفتنا پاشای ئەو جلکێ فەرمی بکەتە بەرخۆ؟ ئەم دبێژین: چو تشت هێژای مەزناتییا خودێ نینە ژبلی کو مرۆڤ یێ رویت بیت ژ هەمی تشتا و کەشخەییێ دانیت، چونکی ئەو ژ هەمی پاشایان مەزنترە، و دروست نینە مرۆڤ ل بەردەستێ وی ب راوەستیت هەکە ب خوشکاندنەکا تەمام و سافی و ژ هەمی تشتا فەقەتیایی نەبیت .. و چونکی ئەڤ جلکێ سادە ئەڤێ مرۆڤێ زەنگین و هەژار، و پاشایێ مەزن و ملیۆنێر دکەنە بەرخۆ بەرانبەر خودێ رامانەکا دی یا برایەتییێ تێدایە دگەل جوداییا پلە و سامانان.

و حەج ل دەف مە کۆمبوونەکا مەزن و کونگرەکێ سالانەیە، مەتەلا وێ وەکی مەتەلا نڤێژا ئەینییێیە، کو ئەوژی کونگرەکێ بچویکە ئەڤێ ئەم حەفتییانە تێدا دگەهینە ئێك.

ئەڤە هەمی هندەك رامانێن جوانن بۆ وی یێ هزر بکەت .. و گەلەك د دویرن ژ بوت پەرێسییێ.

و ئەگەر تو دگەل من ل عەرەفێ راوەستی دناڤ چەندەها ملیۆنا ئەوێن دبێژن (الله أكبر)، و قورئانێ دخوینن - و دوعایان دکەن - ب پتر ژ بیست زمانان، و دبێژن: - لبيك اللهم لبيك - و د کەنە گری و د حەلیێن وەك خەریبی و ڤیان، ئەگەر تو ل ڤی دیمەنی دگەل من بای توژی دا کەیە گری بێی تو بزانی، و دا حەلییێ دناڤ کۆما مەزندا ژ مرۆڤان .. و دا هەست ب وێ فەنابوون و خوشکاندنێ کەی بەرانبەر خودایێ مەزن، خودانێ ملك و مالدارییێ ئەڤێ کلیلێن هەمی تشتا د دەست ویدا.

11- بۆچی قورئان ژ دانانا موحەممەدی (سلاڤ لێ بن) نابیت؟

هەڤالێ من گۆت و ئەوی پەیڤ و رستەیێن خۆ ژێ دگرتن:

- من نەڤێت تە تەنگاڤ بکەم چونکی ئەز دزانم تو شانازییێ ب قورئانێ دبەی، و ئەز دگەل تەمە کو ئەو پەرتوکا پڕ بهایە .. بەلێ بۆچی چێنابیت ئەو ژ دانانا موحەممەدی (سلاڤ لێ بن) بیت؟ .. زەلامەکێ ل ئاستێ مەزناتییا موحەممەدی (سلاڤ لێ بن) نە حنێرە پەرتوکەکا مەزن یا وەکی قورئانێ بدانیت .. و ئەڤ چەندە پتر لوژیکییە ژ کو ئەم بێژین خودێ یا ئینایە خوارێ، مە نەدیتییە خودێ تشتەك ژ ئەسمانا ئینابیتە خوار .. و ئەم یێ ل سەردەمەکی یا ب زەحمەتە کەسەکی رازی کەین کو ملیاکەتەکێ هەی ناڤێ وی (جبریل)ـە ژ ئەسمانی هاتییە خوار ب پەرتوکەکێ دا وەحییێ بۆ ئێکی بینیت.

هێدی من گۆت:

- بەلێ بەلکی ئەم یێن ل سەردەمەکی گەلەك یا ب ساناهییە باوەربکەین کو ملیاکەت یێن هەین و نائێنە دیتن، و چێدبیت راستی بێنە هنارتن بۆ مرۆڤەکی وەکی وەحی .. ئەو ئەڤرو یێ بەحسێ سێنیییێن فرینەر - اطباق طائرة - دکەن ئەڤێن دئێنە سەر ئەردی ژ هندەك هەسارێن دویر، و تیشکەکا نەبین یا کۆژەك، و پێلێن بێ تێل یێن ئارمانجا دەستنیشان دکەن و لێددەن .. و وێنەیێن دبنە هندەك لەرەلەر - ذبذبة - و ب رێکا هەوای پاشی دئێنە وەرگرتن ب رێکا هندەك ئامیرێن بچویك یێن وەکی پاکیتێن جگارا .. و

کامیرەیێن هەلامەتان وێنەدکەن .. و چاڤێن دئێنە دیتن ل تاریاتییێ .. و زەلامەکێ ل سەر بانێ هەیڤێ ب رێڤەدچیت .. و گەمییەکا د دادەتە سەر هەسارا مەریخێ ..

نوکە نەیا سەیرە مە گوهلێبیت کو خودێ ملیاکەتەك ب نهێنی و نەبینی هنارتبیت .. و ئەوی وەحییا خۆ بۆ ئێك ژ پێغەمبەرێن خۆ هنارتبیت .. هەبوونا (جبریل)ی ئەڤرو بوویە راستییەکا پلە دو .. و کێمتر یا سەیر و عنتیکەیە ژ وی تشتێ ئەڤرو رۆژانە ئەم دبینین و مە گوهلێدبیت.

سەبارەت کا بۆچی ئەم نابێژین قورئان ژ دانانا موحەممەدییە (سلاڤ لێ بن)؟ ئەڤە چونکی قورئان ب فۆرم و رەنگ و دەربڕین و رستە و پیتێن خۆڤە و وی تشتێ تێدا هەی ژ: زانست، و زانیاری، و نهێنی، و جوانییا رەوانبێژییێ، و هویرییا زمانی .. د شیانێن چو مرۆڤاندا نینە تشتەکێ هوسا ب دانن .. ڤێجا ئەگەر ئەم ل سەر ڤێ چەندێ زێدەکەین کو موحەممەد (سلاڤ لێ بن) نەخواندەڤان بوو، نەخواندییە و نەنڤیسایە و ل چو قوتابخانەیان فێرنەبوویە و تێکەلییا چو شارستانییەتان نەکرییە، و ژ گزیرتا عەرەبی نەدەرکەفتییە، لەورا ئەحتیمالا گومانێ و ئەحتیمالا گۆتنا ڤێ پسیارێ تشتەکێ ئەستەمە .. و خودێ قەبێ رەتکەرێن وەکی تە د خوازیت ئەڤێن وەسا هزرکری کو قورئان ژ دانانا مرۆڤانە:

{قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ} [یونس: 38]، ئانکو: (پا کا [ئەگەر هوین ڕاست دبێژن، و وەکی هەوە بیت] سۆرەتەکێ وەکی وێ بینن، و هەر کەسەکێ هوین بشێن ژی ژ بلی خودێ، هاریکارییێ ژێ بخوازن).

داخوازا هاریکارییێ ژ ئەجنە، و ملیاکەت، و مرۆڤێن بلیمەت بکەن و سۆرەتەکا وەکی وێ بینن، و حەتا نوکە ژی ئەڤ قەبخوازتنە یا بەردەوامە و کەسەك نەشیایە تشتەکی بینیت، و ئەگەر ئەم ب بێ لایەنی و بابەتییانە بەرێ خۆ ب دەینە قورئانێ دێ ب تەمامی وێ چەندێ ب دویر دانین کو موحەممەد (سلاڤ لێ بن) دانەرێ وێ بیت.

ئێك: ئەگەر ژ دانانا وی با دا خەم و کۆڤانێن خۆ کەتە تێدا، دێ بینی د سالەکێدا هەڤژینا خۆ (خەدیجایێ) و مامێ خۆ (ئەبو تالبی) ژ دەست د دەت و ئەوی چو پشتەڤان د ژیانێدا نەبوون ژبلی وان .. و ب خەمکەفتنا وی بۆ وان نائێتە حسێبکرن .. بەلێ دگەل ڤێ چەندێ چو بەحسێ وان د قورئانێدا نینە خۆ ب پەیڤەکێ ژی .. هەروەسا کوڕێ وی (ئیبراهیم) دمریت و ئەڤ چەندە وی د گرینیت بەلێ چو بەحسێ وی د قورئانێدا نائێت .. قورئان ب تەمامی یا ڤەدەرە ژ خۆیاتییا موحەممەدی (سلاڤ لێ بن) بخۆ.

بەلکی ئایەت دئێت هەڤدژ دگەل وی تشتێ موحەممەد (سلاڤ لێ بن) دکەت و هزر تێدا دکەت .. بەلکی هندەك جارا ئایەت دئێتە خوار و گازندێ ژێ دکەت هەروەکی چێبووی دگەل وی زەلامێ کۆرە ئەڤێ پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) پشتا خۆ دایێ و بەرێ خۆ دایە مەزنێن قورەیشێ {عَبَسَ وَتَوَلَّى (1) أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى (2) وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى (3) أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى (4)} [عبس: 1 – 4]، ئانکو: (﴿1﴾ مرویتا وی [پێغەمبەری] نەخۆشبوو و بەرێ خۆ ژێ وەرگێڕا [مەخسەد پێغەمبەرە، دەمێ (عبدالله)یێ کوڕێ (أم مكتوم) هاتییە دەڤ و ئەو یێ مژویل بوو ب ڕوی سپییێت قورەیشییانڤە، و دل تێ هەبوو باوەرییێ بینن، و گازی وان دکر و ژ ئاگرێ جەهنەمێ دترساندن، و د وی

وەختیدا و ئەو یێ ب ڤان گرەگرانڤە مژویل، (عبدالله) هاتە دەڤ و گۆتێ: ئەو تشتێ خودێ نیشا تە دایی بۆ من ژی بێژە و نیشا من بدە، پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) نەدڤیا ئاخڤتنا وی د گەل ڤان گرەگران بێتە ڤەبڕین، ژ بەر هندێ مڕویتا وی نەخۆش بوو] ﴿2﴾ دەمێ کۆرە (ابن أم مکتوم) هاتییە دەڤ ﴿3﴾ ما تو چ دزانی بەلکوو هاتبیت، خۆ ژ گونەهان بشۆت ﴿4﴾ یان پێڤەبچیت و مفای ژ شیرەتێت تە وەربگریت).

و هندەك جارا ئایەت دئێتە خوار بەروڤاژی کارەکی ژ کارێن پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن):

{مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (67) لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (68)} [الأنفال: 67 - 68]، ئانکو: (﴿67﴾ بۆ چو پێغەمبەران دورست نینە ئێخسیر هەبن [و بەدەلێ بەرانبەر وەرگرن]، هەتا کوشتنەکا زێدە د ئەردیدا نەکەن [دا گاور ڕسوا ببن و پشتەڤانێت وان کێم ببن] و هەوە [ب وەرگرتنا بەدەلێ بەرانبەر ئازاکرنا وان]، پەرتال و متایێ دنیایێ دڤێت، و خودێ خێرا ئاخرەتێ بۆ هەوە دڤێت، و خودێ ب خۆ سەردەست و کاربنەجهە. ﴿68﴾ و ئەگەر ژ بەر حوکمێ خودێ یێ بەری نوکە نەبایە [کو خودێ ژ بەر ئجتیهادا خەلەت کەسێ ئیزا نادەت]، دا ئیزایەکا مەزن ژ بەر بەدەلا هەوە وەرگرتی، هەوە هنگێڤیت).

و هندەك جارا قورئان فەرمانێ ل موحەممەدی (سلاڤ لێ بن) دکەت ئەو تشتەکی بێژیتە دویکەتییێن خۆ کو ئەگەر ئەوی دانابا نەدشیا وە دبێژیت و وەنەدگۆت:

{قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ} [الأحقاف: 9]، ئانكو: (بێژە: ئەز نەپێغەمبەرێ ئێكێمە هاتیمە هنارتن [و بەری من چو پێغەمبەر نەهاتبنە هنارتن و كتێب بۆ وان نەهاتبن، بەری من گەلەك پێغەمبەرێت هاتین، و خودێ كتێب یێت بۆ وان هنارتین، ڤێجا چاوا كتێبا ئەز پێ هاتیم هوین درەو ددانن؟!]، و ئەز ژ دەڤ خۆ نوزانم كا خودێ دێ چ ل من و چ ل هەوە كەت [ئەگەر وەحی بۆ من نەئێت]).

نینە پێغەمبەرەك ژبەرخۆ راببیت و بێژیتە دویكەتییێن خۆ: ئەز نزانم دێ چ ب سەرێ من یان هەوە ئێت .. ئەز نەشێم زیانێ یان مفای بگەهینمە خۆ .. و ئەز نەشێم چو زیانێ یان مفای بگەهینمە وە.

ئەڤ چەندە دێ بیتە ئەگەر كو دویكەتییێن وی وی بهێلن و بچن.

و هەر ئەڤ چەندە رویدا: جوهیان ئەڤ ئایەتە بخۆ كرە بەهانە دا بێژن .. چ مفا د ڤی پێغەمبەریدا هەیە ئەڤێ نزانیت كا دێ چ ب سەرێ وی یان مە ئێت؟ ئەڤە مرۆڤەكە چو مفا تێدا نینە.

ئەگەر پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) قورئان ژ دەف خۆ دانابا ئایەتێن هوسا نە دانان.

دو: ئەگەر پشتی هینگێ بەرێ خۆ بدەینە دەربڕینا قورئانێ ئەوێن ل دۆر رامانەكێ هاتینە رێزكرن، دێ بینین ئەو یا نوی و ئێكانەیە د رێزبەندی و ئاڤاهی و بیناسازییا خۆدا، چو یێن وەكی وێ نینن د ئەدەبێ عەرەبا یێ بەرێدا و چو یێن وەكی وێ نینن ژ وی تشتێ پشتی وێ هاتیدا .. حەتا نێزیكە كو زمان دێ ئێتە دابەشكرن بۆ هوزان، و پەخشان، و قورئانێ .. ئەم

يێن ل بەرانبەر ئاخفتنەکێ کو یا ئێکانەیە نە ئەو پەخشانە و نە هوزان .. موسیقا هوزانێ ژ کێشە و سەروایێ دئێت، بۆ نموونە مە گوه ل هوزانڤان (ئبن ئەلبەرەص ئەلئەسەدی) دبیت دبێژیت:

أقفر من أهله عبيد   فليس يبدي ولا يعيد

ل ڤێرێ موسیقا ژ کەرکرنێ (دوو دێرێ) و ژ سەروایێ کو ئەوژی پیتا (د) یا درێژکرییە، ئانکو ئەو موسیقەکا دەرڤەییە .. بەلێ موسیقا قورئانێ موسیقەکا نافخۆییە:

{وَالضُّحَى (1) وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى (2)} [الضحى: 1 – 2].

نە کەرکرن و نە سەروا د ڤێ دەربرینا سادەدا هەیە، بەلێ موسیقە ژێ دباریت .. ژ کیڤە دئێت؟ ئەو موسیقەکا نافخۆییە.

گوهێ خۆ بدە ڤان ئایەتان: {قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا} [مريم: 4].

و ڤان ئایەتان:

{طه (1) مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى (2) إِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشَى (3) تَنْزِيلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَاوَاتِ الْعُلَى (4) الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى (5)} [طه: 1– 5].

ئەگەر ئایەتان بەحسێ گەڤان کر دێ ئاڤاهییێ رێزکرنا پەیڤا و تەلارسازییا وێ ئێتە گوهۆڕین بۆ گرانیا کەڤرا و ئیقاع دێ بیتە دەنگێ سفری یێ بلند یێ گوهی کەڕ دکەت:

{إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ (19) تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ (20)} [القمر: 19– 20].

هندەك پەيڤێن وەكی (صرصرا) و (منقعر) .. دێ بێژی هەر پەیڤەك گرانییەكا كەڤرییە.

و ئەگەر ئایەت هات دا بۆ مە نۆچەیەكێ مەزن ڤەگێڕیت هەروەكی دویماهییا ئاڤرابوونێ - توفانێ - ل وی دەمی دێ رێزكرنا پەیڤا یا كورت بیت دێ بێژی ئاماژەیێن (مورس) یێن تلگرافینە[1]، و ئایەت دێ وەكی تلگرافەكا كورت لێ ئێت كو كارتێكرنەكا مەزن هەبیت.

{وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ} [هود: 44].

ئەڤ رەنگینییە د پەیكەرێ ئاخفتناندا، و د ئاڤاكرنا رێزكرنا پەیڤاندا و د ئیقاعا پەیڤاندا دگەل رامان و هەستان .. قورئان دگەهیتە گوپیتكێ و بەردەوام ب شێوازەكێ سروشتی و خوش دئێت بێی خۆ زەحمەتدان و وەربادان و خورتیكرنێ.

سێ: ئەگەر پتر بچینە دناڤ شرۆڤەكرنێدا دێ هویرییەكا مەزن و بنەجهییەكا مەندەهوش بینین .. هەر پیتەك د جهێ خۆدایە بێی پێشئێخستن و بێی پاشئێخستن .. تو نەشێی پەیڤەكێ دانییە جهێ پەیڤەكێ،

---

(1) **جوفرەكە (صموئیل مورس) چێكرییە ل سالا (1840ز)، و ل سال (1890ز) بكارئینایە بۆ پەخشێ رادیویێ، ئەوژی جوفرەكە ژ چەند پیتەكا پێكدئێت دئێتە بكارئینان بۆ هنارتنا پیزانینێن تلگرافی. وەرگێڕ.**

و نه پیتەکێ ل جهێ پیتەکێ .. هەر ئاخفتنەك هاتییه هەلبژارتن ژ ملیۆنەکا ئاخفتنا ب ترازییەکا هویر ..

و ئەم دێ هویرییەکا مەزن یا بێ نموونه د دانانێدا بینین.

بەرێ خۆ بده ڤێ پەیڤێ (لواقح) د ڤێ ئایەتێدا:

{وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ} [الحجر: 22]، ئانکو: (و مه با دارئاڤزکەر [و عەورهەلگر] یێ هنارتی).

بەرێ دهاته راڤەکرن ل دویف رامانا مەجازی ب رامانا: با عەوران دبەت ڤێجا باران دئێت و د ئەنجامدا ئەرد دئێته تەلقیحکرن ب رامانا: (ئەردی قەلەو دکەت) پاشی ئەڤرو مه زانی کو با عەورێن ئەلکترێکا وان نێگەتیف دبەت، و د هاڤێژیته د هەمبێزا عەورێن ئەلکترێکا وان پۆزەتیفدا ڤێجا دێ دەنگێ عەورا ئێت و بریسی و باران چێببیت .. و با ب ڤێ رامانێ ژی هەر تەلقیحکەرن، هەروەسا نوکه ئەم دزانین کو با دندکێن تەلقیحێ ڤەدگوهێزن ژ کولیلکەکێ بۆ کولیلکەکا دی، ڤێجا تەلقیح دکەت ب رامانا تیپی (دەقی)، و ل دویماهییێ دێ زانین کو باران نائێته خوار هەکە چپکێن ئاڤێ نەئێنه تەلقیحکرن دگەل دندکێن توزێ ڤێجا دێ چپکێن ئاڤێ ل دۆر ڤێ ناڤۆکا توزێ گەشەکەن و دێ بیته باران و ئێتەخوار.

ل ڤێرێ ئەم یێن ل بەرانبەر پەیڤەکا راست یا مەجازی و پیتی و زانستی، زێدەباری ڤێ چەندێ رستەکا جوان و هونەری و ئەدەبی و خودان ئیقاعەکا خوش و شرین.

ل ڤێرێ ئەم هویرییەکا زێدە مەزن د هەلبژارتن - ژێگرتن - و پەیکەرێ ئاخفتنێدا دبینین.

و د ئایەتەکا دیدا:

{وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ} [البقرة: 188]، ئانكو: (و مالێ ئێکدو ب نەهەقی نەخۆن، و نەکەنە بەرتیل بۆ فەرمانبەران - دەستهەلاتداران -، دا پشکەکێ ژ مالێ خەلکی ب نەهەقی بخۆن ژ بەرێ دەستەکەکێ ژ هەوەڤە، و هوین دزانن نەهەقییە).

پەیڤا - تدلوا -

هەرچەندە ئەو دەستهەلاتدارێ دراڤ بۆ دئێتە دان یێ ل جهێ بلندتر نە یێ نزمتر .. نەخێر، قورئان سەروبەری راستڤەدکەت، ئەو دەستێ بەرتیلی وەردگریت ئەوە دەستێ نزمتر، خۆ ئەگەر دەستێ دەستهەلاتداری ژی بیت .. لەورا پەیڤا (تدلوا بها الى الحكام) (نەکەنە بەرتیل بۆ فەرمانبەران — دەستهەلاتداران -) دەربرینێ ژ رەوانبێژییەکا بێ نموونە دکەت کو ژ وێ نزمتر و پیستر نینن ژ وی یێ بەرتیلی وەردگریت.

و د ئایەتا جیهادێدا:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ} [التوبة: 38]، ئانکو: (گەلی خودان باوەران هەوە خێرە، ئەگەر بۆ

هەوە هاتە گۆتنێ، هوین هەمی د ڕێکا خودێدا دەرکەڤن بۆ جیهادێ، [هوین] د ئەردیدا لەش گران دبن).

قورئان پەیڤا (أثاقلتم) ل شوینا (تثاقلتم) ب کارئینا.. پیتا گەلەك جوان تێکەل دکەت، و وەسا پێکڤە گرێد دەت دا دەربڕینێ ژ ترسا ترسنۆکا بکەت ئەڤێن خۆ ب ئەردیڤە گرێددەن و دەرگەهێ ژ پشتڤە ب ئاسنی دادئێخن و ئاسێ دکەن ئەگەر داخوازا وان هاتەکرن بۆ شەڕی، لەورا پیتێن پەیڤێ ژی وەکی دائێخستنا دەرگەهێ ژ ناڤدا ب ئاسنی هات.

و د ئایەتا کوشتنا عەیالاندا ژ ترسا هەژارییێ دێ بینین ب دوو شێوەیان هاتییە:

{وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ} [الأنعام: 151]، ئانکو: (و زاڕۆکێت خۆ ژ ترسا برسێ نەکوژن، ئەم ڕزقێ هەوە و یێ وان ددەین).

{وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ} [الإسراء: 31]، ئانکو: (و بچویکێت خۆ ژ ترسا هەژارییێ نەکوژن، هەر ئەم ڕزقێ وان و یێ هەوە ژی ددەین).

و جودایی دناڤبەرا هەردو ئایەتاندا ژ قەستا نەهاتییە، بەلێ ژبەر هندەك ئەگەرێن حسێبکری هاتییە .. دەمێ کوشتن ژبەر هەژارییێ بیت ئەڤە رامانا وێ ئەوە کو خودانێن وی حالێ حازر د هەژارن، ڤێجا دێ بێژیت: ((نحن (نرزقکم) وایاهم)) (ئەم ڕزقێ هەوە و یێ وان ددەین)، و دەمێ کوشتنا عەیالا ژ ترسا هەژارییێ بیت ئەڤە رامانا وێ ئەوە کو هەژاری ئەحتیمالەکە ل ئایندەی لەورا ئایەت ئاماژە ب عەیالا دکەت و دبێژیت: (نحن ((نرزقهم))

وایاکم) (هەر ئەم ڕزقێ وان و یێ هەوە ژی ددەین)، ئەڤ جوداییە نائێنە سەر هزرا چو دانەران.

و د حالەتێن پێشئێخستن و پاشئێخستنێدا: دێ بینین بەردەوام و ژبەر حیکمەتەکێ، دێ بینین دزیکەرێ زەلام بەری دزیکەرا ژن دئێت، بەلێ د حالەتێ دەهمەنپیسییێدا ژنا دەهمەنپیس بەری زەلامێ دەهمەنپیس دئێت د ئایەتا زناییێدا .. ئەگەرێ ڤێ چەندێ ژی یێ ئاشکرایە، د بابەتێ دزییێدا زەلام ئەرێنیترە .. بەلێ د حالەتێ زناییێدا ژن دەستپێشخەرە، ل وی دەمێ ئەو بێهنێن خوش ل خۆ دکەت، و خۆ دەرمان و مکیاج دکەت و فیستانێ د سەر چۆکیدا د هەلبژێریت، ئەها ل وی دەمی ئەو خەفکا بۆ زەلامێ چاڤەرێکری د دانیت.

{الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ} [النور: 2]، ئانکو: (زناکەرا شوینەکری و زناکەرێ ژن نەئینایی، هەر ئێکی سەد قامچیان لێ بدەن).

{وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا} [المائدة: 38]، ئانکو: (و زەلامێ دز و ژنا دز دەستێت وان [د گرێچکێڕا] ببڕن).

و ب هەمان شێوە پێشئێخستنا گوهی ل سەر چاڤی د پتر ژ (16) جهاندا.

{وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ} [النحل: 78]، ئانکو: (و گوه و چاڤ و دل دانە هەوە).

{وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً} [الأحقاف: 26]، ئانکو: (و مە گوه و چاڤ و دل [هەمی ئالاڤێت تێگەهشتنێ] دابوونە وان).

{أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ} [مريم: 38]، ئانكو: (چەند باش گولێ دبن و چەند باش دبينن).

{إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا} [الإسراء: 36]، ئانكو: (ب ڕاستی مرۆڤ ژ گوه و چاڤ و دلێ خۆ بەرپرسە).

{وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ} [فصلت: 22]، ئانكو: ([وەختێ هەوە گونەه دكر] هەوە خۆ ژ گوه و چاڤ و چەرمێ خۆ نەدڤەشارت، هوين ل وێ هزرێ بوون شادەیییێ ل سەر هەوە نادەن [هەوە بەس خۆ ژ مرۆڤان ڤەدشارت]).

{لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ} [الشورى: 11]، ئانكو: (چو تشت وەکی خودێ [د کاروبار و سالۆخەتاندا] نینە، و ئەو یێ گوهدێر و بینەرە).

بەردەوام گوهلێبوون بەراهیکێ دئێت.

بێ گومان گوهلێبوون هەستیارتر و تەمامترە ژ دیتنێ.

مە گوه ل ئەجنەیان دبیت و ئەم وان نابینین.

و پێغەمبەرا گوه ل خودێ بوویە و دگەل ئاخفتینە بەلێ کەسەکی ئەو نەدیتییە.

و موحەممەدی (سلاڤ لێ بن) قورئان وەرگرتییە ب گوهلێبوون، و دەیك گریا زاڕۆکێ خۆ دنیاسیت و جودادکەت دناڤ قەرەبالغێدا هەر چەندە ئەو روییێ وی نابینیت ژی، و ل دەمێ نڤستنێ ژی گوهلێبوون هەر بەردەوام

كاردكەت ڤێجا ئەو دمینیت هشیار ژلایێ گوهلێبوونێڤە بەلێ چاڤێن وی دنقن، و ئەوێ هەول بدەت سیستەمێ گوهلێبوونێ شرۆڤە بکەت دێ زانیت کو ئەو گەلەك هەستیارتر و هویرترە ژ سیستەمێ دیتنێ.

و ب هەمان شێوە پێشئێخستنا مالی ل سەر عەیالی:

{يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ (88) إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ (89)} [الشعراء: 88 – 89]، ئانكو: (﴿88﴾ ڕۆژا كوڕ و كچ و چو تشتێ دی فایدەی نەگەهینیتە مرۆڤی. ﴿89﴾ ژ بلی كو مرۆڤ ب دلەكێ ساخلەم و دورست و ب باوەر بچیتە دەڤ خودێ).

{إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللَّهُ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ} [التغابن: 15]، ئانكو: (هندی مال و زارۆكێت هەوەنە بۆ هەوە جەڕباندنن [دبیت بەرێ هەوە بدەنە حەرامییێ، ڤێجا هشیار بن]، و خەلاتەكێ مەزن یێ ل دەڤ خودێ هەی [ڤێجا بلا مال و زارۆكێت هەوە، هەوە ژ ڤی خەلاتی نەكەن]).

{لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ} [آل عمران: 116]، ئانكو: (مال و زارۆكێت وان مفایێ وان ناكەت، و ئیزایا خودێ ژ وان نادەتە پاش، و ئەڤە دۆزەخینە و هەروهەر دێ تێدا بن).

{أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ (55) نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ (56)} [المؤمنون: 55 – 56]، ئانكو: (﴿55﴾ ئەرێ [گاور] هزر دكەن، ئەو مال و عەیالێ ئەم [د دنیاییێدا] ددەینە وان. ﴿56﴾ لەزە ئەم بۆ وان ل خێر

و خۆشیان دکەین؟ نەخێر [وەسا نینە وەکی ئەو هزر دکەن] نوزانن ئەڤە سەردابرنە، دا پتر گونەهان بکەن و پتر هێژایی جزایی ببن، ئەو ب خۆ ناحەسن ژی).

{فَلَا تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا} [التوبة: 55]، ئانكو: (ڤێجا بلا مال و زارۆكێت وان [یێت گەلەك] تە عەجێبگرتی نەكەن، خودێ دڤێت د ژیانا دنیاییێدا وان پێ ئەزیەت بدەت).

{اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ} [الحديد: 20]، ئانكو: ([گەلی مرۆڤان] بزانن هندی ژیانا دنیاییێیە، تڕانە و مژویلی و كەشخەیی و جوانی و خۆمەزنكرنە د ناڤبەرا هەوەدا ب زێدەییا مال و عەیالی، و دنیا وەكی بارانەكێیە شینكاتیا وێ جۆتیاری كەیفخۆش بكەت).

و نموونە ل سەر ڤێ پێشئێخستنێ گەلەكن.

و نهێنی ئەوە كو مال ل دەف پترییا مرۆڤان ب بهاترە ژ عەیالی.

هەروەسا هویری و بەرزەیی و نەرماتی و جوانی (نازكی) د شرۆڤەكرنێ - ئیعرابێدا -، بەرێ خۆ بدە ڤێ ئایەتێ:

{وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا} [الحجرات: 9]، ئانكو: ([گەلی خودان باوەران] ئەگەر دو دەستەك ژ خودان باوەران ب شەڕكەڤتن وان پێك بینن).

جارەکێ وەسا سەرەدەری دگەل هەردو کۆمان کر وەکی ئەو کۆم (اقتتلوا) (ب شەڕکەفتن) و جارەکێ ژی وەکی ئەو جۆت (فأصلحوا بينهما) (وان پێك بینن) و نهێنی یا جوان و نازکە .. هەردو کۆم د شەڕیدا دگەهنە ئێك و پێکڤە دبنە کۆمەك ژ زەڤلەکێن شەڕکەر .. بەلێ ل دەمێ ئاشتبوون و پێکهاتنی ژێکڤەدبن و دبنە دو .. و هەر ئێك نوینەرەکی پێش خۆڤە فرێدکەت، ژبەر هندێ گۆتییە:

{وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا} [الحجرات: 9]، ئانکو: ([گەلی خودان باوەران] ئەگەر دو دەستەك ژ خودان باوەران ب شەڕکەڤتن وان پێك بینن).

هەتا هاتن و نەهاتنا پیتێن کێشانێ - الجر - و پێکڤەگرێدانێ - الوصل - و ل دویف هاتنێ - العطف - د قورئانێدا ژبەر هندەك ئەگەرێن کویرە، و ب حسێبەکا هویر و بنەجهە، بۆ نموونە پەیڤا (یسألونك) (پسیار ژ تە دکەن) ل چەندین جها د قورئانا پیرۆز دا هاتییە:

{وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ} [البقرة: 219]، ئانکو: ([هەروەسا] پسیارێ ژ تە دکەن، کا چ [ژ مالێ] خۆ بدەن، بێژە: یێ ژ هەوجەییا هەوە زێدە).

{وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي} [الإسراء: 85]، ئانکو: (و ئەو پسیارا ڕوحێ ژ تە دکەن [کا چییە؟] بێژە: ڕوح ژ کارێ خودایێ منە [ئانکو ئەو ب تنێ و ب دورستاهی دزانیت کا چییە]).

{يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ} [البقرة: 189]، ئانكو: (و پسيارا هەيڤێ ژ تە دكەن [بۆچی دئێتە گوهۆڕين زراڤ دبيت و پاشی بەربەر ستوير دبيت هەتا تەكووز دبيت] بێژە: ئەو نيشانێت وەختانە بۆ خەلكی، و بۆ حەجێ [دەمێت پەرستنا خۆ و دەمێ كار و بارێت خۆ پێ دنياسن]).

بەردەوام بەرسڤ ب پەيڤا: بێژە يە - قل - .. بەلێ دەمێ بەحسێ چيا دكەت دبێژيت:

{وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا} [طه: 105]، ئانكو: (و ئەو پسيارا چيايان ژ تە دكەن [كا ڕۆژا قيامەتێ دێ چ لێ ئێن] بێژە: خودايێ من دێ ژ بن كەت، پاشی دێ وەكی تۆزێ لێ كەت و بەرەبا كەت [و دێ وەكی هرييا ژەنی لێ كەت]).

ل ڤێرێ بۆ جارا ئێكێ: ڤێجا بێژە - فقل - هات ل شوينا: بێژە - قل -.

و ئەگەر ژی ئەوە كو پسيارێن بۆری هەمی ب دروستی هاتبوونەكرن، بەلێ پسيارا چيا هێشتا نەهاتبووكرن، چونكی ئەو ژ نهێنيێن قيامەتێ يە، هەروەكی خودێ دبێژيت ئەگەر پسيارا چيايا ژ تەكر ڤێجا بێژە (فقل) .. ل ڤێرێ پيتا (ف) زێدەبوو ژبەر ئەگەرەكێ حسێب بۆكری.

بەلێ د ڤێ ئايەتێدا: {وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ} [البقرة: 186]، ئانكو: (و ئەگەر بەندەيێت من، پرسا من ژ تە كرن، ئەز يێ نێزيكم).

ل ڤێرێ پەيڤا: بێژە - قل - نائێت چونكی پسيارا ژ خۆيەتييا خودێ بخۆيە .. و بۆ خودێ پتر كەتييە پێش خۆڤە بەرسڤێ بدەت.

هەروەسا جهناڤێ ئەز - أنا - و ئەم - نحن - ..

خودێ ب جهناڤێ كۆمێ د ئاخڤیت دەمێ دەربڕین ژ (كریارەكا) خودایی بیت، و سەرجەمێ سالۆخەتێن خودایی تێدا پشكدار بن مینا: ئافراندنێ، و ئینانەخوار و پاراستنا قورئانێ:

{إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ} [الحجر: 9]، ئانكو: (ب ڕاستی مە قورئان یا ئینایییە خوارێ و ب ڕاستی ئەم ب خۆ ژی بۆ پارێزڤانین و دێ پارێزین).

{نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ} [الواقعة: 57]، ئانكو: (ب ڕاستی مە هوین یێت چێ كرین، ڤێجا بلا هەوە باوەری هەبیت ئەم دێ هەوە ساخكەینەڤە، [هەروەكی هەوە باوەری هەی مە هوین یێت چێ كرین]).

{إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ} [القدر: 1]، ئانكو: (مە قورئان د شەڤەكا ب ڕێز و ڕویمەتدا ئینا خوارێ).

{أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ (58) أَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ (59)} [الواقعة: 58 – 59]، ئانكو: (﴿58﴾ كا بێژنە من، ئەو ئاڤا هوین دئاڤێژنە د مالبچویكا ژنێدا. ﴿59﴾ ئەرێ هوین وێ ئاڤێ ددەن یان ئەم؟).

{نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا} [الإنسان: 28]، ئانكو: (مە ئەو یێت [ژ چونەیییێ] چێكرین، و مە ئەندامێت وان یێت موكومكرین، و ئەگەر مە بڤێت دێ وان ب هندەكێت ژ وان چێتر گوهۆڕین).

و ئەم (نحن) ل ڤێرێ دەربڕینێ ژ كۆمەلا سالۆخەتێن خودایی دكەت ئەڤێن ب داهێنانەكا مەزن كاردكەن مینا پیرۆسێسا ئافراندنێ.

بەلێ ئەگەر ئایەت د چارچۆڤێ ئاخفتنا خودێ دگەل بەندەیێ خۆدا ئاخفت هەروەكی دەمێ خودێ دگەل مووسای ئاخفتی .. د ڤی حالەتیدا دێ بینی ئایەت دێ ب جهناڤێ كت دئێت:

{إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي} [طه: 14]، ئانكو: (ب ڕاستی ئەزم خودێ [ئانكو ئەڤێ گازی تە دكەت، ئەوە خودێ]، و چو پەرستی ژ بلی من هێژایی پەرستنێ نینن، ڤێجا من ب تنێ بپەرێسە و نڤێژێ بكە، دا ئەز ل بیرا تە بم [یان ژی ل وەختێ بیرئینانا من (كو نڤێژە) نڤێژێ بكە]).

خودێ دبێژیت: ئەز - أنا - چونكی مەسەلە ل ڤێرێ مەسەلا خۆیەتییا خودێ بخۆیە، وەك هشیاركرنەك ژ دەف خودایێ پاك ل سەر مەسەلا تاكپەرستیسێ و ئێكینییێ د پەرستنێدا.

و ڤێ هویرییا مەزن ئەم د دوو ئایەتێن وەكی ئێكدا دبینین ل دۆر هەدارێ و بێنفرەهییێ ئێك ژ وان ژ یا دی جودایە د پیتا (ل) دا.

لوقمان دبێژیتە كوڕێ خۆ: {وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ} [لقمان: 17]، ئانكو: (و سەبری ل سەر نەخۆشییا دگەهیتە تە بكێشە، ب ڕاستی ئەڤە [پارستنا نڤێژێ، و داخوازكرنا باشییێ، و دانەپاشا خرابییێ، و سەبركێشان ل سەر نەخۆشییان] ژ وان كارانە ئەوێت دڤێت مرۆڤ ل سەر یێ هشیار و ڕژد بیت).

و د ئایەتەکا دیدا ل دۆر هەدارێ ئەم دخوینین:

{وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ} [الشورى: 43]، ئانکو: (و یێ سەبرێ [ل سەر زولمێ] بکێشیت، و [ل زۆرداریێ خۆ] ببۆریت، ئەڤە [سەبرکێشان و لێبۆرین] ژ وان کارانە یێت کو دڤێت مرۆڤ ل سەر یێ هشیار و رژد بیت).

هەدار - سەبر - د یا ئێکێدا (من عزم الامور)، ئانکو: ژ وان کارانە یێن دڤێت مرۆڤ ل سەر یێ هشیار و رژد بیت. و د یا دوویێدا (لمن عزم الامور)، ئەو پیتا (ل) بۆ دوپاتکرنێ یە .. و نهێنییا دوپاتکرنێ ب پیتا (ل) د یا دوویێدا ئەوە کو هەدارەکا دووجارکییە، چونکی هەدارە ل سەر تەعداییا مرۆڤان کو مرۆڤی دگەل مرۆڤی کرییە، لەورا تو یێ داخوازکری ب هەدارێ و لێبۆرینێ، و ئەڤە (تەعداییا مرۆڤان) گرانترە ل سەر دەروونێ ژ هەدارێ ل سەر حەزکرنا خودایی ئەوا مرۆڤی چو دەستهەلات ل سەر نەهەی.

و هەر هەمان تێبینی ل دۆر پیتا (ل) جارەکا دی دێ بینین د دوو ئایەتێن دیدا ل سەر ئیناخوارا بارانێ و شینبوونا رووەکی: {أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ (68) أَأَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ (69) لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ (70)} [الواقعة: 68 – 70]، ئانکو: (﴿68﴾ ئەرێ ما هوین وێ ئاڤێ نابینن، یا هوین ڤەدخۆن؟! ﴿69﴾ ئەرێ هوین ژ ئەوران دئیننە خوارێ یان ئەم؟ ﴿70﴾ و ئەگەر مە ڤیابایە دا وێ ئاڤێ تەحل و سویر (شۆر) کەین، ڤێجا بۆچی هوین سوپاسی و شوکورا خودێ ناکەن).

و د ئایەتەکا دیدا: {أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ (63) أَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ (64) لَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ (65)} [الواقعة: 63 – 65]، ئانکو: (﴿63﴾ ئەرێ ما هوین نابینن تشتێ هوین دچینن؟! ﴿64﴾ ئەرێ هوین شین دکەن، یان ئەمین شین دکەین؟ ﴿65﴾ و ئەگەر مە ڤیابایە دا کەینە پویش و پەلەخ، و هوین دا عەجێبگرتی مینن [چاوا شینکاتییێ هۆسا یێ کەسک هشك بوو]).

د ئایەتا ئێکێدا (جعلناه أجاجاً)، ئانکو دا وێ سویر و تەحل کەین .. و د ئایەتا دووێدا (لجعلناه حطاماً) ئانکو دا کەینە پویش و پەلەخ، دیسا پیتا (ل) د یا دووێدا هات ژبەر گرنگییا دوپاتکرنێ، چونکی چێدبیت ئێك هەبیت بێژیت ئەز دشێم رووەکی (شینکاتییێ) پویچ بکەم و ژناڤ ببەم هەروەکی خودایێ ئافراندەر وی پویچ دکەت، و دکەتە پویش و پەلەخ، بەلێ کەسەك نەشێت بێژیت کو ئەو دشێت بارانەکا سویر ژ عەورێن ئەسمانی بینیتە خوار لەورا پێدڤی ب پیتا (ل) بۆ دوپاتکرنێ نینە.

و هەر هەمان هویرییێ ئەم دبینین دەمێ ئیبراهیم (سلاڤ لێ بن) خودایێ خۆ سالۆخ د دەت د قورئانێدا:

{وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ} [الشعراء: 81]، ئانکو: (و ئەوێ من دمرینیت، و پاشی پشتی مرنێ من ساخ دکەتەڤە).

{وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ (79)} [الشعراء: 79]، ئانکو: (و ئەوێ خوارن و ڤەخوارنێ د دەتە من [ئانکو من ب خوران و ڤەخوارنا خۆ ساخ دهێلیت]).

ڤێجا پەیڤا ئەو (هو) هات دەمێ بەحسێ (دانا خوارنێ دکەت) دا کریارا خودایی دوپات بکەت، چونکی هەمی دێ بێژن کو ئەون خوارنێ و ئاڤێ ددەنێ، بەلێ کەسەك نەشێت بێژیت کو ئەوە مرۆڤی ساخ دکەت و دمرینیت هەروەکی خودێ وی ساخ دکەت و دمرینیت.

و هەر هەمان هویرییێ ئەم دبینین دەمێ قورئان گازی موسلمانان دکەت و دبێژیت:

{فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ} [البقرة: 152]، ئانکو: (ڤێجا [ب گوهداری و پەرستنێ] من بینن بیرا خوَ، ئەز ژی [ب خەلاتکرن و گونەهـ ژێبرنێ] دێ هەوە ئینمە بیرا خوَ).

و گازی جوهیان دکەت و دبێژیت: {اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ} [البقرة: 40]، ئانکو: ([گەلی ئسرائیلییان] ئەو قەنجییێت من د گەل هەوە کرین بینن بیرا خوَ).

چونکی جوهی مرۆڤێن ماددینە بەحسێ خودێ ناکەن و نائینن بیرا خوَ هەکە د خنێك و مفا و بەرژەوەندییێدا نەبیت، و موسلمان د زەلالترن و رامانا بەحسکرن و بیرئینانا خودێ دزانن ژبەر خوَیەتییا خودێ بخوَ نە ژبەر بەرژەوەندییێ ..

و ب هەمان رامان خودایێ مەزن دبێژیتە مرۆڤێن تایبەت ژ ئاقلداران:

{وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ (197)} [البقرة: 197]، ئانکو: (و گەلی ئاقلداران پارێزکارییا من بکەن).

و دبێژیته خەلکێ گشتی و سادە: {فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ} [البقرة: 24]، ئانکو: (ئێدی خۆ ژ وی ئاگری بپارێزن ئەوێ داردوویێ وی، مرۆڤ و بەر).

چونکی خەلکێ گشتی و سادە نائێنە پاشڤەلێدان هەکە ب ئاگری نەبیت، بەلێ مرۆڤێن تایبەت دزانن کو خودێ ژ هەر ئاگرەکی بهێزترە، و ئەو دشێت ئاگری بکەتە سەرما و سلامەتی هەکە ڤیا.

و هەر هەمان هویرییا زێدە ئەم دبینین د هەلبژارتنا ئاخفتناندا د گۆتنا ئبلیسیدا دەمێ ب خودێ سویند خواری و گۆتی: {فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ (82)} [ص: 82]، ئانکو: (ئەز ب مەزناتییا تە کەم، وان هەمییان [مەخسەد دویندەها ئادەمی] دێ د سەردا بەم).

ئبلیسی ب مەزناتییا خودایی سویند خوار و ب چو تشتێن دی سویند نەخوار، ئەوی ب ڤێ چەندێ زانین و زیرەکییا خۆ سەلماند، چونکی دەستهەلاتداری و سەردەستییا خودایی بوو وەکری خودێ هەوجەیی ب چێکرییێن خۆ نەبیت، ڤێجا یێ ڤیا بلا باوەرییێ بینیت و یێ ڤیا بلا گاور ببیت، و ئەو چو زیانێ ناگەهینن خودێ، چونکی ئەوە یێ سەردەست ل سەر چێکرییێن خۆ، و ئەوی منەت ب خەلکی هەمییان نینە.

خودێ د فەرموودەیا قودسیدا دبێژیت:

(ئەوێن هە دێ د ئاگریدا بن و بۆ من نەخەمە، و ئەوێن هە ژی دێ د بەحەشتێدا بن و بۆ من نەخەمە)[1].

و ئەها ئەڤەیە ئەوا دەستهەلاتداری و سەردەستییا خودێ دگەهینیت.

و هەر ئەڤەیە رەخێ ئێکانە ئەوێ ئبلیس تێڕا دئێتە ژۆر، ئەو ب وێ دشێت مرۆڤی د سەردا ببەت و وەسواسێ بۆ چێکەت، چونکی ئەوێ گاورییێ ب هەلبژێریت خودێ خورتییێ ل وی ناکەت تا باوەرییێ بینیت.

لەورا ئبلیسی گۆتی: (- فبعزتك - لاغوینهم أجمعین)، ئانکو: ئەز ب مەزناتییا تە کەم دێ وان د سەردا بەم.

{لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ (16) ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ} [الأعراف: 16 – 17]، ئانکو: (ئەز دێ بۆ وان د ڕێکا تە یا ڕاستدا ڕوینم [و دێ وان ژێ دەمە پاش، و کەڤمە د ڕێکا واندا]. ﴿17﴾ پاشی ئەز دێ ژ پێشییا وانڤە و ژ پشتا وانڤە و ژ ملێ وان یێ ڕاستێڤە و ژ ملێ وان یێ چەپێڤە ئێمە وان [مەخسەد ژ هەمی ڕەخانڤە دێ ڕێکێت خراب ب بەر وان ئێخم و وان د سەردا بەم] کو تو باراپتر ژ وان شوکوردار و خودان باوەر نەبینی).

بەحسێ هەر چار رەخا کر، بەلێ بەحس نەکر د سەر واندا و دبن واندا، چونکی سەردا (فوق) یا خودایناییێ یە - الربوبیة -، و د بن دا - تحت -

(1) ئیمام ئەحمەدی، و ئبن سەعەدی، و ئبن حیببانی، و حاکمی ڤەگێڕایە، و حاکم دبێژیت یا دروستە و زەهەبی ژی دگەل بوچۆنا وییە. وەرگێڕ.

خوشكاندنا پەرستنێ يە - العبودية -.. و هەر ئێكێ جهێ بنداتر بگريت ژ خودايێ خۆ يێ بلندتر ئەها ل وى دەمى شەيتان نەشێت زيانێ بگەهينتێ.

پاشى ئبليسى بەحسكر كو جهێ وى يێ ژ هەمييان باشتر بۆ سەردابرنێ دێ رێكا راست بيت .. ل سەر رێكا باشييێ و ل سەر شەملكا نڤێژێ، چونكى ئەوێ نڤێژا نەكەت و يێ سەرخوش و سەكران پێدڤى ب ئبليسى نينە وى د سەردا ببەت. چونكى نەفسا وى ب ڤى ئەركى رابييە و ئەو د سەردابرييە، ئەو مرۆڤەكێ خرابەيە .. و ئبليس ژى دزيكەرەكێ زيرەكە، نەڤێت دەمێ خۆ ب زڤرينێ ل دۆر مالێن خرابەڤە ب بۆرينيت.

نموونەكا دى ژ نموونەيێن هويرييا قورئانى ئەم دبينين د هاتنا ژێبرنا گونەهان بەرى ئيزايێ، و دلۆڤانييێ بەرى كەربێ د قورئانێدا .. خودێ د سۆرەتا فاتيحێدا ئەوە يێ دلۆڤان و پڕ دلۆڤان بەرى خودانێ رۆژا جزادانێ .. و بەردەوام ئەو دئێتە سالۆخدان كو يێ وى بڤێت ئازا دكەت و يێ وى بڤێت ئيزا د دەت .. ئازاكرن و ژێبرنا گونەهان بەرى ئيزادانێ دئێت ب تنێ ل دوو جها نەبيت، د ئايەتا برينا دەستێ دزيكەريدا:

{يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ} [المائدة: 40]، ئانكو: (يێ بڤێت دێ ب بەر ئيزايێ ئێخيت، يێ بڤێت دێ ئازاكەت).

چونكى سزايێ برينا دەستى ئيزايەكا دنيايييە .. د دويڤدا ئازاكرنەكا ئاخرەتى هەيە .. و د ئاخفتنا عيسا پێغەمبەريدا (سلاڤ لێ بن) رۆژا قيامەتێ سەبارەت وان هەڤپشچێكەران ئەوێن پەرستنا وى كرين ژبلى خودێ .. دبێژيتە خودايێ خۆ:

{إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (118)} [المائدة: 118]، ئانكو: (ئەگەر تو وان ئیزا بدەی ئەو بەندەیێت تەنە، و ئەگەر تو ل وان نەگری ب ڕاستی تو یێ دەستهەلاتدار و كاربنەجهی).

نابێژیت چونكی تو گونەهـ ژێبەر و دلۆڤانی وەك تۆرە و ئەدەب .. و بەحسێ ئیزای بۆ وان دكەت بەری گونەهـ ژێبرنێ .. ژبەر مەزناتییا وێ گونەها ئەو كەفتینە تێدا.

و هەر هەمان ((هویرییا قورئانی - الدقة القرآنية -)) جارەكا دی ئەم دبینین دەمێ قورئان بەحسێ دەمی - الزمن - دكەت .. بەحسێ ئایندەی ل سەر زمانێ خودایێ ئافراندەر دئێت هەروەكی ئەو دەمێ بۆری .. رویدانێن رۆژا قیامەتێ هەمی دئێن هەروەكی دەمێ بۆری: {وَنُفِخَ فِي الصُّورِ} [الكهف: 99]، ئانكو: (و بۆقا دوێ هاتە لێدان).

{وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ (16)} [الحاقة: 16]، ئانكو: (و ئەسمان كەلشت، و وێ ڕۆژێ ئەسمان یێ سست و خاڤە).

{وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ (91)} [الشعراء: 91]، ئانكو: (و دۆزەخ بۆ سەرداچۆیی و گونەهكاران پێشچاڤ بوو).

{وَعُرِضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفًّا} [الكهف: 48]، ئانكو: (و هەمی پێكڤە بەرانبەری خودایێ تە ب ڕێز هاتنە ڕاوەستاندن).

و نهێنییا ڤێ چەندێ ئەوە كو هەمی رویدان چ یێن نوكە بن چ یێن ئایندەی بن هەمی د زانینا خودێدا رویداینە، و چو دەم - زمن — ل دەف

خودێ نینن کو ئایندەی ل وی ڤەشێرن، چونکی خودایێ پاك د سەر دەم و جهاندایە، لەورا هندەك جارا دێ رێزکرنا پەیڤێن قورئانێ خوینی و دێ بینی بەحسێ دو دەمێن ژێکجودا دکەت، و ژ سەرڤە وەسا دیارە کو هەڤدژن دگەل ئێك، وەکی: {أَتَى أَمْرُ اللَّهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ} [النحل: 1]، ئانکو: (ئەمرێ خودێ هات [ئانکو قیامەت نێزیك بوو]، ڤێجا لەزێ لێ نەکەن).

ئانکو مەسەلە - قیامەت - یا هاتی و ل دەمێ بۆری یا رویدای .. بەلێ خودێ دگەل مرۆڤان دئاخڤیت کو ئەو لەزێ لێ نەکەن کو هەروەکی ئەو ئایندەیەك و هێشتا روینەدای .. و نهێنی ئەوە هەروەکی مە شرۆڤەکری کو ئەڤ تشتە د زانینا خودێدا رویدایە، بەلێ د زانینا مرۆڤاندا هێشتا روینەدایە، و چو هەڤدژی تێدا نینە .. بەلێ هویری و بنەجهییە، و بەرزەیی و نهێنیبوونە، و راستگۆییە د رامانێن زێدە کویردا.

ئەڤە هندەك نموونەبوون بۆ هوییریا زێدە، و پەیکەرێ بنەجە د ئاڤاهییێ رێزکرنا پەیڤێن قورئانێ، و د هەلبژارتنا ئاخفتنا، و کارئینانا پیتاندا، نە چ زێدەیی و نە چ کێمی، نە چ پێشئێخستن و نە چ پاشئێخستن نینن بێی حسێب و تەرازی، تشتێ وەسا مەنەدیتیە د دانانانەکێدا یان د پەرتوکەکا نڤیسیدا، ئەم ل دەف چویا نابینین بتنێ قورئان نەبیت.

بەلێ ئاماژەیێن زانستی د قورئانێدا، و حنێرییێن ئایەتێن گەردوونی، ئەڤێن چەندین نهێنی و تشتێ بەرزە یێن تێدا هەین ئەڤێن نەهاتینە ئاشکراکرن هەکە د سەردەمێ مەدا نەبیت، ئەڤێن نە موحەممەدی (سلاڤ لێ بن) و نە سەردەمێ وی ئەڤ تشتە نەزانین، ئەڤەژی بابەتەکێ دی یێ درێژە، روینشتنەکا دی دێ بۆ هەبیت.

12- چێنابیت قورئان هاتبیتە دانان

من گۆتە هەڤالێ خۆ:

چێدبیت ئاخفتنا مە یا ئەڤرو ل دۆر ئاماژەیێن زانستی د قورئانێدا ئاقلێ تە پتر لڤاندبیت ژ روینشتنێن مە یێن بەرێ .. نە زانستێ فەلەکناسییێ، و نە زانستێن ئەتۆمێ، و نە زانستێن زیندەوەرزانی وتویێکارییێ د بەرنیاسبوون دەمێ ئایەتێن گەردوونی د قورئانێدا هاتینە خوار بەری پتر ژ هزار و چارسەد سالا و بەحسێ ئەسمانا، و ئەردی، و ستێرا، و هەسارا، و ئافراندنا کورپەلەی و چێبوونا مرۆڤی ب رەنگەکێ رێککەفتی و گونجای دگەل نویترین زانستێن ل سەردەمێ مە هاتینە ئاشکراکرن.

قورئانێ بەحسێ ڤان بابەتا نەکرییە ب بەرفرەهی وەکی پەرتۆکێن زانستی یێن تایبەتمەند بەحس دکەن، چونکی د بنیاتدا قورئان یا هاتی وەك پەرتوکا بیر و باوەرا و پەیڕەوی و یاسادانانێ .. و ئەگەر قورئانێ ب بەرفرەهی و ئاشکرایی بەحسێ ڤان بابەتا کربا دا بیتە شۆك - صدمة - بۆ عەرەبا ب وی تشتێ کو ئەو تێنەدگەهشتن .. لەورا قورئانێ پەنا بۆ شێوازێ ئاماژەکرن و بەردانا رۆناهییێ ل سەر بر دا زانست و ئاشکراکرنێن ئایندەی پشتی هینگێ ب سەدەها سالا بێن و شرۆڤەبکەن .. و بۆ مرۆڤا بابك ل دویف بابکی دیاربکەت وەك نیشان و موعجیزە ل سەر راستییا هاتنا قورئانێ ژ دەف خودایێ هەق.

{سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ} [فصلت: 53]، ئانکو: (نێزیك، نەدویر ئەم دێ

بەلگە و نیشانێت [ئێکینی و شیانا] خۆ بۆ وان د ئەرد و ئەسماناندا و د وان ب خۆدا ژی ئاشکەرا کەین، دا بۆ وان ئاشکەرا ببیت کو ب ڕاستی ئەڤە (ئەڤ قورئانە و یێ ئینایییە خوارێ، و یێ بۆ هاتی کو پێغەمبەرە) ڕاستە، ئەرێ ما ئەڤە نە بەسی وانە کو خودایێ تە ل سەر هەمی تشتان حازر و شاهدە [ئانکو ما شادەییا خودایێ تە، ب ڕاستییا تە و ڕاستییا قورئانا بۆ تە هاتی، نە بەسی وانە]).

چونکی ئەو نەمانە ب هیڤییا شادەییا خودێ ب تنێڤە د پەرتوکا ویدا .. ڤێجا پێدڤی بوو ئەم وان نیشانێن خۆ یێن ئاشکرا نیشا وان بدەین.

خودێ د پەرتوکا خۆدا هوسا دبێژیت.

و هێشتا قورئان رۆژ بۆ رۆژێ یا بۆ مە پتر وان نیشانێن سەیر ئاشکرادکەت.

ل دۆر گرۆڤرییا ئەردی ئایەت ب ئاشکرایی هاتن و بەحسکر ئەڤ ئایەتێن پەیڤا (تکویر) بکاردئینن بۆ گوهۆڕینا شەڤ و رۆژا سالۆخ ددەن وەکی دوو کەرێن تەپکێ:

{يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ} [الزمر: 5]، ئانکو: (شەڤێ ل ڕۆژێ دپێچیت و ڕۆژێ ل شەڤێ).

پاشی ئەو ئایەتا بەحسێ ئەردی دکەت ب ڤی رەنگی:

{وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَاهَا} [النازعات: 30]، ئانكو: (و ئەرد پشتى هنگى ل سەر ئاوايىَ هێكىَ ڕاست و خۆشكر بۆ ژيانىَ).

و (دحاها) پەيڤا ئێكانەيە د فەرهەنگێدا ئەڤا هەردو رامانێن راستبوون و گرۆڤرپبوونىَ پێكڤە د دەت .. و هەروەكى يا ديار كو ئەرد ژ سەرڤە يىَ راستە، و د راستييا خۆدا يىَ گرۆڤرە، بەلكى وەكى هێكىَ يە د گرۆڤرپيا خۆدا.

پاشى دىَ ئاماژەكا دى يا ئاشكرا خوينين كو بەحسىَ چيا دكەت كا چەوا ئەو دچن، و د ئەنجامدا ئەرد هەمى دچيت ب چيايێن خۆڤە چونكى ئەرد و چيا ئێك پارچەنە و پێكڤەنە: {وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللَّهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ} [النمل: 88]، ئانكو: ([وىَ ڕۆژىَ كو ڕۆژا قيامەتێيە] دىَ چيايان بينى، يا ژ تەڤە د ڕاوەستاينە، و ئەو ب خۆ كا چاوا عەور دچن، وەسا دچن، ئەڤە چێكرنا خودێيە، ئەوىَ هەمى تشت موكوم و بنەجه چێكرى).

ئەڤ چيايێن وەسا دياردكەن كو ئەو د راوەستياينە بەلىَ د راستييىَ و ژيواريدا ئەو دچن[1] .. هەروەسا بەحسكرنا چيا وەك عەورا ئاماژەكا دى يا تێدا هەى ل دۆر پێكهاتنا لاواز يا ماددەى .. ئەڤ ماددەيىَ دئێتە نياسين كو ژ ئەتومان پێكهاتييە، كا چەوا عەور پێكهاتييە ژ چەند چپكەكێن ئاڤىَ.

هەروەسا بەحسكرنا ژڤانێن شەڤ و ڕۆژا بيى كو ئێك د بەر يا ديرا بكەت هەر ژ دەستپێكا هەبوونىَ حەتا دويماهييا وىَ.

---

(1) پتريا راڤەكەرێن قورئانىَ دبێژن ئەڤ ئايەتە بەحسىَ چيا دكەت ل ڕۆژا قيامەتىَ، بەلىَ هندەك زانايێن هەڤچەرخ دبێژن بەحسىَ چيايە ل دنيايىَ. وەرگێڕ.

{لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ} [يس: 40]، ئانكو: (نه بۆ ڕۆژێ دبیت، بگەهیتە هەیڤێ، و نە بۆ شەڤێ ژی دبیت، بەری ڕۆژێ بێت).

ئاماژەكا دی بۆ گرۆڤرییا ئەردی .. ژ دەستپێكا پەیدابوونا شەڤ و رۆژا پێكڤە و د ئێك دەمدا هەر ژ دەستپێكا هەبوونێ وەك دوو نیڤێن تەپكێ و ئەگەر ئەرد یێ راستبا دا هەمی پێكڤە یان شەڤ بیت یان رۆژ بیت.

پاشی قیامەت دێ ئێت و ئەرد یان شەڤە یان رۆژە د ئێك دەمدا هەروەكی ژ دەستپێكێ وەرە هەر وەسانە.

{حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ} [یونس: 24]، ئانكو: (گاڤا كو ئەرد ب شینكاتییا خۆ دخەملیت و جوان دبیت، و خودانێت وێ [خەلكێ ئەردی] هزر دكەن ئەو دشێن بچینن و مفایی ژێ وەرگرن، [هنگی] فەرمانا مە ب شەڤ یان ب ڕۆژ ب سەردا هات، ڤێجا مە وەكی زەڤییا دوری لێ كر، هەروەكی بەری نوكە ئەو شینكاتی نەیی).

و د گۆتنا خودێدا (ب شەڤ یان ب رۆژ) .. دوپاتكرنە بۆ ڤی ژڤانی و ڤی دەمی ئەڤێ كو ئەم نەشێین چو شرۆڤەكرنا بۆ بكەین ئەگەر پشتا نیڤەكا ئەردی نە ل رۆژێ بیت و نەیێ تاری بیت، و رەخێ دی (نیڤا دی) بەرێ وی ل رۆژێ نەبیت چونكی ئەرد گوڕۆڤڕە، و ئەگەر ئەرد یێ راست با دا ل هەمی دەما رویەك بتنێ هەبیت، و دروست نەدبوو بێژین: {وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ} [يس: 40]، ئانكو: (و نە بۆ شەڤێ ژی دبیت، بەری ڕۆژێ بێت).

هەروەسا گەلەك جهێن رۆژهەلاتن و رۆژئاڤابوونێ د قورئانێدا نەدبوون چونکی بەحسێ خودێ دئێتەکرن کو:

{بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ} [المعارج: 40]، ئانکو: (ب خودایێ ڕۆژهەلات و ڕۆژئاڤایان).

{رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ} [الرحمن: 17]، ئانکو: ([ئەو دلۆڤان] خودایێ هەردو ڕۆژهەلاتان [یا هاڤینێ و یا زڤستانێ]، و خودایێ هەردو ڕۆژئاڤایان [یا هاڤینێ و یا زڤستانێ]).

و ئەگەر یێ راست با دا جهەکێ رۆژهەلاتن و رۆژئاڤابوونێ هەبیت، رۆژا قیامەتێ مرۆڤ دێ بێژیتە شەیتانێ خۆ:

{يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ} [الزخرف: 38]، ئانکو: (خۆزی ناڤبەینا من و تە [مەخسەد پێ شەیتانە] دویراتییا ڕۆژهەلات و ڕۆژئاڤایێ بایە).

و دویراتی سەر ئەردی نابیتە زێدەترین دویراتی دناڤبەرا هەردو جهێن رۆژهەلاتنێدا ئەگەر ئەرد یێ گرۆڤر نەبا.

پاشی بەحسێ ئەسمانی دکەت و دیاردکەت کو خولگەه و بیاڤ و رێك تێدا هەنە:

{وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ} [الذاريات: 7]، ئانکو: (و سویند ب ئەسمانێ جوان و خودان ڕێکێت موکوم [ڕێکێت ستێران]).

الحبك: خولگەه و رێك[1].

{وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ} [الطارق: 11]، ئانكو: (سويند ب وى ئەسمانىٚ خودان باران، و باران دارێژ).

ئانكو ئەسمان وان هەمى تشتێن ژ ئەردى بلند دبن بۆ ئەسمانى دزڤرینیتەڤە .. هەلما ئاڤىٚ وەك باران دزڤرینیت .. و لەشا ب رێكا ڤەكێشانا ئەردى دزڤرینیت، و پێلێن بىٚ تێل دزڤرینیت ب رەنگڤەدانا وان ژ تەخا ئەیونوسفێر .. هەروەسا تیشكا گەرمىٚ یا دبن سۆریدا دزڤرینیتە ئەردى ب بەروڤاژى ب هەمان رێك ڤێجا ئەردى ب شەڤىٚ پىٚ گەرم دكەت.

و كا چەوا ئەسمان وى تشتىٚ ژ ئەردى بۆ دئێتە هاڤێتن دزڤرینیت، هەروەسا ئەو تشتىٚ د جیهانا دەرڤەژى بۆ دئێتە هاڤێتن د هەلكێشیت و بەروڤاژى و بەربەلاڤ دكەت، و ب ڤىٚ چەندىٚ ئەردى ژ موشەكێن تیشكا گەردوونى یا كوژەك، و تیشكا د سەر مۆریدا یا كوژەك د پارێزیت .. ڤێجا وەكى بانەكى سەرەدەرییىٚ دكەت.

{وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا} [الأنبياء: 32]، ئانكو: (و مە ئەسمان یىٚ كرییە بانەكىٚ پارستى).

{وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ} [الذاريات: 47]، ئانكو:(و مە ئەسمان ب هێز یىٚ چىٚ كرى، و ئەم خودان شیانین - و ئەم بەرفرەه دكەین -).

---

(1) هندەك زانایێن شارەزا د ئیعجازێدا ل ڤى سەردەمى دبێژن مەرەم پىٚ تەڤن و پێكهاتا ئەسمانى یا ئالۆزە وەكى رێسانا تەڤنى رێك و پێكە. وەرگێر.

ئەوا نوکە دئێتە نیاسین ب ناڤێ بەرفرەهبوونا گەردوونی یا دویف ئێك و بەردەوام.

و سەنگا ئەتومێ ئەوا ل وان رۆژا دهاتە نیاسین کو بچویکترین سەنگە، و ئەتوم دهاتە سالۆخەتدان کو گەوهەرەکێ کتە و نائێتە دابەشکرن .. قورئان هات و گۆت سەنگێن بچویکتر هەنە، کو پشکێن ئەتومێ نە، و ئەتوم ل سەر دئێتە دابەشکرن .. و قورئان ئێکەمین پەرتوك بوو گۆتی تشتێ ژ ئەتومێ بچویکتر هەیە.

{لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ} [سبأ: 3]، ئانکو: (و تەمەتی دندکا تۆزکێ - سەنگا ئەتومێ - نە د ئەسماناندا نە ژی د ئەردیدا ل بەر بەرزە نابیت، و نە بچویکتر و نە مەزنتر ژی نینە ئەگەر ئاگەه ژێ نەبیت).

ئەڤە هەمی هندەك ئاماژەیێن ئاشکراکەر و ڤەبڕن ل دۆر هندەك راستییێن مەزن مینا گوڕۆڤڕییا ئەردی، و سرۆشتێ ئەسمانی و ئەتومێ، و ئەڤە هندەك راستینە ل وی سەردەمێ بۆری ئەوێ قورئان تێدا هاتییە خوار نەهاتبوونە سەر هزرا کەسەکێ ب ئاقل یان دین.

هەروەسا بەحسکرنا قورئانێ بۆ چێبوونا مرۆڤی، و بەحسکرنا ئاڤا زەلامی و بەرپرسیارییا وێ ژ رەگەزێ بچویکی.

{وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى (45) مِنْ نُطْفَةٍ إِذَا تُمْنَى (46)} [النجم: 45 – 46]، ئانکو: (﴿45﴾ و ب ڕاستی وی، جوتێ نێر و مێیان، یێ دایی. ﴿46﴾ ژ چپکەکا ئاڤێ، وەختێ دچیتە د مالبچویکیدا).

و ئەڤە راستییەکا بایولۆجییە - ژیارییە - نەهاتییە زانین هەکە د ڤی سەردەمیدا نەبیت .. و نوکە ئەم دبێژین سەرێ گیانەوەرێ مەنەوی - الحیوان المنوي - بتنێ ئەوە فاکتەرێن دەستنیشانکرنا رەگەزی بخۆڤە دگریت (Sex Determination Factor).

و خودێ بەحسێ راستڤەکرنا سەرێ تبلێن مرۆڤی و ئەو وێنە و خیچکێن ل سەر دکەت د چارچۆڤێ ڤەبخوازتنێ دا - تحدي - ل سەر رابوونێ و بەرجەستەکرنا لەشێ وی جارەکا دی.

{أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ (3) بَلَى قَادِرِينَ عَلَى أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ (4)} [القیامة: 3 – 4]، ئانکو: (﴿3﴾ ئەرێ ما مرۆڤ هزر دکەت ئەم نەشێین جارەکا دی هەستیکێت وی لێك بدەین. ﴿4﴾ بەلێ.. ئەم دشێین سەرتلێت وی ژی وەکی بەرێ چێ بکەین).

ئانکو ئەم دێ وان سەرێن تبلا بەرجەستە کەین و دێ وەکی بەرێ چێکەینەڤە .. و ئەڤە ئاماژەکە بۆ وێ ئیعجازا بەرچاڤ د زڤڕاندنا سەرێن تبلاندا کو یێن دو مرۆڤا وەکی ئێك نینن.

و لاوازترین مال قورئانێ بەحسکری مالا تەڤنەپیرکێ یە .. خودێ نە گۆتی دەزییێ تەڤنەپیرکێ یێ لاوازە بەلێ گۆت مالا تەڤنەپیرکێ .. و دەزییێ تەڤنەپیرکێ هەروەکی یا زانا چار جاران بهێزترە ژ دەزییەکێ وەکی وی یێ پیلای ژ ئاسنی .. بەلێ لاوازی د مالێدایە نە د دەزیدا .. دەمێ مال دبیتە خرابترین پەناگەهـ بۆ وی یێ خۆ پێ ب پارێزیت، ئەو خەفکەکە بۆ وان یێن د کەڤنە تێدا ژ سەردانکەرێن بیانی .. و مالا وێ جهێ کوشتنێ یە هەتا بۆ

خودانێن وێ ژی، ڤێجا تەڤنپیرکا مێ هەڤژینێ خۆ د کوژیت پشتی ئاڤزبوونێ .. و تێژکێن خۆ د خۆت پشتی بوونێ، و تێشکێن وێ ژی ئێکدو د خۆن.

مالا تەڤنپیرکێ باشترین نموونەیە بێتە گۆتن بۆ پەناگەها خراب و چارەنڤیسێ خراب .. و هوسا ئەها ئەڤەیە سەروبەرێ وی یێ پەنایێ بۆ ژ بلی خودێ دبەت .. و رەوانبێژییا ئایەتێ ل ڤێرێ دیار دبیت: {مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ} [العنكبوت: 41]، ئانکو: (مەتەلا وان کەسان ئەویێت غەیری خودێ بۆ خۆ کرینە سەمیان و پشتەڤان [یان ژی ئەویێت بوت کرینە هەڤال و هەڤپشك بۆ خودێ]، وەکی مەتەلا تەڤنپیرکێیە خانییەك بۆ خۆ چێ کربیت [چونکی خانییێ تەڤنپیرکێ چو مفایی ناگەهینیتێ، نە ژ گەرمێ و نە ژ سەرمایێ، و نە ژ بارانێ و نە ژ دژمنی دپارێزیت، هۆسا ئەویێت غەیری خودێ بۆ خۆ بکەنە پشتەڤان، ب چو ڕەنگان فایدەی ل وان ناکەن، و چو ژ وان نادەنە پاش]، و ب ڕاستی لاوازترین و سستترین خانی، خانییێ تەڤنپیرکێیە، ئەگەر ئەو بزانن).

و ل دویماهییا ئایەتێ گۆتی .. (لو كانوا يعلمون .. ئانکو: ئەگەر ئەو بزانن) ئەڤە ژی ئاماژەیە کو زانین پاشی دێ دیار بیت .. و یا دیارە کو ئەڤ نهێنییێن بایولۆجی ل ڤان دوماهیکا دەرکەفتینە و دیاربووینە.

هەروەسا دێ د سۆرەتا کەهف دا بینین:

{وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا} [الكهف: 25]، ئانكو: (و ئەو سێ سەد سالان [نڤستى] د شكەفتا خۆدا مان [ل دويڤ حسێبا ڕۆژێ] و نەه سالێت دى لێ زێدە كرن [ل دويڤ حسێبا هەيڤێ]).

و نوكە ئەم دزانين كو سێ سەد سال ب حسێبا سالا رۆژێ هندى سێ سەد و نەه سالانە ب حسێبا سالا هەيڤێ ب رۆژ و دەقيقە و چركە.

و د سۆرەتا مەريەم دا خودايێ پاك و مەزن بەحسێ مەريەمێ دكەت و كا چەوا نەساخبوو ب نەساخييا بچويكبوونێ و ئەو چو دەڤ قورمێ دارقەسپەكێ و ئەوێ خۆزييێن مرنێ د راهێلان، گازيكەرى گازى كرێ و گۆتێ قورمێ دارقەسپێ بهەژينە و ژ وان قەسپێن تەڕ و گەهشتى بخۆ ئەڤێن ژێ دكەڤن:

{فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا (23) فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا (24) وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا (25) فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا} [مريم: 23 – 26]، ئانكو: (﴿23﴾ ڤێجا ژانێت بچويكبوونێ، بەرێ وێ دا قورمێ دارقەسپێ [هەروەكى دڤيا خۆ ب تشتەكيڤە بگريت] و گۆت: خۆزى ئەز بەرى ڤێ مربامە، و تشتەكێ بێ قيمەت و هاڤێتى بامە و هاتبامە ژ بيركرن [نەكو ئەڤە ب سەرێ من هاتبايە] ﴿24﴾ ڤێجا [وەختێ ئەڤ ئاخڤتنە گۆتى و هۆسا ب خەم كەڤتى] [جبريلى يان عيساى] د بنڤە گازى كرێ، خەمێ نەخۆ، خودايێ تە جۆكەكا ئاڤێ يا ئێخستييە بن تە. ﴿25﴾ و قورمێ دارقەسپێ ب نك خۆڤە بهەژينە، (رطب)ێت تەڕ و گەهشتى دێ ب سەر تەدا وەريێن [و دا بزانيت خودێ كەرەما د گەل كرى و خەمێت وێ سڤك ببن كانييا ئاڤێ ل دەڤ دەرئێخست و جۆك ژێ دچۆ، و قورمێ دارا هشك شينكر و

ئینا بەری، و ب هەژیانا وێ و ئەو ب خۆ یا لاواز، (رطب) ژێ وەراندن].

﴿26﴾ ڤێجا [وان ڕوتەبان] بخۆ و [وێ ئاڤێ] ڤەخۆ، و چاڤێت تە بلا [ب وی بچویکی کو عیسایە] ڕۆن و گەش ببن، و بلا دلێ تە پێ خۆش ببیت، و ئەگەر تە مرۆڤەك دیت، بێژە: ب ڕاستی من بۆ خودایێ دلۆڤان نەزرا دایی، ئەز ژ خەلکی یا ب ڕۆژی بم و نەئاخڤم، ڤێجا ئەڤرۆ ئەز چو مرۆڤان نائاخێڤم).

بۆچی ڤەسپێن تەڕ (روتەب)؟!!

نویترین ڤەکۆلینا زانستی ل دۆر ڤەسپێن تەڕ و گەهشتی دبێژیت: کەرەستەکێ تێدا هەی مالبچویکی د گڤێشیت و دبیتە هاریکار ل سەر بوونێ، و دبیتە هاریکار بۆ نەهێلانا خوین رشتنێ پشتی بوونێ، وەکی کەرەستێ Oxytocin، و کەرەستەکێ نەرمکەر دناڤدایە .. و ژلایێ نوژداریڤە دیارە کو نەرمکەرێن رووەکی مفای دگەهینن بۆ ب ساناهی ئێخستن و دابینکرنا کریارا بچویکبوونێ چونکی رویڤیکا ستویر - قولۆنێ - پاقژدکەن.

حیکمەتا زانستی بۆ سالۆخدانا ڤەسپا تەڕ، و دەستنیشانکرنا دەمێ خوارنا ڤەسپا تەڕ دگەل ژانێن بچویکبوونێ هویرییەکا زانستی یا دیار تێدایە.

ئەڤ نموونە ژ راستگۆییا زانستی، و راستگۆییا مەجازی - کارئینانا رامانەکێ پێخەمەت گەهاندنا رامانەکا دی -، و راستگۆییا پیتی (دەڤا و دەق، - حرفي -) ئەون یێن خودایێ پاك ئاماژە پێکری دەمێ قورئان سالۆخدای کو:

{لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ} [فصلت: 42]، ئانکو:

(گوهۆڕین ب چو ڕەنگان ناگەهیتێ، و چوجا پویچ نابیت [و یا پارستییە ژ کێمکرن و زێدەکرنێ، و پشتی وێ ژی چو کتێب نائێن، وێ پویچ بکەن]).

و ئەو، ئانکو قورئان: {وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا} [النساء: 82]، ئانکو: (و ئەگەر قورئان ژ دەڤ ئێکی دی هاتبایە ژ بلی خودێ، دا گەلەك تشتێت ڤێکنەکەڤتی و نەوەکهەڤ تێدا بینن [و وەکی ڤێ تێدا نەبینن، بلا بزانن بێ گۆمان ژ دەڤ خودێیە و موحەممەد پێغەمبەرە]).

ڤێکنەکەفتن و جودایی دناڤبەرا ئایەتاندا و دناڤبەرا هندەکاندا ب رامانا هەڤدژییێ .. و ڤێکنەکەفتن و جودایی ژ راستییێن خۆجه ئەڤێن کو زانست دێ ئاشکراکەت .. و ئەم ڤان هەردو جوداییان د وان پەرتۆکێن دئێنە داناندا بەردەوام دبینین .. لەورا نڤیسەر یێ رژدە ل سەر زێدەکرن یان ژێبرن یان راستڤەکرنێ هەردەمێ چاپەکا نوی ژ پەرتۆکێن خۆ دەرئێخست .. و دێ بینی بیردۆز ل دویف بیردۆزێ دەردکەڤیت و ئێکدو ب درەو دەردئێخن .. و دێ بینی هندی نڤیسەر کارێ خۆ ب هویربینی بکەت دێ هەر کەڤیتە د هەڤدژییێدا .. و ئەڤە هندەك کێماسینە ئەم د قورئانێدا نابینین.

پشتی ڤێ چەندێ قورئان موعجیزەیە، چونکی بەحسێ بۆرییەکی - رابردوویەکی - دکەت کو هێشتا نەهاتییە نڤیسین د مێژوویێدا، و بەحسێ ئاییندەکی دکەت یێ هێشتا نەهاتی، و پێشبینییێن قورئانێ یێن جودا جودا راست دەرکەفتن.

ل دۆر سەرکەفتنا رۆمێ پشتی شکەستنا وان دبێژیت: {غُلِبَتِ الرُّومُ (2) فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ (3) فِي بِضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ

وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ (4)} [الروم: 2 – 4]، ئانكو: (﴿2﴾ رۆم هاته شكاندن [ب دەستێ فورسێ] ﴿3﴾ د نێزيكترين ئەرددا [ژ مەكەهێ يان ژ فورسێ]، و ئەو پشتى شكەستنا خۆ دێ ب سەركەڤن. ﴿4﴾ د چەند سالێت بێندا [ژ سێيان هەتا دەهان] و ئەمر و فەرمان هەر يێ خودێيە، بەرى سەركەڤتنێ و پشتى سەركەڤتنێ ژى [چو تشت بێى خودێ چێ نابيت]).

و (بضع) د زمانيدا دناڤبەرا سێيێ و نەهێ دانە .. و سەركەفتنا رۆمێ ژى پشتى حەفت سالان هات.

و ل دۆر سەركەفتنا بەدرێ دبێژيت: {سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ} [القمر: 45]، ئانكو: (نێزيك نەدوير، ئەو كۆم دێ شكێت و دێ رەڤيت [و ئەڤە رۆژا بەدرێ چێبوو])، و ل دۆر ديتنا چۆنا مەكەهێ د خەونێدا دبێژيت: {لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ} [الفتح: 27]، ئانكو: (ب سويند خودێ خەونا پێغەمبەرێ خۆ ڕاست دەرئێخست، خودێ حەزكەت هوين بێ ترس و ب ئێمن و سەرتراشى و سەركورتكرى دێ چنە د مزگەفتا حەرامدا [كو كەعبەيە]).

و وەسا چێبوو..

و پێشبينيێن قورئانێ هێشتا يێ ل بەر چاڤێن مە بجهدئێن .. ئەڤە ئيبراهيم پێغەمبەرە يێ دوعا ژ خودايێ خۆ دكەت: {رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ (37)} [إبراهيم: 37]، ئانكو: (خودايێ مە ب ڕاستى من هندەك ژ دويندەها خۆ [ئيسماعيل و

بچویکێت وی]، یێت ل نهالەکا بێ شینکاتی ل دەڤ مالا تە یا موحەڕەم [کەعبەیێ] ئاکنجی کرین، خودایێ مە، دا نڤێژان [تێدا] بکەن، ڤێجا دلێ هندەك مرۆڤان ب نك وانڤە ببە [بچنە دەڤ وان، و ئەو ب تنێ نەمینن]، و فێقییێت ڕەنگ ڕەنگ ب ڕزقێ وان بکە، دا سوپاسییا تە بکەن).

ئەوی دوعا رزقی بۆ ڤێ نهالا هشك و بێ ئاڤ و کەسکاتی کر.

پاشی پەیمانا خودێ بۆ خەلکێ مەکەهێ ب بەرفرەهی و دەولەمەندییێ بجه هات دەمێ فەرمان ل وان کری نەهێلن هەڤپشچێکەر - موشرك - سەرەدانا مالا خودێ بکەن ڤێجا ترسان ژ لاوازیا ئابۆری و بێ بازارییێ - کساد -، (و خەلکێ مەکەهێ بۆ گەرمکرنا بازاڕی پشتا خۆ ب حەجا مالا خودێ د بەست)، ڤێجا بۆ دلتەنابوونا وان خودێ گۆت:

{وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ} [التوبة: 28]، ئانکو: (و ئەگەر هوین [ژ نەهاتنا وان بۆ مزگەفتێ] ژ خیزانییێ (هەژارییێ) بترسن [چونکی ب هاتنا وان ڕەواجەك دکەڤیتە کڕین و فرۆتنا هەوە]، ڤێجا ئەگەر خودێ بڤێت دێ هەوە ژ کەرەما خۆ دەولەمەند کەت).

و ئەڤە پەیمانەکە ئەم دبینین نوکە ل پێشچاڤێن مە یا دئێتە بجهئینان ب رێکا ڤێ پەترۆلا بێ حسێب ژ بیابانێ دەردکەڤیت و رۆژ بۆ رۆژێ بهایێن وێ بلند دبن .. هەروەسا د گەنجینەیێن یۆرانیۆمیدا ئەڤێن د ڤان بیاباناندا د ڤەشارتی کو دێ بیتە رێك بۆ دابینکرنا دەولەمەندییێ حەتا دویماهییا دنیایێ.

پاشی دێ بینین قورئان بەحسێ غەیبا ب ئالۆزی د نهێنییێن ئەجنە و ملیاکەتاندا دکەت کو ئەو تشتە نەهاتییە ئاشکراکرن بتنێ بۆ کتەکا تایبەت

نەبیت ژ خودانێن سۆفیاتییێ .. ڤێجا ئەگەر ڤانا تشتەك دیت ئەو بتنێ وی تشتی دبینن یێ رێككەفتی دگەل پەیڤا قورئانێ، و ئەگەر ئەو ب سەر تشتەكی هەلبوون بتنێ ئەوە یێ رێككەفتی بیت دگەل نهێنییێن قورئانێ.

پاشی ئەو بۆ مە پەیڤا دویماهییێ د سیاسەت و رەوشتاندا، و سیستەمێ دەستهەلاتدارییێ، و شەڕی و ئاشتییێ، و ئابۆری و جڤاکی، و هەڤژینییێ و سەرەدەرییێ دگەل ئێك دا دبێژیت، و بۆ مە وان یاسا و شریعەتێن رێك و پێك د دانیت یێن بەلگەنامەیێن مافێن مرۆڤان نەگەهشتینێ، ئەڤە هەمی ب شێوازەكێ كت و ئێكانە و بێ وێنە و دەربرینەكا بلند و دارشتنەكا جوان و رەوانبێژ كو وەكی وێ د مێژوویا زمانیدا نەبوویە.

پسیارا نهێنییا ئیعجازا قورئانێ ژ (ئبن عەرەبی) هاتەكرن ئینا وی ب ئێك پەیڤ بەرسڤ دا و گۆت: ئەوە (راستییا رەها)، پەیڤێن قورئانێ د راستن راستییەكا رەها، ل وی دەمێ كو بلندترین پلە نڤیسەر بگەهیتێ ئەوە بگەهیتە راستییەكا رێژەیی، و بلندترین تشتێ نڤیسەر تەماییێ دكەت ئەوە كو یێ راست بیت ل دویف دیتنا خۆ .. و روویبەرێ دیتنێ بەردەوام یێ تخوییدای و گوهۆڕە ژ چاخەكی بۆ چاخەكێ دی .. هەر ئێك ژ مە لایەكێ راستییێ دزانیت و گەلەك لایێن دی چو ژێ نزانیت، ژ قولاچەكێڤە بەرێخۆ د دەتێ و چەندین قولاچێن دی چو ژێ نزانیت .. و ئەو تشتێ ئەو دگەهیتێ ژ راستییێ بەردەوام راستییەكا رێژەییە .. بەلێ خودانێ زانستا ڤەگر، و دیتنا تەڤگر، ئەو بەس خودێ بتنێ یە .. و ئەو بتنێ یە یێ خودان شیان ل سەر راستییا رەها .. لەورا ئەم د راستا قورئانێدا دبێژین: ئەو ژ دەڤ خودێ یە، چونكی راستییا رەها د دەرهەڤا هەمی تشتاندا گۆتییە.

پسیارا قورئانێ ژ پێغەمبەری (سلاڤ لێ بن) کر ئینا گۆت:

(دەنگ و باسێن یێن بەری هەوە تێدا هەنە، و ئێکلاکرنا دناڤبەرا هەوەدا تێدایە، و دەنگ و باسێن یێن پشتی هەوە یێن تێدا، ئەو گۆتنەکا ڤەبڕ و جوداکەرە و راستییە و یاری تێدا نینە، ئەوە نیشان و بیرهاتنێن بنەجە، و ئەوە وەریسێ خودێ یێ ب هێز، و ئەوە راستەرێ، هەر ئێکێ بهێلیت ژ تەعداکەرا خودێ دێ وی ژناڤ بەت، و هەر ئێکێ راستەرێیی بڤێت بێی وێ خودێ دێ وی بەرزەکەت، و ئەوە ئەزمان پێ لال نابن و تێکەلی ئێك نابن، و ئاقل پێ د سەردا ناچن، و ب دوبارەکرنێ کەڤن نابیت، و زانا ژێ تێر نابن، و حنێرییێن وێ ب دویماهی نائێن)[1].

و ل دۆر پەڤینا رۆژا مە و دویماهییا ژیانێ ل سەر ئەردی، و رابوونا قیامەتێ، خودایێ مە د سۆرەتا رەحماندا دبێژیت: {فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ (37) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (38) فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ (39) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (40) يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ (41) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ (42) هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ (43) يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ (44)} [الرحمن: 37 – 44]، ئانکو: (﴿37﴾ ڤێجا وەختێ ئەسمان دکەلشیت و وەکی گولەکا سۆر، و ڕوینێ داخکری لێ دئێت. ﴿38﴾ ڤێجا هوین کیژ نیعمەتا خودایێ خۆ درەو ددانن و پەسەند ناکەن. ﴿39﴾ و وێ ڕۆژێ پسیارا گونەهێ ژ کەسێ نائێتەکرن، نە ژ مرۆڤان نە ژ ئەجنەیان [چونکی ئەو ب سەر و

---

(1) زانایان: ترمزی، و دارمی، و بەغەوی، و ئەبو نەعیمی ڤەگێڕایە، ئەڤ فەرموودەیە یا لاوازە، و دبێژن نە فەرموودەیە، بەلێ گۆتنا ئیمامێ عەلییە. وەرگێڕ.

سیمایی دئێنه نیاسین]. ﴿40﴾ ڤێجا هوین کیژ نیعمەتا خودایێ خۆ درەو دادنن و پەسەند ناکەن. ﴿41﴾ گونەهکار ب سەر و سیمایێ وان دئێنه نیاسین، و ملیاکەت دێ وان د پەرچەم و پێپلۆکێت وانڕا گرن [و ئاڤێژنه د ئاگریدا]. ﴿42﴾ ڤێجا هوین کیژ نیعمەتا خودایێ خۆ درەو ددانن و پەسەند ناکەن. ﴿43﴾ ئەڤه ئەو دۆزەخه ئەوا گونەهکاران درەو ددانا. ﴿44﴾ ئەو [ئەوێت دۆزەخ درەو ددانا] د ناڤبەرا ئاگرێ دۆزەخێ و ئاڤا زێده شارياييدا دئێن و دچن).

و زانستێن فەلەکی و ئەسمانی نوکه و پشتی هزار و چار سەد سالا ژ هاتنا قورئانێ دئێن و دبێژن .. دویماهیکا ڤان ستێرێن سەنگا وان هندی یا رۆژا مه .. ئەوه ل دویماهییا ژیێ خۆ دێ پەقن ل سەر رەنگێ گولەکێ کو ئەسمانی تژی بکەت ب رەنگێن خۆ یێن سەرنجڕاکێش .. بەلکی فەلەکناس دبێژنه هندەك ڤان ستێرێن د پەقن (Rosetta) ئانکو (گول) .. ئەڤ پێشبینییێن پێغەمبەری (سلاڤێن خودێ ل سەر بن) ژ کیڤه هاتینه ئەڤه پتر ژ هزار و چار سەد سالانه .. ئەگەر نه ژ دەف خودانێ گەردوونی بخۆ بن؟ و خواندەڤان دشێت ڤان حنێرییان ل سەر ئنتەرنێتێ ببینیت ل سایتێ ئەژانسا ئەسمانی یا ئەمریکی (ناسا NASA) دەرگەهێ (Astronomical Picture of the day) و ب ڤان ناڤ و نیشانا (Gats eye) و ئەڤه ئاخفتنا وانه نەیا مەیه.

و ئەها ئەڤەیه پەرتۆکا مه هەڤالێ من.

و ژبەر ڤان هەمی سالۆخەتان ناچێبیت ژ دانانا کەسەکی بیت.

13- چەند گومانەك

- هەڤالێ من گۆت:

تو دبێژی قورئان نە هەڤدژە دگەل ئێك پا تو چ دبێژی بۆ ڤێ ئایەتێ:

{فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ} [الكهف: 29]، ئانكو: (ڤێجا هەر كەسێ بڤێت بلا باوەرییێ بینیت، و هەر كەسێ بڤێت ژی بلا گاور ببیت).

و ئایەتا دی ئەوا هەڤدژ دگەل وێ:

{وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ} [الإنسان: 30]، ئانكو: (و هوین نەشێن چو بكەن ئەگەر خودێ حەز نەكەت).

پاشی دێ بینین قورئان سەبارەت حسێبا گونەهكاران دبێژیت دێ پسیار ژ وان ئێتەكرن:

{سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ} [الزخرف: 19]، ئانكو: (شادەییا وان دێ ئێتە نڤێسین، و دێ پسیارا وان ل سەر ئێتەكرن).

{وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ} [الزخرف: 44]، ئانكو: (و ب ڕاستی ئەڤ قورئانە بۆ تە و ملەتێ تە سەربلندی و سەرفەرازییە، و ڕۆژا قیامەتێ دێ پسیارا وێ ژ هەوە ئێتەكرن).

و جارەكا دی دبێژیت:

{وَلَا يُسْأَلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ} [القصص: 78]، ئانكو: (و پسیارا

گونەهکاران ژ گونەهێت وان نائێتەکرن [هەجەتەکێ بۆ خۆ بگرن، بۆ هەجەتێ پسیار ژ وان نائێتە کرن، هەکە وەکی دی پسیار ب خۆ هەر یا هەی، خودێ دبێژیت:(فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ)]).

و ئەو دێ ب سەر و سیماییێن خۆ ئێنە نیاسین:

{فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ} [الرحمن: 41]، ئانکو: (و ملیاکەت دێ وان د پەرچەم و پێپلۆکێت وانڕا گرن [و ئاڤێژنە د ئاگریدا]).

و جارەکا دی دبێژیت کو کەسەك وەکی تاوانباری نائێتە گرێدان:

{وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ} [الفجر: 26]، ئانکو: (و کەس وەکی خودێ وی نائێخیتە قەید و زنجیران).

ب وێ رامانێ کو هەر ئێك ئەو بخۆ دێ ب ئیزادانا خۆ رابیت:

{كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا} [الإسراء: 14]، ئانکو: (ڤێجا تو ب خۆ ئەڤرۆ بەسی خۆیی حسێبێ د گەل خۆ بکەی).

و جارەکا دی دبێژیت: {ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ} [الحاقة: 32]، ئانکو: (پاشی ب زنجیرەکا حەفتێ گەز زنجیرپێچ بکەن).

- من گۆتێ:

ئەڤە نە هەڤدژینە .. دا پێکڤە هزرا خۆ تێدا بکەین، ((یێ ڤیا بلا باوەرییێ بینیت و یێ ڤیا بلا گاور ببیت)) .. ئایەتەکە ب ئاشکرایی ئاماژە ب ئازادی و هەلبژارتنا مرۆڤی دکەت .. بەلێ مە ئەڤ ئازادییە ب خورتی و

کوتەکی ژ خودێ نە ستاندییە .. بەلێ ئەوی ب حەزا خۆ دایە مە .. ڤێجا ئایەتا دوی دئێت و ڤێ چەندێ شرۆڤەدکەت ڤێجا دبێژیت:

{وَمَا تَشَاءُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ} [الإنسان: 30]، ئانکو: (و هوین نەشێن چو بکەن ئەگەر خودێ حەز نەکەت).

ئانکو ئازادییا مرۆڤی د چارچۆڤێ حەزکرنا خودێ دانە و نە ب دژی وێ یە .. ئانکو چێدبیت ئازادییا مرۆڤی هەڤدژ بیت دگەل رازیبوونا خودایی - الرضا الإلهي - ڤێجا گونەهێ ب هەلبژێریت بەلێ چێنابیت ئازادییا وی هەڤدژ بیت دگەل حەزکرنا خودایی - المشيئة الإلهية -.. و هەر دێ مینیت د چارچۆڤێ حەزکرنێدا، بلا هەڤدژی رازیبوونێ بیت .. و ئەڤە خالەکا هویرە مە شرۆڤەکرییە د بابەتێ (یێ نەچار و یێ ئازاد) دا .. و مە گۆتی نەچارکرنا خودایی هەر ئازادی و هەلبژارتن بخۆیە، چونکی خودێ وی تشتی بۆ مرۆڤی د هەلبژێریت ئەوێ رەنگێ ئنیەتا وی و دلێ وی بۆ حەز دکەت .. و رامانا ڤێ چەندێ ئەوە کو خودێ ئەو تشت بۆ مرۆڤی دڤێت ئەوێ مرۆڤی بخۆ ڤیای ب ئنیەتا خۆ و هەلبژارتنا دلێ خۆ .. ئانکو مرۆڤ یێ نەچارە بۆ وی تشتێ وی هەلبژارتی .. و رامانا وێ ئەوە کو نە خورتی و نە جۆتینی و نە هەڤدژی تێدا نینە .. و نەچارکرن هەر هەلبژارتن بخۆیە .. و ئەڤە خالەکە ژ هویرترین خالانە د تێگەهشتنا گرێکا یێ ئازاد و یێ نەچار دا .. و ئەو تشتێ تو دبێژیێ هەڤدژی د راستییا خۆدا ئەو رۆنکرنا وێ نهێنییێ یە.

سەبارەت وان ئایەتێن ل دۆر حسێبێ هاتین هەر ئایەتەك بەحسێ جۆرەکێ (تایفەکا) جودایە، یێ هەی دێ پسیار ژێ ئێتەکرن و داخوازا شادەییا وی ئێتەکرن، و یێ هەی گونەهێن وی هند گەلەکن کو ب سەر روییێ وی دکەڤن، و ئەڤە ئەون یێن کو دێ ئێنە نیاسین ب سەر و سیمایێن خۆ

ڤێجا دێ ئێنە گرتن و راکێشان ب ئەنییێ و پیا، و یێ هەی یێ رکۆیی - معاند - یێ رەتکەر - منکر - ئەڤێ کو دێ دەست و پییێت وی شادەیییێ ل سەر دەن: {الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} [يس: 65]، ئانکو: (ئەڤرۆ ئەم دێ دەڤێت وان مۆرکەین [کو دەڤێت وان بێنە گرتن و نەشێن باخڤن]، ڤێجا دەستێت وان دێ د گەل مە ئاخڤن، و پییێت وان دێ شادەیییێ دەن کا وان چ دکر).

و یێ هەی دێ بیتە حسێبکەر دگەل نەفسا خۆ و نەفسا خۆ ئیزا د دەت ب پەشێمانییێ و وێ گرێد دەت ب ئاخینکا .. ئەڤە ئەوە یێ کەس وی نە گرێدەت {وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ}.

و مەزنە تاوانبارێن زوردار ئەڤێن درەوێ ل دەف خودێ دکەن دەمێ ل بەرانبەر وی رادوەستن و ژ درەو سویند دخۆن و ئەو یێ د ڤێ راوەستیانێ و ڤی هەلویستێ مەزندا:

{يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ (18)} [المجادلة: 18]، ئانکو: (ڕۆژا خودێ وان هەمییان زێندی دکەت و بۆ حەق و حسابێ کۆم دکەت، وێ ڕۆژێ کا چاوا ئەڤرۆ بۆ هەوە ژ درەو سویند دخۆن وەسا دێ بۆ خودێ ژی سویند خۆن، و هزر دکەن سویندێت وان وێ ڕۆژێ دێ ب تشتەکی چن [و دێ فایدەی وان کەن هەروەکی سویندا دنیایێ فایدەی وان دکر]، باش بزانە ئەڤە درەوینن).

ئەڤەنە ئەوێن دێ ئێنە راکێشان ل سەر روییێن وان و ب زنجیرا ئێنە گرێدان.

و ئیمام (ئەبو حامدێ غەزالی) ڤان زنجیرەیان راڤەدکەت ب زنجیرەیێن ئەگەر و هوکاران.

پ- و بوچۆنا ته چییه ل سەر ئاخفتنا قورئانێ سەبارەت زانینا خودایی؟

{إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ} [لقمان: 34]، ئانكو: (ب ڕاستی خودێ دزانیت كا قیامەت كەنگی دێ ئێت، و ئەوە بارانێ دبارینیت، و دزانیت كا چ د مالبچویكاندایه [بەری ببیته مرۆڤ]، و كەس نوزانیت كا سوبەهی چ دێ ئێته سەری، و كەس نوزانیت كا ل كیرێ و ل كیڤه دێ مریت، ب ڕاستی خودێ زانا و شارەزایه).

قورئان دبێژیت: خودێ بتنێ ڤێ زانینێ دزانیت و كەسەكێ دی ژبلی وی نزانیت:

{وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ} [الأنعام: 59]، ئانكو: (و كلیلێت (خزینەیێت) غەیبێ (نەپەنی و ڤەشارتییان) ل دەڤ وینه و ژ وی پێڤەتر (ژ خودێ پێڤەتر) كەس پێ نوزانیت).

پا تو چ دبێژی بۆ وی نوژدارێ دزانیت چ مالبچویكاندا هەیه، و دشێت پێشبینی بكەت (نوكەب دروستی دزانیت) كانێ نێره یان مێ یه .. و تو چ دبێژی بۆ وان زانایێن بارانا دەستكرد ئینایه خوارێ ب ڕێكێن كیمیایی.

ب- قورئانێ بەحسێ ئینانخوارا بارانا ئاسایی و كێم - المطر - نەكرییه، بەلێ بەحسێ بارانا بۆش و تیر كرییه - الغیث - ئەڤا هند گەلەك دئێتەخوار كو چارەنڤیسێ ئوممەتێ ب گوهۆڕیت و د هەوارا وێ بێت و وێ ڤەگوهێزیت ژ سەروبەرێ هشكاتییێ و خەلایێ بۆ سەروبەرێ دەولەمەندی و بەرفرەهییێ .. و د شیاندا نینه بارانێ ب ڤی قەبارەی بیننه خوار ب ڕێكا ئەزموونێ.

و سەبارەت زانینا خودێ بۆ وی تشتێ د مالبچویکاندا هەی ئەو زانینەکا ڤەگرە و نەبتنێ زانینا رەگەزێ بچویکییە کا نێرە یان مێ یە؟ بەلێ زانینە کا ئەو بچویکە کییە؟ و کا دێ بتە چ؟ و کا دێ چ کەت د دنیایێدا، و کا مێژوویا وی چییە ژ رۆژا دبیت حەتا رۆژا دمریت: و ئەڤە هندەك تشتن نوژدار نزانیت.

پ- و چیرۆکا کورسییێ خودێ چییە ئەڤێ هوین دبێژن ئەسمان و ئەرد ڤەگرتینە .. و عەرشێ خودێ ئەڤێ هەشت ملیاکەت رادکەن؟

ب- ئاقلێ تە ئەسمانا و ئەردی ڤەدگریت و تو مرۆڤەکی چو بەحسێ تە نینە .. ئەرێ پا چەوا کورسییێ خودێ ناڤەگریت .. و ئەرد و رۆژ و هەسار و ستێر و گالاکسی ب هێزا خودێ د هەلگرتینە ل هەوا .. ئەرێ پا چەوا تو د مینییە حنێرگرتی بۆ هەلگرتنا عەرشی؟

پ- کورسی چییە و عەرش چییە؟

ب- بێژە من کا ئەلکترۆن چ تشتە ئەز دێ بێژمە تە کا کورسی چییە؟ بێژە من کارەب - ئەلکتریك - چییە؟ بێژە من ڤەکێشان - جازبیەت - چییە؟ بێژە من دەم و زەمان چییە؟ تو ناڤەرۆکا چو تشتا نزانی و تو دئێی پسیار ژ من دکەی کا کورسی چییە و عەرش چییە؟ جیهان یا تژی نهێنییە و ئەڤەژی هندەك ژ نهێنییێن وێنە.

پ- و ئەو مێرییا ئاخفتی د قورئانێدا و مێرییێن دی ئاگەهدارکرین ژ هاتنا سولەیمانی و لەشکەرێ وی: {قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ} [النمل: 18]، ئانكو: (مێرییەکێ گۆت: گەلی مێرییان هەرنە د جهێت خۆڤە، سولەیمان و لەشکەرێ خۆ هەوە نەهەرشینن).

ب- ئەگەر تە پیچەکێ خواندبا ل دۆر زانستێ مێش و مۆران تە ئەڤ

پسیاره نەدکر .. زانستێ مێش و مۆران یێ تژییە ژ ڤەکۆلینێن بەرفرەھ ل دۆر زمانێ مێرییا و زمانێ مێشا هنگڤینی.

و زمانێ مێرییا نوکە بوویە راستییەکا پشتراستکری .. و د شیاندا نەبوو ئەرك و کار د خانەیەکێ ژ سەدەها هزارا بێنە دابەشکرن و کارێ وان بێتە رێکخستن و فەرمان و رێنمایی بێنە ڤەگوهاستن دناڤبەرا ڤێ هژمارا مەزن یا مێرییاندا ئەگەر زمانەك نەبا بۆ تێکگەهشتنێ دناڤبەرا واندا، ڤێجا چو حنێری تیدا نینە کو مێرییەکێ سولەیمان ناسکربیت .. ئەرێ ما مرۆڤی خودێ نەنیاسییە؟

پ- و چەوا خودێ وی تشتێ دئێتە نڤیسین د دەپێ پارستیدا ژێ دبەت: {يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ (39)} [الرعد: 39]، ئانکو: ([و د ڤێ کتێبێدا] هەچییا خودێ بڤێت ژێ دبەت، و هەچییا بڤێت دهێلیت، و کتێبا سەرەکی و ئەسلی [کو دەپێ پارستییە] ل دەڤ وییە).

ئەرێ خودایێ وە ژی د حسێبێدا خەلەت دبیت هەروەکی ئەم خەلەت دبین ڤێجا ژێ دبەین و پەسەند و خۆجە دکەین .. یان ژی لێ زڤڕینێ دگەل خۆ دکەت کا چەوا ئەم لێ زڤڕینێ دگەل خۆ دکەین.

ب- خودێ خرابییێ ژێ دبەت و باشییێ دئینتە سەر هزرا تە و د پەرتوکا خۆدا دبێژیت:

{إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ} [هود: 114]، ئانکو: (ب ڕاستی خێر و چاکی گونەهان پویچ دکەن).

و سەبارەت بەندەییێن خۆ یێن چاك دبێژیت: {وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ

وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ} [الأنبياء: 73]، ئانكو: (و مە وەحی بۆ وان هنارت كو كارێت چاك بكەن، و نڤێژان بكەن، و زەكاتێ بدەن).

و ب ڤێ چەندێ خودێ ژێ دبەت بێی كو ژێ ببەت و ئەڤەیە نهێنییا ئایەتا (39)ێ ژ سۆرەتا رەعەد ئەڤا تە گۆتی.

پ- و تو چ دبێژی بۆ ڤێ ئایەتێ:

{وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ (56)} [الذاريات: 56]، ئانكو: (و من ئەجنە و مرۆڤ بەس بۆ هندێ یێت داین، من بپەرێسن).

ئەرێ ما خودێ پێدڤی ب پەرستنا مە هەیە؟

ب- بەلكی ئەم پێدڤینە پەرستنا وی بكەین..

ئەرێ تو پەرستنا ژنكا جوان دكەی ب حەژێكرن وەك فەرمانەكا تو پێ سپارتی، یان ژی تو خوشییێ ب ڤێ حەژێكرنێ دبەی و تو كەیفخوش و بەختەوەر دبی ب تامكرنا تە بۆ جوانییا وێ؟ خودێ ژی هوسانە (بێی وەكئێكی) و ئەو جوانترە ژ هەمی جوانان، ئەگەر تە مەزناتی و جوانی و بهایێ وی زانی دێ پەرستنا وی كەی، و دێ بەختەوەری و كەیفخوشییەكا مەزن ژ پەرستنا وی بینی.

پەرستن ل دەف مە نینە ئەگەر نە ژ زانین بیت .. و پەرستنا خودێ نائێتەكرن هەكە ب زانین نەبیت، و نیاسینا خودێ گوپیتكا هەمی زانینانە، و

دویماهییا گەشتا درێژ یا زانینا ژ دایکبوونێ دەستپێدکەت و ئێکەمین تشت زارۆك د نیاسیت ل دەمێ بوونێ مەمکێ دەیکا وییە، و ئەو ئێکەمین خوشییە، پاشی دەیك و باب و خێزان و ژینگەها خۆ دنیاسیت، پاشی ڤێ ژینگەهێ ب کاردئینیت بۆ مفایێ خۆ، دێ بینیت ئەڤ ژینگەهە مەمکەکێ دی یێ مەزنە زەنگینی و دەستکەفت و خوشییا د دەتێ، ئەو زێڕی و ئەلماسی ژ ئەردی دەردئێخیت، و لولویان ژ دەریایێ دەردئێخیت، و فێقی و بەرهەمان ژ چاندنێ ب دەستخۆڤە دئینیت، و ئەها ئەڤەیە خوشییا دوێ د گەشتا وی یا زانینێدا. پاشی دێ ژ زانینا ژینگەها خۆ یا ئەردی دەرکەڤیت و بەر ب ئەسمانانڤە چیت و پێ خۆ دانیتە سەر هەیڤێ، و دێ گەمیێن خۆ بەر ب هەسارا مەریخێڤە فرێکەت د گەشتەکێدا بەر ب نەزانینێ دا خوشییێ ب تام و خوشییەکا دی یا مەزنتر ببەت ئەوژی تام و خوشییا ناسکرن و سەرهەلبوونا گەردوونییە، پاشی ئەڤ گەشتەڤانە دێ زڤڕیت و دێ پسیارێ ژ خۆ کەت: و ئەز کیمە ئەڤێ من ئەڤە هەمی زانی؟ و دێ دەست ب گەشتەکا دی یا زانینێ بۆ نەفسا خۆ کەت .. ب ئارمانجا نیاسینا نەفسا خۆ و زالگەهێ ل سەر هێزێن وێ، و رێڤەبرنا وێ بۆ بەرژەوەندییا خۆ و بەرژەوەندییا یێن دی، و ئەوژی تام و خوشییەکا دییە. پاشی گوپیتکا زانینا پشتی نیاسینا نەفسێ دەستپێدکەت، ئەوژی نیاسینا خودێ یە ئەوێ ئەڤ نەفسە ئافراندی، و ب ڤێ نیاسینا دویماهییێ مرۆڤ دگەهیتە گوپیتکا بەختەوەرییان، چونکی دگەهیتە خودایێ تەمام وبلند و جوانتر ژ هەر جوانەکی .. ئەڤەیە گەشتا بەندەیان ل سەر رێکا پەرستنێ .. و ئەڤە هەمی تام و کەیف و خوشینە. و ئەگەر ژیان یا ب زەحمەت و وەستیان بیت، ژبەر هندێ یە چونکی ئەوێ بچیت گولا بکەت چو پێ نەڤێت دێ خوین ژ دەستێن وی ئێت ژبەر ستریا .. و ئەوێ حەز هەبیت بگەهیتە تشتێ بێ دویماهی چو پێ نەڤێت دڤێت خۆ بۆ ب وەستینیت و خۆ زەحمەت بدەت .. بەلێ تشتێ ژ وێ هەمییێ جوانتر ئەوە دەمێ ئەو مرۆڤێ پەرستنا خودێ دکەت دگەهیتە نیاسینا خودێ و پەردە ژبەر چاڤێن

وی رادبیت .. جوانتر ژ وێ نینە یا ئەو سۆفییێ پارچەکا پەرۆکی دبەر دبێژیت: (ئەم یێن د خوشییەکێدا ئەگەر شاها زانیبا دا سەرا وێ شەرێ مە کەن ب شیرا) ئەها ئەڤەیە تام و خوشییا پەرستنێ یا راستەقینە .. و ئەوە بەهرا وی یێ پەرستنێ دکەت .. بەلێ خودێ منەت و پاکی و پێدڤی پێ نینە و منەت ب هەمی جیهانا نینە .. و ئەم پەرستنا وی ناکەین چونکی ئەڤ ئەرکە ب مە سپارتییە و ل سەر مە کرییە فەرمان، بەلێ ئەم پەرستنا وی دکەین چونکی مە جوانی و مەزناهییا وی یا ناسکری و زانی .. و ئەم رەزیلییێ د پەرستنا ویدا نابینین بەلێ ئەم دبینین پەرستنا وی رزگاربوون و رێز و روومەتە .. رزگاربوونە ژ هەمی پەرستنێن دنیایێ .. رزگاربوونە ژ دلخوازی و حەز و تەمایی و پارەی ..و ئەم ژ خودێ د ترسین بەلێ ئەم ژ کەسەکێ دی ناترسین ژبلی وی و کەسەك بۆ مە نەخەمە ژ بلی وی .. ترسا ژ خودێ وێرەکییە .. و پەرستنا وی ئازادییە .. و خۆشکاندن بۆ وی رێز و روومەتە .. و نیاسینا وی پشتراستبوونە، و ئەها ئەڤەیە پەرستن .. مفا و خوشییێن پەرستنێ ئەم دچنین .. بەلێ خودێ یێ بێ منەتە و زەنگینە ژ هەر تشتەکی .. بەلکی ئەم یێن ئافرانین دا ب دەتە مە نە ژ مە بستینیت .. ئەم یێن ئافراندین دا کەرەم و هەڤتەمامییێن خۆ ب دەتە مە و ئەوە یێ گوهدێر و بینەر، و ئەوی گوه و چاڤ داینە مە و ئەوە زانا و شارەزا، و ئاقل یێ دایە مە دا ئەم ژ زانینا وی وەربگرین، و هەستەوەر داینە مە دا ژ شارەزاییا وی وەربگرین و ئەو دبێژیتە بەندەیێ خۆ یێ نێزیکی وی د فەرموودەیا قودسیدا: (بەندەیێ من گوهدارییا من بکە دێ تە کەمە مرۆڤەکێ خودێ نیاس دێ بێژییە تشتی هەبە دێ بیت)[1].

---

[1] زانا دبێژن ئەڤ فەرموودەیە نەیا دروستە و یا داناندیە - موضوع - و د پەرتوکێن فەرموودەیاندا نەهاتییە، و رامانا وێ ژی نەیا دروستە چونکی مرۆڤ د گەهینیتە رێزا خودێ، و ب تنێ خودێ یە دبێژیتە تشتی هەبە دێ هەبیت. وەرگێر.

ئەرێ ما ئەڤ چەندە بۆ عیسای (سلاڤ لێ بن) نەکر؟ ڤێجا عیسای ب دەستویرییا وی مری زیندی دکرن، و بالندە ژ تەقنێ چێدکرن ب دەستویرییا وی، و مرۆڤێن کۆرە و خلتەیی چارەسەردکرن ب دەستویرییا وی.

ئانکو پەرستنا خودێ بەروڤاژی پەرستنێ یە د تێگەهێ مەدا .. پەرستن د تێگەهێ مەدا ئەوە: سەروەر باشییا بەندەی وەربگریت، بەلێ پەرستن بۆ خودێ بەروڤاژی ڤێ چەندێ یە، سەروەر خنێك و قەنجییێن بێ تخویب ب دەتە بەندەیێ خۆ، و هەڤتەمامییێن بێ دویماهی ب دەتێ .. دەمێ خودێ دبێژیت:

{وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ} [الذاريات: 56]، ئانکو: (و من ئەجنە و مرۆڤ بەس بۆ هندێ یێت داین، من بپەرێسن).

رامانا وێ یا ژناڤدا و ڤەشارتی: من ئەجنە و مرۆڤ نە ئافراندینە هەکە بۆ هندێ نەبیت دا ب دەمێ و حەژێکرن و رێز و روومەت و سەروەرییێ ب دەمە وان، و کراسێ رێزگرتن و جهگرتنێ ب کەمە بەر وان.

خودایێ سەروەر یێ دەولەمەندە و منەت ب پەرستنا مە نینە .. و ئەم پێدڤی ڤێ پەرستنێ و رێزگرتنێ و ڤان ئارەزو و پێدان و باشییێن بێ تخویبین.

خودایێ مەرد دەلیڤە دایە مە و بۆ مە دروستکرییە هەر دەمەکێ هەبیت بچینە دەف بێی ژڤان، و هندی مە بڤێت دێ ل دیوانا وی مینین و هندی مە بڤێت و بشێین دوعا ژێ بکەین .. ئەڤە هەمی بتنێ ب رێکا رائێخستنا جلنڤێژکێ و گۆتنا (الله أكبر)ـە ئەها ل وی دەمی دێ چینە دیوانا وی و تشتێ مە بڤێت دێ ژێ داخوازکەین.

کا ئەو شاهێ ئەم بشێین بچینە دەف بێی ژڤان و هندی مە بڤێت بمینینە ل دیوانا وی؟

و ل دۆر ڤێ چەندێ زانایێ مە و بەندەیێ چاك و شێخ (محەمەد موتەوەللی ئەلشەعراوی) هوزانەکا جوان دبێژیت:

بەسە بۆ نەفسا من سەروەری کو ئەز بەندە مە

خودێ بێی ژڤان قەدرێ من دگریت

ئەو یێ د پیرۆزییا خۆ یا سەروەر دا بەلێ

هەر دەمێ من بڤێت دێ چمە دیدارا وی

و دبێژیت: چێكرییەکی نیشا من بدەن رۆژێ پێنج جاران بێتە پێشکێشکرن بۆ چێکەرێ وی (مەرەما وی پێ هەر پێنج نڤێژن) و ئەڤ چێكرییە ژ کار بکەڤیت.

ئەها ئەڤەنە هندەك رامانێن ناڤدا د ڤێ ئایەتێدا ئەڤا گومانێن تە ئازراندین:

{وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ} [الذاريات: 56]، ئانکو: (و من ئەجنە و مرۆڤ بەس بۆ هندێ ییێت داین، من بپەرێسن).

ئەگەر تە هزرا خۆ تێدا کربا ژبلی گوهشین و سەرنجراکێشانێ ل دەف تە نە د ئازراند.

14- هەلویستێ ئایینی ژ وەرارکرنێ - التطور -

هەڤالێ من گۆت:

- هەلویستێ تە ئەڤرو دێ یێ ب زەحمەت بیت: پێدڤییە ل سەر تە تو ب سەلمینی کو مرۆڤ هەما هوسا هاتییە ئافراندن .. خودایێ ئافراندەر پارچەکا هەڕییێ هەلگرت پاشی د دەستێ خۆدا هەڤیرکر و پفکرێ ئێکسەر بوو ئادەم .. زانستێ وەرارکرنێ ب توندی بەروڤاژی گۆتنا تەیە و ئەڤ زانستە دبێژیت: هەڤالێ تە ئادەم یێ ژ زنجیرەکا قویناخێن گیانەوەری یێن بەرێ هاتی، و ئەو نە یێ دابڕییە ژ ئەندامێن خێزانا خۆ ژ گیانەوەران، و ئەو و مەیموینك پسمامێن ئێکن ل باپیرێ حەفتێ دگەهنە ئێك .. و وەکئێکییا دوپاتکری د هویرهویرکێن بنیاتێ توێکاری یێن هەمییاندا بەلگەیە کو هەمی ئەندامێن ئێك خێزانن.

من خۆ بەرهەڤکر بۆ شەڕەکێ زانستی یێ پڕ زانین و بەرفرەه و من گۆت:

- ل دەستپێکێ دا پێزانینێن تە یێن شاش و خەلەت راستڤەکەم، ڤێجا دێ بێژمە تە: خودێ ئادەم نە ئافراندییە هەما هوسا .. ئەڤە پارچەکا هەڕییێ یا ل ڤێرێ دێ پفکەینێ ڤێجا دێ بیتە ئادەم .. قورئان چیرۆکەکا ب تەمامی جودا ل دۆر ئافراندنا ئادەمێ ڤەدگێڕیت، چیرۆکەکە ئافراندن تێدا د چەندین قویناخان و دەمەکێ - زەمەنەکێ - خودایی یێ درێژدا د بۆریت، و قورئان دبێژیت: مرۆڤ ئێکسەر ژ تەقنێ دەرنەکەفتییە، بەلێ یێ ژ هێڤێنەکی - سلالة - ژ هەڕییێ دەرکەفتی:

{وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ} [المؤمنون: 12]، ئانکو: (و ب سویند مه مرۆڤ ژ هێڤێنێ هەڕییێ چێکرییه).

و ل دەستپێکێ مرۆڤ چو نەبوو و بەحسێ وی نەبوو: {هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا (1)} [الإنسان: 1]، ئانکو: (ب ڕاستی و بێ گۆمان دەمەکێ درێژ یێ ب سەر مرۆڤیدا بۆری، و ئەو نەبوو، و یێ نەنیاس بوو).

و ئافراندنا وی ب چەندین قویناخان بوو:

{مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا (13) وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا (14)} [نوح: 13 – 14]، ئانکو: (﴿13﴾ هەوە خێرە هوین ب دورستی ژ خودایێ خۆ ناترسن، و قەدر و مەزناتییا هێژایی وی بۆ نادانن؟! ﴿14﴾ و وی هوین د چەند قویناخاندا یێت دایین (چپکەکا ئاڤێ، پاشی پرتەکا خوینێ، پاشی پارچەیەکا گۆشتی و هۆسا ..)).

{وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ} [الأعراف: 11]، ئانکو: (و ب سویند مه هوین چێکرینە [ئادەم بابێ هەمی مرۆڤان مه ژ هەڕییێ چێکرییه] پاشی مه [ئادەم] ب وێنە و شکل ئێخست، پاشی مه گۆتە ملیاکەتان سوجدەیێ [سوجدەیا سلاڤ و ڕێزگرتنێ] بۆ ئادەمی ببەن، هەمییان سوجدە بر، ئبلیس تێ نەبیت).

{إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ (71) فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ (72)} [ص: 71 – 72]، ئانکو: (﴿71﴾ وەختێ

خودایێ تە گۆتییە ملیاکەتان: ئەز دێ مرۆڤەکی ژ هەڕییێ چێ کەم. ﴿72﴾ ڤێجا ئەگەر من دروست کر و من رۆح و جان دا سەر، هوین هەمی بۆ هەڕنە سوجدەیێ).

رامانا وێ ئەوە کو قویناخ هەبووینە ب ئافراندنێ دەستپێکرییە پاشی ب وێنەکرنێ .. پاشی ب دروستکرنێ پاشی دانا رحێ .. و ((پاشی)) - ثم - ب زەمەنێ خودایی رامانا ملیۆنەها سالان د دەت:

{وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ (47)} [الحج: 47]، ئانکو: (و ب ڕاستی هزار سالێت هەوە، ڕۆژەکە ل دەڤ خودێ).

بەرێخۆ بدە ڤان قویناخێن دەمی - زەمەنی - یێن ئافراندنێ د سۆرەتا (ئەلسەجدە) دا .. خودایێ پاك دبێژیت: {وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ (7) ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ (8) ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ (9)} [السجدة: 7 – 9]، ئانکو: (﴿7﴾ و ژ تەڤنێ [جارا ئێکێ] دەست ب چێکرنا مرۆڤان [مەخسەد پێ ئادەمە، بابێ مرۆڤان] کر. ﴿8﴾ پاشی دویندەها وی ژ چپکا ئاڤەکا کێم بها چێ کر. ﴿9﴾ پاشی دورستکر و ڕوح دایێ، و گوه و چاڤ و ئەقل دانە هەوە، و کێم ژ هەوە هەنە سوپاسی و شوکورا خودێ بکەن، یان ژی هوین کێم شوکور و سوپاسییا خودێ دکەن).

ل دەستپێکێ تەڤن بوو، پاشی هێڤێنەك (سلالة ژ ئاڤا بێ بها کو ئەڤە دەستپێکێن ئێکێ بوون یێن مرۆڤی ئەڤێ ئەو ل وی دەمی چو نە، پاشی دروستکرن و وێنەکرن، پاشی دانا رحێ ب پفکرنێ ئەڤ رحا مرۆڤ ب رێکا وێ

بوویە خودان گوهـ و چاڤ و دل .. و بوو ئادەم .. ئانکو ئادەم دویماهییا زنجیرەکا قویناخانە و نە دەستپێکرنەکا رەهایە هەما هوسا.

{وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا (17)} [نوح: 17]، ئانکو: (و خودێ بابێ هەوە ئادەم ژ ئاخێ چێکر، و هوین ب دویفئێخستن د ئەردیدا).

ئەڤە کریارەکا چاندنێ یە ب هەمی رامانێن چاندنێڤە ژ قویناخا و دەمی.

بەلێ گرێکا ئالۆز یا ژ راست ئەڤەیە .. ئەو قویناخە ب دروستی چ بوون؟ و ئەو سەروبەرە چ بوون؟

ئەرێ دارا ژیانێ هەمی ژ بابەکی بتنێ یە؟

هەمی ژ تەڤنێ نە ب حوکمێ پێکهاتا کیمیایی .. و چارەنڤیسێ هەمییان مرنە ب رێکا زڤڕینێ بۆ بنیاتێ خۆ یێ ئاخێ .. ئەڤە راستییە.

بەلێ مەرەما مە ب پەیڤا (باب) تشتەکێ دی یێ پترە ژ بنیاتێ هەڕییێ.

و پسیار ل ڤێرێ ئەڤەیە: ئەرێ خانەیا ئێکێ ژ هەڕییێ چێبوویە و پاشی ئەو ژێکڤەبوویە و هەمی جۆر و تایێن رووەکی و گیانەوەری و حەتا مرۆڤ ژی ژ وێ بووینە؟

یان ژی گەلەك دەستپێك هەبووینە .. دەستپێکەکێ وەرارکرییە و بوویە رووەك، و دەستپێکەکێ وەرارکرییە و بوویە تایەك ژ تایێن گیانەوەری، وەکی ئیسفەنجی بۆ نموونە، و دەستپێکەکا دی تایەکێ دی یێ وەکی ماسیان ژێ

دەركەفتییە، و دەستپێكەكێ گیانەوەرێن خشوك ژێ دەركەفتینە، و دەستپێكەكێ بالندە ژێ دەركەفتینە، و دەستپێكەكێ شیرداران ژێ دەركەفتینە، و دەستپێكەكێ مرۆڤ ژێ دەركەفتییە، و ب ڤێ چەندێ مرۆڤی باپیرەكێ جودا هەیە، و هەر جۆرەكی باپیرێ خۆ یێ تایبەت هەیە.

وەكئێكییا توێكاری یا تایا و جۆرا و جۆینا، وێ چەندێ رەت ناكەت كو هەر جۆرەكی دەستپێكەكا تایبەت هەبیت، بەلێ بەلكی ئەڤ وەكئێكییا توێكاری د هەمییاندا بەلگەیە ل سەر ئێكینییا ئافراندەری، و چێكەرێ وان هەمییان ئێكە، چونكی ئەو هەمی ژ ئێك كەرەستەیێ خاڤ ئافراندینە و ب ئێك شێواز و ئێك نەخشە، ئەڤەیە ئەنجامێ ڤەبڕ و بڤێت نەڤێت - حەتمی -. بەلێ دەركەفتنا هەمییان ژ ئێك باب ئەنجامەكێ ڤەبڕ و بڤێت نەڤێت نینە بۆ وەكئێكییا وان یا توێكاری. بۆ نموونە ئالاڤێن هاتن و چۆنێ وەكی ئێكن: ترۆمبێل و شەمەندەفڕ و ترام[1] و دیزل هەمی د ئاڤاكرینە ل سەر هندەك شەنگستەیێن ئەندازیاری و پێكهاتەیی - تركیبی - یێن وەكئێك، ب ڤێ چەندێ بەلگەیە كو هەمی ژ داهێنانا ئاقلێ مرۆڤینە .. بەلێ ئەڤە نابیتە رێگر كو هەر جۆرك ژ وان ژ بابەكێ سەربەخۆ و ژ هزرەكا ئەندازیاری یا سەربەخۆ هاتینە.

هەروەسا یا دروست نینە بێژین: عەرەبانا دەستی ئەو بخۆ و لدویف یاسایێن د ناڤدا وەراركرییە و بوویە ترومبێلا هەسپ د كێشن - حنطور -، پاشی بوویە ترومبێلا فورد پاشی بوویە شەمەندەفڕ، پاشی بوویە دیزل.

---

(1) شەمەندەفرا كارەبایی یا سەر ئەرد. وەرگێڕ.

ژیوار نه هوسانه .. ئەوژی ئەوە کو هەر قویناخەك ژ ڤان قویناخان ژ ئەنجامێ خۆ د بازدانەکا - طفرة -هزری یە د ئاقلێ داهێنەریدا چێبووینە، و هاڤێتنا پێنگاڤەکا داهێنکارییە د ئاقلێ ئەندازیاریدا، ژ جۆرەکێ دی نەدەرکەفتییە. هەر چەندە چێدبیت ل دویفئێکییا دەمی - زەمەنی - پشتەڤانییا وێ هزرێ بکەت ئەوا دبێژیت جۆرەك ژ جۆرەکی دەرکەفتییە .. بەلێ ئەو تشتێ چێبووی نە ئەڤەیە، هەر جۆرەك ژ ئەنجامێ بازدانەکا داهێنکاری د ئاقلێ داهێنکاریدا پەیدابوویە، و سەربەخۆ بوویە.

ئەڤەنە ئەو خەلەتی و تەپك و لاوازیێن ((داروین)) کەتییە تێدا دەمێ بیردۆزا خۆ دارشتی.

و دا پێکڤە بیرا خۆ بینین ل وی تشتێ داروینی گۆتی د پەرتۆکا خۆدا ((بنیاتێ جۆران، أصل الانواع)):

ئێکەمین تشت داروینی ئاشکراکری ل دەمێ گەشتا خۆ ب گەمییا ((بیجل)) ئێك نەخشەیێ تویکاری بوو ئەڤێ هەمی جۆینێن گیانەوەران ل سەر هاتینە ئاڤاکرن .. بۆ نموونە بونیادێ - پەیکەرێ - هەستی د پترییا گیانەوەرێن بڕبڕا پشتێ هەی ئێکە: زەند ل دەف مەیموینکێ هەر هەمان چەنگە ل دەف بالندەی، و هەر هەمان چەنگە ل دەف شەڤڕەڤینکێ - چەك چەکیلە -، هەر هەستیکەك ل ڤێرێ بەرانبەر هەستیکەکییە ل وێراهە، دگەل هندەك گوهۆڕینێن کێم، دا دگەل کار و ئەرکێ خۆ بگونجیت، بۆ نموونە هەستیك ل دەف بالندەیان د تەنك و سڤك و خولولەنە و د داپۆشیاینە ب پویرتی. هەروەسا دێ بینی ستوییێ زەرافێ یێ درێژ حەفت گەهن، و ستوییێ

مرۆڤی ژی حەفت گەهن، و ستویێ زیژی ژی ئەڤێ بەحسێ وی نەئێتەکرن چونکی گەلەك یێ کورتە ئەوژی حەفت گەهن.

و دەستێ مرۆڤی پێنج تلن، هەروەسا دەستێ مەیموینکێ، و کێڤریشکێ، و بەڤێ، و کمکمەی ژی پێنج تلن.

و ماوێ دووگیانبوونێ ل دەف نەهنگی و مەیموینکێ و مرۆڤی نەه هەیڤن، و ماوێ شیردانێ ژی ل دەف هەمییان دوو سالن، و گەهێن کوریێ ل دەف مەیموینکێ هەنە و ل دەف مرۆڤی ژی بەلێ یێن مرۆڤی پێکڤەنە و دناڤئێکدانە دبێژینێ کەلێژی، هەروەسا ماسۆلکێن کوریێ ل دەف مرۆڤی بووینە شەنگستەکێ بهێز بۆ کوشێ.

هەروەسا دل پێکهاتییە ژ چار ژوورا ل دەف هەسپی و کەری و کێڤریشکێ و کوترێ و مرۆڤی، و هەمان نەخشەیێ تایێن سۆردەمار و شیندەمارا.

هەروەسا هەمان نەخشە د سیستەمێ هەرسکرنێدا: حەفکە پاشی عویرك پاشی (دوازدەگرێ) پاشی رویڤیکێن زراڤ، پاشی رویڤیکێن ستویر، پاشی جهێ دەرکەفتنا دەستئاڤا ستویر، و سیستەمێ زاوزێ (زانێ) ژی: هەر هەمان حەوێجی - گون -، و هێلکدان، و کەنالێن حەوێجی، و کەنالێن هێلکدانێ.

هەروەسا سیستەمێ میزێ: هەر هەمان گولچیسك، و بۆرییا میزێ، و کیسکێ میزێ .. و سیستەمێ هەناسێ ژی: بۆرییا هەوای و هەردو سیه - پش، مێلاکا سۆر - و دێ بینین سیه ل دەف هشکئاڤییاندا - البرمائیات - هەمان پڤدانکە ل دەف ماسییێ.

تشتەکێ سرۆشتی بوو پشتی ڤێ چەندێ ((داروین)) وەسا هزر بکەت کو گیانەوەر هەمی ئەندامێن ئێك خێزانن، ژینگەهان ئەو ژێکجوداکرینە، ڤێجا هەر جوینەکی خۆ دگەل ژینگەها خۆ گونجاندییە .. نەهنگی ل دەڤەرا بەستی چاکیتەکێ بەزی کرییە بەرخۆ .. و هرچا هری کرییە بەرخۆ، و مرۆڤێ دارستانێ ل دەڤەرا ئیستیوائی یا گەرم چەرمێ لەشێ وی رەشبوویە، ڤێجا وەکی سیهوانەکا پارێزەر لێ هاتییە دا وی ژ رۆژێ ب پارێزت .. و کمکمەیێن شکەفتا چاڤێن وان بچویك بووینە و چۆینە ناڤدا چونکی چو مفای ژێ نابینیت ل تارییێ ڤێجا کۆرەبوویە بەلێ کمکمەیێ هشکاتییێ دنیایێ دبینیت، و ئەو گیانەوەرێن چۆینە د ئاڤێدا دەستێن وان وەرارکرینە و بووینە پەڕ - زعانف -، و ئەڤێن فڕین و چۆینە هەوای دەستێن وان وەرارکرینە و بووینە چەنگ، و ئەڤێن چار پێ هەین و خشوکان - زواحف - دەستێن خۆ وەرارکرینە و کرینە پێ.

پاشی ئەرێ ما ((کورپەلە)) چیرۆکێ نابێژیت؟ د قویناخەکێ ژ قورنیاغێن وەرارا ویدا دێ بینین ب رێکا ریسکان - خیاشیم - هەناسێ دکێشیت، پاشی ریسك بچویك دبن و دچنە ژ ناڤدا و هەردو سیه پەیدا دبن، و ل قویناخەکێ دێ بینین کوری یا هەی پاشی بچویك دبیت و دچیتە ژناڤدا و بەرزە دبیت، و ل قویناخەکێ دێ بینین لەشێ وی یێ ب پویرتە پشتی هینگێ پویرت ب لەشێ ویڤە نامینیت.

پاشی، ئەرێ ما تەخێن کەڤرا ب رێکا پاراستنا وان بۆ هشکئاڤییێن ب کولانێ دیاردبن - حفریات - چیرۆکەکا پێکهاتی ژ زنجیرەکا خەلەکا بۆ مە نا ڤەگێڕیت ل دۆر پەیدابوون و بەرزەبوونا ڤان جۆران ئێك ل دویف ئێك، بگرە ژ گیانەوەرێن سادە یێن ئێك خانەیی، حەتا گەلەك خانەیی، حەتا جۆرێ

گیانەوەرێن نەرمدار، حەتا جۆرێ گینەوەرێن ڤالکدار (تیڤکلدار)، حەتا ماسیان، حەتا هشکئاڤیيان، حەتا خشوکان، حەتا بالندەیان، حەتا شیرداران .. و ل دویماهییێ حەتا مرۆڤی؟

و ((داروین)) یێ دروست بوو و داهێنان کر دەمێ ئەڤ پێشگۆتنا پڕ بها د وەکئێکییا تویێکاری دناڤبەرا گیانەوەراندا دانای، و یێ دروست بوو دەمێ گۆتی وەرارکرن یا چێبووی.

بەلێ خەلەت و شاش بوو دەمێ هەولدای کریارا بلندبوونا پلەیی راڤەبکەت، و خەلەت بوو دەمێ هەولدای ڤویناخ و هویرهویرکێن ڤێ بلندبوونا پلەیی هزربکەت.

راڤەکرنا داروینی بۆکریارا بلندبوونا پلەیی ئەوبوو کو ئەڤ چەندە ب رێکا هوکارێن ماددی بتنێ خۆ بخۆ چێدبیت، و گیانەوەر شەڕی دکەن ب رێکا کێلبە و پەنجا د شەڕەنیخا ژیانێ یا خوینەوی یا ب ترسدا ڤێجا یێ لاواز دمریت و بەردەوام مان بۆ یێ باشتر و چاکترە، ئەو شەڕێ د سرۆشتیدا چێدبیت ئەوە یێ باش و بهێز جودا دکەت و هانددەت، و دویندەها وی دهێلیت، و رێکێن ژیانی ل بەرانبەر ڤەدکەت.

و ئەگەر ئەڤ بیردۆزە بۆ مە مانا یێ بهێزتر راڤەبکەت بەلێ بۆ مە مانا یێ جوانتر راڤەناکەت، چەنگێ رەنگین چو دەستهەلاتێن ماددی یان ژیاری یێن جودا نینن ژ چەنگێ سپی، و ژ وی زیرەکتر و خودان شیانتر نینە بۆ فڕینێ.

و ئەگەر مە گۆت: یێ نێر پتر حەز ژ چەنگێ رەنگین دکەت، د هەڤژینبوونێدا، ئەم دێ پسیارکەین: ئەرێ بۆچی؟ مادەم ڤی نەخشی چو شیانێن باشتر و زێدەتر نینن؟

و ئەگەر ژێگرتن و هەلبژارتنا - باشتر دانانا - یێ جوانتر هاتە د حسێبێدا، ئەڤ دێ بیردۆزا ماددی ژ بنی هەرفیت.

هەروەسا ئەڤ بیردۆزە نەشێت راڤەبکەت: بۆچی تشتەکێ وەکی هەسپی ژ خێزانا کەری دەرکەفتییە، و بۆچی تشتەکێ نازك و هەستیار و جوان یێ وەکی خەزالێ ژ خێزانا پەزێ کویڤی دەرکەفتییە، هەر چەندە هێز و خۆراگرییا وی کێمترە؟ چەوا دێ چەنگێ بالندەیێ سولەیمان پێغەمبەری - هودهود، هۆپهۆپك -، و پەرێ تاووسی، و مودیلێن پەلاتینکا ب رەنگێن خۆ یێن جوان و نەخشێن خۆ یێن سەرنجراکێش شرۆڤەکەین؟ ئەم یێن ل بەرانبەر دەستێ وێنەگرەکێ هونەرمەند کو هونەرییێ و داهێنانێ دکەت .. ئەم نە بەرانبەر کریارەکا توندین وەکی شەرەنیخا مانێ و شەرێ پەنج و کێلبەیان.

و خەلەتییا - شاشییا - دوێ د بیردۆزا وەرارکرنێدا - نظرية التطور - پشتی هینگێ هات ژ خودانێن بیردۆزا ((بازدانێ)) - طفرة -.

و بازدان: ئەو سالۆخەتێن نوی نە یێن ژ نشکەکێڤە د دویندەهێدا دەردکەڤن ژ ئەنجامێ گوهۆرینێن هزر بۆ نەهاتییەکرن د کریارا هەڤژینیێ دناڤبەرا خانەیا مێ و خانەیا نێردا، و گەهشتنا کرومۆسۆمان بۆ ئێکدو پێخەمەت دەستنیشانکرنا سالۆخەتێن بۆماوەیی - الصفات الوراثية -.

و هندەك جاران ئەڤ سالۆخەتێن نوی سالۆخەتێن ب زیانن وەكی گوهۆڕینا شكلی بەر ب كرێتیێ و كێماسییانڤە، و هندەك جاران دبنە پێنگاڤێن نەئاسایی یێن ب مفا بۆ ژینگەها نوی بۆ گیانەوەری وەكی پەیدابوونا پیێن وەكی یێن وەردەكا ل دەف وان گیانەوەرێن دچنە د ئاڤێدا .. ڤێجا دبیتە سالۆخەتەكێ نوی یێ ب مفا، چونكی پیێن وەكی یێن وەردەكا گونجایترن بۆ مەلەڤانییا، ڤێجا سرۆشت ڤی سالۆخەتی هانددەت و ڤەدگوهێزیت بۆ بابكێن نوی، و سالۆخەتێ كەڤن ناهێلیت ژبەر بكێرنەهاتنا وی، و ب ڤێ چەندێ پلەبلندی چێدبیت و پیێن ئاسایی پێشدكەڤن و دبنە پیێن پەردەیی - غشائي -.

و خەلەتییا ڤێ بیردۆزێ ئەڤەیە: ئەو هاتییە ئاڤاكرن ل سەر بنیاتێ بازدانێ و خەلەتییێن هەڕەمەكی - عشوائي - .. و كریارا رێڤەبرن و داهێنانێ ب تەمامی لادایە.

و چێنابیت ئەڤ بازدانێن هەڕەمەكی ببنە بنیات بۆ وی تشتێ ئەم دبینین ل دەوروبەرێن خۆ ژ هویری و داهێنان و رێك و پێكییێ د هەمی تشتاندا.

پێشی خەرزێ هێكێن خۆ د دانیتە د گۆلێن ئاڤا پیسدا .. و هەر هێكەكا دئێتە سەردنیایێ دوو كیسكێن مانا ل سەر ئاڤێ یێن هەین ..

پێشی ژ كیڤە فێری یاسایێن (ئەرشەمیدس)[1] بوویە دا كیسكێن مانا ل سەر ئاڤێ ب دەتە هێكێن خۆ؟

---

(1) **یاسایەكا فیزیاییە دبێژیت ئەو لەشی ب تەمامی یان پشكەك ژێ دئێتە بنئاڤكرن ئەو تێدا نا حەلییێت و تێكاركرنێ دگەل ناكەت، ئەو شلەمەنییە وێ لەشی بهێزا (سەر ئاڤ كەفتنێ) پالددەت، و ئەڤ هێزە هندی سەنگا وی شلەمەنییە ئەڤێ ئەو لاددەت دەمێ دئێتە بنئاڤكرن، ئەرشەمیدس ژی كو دبێژنێ ئەرخەمیدس زانایەكێ ناڤدارە وی ئەڤ یاسایە ئاشكراكریە. وەرگێڕ.**

و دارێن بیابانان هندەك توڤێن ب چەنگ بەرهەم دئینیت دگەل بای دفڕن بۆ دویراتییا چەندەها میلان و ل رویبەرێن بەرفرەه و بێ تخویب بژالەدبیت.

دارێن بیابانان ژ کیڤە فێری یاسایێن هەلگرتنا بای بووینە دا ڤان تۆڤێن ب چەنگ چێکەت، ئەڤێن سەدەها میلان د فڕن وەك لێگەڕیان ل ئاخەکا گونجای بۆ شینبوونێ؟

و ئەڤ رووەکێن نێچیرا مێشەمۆران دکەن، ئەڤێن بخۆ خەفك و تەلهێن خاپینەر یێن سەیر چێدکەن، دا نێچیرا مێشەمۆران بکەت و بخۆت و هەرس بکەت، ب چ ئاقل ئەو شیایە ڤان فێلبازیان چێکەت؟

ئەم ل ڤێرێ یێن ل بەرانبەر ئاقلەکێ تەڤگر هزر دکەت و داهێنانێ دکەت بۆ ئافراندیێن خۆ، و هوکارێن فێلبازییێ بۆ دادهێنیت، چێبوونا بلندبوونا پلەیی نا ئێتە هزرکرن بێی ڤی ئاقلێ داهێنانکار: {الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى} [طه: 50]، ئانکو: (ئەوە یێ هەر تشتەکێ چێکری، ئەو داییێ [ژ ڕەنگ و وێنەیان] یێ ب کێر وی بهێت، پاشی هەمی ڕاستەڕێکرن [بۆ وێ ئارمانجێ یا ئەو بۆ هاتینە چێکرن]).

ئاستەنگا سێیێ ل بەرانبەر بیردۆزا داروینی ئەڤەیە: ئەو تشتێ نوکە مە ئاشکراکری ب ناڤێ نەخشەیێ کرۆموسۆمی، یان نەخشەیێ جیناتان .. و نوکە ئەم دزانین کو هەر جۆرەکێ گیانەوەری نەخشەیێ خۆ یێ کروموسۆمی یێ تایبەت هەیە، و ئەستەمە - موستەحیلە- جۆرەك ژ جۆرەکی دەرکەڤیت ژ ئەگەرێ جوداییا ڤی نەخشەیێ کروموسۆمی.

ئەم ب ڤی ئەنجامی دەردکەڤین کو بیردۆزا داروینی هلنگفت و کەفت، و ئەگەر وەکئێکییا توێکاری دناڤبەرا گیانەوەراندا راستییەکە رێکەفتن ل سەر هەیە، و ئەگەر وەرارکرن ژی راستی بیت، بەلێ قویناخێن ڤێ وەرارکرنێ و چەوانییا وان هێشتا نەیا دیار و ئاشکرایە و هێشتا یا ئالۆزە - لوغزە - .

ئەرێ دەستپێکێن جودا هەبوون یان ژی هندەك لق و تا ل بنیاتەکی دگەهنە ئێك؟ و وەرار ب پەیڤەکا ئاشکرا د قورئانێدا هاتییە .. هەروەسا قویناخێن ئافراندن و وێنەکرن و دروستکرن و دانا رحێ ژی تێدا هاتینە.

بەلێ هێشتا زانست پشتراستنەبوویە ل سەر بیردۆزەکا خۆجە و نەگوهۆڕ بۆ وان قویناخان .. و ئەگەر بزڤڕینە سۆرەتا سەجدە ئەڤا ژ خودێ ڤەدگێڕیت دێ بینین: {وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ (7) ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ (8) ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ (9)} [السجدة: 7 – 9]، ئانکو: (و ژ تەقنێ [جارا ئێکێ] دەست ب چێکرنا مرۆڤان [مەخسەد پێ ئادەمە، بابێ مرۆڤان] کر. ﴿8﴾ پاشی دویندەها وی ژ چپکا ئاڤەکا کێم بها چێ کر. ﴿9﴾ پاشی دورستکر و ڕوح دایێ، و گوه و چاڤ و ئەقل دانە هەوە، و کێم ژ هەوە هەنە سوپاسی و شوکورا خودێ بکەن، یان ژی هوین کێم شوکور و سوپاسییا خودێ دکەن).

رامانا ئایەتێ یا ئاشکرایە کو دەستپێکێن ئێکێ یێن مرۆڤی ئەڤێ پشتی هینگێ ئادەم ژێ پەیدابووی، ئەوە یێ دویندەها وی ژ ئاڤەکا بێ بها هاتی، گوه و چاڤ و دل نەبوون، بەلێ ئەڤ گوه و چاڤ و دلە پشتی دانا رحێ پەیدابوون، و ئەڤە دویماهیك قویناخا ئافراندنا ئادەمییە.

ئانكو ئەڤ دەستپێكە وەكی ژیانا گیانەوەری یا پاشكەفتییە: {هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا (1)} [الإنسان: 1]، ئانكو: (ب ڕاستی و بێ گۆمان دەمەكێ درێژ یێ ب سەر مرۆڤیدا بۆری، و ئەو نەبوو، و یێ نەنیاس بوو).

و ئەڤ راڤەكرنە گەلەك یا جودا نینە ژ وان زانستێن نوكە بەحس ژێ دكەن، بەلێ چێدبیت هەمان ئایەت رامانەكا دی بدەت ئەوژی قویناخێن كورپەلەینە دناڤ مالبچویكیدا و كا چەوا ژ هندەك دەستپێكان دئێتە ئافراندن كو گوه و چاڤ نەبوون پاشی بفكرنا رحێ دئێت د ڤێ پارچا گوشتیدا ل هەیڤا چارێ ڤێجا دبیتە چێكرییەكێ دی.

ئەو ئایەتێن بەحسێ ئافراندنێ دكەن گەلەك رامانان ددەن، و قورئانێ گەلەك روی یێن هەین ژ روییێن راڤەكرنێ.

و پشتی ڤێ چەندێ هێشتا راستی نە یا دیارە و یا ئالۆزە .. و كەسەك نەشێت بێژیت كو وی راستی یا ئاشكراكری .. و پسیار هێشتا یا ڤەكرییە بۆ ڤەكۆلین و دویفچۆنێ، و هندی تشتێ زانست پێ هاتی هەمی گریمانە نە - فرضيات -.

و چێدبیت بوچۆنا ژ هەمییان دروستتر ئەڤەبیت: ئەو دروستكرنا د قورئانێدا هاتی: {خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ (7) فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ (8)} [الانفطار: 7 – 8]، ئانكو: (بێ كێماسی و ڕاست و دورست تو چێكری. ﴿8﴾ ئەو خودایێ تو د وێنەیەكێ لێكدایدا كو وی ڤیایی، تو چێكری)، دروستكرنەكا هێڤێنی - سلالي - یە ب تشتەكێ وەكی ئەندازیارییا بۆماوەیی .. و مەسەلە نە وەراركرنە وەكی داروین دبێژیت بەلێ گوهۆڕینە - تطور -

چێدبیت ب مایتێکرن و کریارەکا خودایی بیت بۆ بەرهەڤکرنا داگرتییا زیندی (و ئەو د بنیاتدا ژ تەڤنێ یە) دا پێشوازییێ ل پفکرنا رحێ و هاتنا نەفسێ بکەت دا ببیتە ئادەم.

هەروەسا نەفس و سەرهاتییا وێ پسیارەکا دی یا پتر ئالۆزە.

ئەرێ نەفسێ وێنەکرن هەیە د قالبێن تەڤنێدا، ڤێجا چەندین بەرجەستەکرن و مێژوو و وەرار ژی هەبن؟ .. یان ژی هەما هەروهەر و ژ دەستپێکێ وەرە هوسایە د زانینا خودێدا؟

خودێ باشتر دزانیت .. و بابەت هەمی کورەییە.

و چێدبیت باشترین تێگەهشتن بۆ کریارا وەرارکرنێ ئەڤەبیت: ئەو گوهۆڕین - تطویر - بوو ب کریارا بکەرەکی و ب زاتەکێ داهێنەر و چێکەر، و ئەو نە وەرارکرنەکا خۆ بخۆ بوو هەروەکی داروینی و هەڤالێن وی هزر و وێنەکری، و ئەو نە هندەك قویناخێن هێلاینە بۆ هلکەتنێ - صدفة -.. بەلێ بەلکی ئافراندنەکا حەزکری و نەخشەیێ ئافراندەرەکێ خودان شیان و کاربنەجه بوو .. و ئەو ئەندازیارییەکا بۆماوەییە یا ئەندازیارەکێ مەزن کو چو تشت وەکی وی نینن .. و ئەو تشتێ د قورئانێدا هاتی راستترین وێنەیە بۆ وی تشتێ رویدای و چێبووی.

و ئێکلاکرن د ڤی بابەتی و ڤێ دۆزێدا ئەستەمە.

و هێشتا قورئان یا خۆ فەرز دکەت و خۆ د سەپینیت بێی جهگر و شوینگر.

15- پەیڤا لا إله إلا اللّٰه

هەڤالێ من گۆت:

- ئەرێ ما تو دگەل من نینی کو هوین گەلەك زێدەییێ د کارئینانا پەیڤا (لا إله إلا الله) دا دکەن، هەروەکی کلیلکەکە بۆ هەمی دەرگەهان .. هوین ب وێ مرییێن خۆ دبەنە گورستانێ، و پێشوازییا زارۆکی ژ نوی بووی دکەن، و ل سەر مۆرا چاپ دکەن، و ل سەر رستکا د نەخشینن، و ل داننە سەر دراڤان، و ب دیوارانڤە د هەلاویسن، هەر ئێکێ ژ وە ڤێ پەیڤێ بێژیت هوین دێ بێژن لەشێ وی ژ ئاگری ئازابوو؟ ڤێجا ئەگەر سەد هزار جارا گۆت دێ چیتە بەحەشتێ دێ بێژی خیچ و خاچەرێزا سێربەندییە، یان پێڤەخواندنەکە بۆ دەرئێخستنا ئەجنەیان، یان جەرکێ سفرییە بۆ زیندانکرنا شەیتانێن مەزن، هەروەسا ئەڤ پەیڤێن هوین چو ژ رامانا وان نەزانن: الم .. کهیعص .. طسم .. حم .. الر.

ئەرێ ئەز دێ ژ ئیزادانێ رزگار بم ئەگەر من گۆت: (لا إله إلا الله)؟ پا ئەها ئەڤە من گۆت و من تو و ئامادەبووی کرنە شاهد ل سەر ڤێ چەندێ: (لا إله إلا الله) .. ئەرێ مەسەلە ب دویماهی هات؟

- بەلێ تە چو نەگۆت.

- (لا إله إلا الله) بۆ وییە یێ کار پێ بکەت، نە بوو وییە یێ ئەزمانێ خۆ پێ مەزن بکەت. (لا إله إلا الله) پەیرەوە بۆ کارکرنێ، و نەخشەیە بۆ ژیانێ، نە بتنێ هندەك پیتن، و کانێ دا پیچەکێ هزرا خۆ د رامانا وێدا .. دەمێ ئەم

دبێژین: (لا إله إلا الله) ئانکو کەس هێژای پەرستنێ نینە ژبلی خودێ، و دناڤبەر چو (لا) و ژبلی (إلا)، دناڤبەرا رەتکرن و سەلماندنێدا د رستەیێدا، و عەقیدە هەمی یا دناڤبەرا ڤان هەردوکاندا.

چو (لا): خودایینیێ ژ هەمی تشتان رەت دکەت، ژ هەر تشتەکێ پەرستن بۆ دئێتەکرن ژ تشتێن دلێ مرۆڤی دچیتێ دنیایێدا: ژ پارەی، و بها و پلەیان، و دەستهەلاتێ، و خوشییان و ژیانا خوش و شرین، و ژنێن جوان، و سەروەرییا جوان و شرین .. بۆ ڤان هەمییان دێ بێژین: نەخێر (لا)، ئەم پەرستنا تە ناکەین .. تو نە خوداوەندی .. پاشی دێ بێژینە نەفسێن خۆ نەخێر ئەڤ نەفسا حەز ژ ڤان هەمی تشتان دکەت، چونکی باراپتر مرۆڤ پەرستنا نەفسا خۆ دکەت، و پەرستنا بوچۆنا خۆ دکەت و پەرستنا حەز و هەلبژارتن و زەوقێ خۆ دکەت، و پەرستنا زیرەکی و ئارەزو و دلخوازیا خۆ دکەت، و وەسا هزردکەت کو کاروبارێن تشتا و قەدەرێن مرۆڤا، و جڤاکی د دەستێ ویدانە .. و خۆ دکەتە خوداوەند بێی بزانیت .. ئەها بۆ ڤێ نەفسێ دێ بێژین: نەخێر، ئەم پەرستنا تە ناکەین .. تو نە خوداوەندی.

دێ بێژین: (نەخێر) بۆ رێڤەبەری و سەرۆکی و دەستهەلاتداری .. نەخێر تو نە خوداوەندی.

و رامانا پەیڤا خوداوەند ((إله)) ئانکو ((بکەر)) .. و بکەرێ ژ راست ل دەف مە خودێ یە، و ئەڤ هەمی تشتێن دی ئالاڤ و هوکارن .. رێڤەبەر و وەزیر و سەرۆك و پارە و بها و پلە و دەستهەلات و نەفس ب زیرەکی و ئارەزوویێن خۆ .. بۆ ڤان هەمییان دێ بێژین: نەخێر .. تو نە خوداوەندی.

ژبلی (إلا) ل دەستپێکێ دێ ئێکی ژێ ئینینە دەر و دێ بۆ وی وێ بکەرییێ و شیانێ سەلمینین کو ئەوژی خودێ یە.

و دناڤبەرا چو (لا)، و ژبلی (إلا)، دناڤبەرا ڤێ رەتکرن و ڤێ سەلماندنێ عەقیدە هەمی دکەڤیتە تێدا، ڤێجا ئەوێ مژویل ب کۆمکرنا پارا - دراڤی - و سەروەت و سامان بیت و دانیتە سەرئێك، و خۆ بۆ دەستهەلاتێ حولی بکەت، و خۆ بۆ سەرۆکا شرین و دەڤخوش بکەت، و ل خوشییا بگەڕییێت، و ل دویف حەزا نەفسا خۆ بچیت، و ئاشقێ بوچۆنا خۆ بیت، و یێ دەمارگیر بیت بۆ دیتن و نێرینێن خۆ، ئەڤی مرۆڤی نەگۆتییە نەخێر بۆ ڤان هەمی تشتێن پەرستن بۆ دئێتەکرن، و ئەو یێ چۆیە سوجدێ - کرنۆشێ - د میحرابا وێدا بێی ئەو بزانیت، و دەمێ دبێژیت: (لا إله إلا الله) ئەو ژ درەو دبێژیت .. تشتەکی ب ئەزمانێ خۆ دبێژیت بەلێ ب دەست و پییێن خۆ وی تشتی ناکەت.

و رامانا (لا إله إلا الله) ئانکو چو حسابدار و زێرەڤان نینن ژبلی خودێ، ئەو بتنێ هێژای ژێ ترسان و زێرەڤانییێ یە، ڤێجا ئەوێ ژ نەساخییێ بترسیت و ئەوێ ژ میکرۆبی بترسیت، و ئەوێ ژ دارێ پۆلیسی و سەربازێن دەستهەلاتداری بترسیت ئەوی نەگۆتییە (نەخێر) بۆ ڤان هەمی خوداوەندێن ئاشۆپی - وەهمی - .. بەلێ هێشتا یێ د سوجدێدا بۆ وان و ئەو هەمی خوداوەندێن ژ قەستا و - سەختە - کرینە هەڤپشك بۆ خودێ .. ڤێجا ئەو یێ درەوینە د گۆتنا (لا إله إلا الله) دا.

و رامانا ڤێ پەیڤێ ئەوە کو (لا إله إلا الله) پەیمان و دەستۆر و پەیرەوێ ژیانێ یە، و دڤێت مەرەم ژێ ئەو بیت .. کار پێ بێتەکرن.

ڤێجا ئەوێ کار پێ بکەت دێ بۆ وی ب دروستی بیتە کلیل و دەرمان، دێ هەمی دەرگەهێن ئاسێ بۆ ڤەکەت .. و دێ بیتە قورتالبوون ل دنیایێ و ئاخرەتێ و ب ژوورکەفتن بۆ بەحەشتێ.

بەلێ گۆتنا وێ ب ئەزمانی بێی راستدەرئێخستنا وێ ب دلی و کارێن ئەندامێن لەشی ئەڤە مفای ناگەهینیتێ، و (لا إله إلا الله) ژ ڤێ پتر دگەهینیت: رامانا هەلویستەکێ فەلسەفی د دەت.

دکتۆر (زەکی نەجیب مەحمود) دبێژیت: شادەییا (لا إله إلا الله) دانپێدان و بڕیاردانا سێ راستییانە: شاهد یێ هەی، و یێ شاهدی بۆ دئێتەدان ژ یێ هەی، و ئەو ئامادەبوویێن شادەیی ل بەرانبەر وان دئێتەدان ئەو ژی یێن هەین و د ئامادەنە ئانکو بڕیاردانەکا ئاشکرایە کو شاهدی بخۆ و خودێ و یێن دی ژی هەمییان هەبوونەکا راستەقینە هەیە.

و ب ڤێ چەندێ ئیسلام فەلسەفەیا نموونەیی رەت دکەت، هەروەسا فەلسەفەیا ماددی ژی رەت دکەت، و د هەمان دەمدا چەپ و راستا هەردوکان رەت دکەت و هەلویستەکێ ناڤنجی دهەلبژێریت.

فەلسەفەیا نموونەیی رەت دکەت چونکی نموونەییا فەلسەفی دانپێدانێ ب هەبوونا یێن دی ناکەت، و دانپێدانێ ب هەبوونا جیهانا بابەتی ژی ناکەت وەکی راستییەکا دەرەکی یا سەربەخۆ ژ زاتێ زانا - الذات العارفة -، بەلێ هەمی تشت د دیتنا فەلسەفەیا نموونەییدا چێدبیت هەروەکی خەون د مەژیدا، یان هزر د ئاقلیدا .. تو و رادیۆ و جادە و جڤاك و رۆژنامە و شەڕ هەمی رویدانن

و بەرچاڤن و خەونن د ئاقلیدا چێدبن، چ هەبوونا راستەقینە بۆ جیهانا بەرچاڤ و دەرڤەیی نینە.

و ئیسلام ڤی هەلویستێ نموونەیی یێ زێدەیی تێدا و ژ توخیبی دەرکەفتی رەت دکەت و شادەیی ژی وێ رەت دکەت، چونکی - وەکی مە گۆتی - بڕیاردانەکا ئاشکرایە کو شاهد و ئەوێ شادەیی بۆ دئێتەدان و ئامادەبوویی ئەڤێن ل بەرانبەر وان شادەیی دئێتەدان، ئانکو کەس بخۆ، و خودێ و یێن دی، هندەك راستیییێن بڕیار ل سەر داییینە.

هەروەسا ئیسلام فەلسەفەیا ماددی ژی رەت دکەت. چونکی فەلسەفەیا ماددی دانپێدانێ ب جیهانا بابەتی دکەت بەلێ ئەو تشتێ ل پشت وێ رەت دکەت .. غەیبێ و خودێ رەت دکەت.

و ب ڤێ چەندێ ئیسلام فەلسەفەیەکا ژیواری و هزرەکا ژیواری پێشکێش دکەت، ڤێجا دانپێدانێ ب جیهانا بابەتی دکەت، پاشی ڤێ زەنگینییا هەبوونا خودایی یا غەیبی - یا نەبین - بخۆڤە دگریت ل سەر ڤێ جیهانێ زێدەدکەت .. و پێکهاتەکا جەدەلی یا کۆمکەر دناڤبەرا هزرا راست و هزرا چەپدا د فەلسەفەیەکا کۆمکەردا پێشکێش دکەت کو حەتا نوکە قەبێ هەر ئیجتیهادەکێ یا هزرڤانان دخوازیت ڤێجا دبەر وان بیردۆزێن گومانی یێن نەئاڤاکری ل سەر پشتراستبوونێڕا دکەت ئەوێن وان دانایین.

شادەییا (لا إله إلا الله) رامانا پەیڕەوێ ژیانێ، و هەلویستەکێ فەلسەفی .. و رەفتارەکا رەوشتی د دەت.

ژبەر ڤێ چەندێ تو درەوان دکەی - دەمێ تو وەك کەسەکێ ماددی یێ تە هەلویستەکێ فەلسەفی یێ ماددی وەرگرتی دەمێ تو هەردو شادەییان ددەی - تو دو درەوان دکەی:

درەوا ئێکێ: تو شادەییێ بۆ تشتەکی ددەی کو هەڤدژە دگەل فەلسەفەیا تە.

و درەوا دویێ: تو کار ب ڤێ شادەییێ ناکەی د ژیانا خۆدا هندی دندکەکا خەردەلێ - خەندەلکێ - ژی.

و سەبارەت سەرهاتییا: الم .. کهیعص .. حم .. الر .. دا ئەز پسیارا ژ تە بکەم: سەرهاتییا (س) و (ص) و لوغاریتم و هاوکێشەیا وززەیێ (ط=ك★س2) چییە کو ئەڤە هندەك گرێکێن ئالۆز و تشتێن نە نیاسن بۆ وی کەسێ چو ژ بیرکارییێ و جەبرێ و ماتماتیکێ نەزانیت .. و ل دەف خودێ ئەوان هندەك رامانێن مەترسیدار هەنە.

ئەڤ پیتە ژی د هوسانە دەمێ رامانێن وان بۆ مە ئاشکرا دبن.

هەڤالێ من ب تڕانەپێکرنڤە گۆت: ئەرێ رامانێن وان بۆ تە ئاشکرا بووینە؟

من بۆمبە هاڤێت و گۆت:

- ئەڤە بابەتەکێ ئازرینەرە پێدڤی ئاخفتنەکا دی یا درێژە دێ تە حێبەتی کەت.

16- كهيعص

من گۆته هەڤالێ خۆ یێ بێ باوەر:

- بێ گومان ئەڤ پیتێن ژێکڤە - مقطعة - ل دەستپێکا سۆرەتا بۆ تە جهێ شۆکێ و حنێرییێ بوون دەمێ بۆ جارا ئێکێ تە خواندین: حم .. طسم .. الم .. کعیعص .. ق .. ص .. ئەرێ تو بێژی تە چ دگۆته خۆ دەمێ تە د خواندن؟

بتنێ لێڤێن خۆ بادان و ژێکئینانەدەر وەك گرنگیپێنەدان و ب همهمەکا برِی گۆت:

- ئانکو.

- ئانکو چی؟

- ئانکو: ئەڤ چ ئاخفتنە پێغەمبەر پێ ب هەوە دکەتە کەنی.

- باشە، کا دا ڤێ ئاخفتنێ ب جەربینین ئەڤێن تو دبێژی ئاخفتنەکا ڤالایە، و ئەڤێ تە وەسا هزرکری کو پێغەمبەر (سلاڤ لێ بن) پێ ب مە دکەتە کەنی.

کا دا سۆرەتەکا کورت و سادە ژ ڤان سۆرەتان ژێ بگرین .. سۆرەتا ((ق)) بۆ نموونە .. و دا تاقیکرنەکێ ل سەر بکەین .. دا ب هەژمێرین کا چەند (ق) تێدا هەنە دێ بینن (57) قافن .. پاشی دا سۆرەتا د دویڤدا وەرگرین ئەوژی سۆرەتا (شوورا) یە کو درێژیا وێ دوو جارا هندی وێ یە و د دەستپێکا وێ ژیدا پیتا (ق) هەیە .. دێ بینین ئەوێ ژی (57) پیتێن (ق) تێدانە.

ئەرێ ئەڤە هلكەتنە؟ .. دا كۆمكەین (57+57=114) كو هژمارا سۆرەتێن قورئانێ یە .. ئەرێ بیرا تە دئێت سۆرەتا (ق) چەوا دەستپێدكەت و چەوا ب دویماهیك دئێت؟ ل دەستپێكا وێ هاتییە: {ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ} [ق: 1]، ئانكو: ((ق) هۆسا دئێتە خواندن (قاف)، ئەڤ تیپە نیشانن ل سەر ئیعجازا قورئانێ كو عەرەبا پێ چێ نابیت قورئانەكا وەكی ڤێ چێكەن، و دگەل هندێ هەر ژ وان حەرفان پێكهاتییە ئەوێت ئاخفتنا خۆ پێ چێ دكەن. سویند ب قورئانا ب رویمەت و پایە بلند [تو پێغەمبەری و رۆژا قیامەتێ راستە])، و ل دویماهییا وێ: {فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ} [ق: 45]، ئانكو: (و ئەوێت ژ ئێزایا مە دترسن، وان ب قورئانێ شیرەت بكە) .. هەروەكی ئەڤە ئاماژەنە كو (ق) هێمایە بۆ قورئانێ .. (و كوژمێ - سەرجەمێ - پیتێن (ق) دبنە (114) كو ئەوژی كوژمێ - سەرجەمێ - سۆرەتێن قورئانێ یە).

هەڤالێ من بێی گرنگیدان گۆت: ئەڤە هندەك تشتن هلكەتنن.

من ب هێمنی گۆت: دێ بەردەوامییێ دەینە تاقیكرن و جەرباندنێ و دێ سۆرەتێن قورئانێ كەینە د ئاقلێ ئەلكترۆنیدا و دێ پسیار ژێ كەین بۆ مە ئامارا هاتنا پیتا (ق) د هەمی سۆرەتاندا پێشكێش بكەت.

گەلەك تۆرە بوو و دەمارێن وی بەل بوون و ب تەمامی هشیاربوو و گۆت:

- ئەرێ وان وەكرییە؟

من ب هێمنی گۆت:

- بەلێ وان وەكرییە.

- و ئەنجام چ بوو؟

- ئاقلێ ئالکترۆنی گۆت بلندترین رێژە و تێکرا د سۆرەتا (ق) دانە، و ئەڤ سۆرەتە ژلایێ حسێبێڤە ب سەر هەمی سۆرەتێن قورئانێ کەفتییە د ڤێ پیتێدا .. ئەرێ ئەڤە هلکەتنەکا دییە؟

- سەیرە.

- سۆرەتا (رەعەد) ب ڤان پیتا دەستپێدکەت (المر) ئاقلێ ئەلکترۆنی ئامارەك ل دۆر هاتنا ڤان پیتان دناڤ سۆرەتێدا ب ڤی رەنگی پێشکێشکر:

پیتا (أ) (625) جاران هاتییە.

پیتا (ل) (479) جاران هاتییە.

پیتا (م) (260) جاران هاتییە.

پیتا (ر) (137) جاران هاتییە.

ب ڤێ ل دویڤئێکییا ژ سەری بۆ بنی: (أ) پاشی (ل) پاشی (م) پاشی (ر) ب هەمان دویڤئێکییا پیتێن (المر) پێ هاتینە نڤیسین ژ سەری بۆ بنی، پاشی ئاقلێ ئەلکترونی رابوو ب ئامارکرنا تێکرایێ هاتنا ڤان پیتان د قورئانێ هەمییێدا .. و بۆمبا دوێ هاڤێت: بلندترین رێژە و تێکرا بۆ ڤان پیتان د سۆرەتا (رەعەد) دانە، و ئەڤ سۆرەتە ژلایێ حسێبێڤە ب سەر هەمی سۆرەتێن قورئانێ کەفتییە د ڤان پیتاندا.

هەمان مەسەلە د (الم) د سۆرەتا (بەقەرە) دا.

پیتا (أ) (4592) جاران هاتییە.

پیتا (ل) (3204) جاران هاتییە.

پیتا (م) (2195) جاران هاتییە.

ب هەمان دویڤئێکییا ژ سەری بۆ بنی (الم). پاشی ئاقلێ ئەلکترۆنی دبێژیت کو ئەڤ هەرسێ پیتە ژ هەمی پیتێن دی پتر هاتینە دڤێ سۆرەتێدا.

هەمان مەسەلە د (الم) د سۆرەتا (ئالیعومران) دا.

پیتا (أ) (2578) جاران هاتییە.

پیتا (ل) (1885) جاران هاتییە.

پیتا (م) (1251) جاران هاتییە.

ب هەمان دویڤئێکییا ژ سەری بۆ بنی و هاتنا وان د ڤێ سۆرەتێدا وەك رێژە ژ هەمی پیتێن دی پترە.

هەمان مەسەلە د (الم) د سۆرەتا (عەنکەبووت) دا.

پیتا (أ) (784) جاران هاتییە.

پیتا (ل) (554) جاران هاتییە.

پیتا (م) (344) جاران هاتییه.

ب هەمان دویڤئێکییا ژ سەری بۆ بنی (الم) رێژەیا هاتنا وان د ڤێ سۆرەتێدا ژ هەمی پیتێن دی پترە.

هەمان مەسەلە د (الم) د سۆرەتا (رۆم) دا.

پیتا (أ) (547) جاران هاتییه.

پیتا (ل) (396) جاران هاتییه.

پیتا (م) (318) جاران هاتییه.

ب هەمان دویڤئێکییا ژ سەری بۆ بنی (الم) رێژەیا هاتنا وان د ڤێ سۆرەتێدا ژ هەمی پیتێن دی پترە.

د وان هەمی سۆرەتێن بـ پیتێن (الم) دەستپێکری، دێ بینین ئەو سۆرەتێن مەککی ژلایێ حسێبێڤە ب سەر سۆرەتێن دی یێن مەککی کەفتینە، و یێن مەدەنی ژی ژلایێ حسێبێڤە ب سەر سۆرەتێن دی یێن مەدەنی کەفتینە وەك تێکرا سەبارەت ڤان پیتان.

و ب هەمان رەنگ د (المص) د سۆرەتا (ئەعراف) دا.

ئاقلێ ئەلکترۆنی دبێژیتە مە: تێکرایێ ڤان پیتان د سۆرەتا (ئەعراف) دا پترین تێکرایە، و ئەو ب سەر هەمی سۆرەتێن مەککی کەفتییە د قورئانێدا وەك تێکرا.

و د سۆرەتا (طاها) دا دێ بینین پیتا (ط) و پیتا (ه) تێدا هاتینە ب تێکرایێن ب سەر هەمی سۆرەتێن مەککی کەفتینە .. و هەروەسا د (کهیعص) د سۆرەتا (مەریەم) دا تێکراییێن هاتنا ڤان پیتان ژ هەمی سۆرەتێن مەککی یێن قورئانێ بلندترە.

هەروەسا دێ بینین کو هەمی سۆرەتێن بـ (حم) دەستپێکرین ئەگەر ب دەینە گەل ئێك دێ بینین تێکرایێ هاتنا پیتا (ح) و پیتا (م) ب سەر هەمی سۆرەتێن دی یێن مەککی کەفتییە د قورئانێدا.

و ب هەمان رەنگ ئەو هەردو سۆرەتێن ب پیتا (ص) دەستپێکری ئەوژی سۆرەتێن (ص) و ئەعرافن (المص) دئێتە تێبینیکرن کو هەردو د وەحییێدا ل دویڤئێك هاتینە .. ئەگەر ب دەینە گەل ئێك ژ لایێ حسێبێڤە ب سەر هەمی قورئانا مایی کەفتییە سەبارەت هاتنا ڤان پیتان.

هەروەسا ئەو سۆرەتێن بـ پیتێن (الر) دەستپێکری، ئەوژی ئەڤەنە: ئیبراهیم، و یوونس، و هوود، و یووسف، و حیجر، چار ژ وان ل دویڤئێك هاتینە د مێژوییێن وەحییێدا .. ئەگەر ب دەینە گەل ئێك .. ئاقلێ ئەلکترۆنی تێکرایێن بلندتر دا مە د رێژەیا هاتنا پیتێن وێ (الر) ژ هەمی سۆرەتێن مەککی د قورئانێدا.

سەبارەت سۆرەتا (یس) دێ بینین بەلگەبوون هەر یا هەی بەلێ هاتییە بەرۆڤاژیکرن .. چونکی ل دویڤئێکیا پیتا بەروڤاژی بوویە، پیتا (ی) یا ل دەستپێکێ (بەروڤاژی ل دویفئێکیا ئەبجەدی).

ژبەر ڤێ چەندێ دێ بینین هاتنا پیتا (ی) و پیتا (س) ب کێمترین رێژە

هاتینە ژ هەمی قورئانێ مەککی و مەدەنی.

بەلگەبوونا ئاماری ل ڤێرێ یا هەی بەلێ بەروڤاژی بوویە.

هەڤالێ من ب تەمامی کەڕ ببوو.

من گۆت و من دلێ وی تەنا دکر:

- ئەز ڤێ ئاخفتنێ ژ دەف خۆ نابێژم، بەلێ ئەڤە ڤەکۆلینەکە زانایەکێ مصری ل ئەمریکا پێ رابوویە ئەوژی دکتۆر (رەشاد خەلیفە) یە .. و ئەڤ پەرتوکا ل بەر دەستێ تە ڤێ ڤەکۆلینێ ب بەرفرەهی بۆ تە پێشکێش دکەت.

Miracle of the Quran Islamic Productions International
In St. Louis mo

و من پەرتوکەکا ئنگلیزی یا نڤیسەری یا چاپکری ل پێشکێشی وی کر.

هەڤالێ من پەرتوك وەرگرت و ب بێ دەنگی قولپاند.

من گۆت:

مەسەلە نوکە نە هلکەتنە بەلێ ئەم یێن ل بەرانبەر یاسایێن رێك و پێك و بنەجە، و پیتێن حسێبکری کو هەر پیتەك ب تەرازی هاتییە دانان و من هندەك ژ سۆرەتا (شۆرا) بۆ خواند:

{اللَّهُ الَّذِي أَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ} [الشورى: 17]، ئانکو: (خودێ کتێب یێت هنارتین دا هەڤییێ بنەجە بکەن و تەرازی و داد ژی یێت هنارتین [دا مرۆڤ د هەمی کاروبارێت خۆدا ب دادوەرییێ رابن]).

کیژ تەرازی؟ ئەم یێن ل بەرانبەر تەرازییەکا هویر هەتا داڤا موی و پیتا ژی د پیڤیت .. ئەز دبێژم ئەو هزرا دبێژیت کو ئەو پێغەمبەرێ قورئانێ ددانیت و پێشوەخت بۆ خۆ دبێژیت: ئەز دێ سۆرەتا (رەعەد) دانم ژ پیتێن (المر) و ئەز دێ بلندترین تێکراییێن ڤان پیتان د ڤێ سۆرەتێدا پتر لێکەم ژ قورئانا مایی، و هێشتا ئەوی پەرتوك نەدانایە، گومانەکا - هزرکرنەکا - وەکی ڤێ نوکە یا دروست نینە .. ئەڤە ل کیڤەیە ئەڤێ بۆ وی ڤان تێکرایان ئامار دکەت و ئەڤە کارەکە کەسەك نەشێت پێ رابیت ژبلی ئاقلێ ئەلکترۆنی؟ ئەگەر ئەوی ئەڤ کارە کربا بێ گومان ئەو دا چەند سالەکان پێڤە بۆرینیت حەتا ئامارا پیتان کربا د سۆرەتەکێ بتنێدا دا کۆمکەت و ژێ بەت ب رێکا زانستێن سەردەمێ وی و ئەوی چو ژ زانستێن سەردەمێ خۆ ژی نەدزانی، ئەرێ ئەو دا دانیت و نڤیسیت یان دا بیتە هژمارەکەر بۆ پیتان؟

ل ڤێرێ ئەم یێن ل بەرانبەر تشتەکێ ئەستەم.

ڤێجا ئەگەر مە زانی کو قورئان پیچ پیچە و ژێکڤە یا هاتییە خوارێ د ماوێ (23) سالاندا ئەها هینگێ دێ زانین کو دانانا تێکراییێن ئاماری یێن پێشوەخت بۆ هەژمارا پیتێن وێ ئەڤە تشتەکێ دی یێ ئەستەمە، و ئەڤە تشتەکە کەسەك نزانیت ژبلی خودایێ زێدە زانا ئەڤێ هەمی تشتا دزانیت بەری روی بدەت، و ئەڤێ ب لەزتر و هویرتر ژ هەمی ئاقلێن ئەلکترۆنی ئامارێ دکەت و د هەژمێریت .. ئەو خودایێ زانینا وی هەمی تشت ڤەگرتین .. و ئەڤ پیتێن ژێکڤە ل دەستپێکا سۆرەتان هێماییێن زانینا خودێ نە و ئەوی کرینە دناڤ بەرپەرێن پەرتوکا خۆدا دا پشتی بۆرینا دەمی و زەمەنی ئەم ئاشکراکەین.

{سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ} [فصلت: 53]، ئانکو: (نێزیك، نەدویر ئەم دێ بەلگە و نیشانێت [ئێکینی و شیانا] خۆ بۆ وان د

ئەرد و ئەسمانان‌دا و د وان ب خۆدا ژی ئاشکەرا کەین، دا بۆ وان ئاشکەرا ببیت کو ب ڕاستی ئەڤە (ئەڤ قورئانە و یێ ئینایییە خوارێ، و یێ بۆ هاتی کو پێغەمبەرە) ڕاستە).

و ئەز نابێژم ئەڤە هەمی نهێنییێن ڤان پیتانە .. بەلێ ئەڤە بتنێ دەستپێکەکە کەسەك نزانیت دێ مە گەهینیتە چ ئاسوویان؟

و ئەڤ پیتە ب ڤێ بەلگەبوونا نوی گومانا کو قورئان دانایە (ئانکو مرۆڤەکی دانا بیت) ڕەت دکەت .

هەروەسا ئەڤە مە ددانیتە بەرانبەر تەرازییێن هویر و بەلگەبوونێن کویر بۆ هەمی پیتان، ڤێجا کەسەك ژ مە د خۆڕا نابینیت بێژیت ئەو یێ ل بەرانبەر هەر ئاخفتنەکا هەبیت .. ئەرێ تو نابینی هەڤالێ من کو تو یێ بەرانبەر ئاخفتنەکێ کو نەوەکی هەمی ئاخفتنانە؟

هەڤالێ من بەرسڤ نەدا .. بەلێ هەر بەرپەڕێن پەرتوکا ئنگلیزی قولپاندن و تێکڤەدان پاشی هەر د زڤڕی د قولپاندن بێی کو پیتەکێ ژی باخڤیت.

یا مایی تشتەکێ دی -یێ سەیر و دلئێش ب مخابنیڤە- بێژم ئەو مرۆڤێ ل دویف ڤان نهێنیان چووی (ڕەشاد خەلیفە) ل دویماهییێ ئاقلێ خۆ ژ دەستدا و هزرا وی تێکچو و وەسا هزرکر کو پێغەمبەرە وەحی بۆ دئێت .. و ل ئەمریکا مر ب کوشتنێ .. و دوسیەیا ڤان نهێنییان هاتە گرتن هەتا هەتا.

★★★

17- موعجیزە

هەڤالێ من گۆت:

ئەز تێناگەهەم چەوا دروستە بۆ خودایێ پڕ دلۆڤان ئەڤێ هوین وەسا سالۆخەت ددەن کو ئەو خودایەکێ زێدە دلسۆز و حەژێکەر و مەرد و لێبۆر و گونەهـ ژێبەرە .. چەوا ئەڤ خودایە فەرمانا پێغەمبەرێ خۆ یێ خوشتڤی و نێزیك ئیبراهیمی کەت کو کوڕێ خۆ ڤەکوژیت .. ئەرێ ما تو نە دگەل منی کو باوەرکرن ب ڤێ مەسەلەیێ یا ب زەحمەتە؟

- ژ سیاق و رویدانێن چیرۆکێ دیاردبیت کو مەرەما خودێ ژ ئیبراهیمی ئەو نەبوو کوڕێ خۆ ڤەکوژیت .. بەلگەژی ئەوە ڤەکوشتن چێنەبوو .. بەلێ مەرەم ئەوبوو ئیبراهیم ئەشقا خۆ یا زێدە بۆ کوڕێ خۆ، و ڤیانا وی یا زێدە بۆ کوڕێ خۆ ڤەکوژیت .. و گرێدانا وی یا زێدە ب کوڕێ ویڤە چونکی چێنابیت دلێ پێغەمبەری ب تشتەکیڤە بێتە گرێدان ژبلی خودێ .. نە دنیا و نە کوڕ و نە بنەمال و نە دەستهەلات .. چێنابیت دلێ پێغەمبەری ب ڤان هەمی تشتانڤە بێتە گرێدان .. و هەروەکی یا دیار دەمێ ئیسماعیل هاتییە سەر دنیایێ ئیبراهیم یێ مەزن و پیربوو .. ڤێجا دلێ پیرەمێری لێ ئاشق بوو و پێڤە هاتە گرێدان .. ڤێجا تاقیکرنا خودێ بۆ پێغەمبەرێ وی یا پێدڤی بوو .. و رویدانێن چیرۆکێ بەلگەنە ل سەر دروستییا ڤێ راڤەکرنێ .. لەورا دەمێ پێغەمبەری فەرمانا خودایێ خۆ بجهئیناى و دەست هاڤێتییە کێرکێ دا کوڕێ خۆ ڤەکوژیت فەرمانا ئەسمانی هات ب فیدییێ.

- و تو چ دبێژی بۆ موعجیزەیێن ئیبراهیمی یێن سەیر و چۆنا وی دناڤ

ئاگریدا بێی ب سۆژیت؟ و ئەو تشتێ مووسای کری پشتی وی دەمێ مارەك ژ دارێ خۆ ئینایەدەر پاشی دەمێ ئەوی دەریا ب ڤی داری کەرکری؟ پاشی دەمێ دەستێ خۆ ژ بن کەفشێ خۆ ئینایە دەرێ و ئەو یێ سپی .. ئەرێ ئەڤ مەسەلە نە وەکی نمایشەکا پەلەوانینە د سیرکێدا؟ و چەوا خودێ مەزناتییا خۆ دیاردکەت ب رێکا ڤان پەلوانییا ئەڤێن ئەو بخۆ جۆرەکێ تشتێ نەبەرئاقلن .. و نموونەنە ل سەر شکاندنا سیستەمی .. ئەرێ ما وەسا دیار نینە کو بەلگەیێ ژ هەمییان بهێزتر ل سەر مەزناتییا خودێ سیستەم و ئاقل و رێك و پێکی و یاسانە د چۆنا خۆ یا جوان د گەردوونیدا بێی کو بێتە شکاندن.

- تو خەلەت د موعجیزەیێ گەهشتییە، و تە خەلەت یا هزرکری.

- موعجیزە د هزرا تەدا کارەکێ پەلەوانییە و شکاندنە بۆ یاسایێ، و تشتەکێ نەبەرئاقلە، بەلێ راستی نە ئەڤەیە.

کا دا بابەتی نێزیکی هزرا تە بکەم ب نموونەکێ: ئەگەر د شیاندا بیت تو سێ هزار سالان پاشڤە بزڤڕی، پاشی بچییە دەف فیرعەونێ مصرێ ل وی چاخێ کەڤن و ترانزستۆرەکێ هندی شخاتەکێ یێ دگەل تە یێ دئاخڤیت و ئەو بخۆ یێ سترانا دبێژیت .. ئەرێ تو بێژی دێ حالێ فیرعەونی و دەستەکا وی چ بیت؟

- دێ ب مەندەهوشیڤە و بێ گومان کەنە هەوار: موعجیزەیە .. سێربەندییە .. نەبەرئاقلە .. شکاندنە بۆ هەمی یاسایان ..

- بەلێ نوکە ئەم دزانین کو نە ئیعجازە و نە سێربەندییە .. و نە شکاندنە بۆ یاسایێ .. بەلێ ئەو تشتێ د ترانزستۆریدا چێدبیت ئەو تشتەکە ل دویڤ یاسایانە د زانستێ تەلکترۆناتاندا، و تشتەکێ بەرئاقلە ب تەمامی. و

دێ مەسەلە هێشتا یا سەیرتر بیت ئەگەر بچییە دەف شاهێ (بابل) و تەلەفزیۆنەك د دەستێ تەدابیت کو وێنەیان ژ وەلاتێ رۆمێ ڤەگوهێزیت.

و دێ شاهێ ئاشۆریان دەستا قوتیت وەك حنێری هەکە تو کاسێتەکا پلاستیکی بۆ بزڤڕینی و باخڤیت.

بەلکی مێژوو بۆ مە چیرۆکەکا وەکی ڤێ د پارێزیت دەمێ داگیرکەر گەهشتینە ئەفریقیا، و ئێکەمین فرۆکا وان دادایە دناڤ دارستانەکێدا ل ناڤ مرۆڤێن دەستپێکی - بدائیین - .. چ رویدا..؟

زنجیێن رویس چۆنە سوجدێ، و دەهول قوتان، و قوربانی ڤەکوشتن، و وەسا هزر کر کو خودێ ژ ئەسمانێن خۆ هاتەخوار، و وەسا هزر کر کو ئەڤ تشتێ چێدبیت شکاندنە بۆ هەمی یاسایان .. هەر چەندە ئەم نوکە دزانین کو فرۆکە ل دویڤ یاسایەکێ د فڕیت و ل دویڤ یاسایەکێ ددادەت .. و ئەو هاتییە دیزاینکرن ل دویڤ یاسایێن ئەندازیاری یێن بنەجە، و فڕینا وێ تشتەکێ بەرئاقلە ب تەمامی، و ئەو یاسایێن ڤەکێشانێ - الجاذبیة - ناشکێنیت، بەلێ ژ ڤێ یاسایێ د بۆریت ب یاسایەکا دی ئەوژی یاسایا کار و کاردانەڤەیەیێ یە.

ئانکو ئەم یێن ل بەرانبەر ژێگرتن و باشتردانانا هندەك یاساینە نە ل بەرانبەر شکاندنا یاسایاینە ..

و ئاڤ د فۆرمێ دارقەسپێڕا د چیتە سەری دژی ((ڤەکێشانێ)) ئەڤە نە شکاندنە بۆ ڤێ ((ڤەکێشانێ)) بەلێ ب کۆمەکا یاسایێن فسیولۆجی یێن ژ وێ باشتر: ئەوژی یاسایا ئێکگرتنا ستوینا ئاڤێ، و یاسایا تایبەتمەندییا داڤەیی -

قانون الخاصية الشعرية -، و یاسایا ڤشارا ئەزموٚزی نە، ئەوژی هەمی یاسانە بەرێ ئاڤێ ددەنە سەری.

بەردەوام ئەم ژ ئاقلی و تشتێ بەرئاقل دەرناکەڤین، و ئەو تشتێ چێبووی نە پەلەوانی بوون .. بەلێ مەندەهوشییا زنجییێن دەستپێکی بوون ئەگەرێ وێ نەزانینا وانە بوٚ ڤان یاسایان.

مەندەهوشییا تە ژی بەرانبەر ژێکڤەکرنا مووسای بوٚ دەریایێ و دەرئێخستنا وی بوٚ ماری ژ داری، و ساخکرنا عیسای بوٚ مریان، و چوونا ئیبراهیمی دناڤ ئاگریدا بێی ب سوٚژیت .. تە وەسا هزرکر کو تشتەکێ نەبەرئاقلە و شکاندنە بوٚ یاسایان و پەلەوانییە، بەلێ ئەو بخوٚ هەمی چێدبن ب رێکەفتن دگەل حەزکرنا خودایی ئەڤا باشتردانانێ دگەل هەمی وان یاسایان دکەت ئەڤێت ئەم دنیاسین .. ئانکو جوٚرەکن ژ سیستەمی .. و بەرئاقلن .. بەلێ ژ ئاستێ تێگەهشتنا مە بلندترن، و خودێ ب رێکا ڤان موعجیزەیان سیستەمی ناهەرفینیت، بەلێ سیستەمەکێ بلندتر، و یاساییێن بلندتر، و ئاقلەکێ مەزنتر ژ شیانا وەرگرتن و تێگەهشتنا مە، و حەزکرنەکا بلندتر ژ ڤێ چەندێ هەمییێ نیشا مە د دەت.

(بەهائی)[1] کەفتنە د هەمان خەلەتییا تەدا دەمێ موعجیزە رەتکرین، و وەسا هزرکری کو رازیبوون - و باوەری - ب موعجیزەیان بێرێزییە بوٚ ئاقلی، و لادان و بێ بهاکرنە بوٚ ئاقلی، ڤێجا قورئان ڤەچەماند و دەستکاری د رامانێن وێ یێن دیار و بەرچاڤدا کر، ڤێجا مووسای دەریا ب دارێ

---

(1) بەهائی: تایفەکا ئایینییە، ل سالێت شێستا ژ چەرخێ نوزدێ پەیدابوویە ل سەر دەستێ بەهائەددینی (1817-1892ز) ل ئیرانێ و عێراقێ، ل سەر سێ بنەما هاتییە ئاڤاکرن: ئێکینییا خودێ، ئێکینییا ئایینی، ئێکینییا مروٚڤایەتییێ. وەرگێر.

ژێکڤەنەکرییە، بەلێ دارێ وی ئەو شەریعەت بوو ئەوێ راستی ژ پویچییێ جوّداکری، هەروەسا دەستێ وی یێ سپی هێما بوو بوّ باشییێ .. هەروەسا عیسای نەفس ساخکرن نەکو لەش ساخکرن .. و ئاقل ڤەکرن نەکو چاڤێن کورە ڤەکرن .. و ب ڤێ چەندێ قورئان ژ رامانێن وێ یێن پیتی و دیار و بەرچاڤ دەرئێخستن بوّ هندەك شروڤەکرن و راڤەکرنێن مەجازی و هێمایی هەر دەمێ تشتەکێ ئاقلێ وان تێنەگەهشتی هاتییە د رێکا واندا.

و ئەڤ چەندە چێبوو چونکی ئەو خەلەت د موعجیزێ گەهشتن و وەسا هزرکر تشتەکێ نەبەرئاقلە، و شکاندنە بوّ یاسایێ، و هەرفاندنە بوّ سیستەمی، وەکی هەمان وی تشتێ تو کەفتییە تێدا.

و ب راستی ئەم یێن ل چاخەکی دژین کو موعجیزە تێدا نە تشتەکێ سەیرە.

و مە دیت زانستی دەستێ مە گرت و ئەم برینە سەر بانێ هەیڤێ، ڤێجا ئەگەر زانستا مروڤان ئەڤ هەمی دەستهەلاتە دابیتە مە، پا زانستێ خودایی یێ خوّیی (اللدني) بێ گومان دێ دەستهەلاتەکا مەزنتر دەتە مە .. گوهێ خوّ بدە ڤێ ئایەتا جوان:

{يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ (33)} [الرحمن: 33]، ئانکو: (گەلی ئەجنە و مروڤان، ئەگەر هوین بشێن ژ ڕەخ و ڕوییێت ئەرد و ئەسمانان دەرکەڤن، و هوین نەشێن دەرکەڤن ب ڕێکا دەستهەلاتەکێ نەبیت [ئەو ژی یا خودێیە]).

ئەها ئەڤەیە دەستهەلات: زانستێ مروڤان .. و ژ وی مەزنتر زانستێ خودایی.

18- رامانا ئایینی

هەڤالێ من گۆت:

- گوهێ خۆ بدێ .. ئەگەر هەوە بەحەشتەك هەبیت وەكی هوین دبێژن .. ئەز ئێكەمین كەسم دێ چمە تێدا، ئەز ئایینپەروەرترم ژ گەلەك بانگخوازێن وە ژ خودانێن ریها و توسبەحان.

- ئایینپەروەرتری .. مەرەما تە پێ چییە؟

- ئانكو: ئەز نەخوشییێ ناگەهینمە كەسەكی، و ئەز دزییان ناكەم، و ئەز كوشتنێ ناكەم، و ئەز بەرتیلا نادەم، و ئەز حەسویدییێ نابم، و ئەز كەرب و كینی ناهەلگرم، و ئەز خرابییا چو بۆنەوەران ناهەلگرم، من چو ئنیەت نینن ژبلی باشییێ، و مە چو ئارمانج نینن ژبلی بەرژەوەندییا گشتی .. ئەز ژ خەو رادبم و د نڤم ب وژدانەكا تەنا و دوریشمێ ژیانا من ئەڤەیە چاكسازییە هندی ئەز بشێم .. ئەرێ ما ئەڤە نە ئایینە ئەرێ ما هوین نابێژن: ((ئایین سەرەدەری و رەفتارە)).

- ئەڤە تشتەكە ناڤەكێ دی یێ هەی .. ناڤێ وی: رەوشت و رەفتارا باشە، و ئەو ئێك ژ وان تشتانە یێن ئایین دخوازیت بەلێ نە ئایینە، تو ئایینی و ئەو تشتێ ئایین دخوازیت تێكەل دكەی، ئایینی رامانەكا بتنێ یا هەی: ئەوژی نیاسینا خودێ یە .. تو خودایێ خۆ ب دروستی بنیاسی، و دناڤبەرا تە و ڤی خوداییدا رەفتار و سەرەدەری هەبیت .. تو خودایێ خۆ بنیاسی و بزانی یێ مەزن و نێزیك و بەرسڤدەر و گوهلێدبیت و دبینیت ڤێجا تو دوعا ژێ بكەی د ركوع و سجۆداندا و خۆ بشكێنی خۆشكاندنا بەندەیی بۆ خودێ، ئەڤ

سەرەدەرییا تایبەت دناڤبەرا تە و خودێدا ئەها ئەڤەیە ئایین، بەلێ سەرەدەرییا تە دگەل برایێن تە ژ داخوازیێن ڤێ ئایینپەروەرییێ یە، و ئەڤ چەندە د راستییا خۆدا سەرەدەرییە دگەل خودێ ژی.

پێغەمبەرێ مە (سلاڤ لێ بن) دبێژیت:

(سەدەقە (خێر) دکەڤیتە د دەستێ خودێدا بەری بکەڤیتە د دەستێ پسیارکەریدا)[1].

ڤێجا ئەوێ حەز ژ خودێ بکەت دێ حەز ژ بۆنەوەرێن وی ژی کەت و چاکییێ دگەل وان کەت .. بەلێ ئەگەر سەرەدەرییێن تە دگەل مرۆڤان بتنێ بوون تو دانپێدانێ ب وان بتنێ بکەی و تو ژبلی وان چو تشتان نابینی .. و تو ژبلی دنیایێ نابینی دڤی حالەتیدا تو گاوری ب تەمامی، بلا رەوشت و رەفتارێن تە دگەل وان مرۆڤان د باش بن .. باشییا رەوشت و رەفتارێن تە بەلگەنە ل سەر زیرەکی و سیاسەت و ئاقلداری و تبعەتێ ئاقلانە، نە ل سەر ئایینی، تە دڤێت تو خەلکێ بەر ب خۆڤە راکێشی دا د ژیانا خۆدا سەرکەفتی بی، و باشییا رەوشت و رەفتارێن تە بەهانەیەکە و رێکەکە بۆ ب دەستڤەئینانا دنیایێ بتنێ .. و ئەڤە تبعەتێ پتریا گاورێن وەکی تەیە.

- باوەر ژ من بکە ئەز هندەك جاران هەست دکەم کو هێزەك یا هەی.

---

(1) ئەلعراقی دبێژیت: دارەڤوتنی ڤەگێڕایە و گۆتییە یا غەریبە، بەیهەقی د (شعب الایمان) دا ڤەگێڕایە ب سەنەدەکێ لاواز، هندەك ژێدەر دبێژن ئەڤە گۆتنا عائیشایێ یە (خودێ ژێ رازی بیت) نە فەرموودەیە، بەلێ زانا دبێژن رامانە وێ یا دروستە و هەمان رامان ب هندەك پەیڤێن دی د قورئانێدا ژی هاتییە. وەرگێڕ.

- هێز ..

- بەلێ هێزەکا نەبەرنیاس یا ل پشت گەردوونی هەی. و من باوەرییەکا تەمام یا هەی کو هێزەك یا هەی.

- و هزرا تە چ دبێژیت بۆ ڤێ هێزێ؟ تو وەسا هزر دکەی وەك زیندەوەرەك (هێزەك) گوهلێدبیت و دبینیت و تێدگەهیت و چاڤدانا بۆنەوەرێن خۆ دکەت ب چاڤدێرییێ و رێنیشاندانێ، و پەرتوکان بۆ وان دهنێریت، و پێغەمبەران بۆ وان فرێدکەت، و بەرسڤا هەوار و پاڕپاڕێن وان د دەت؟

- ب راستی: من باوەری ب ڤێ ئاخفتنێ نینە و ئەز هوسا هزر ناکەم، بەلکێ ژ ڤێ پتر ئەز هزردکەم ئەڤە سادەییە و هێژای ڤێ هێزا مەزن نینە.

- ئانکو هێزەکا کەهرومەگناتیسی یا کورەیە گەردوونی د هاژۆت ژ قەستا و بێی ئارمانج و بێی بار و پشك تێدا هەبیت .. و ئەڤەیە ئەو سالۆخەتێ هێژای هێزا تە یا مەزن بیت.

- چێدبیت.

- پیسترین هزرە تە بۆ خوداوەندێ خۆ کری .. ئەوی چاڤ بۆ تە ئافراندن و تە وەسا هزرکر ئەو یێ کورەیە، و ئاقل بۆ تە ئافراند و تە وەسا هزرکر ئەو بێ ئاقل و چ نەزانە .. ئەز ب خودێ کەم تو گاور بخۆی، خۆ ئەگەر رەوشت و رەفتارێن تە هەتا هەتا د باش بن، و کار و کریارێن تە یێن چاك رۆژا حسێبێ دێ پویچ بن و دێ وەکی دەخلێ ل بای کری لێ ئێن و دگەل بای چن.

- ئەرێ ما ئەڤە نە ستەمە؟

- بەلێ ئەڤە دادپەروەری بخۆیە .. تە وەسا هزرکر کو ئەڤ کارە ژ تە بخۆنە و ئەو رێنیشاندەرێ رێك نیشاتەدای و ئەو ئاراستەکەرێ تو ئاراستەکری ل پشت ڤێ چەندێ نینە ڤێجا تە ستەم ل خوداوەندێ خۆ کر، و تە چاکی و باشیا وی رەتکر، و ئەها ئەڤەیە جودایی دناڤبەرا باشییێن باوەرداری و باشییێن گاوریدا، ئەگەر هەردو یەکسان بن د باشییا رەوشت و رەفتاراندا یا سەرڤە، چێدبیت هەر ئێك ژ وان خەستەخانەکێ ئاڤاکەت بۆ چارەسەرکرنا نەساخان .. ڤێجا یێ گاور دێ بێژیت: من ئەڤ خەستەخانەیا مەزن بۆ خەلکی ئاڤاکرییە، بەلێ باوەردار دێ بێژیت: خودێ پشتەڤانی و هاریکارییا من کر بۆ ئاڤاکرنا ڤێ خەستەخانێ بۆ خەلکی و ئەز بتنێ گەهینەر و ئەگەرێ باشییێ بووم .. و جودایی دناڤبەرا واندا گەلەکە! ئێکی باشی و چاکی ب بال خودانێ باشییێ و چاکییێڤەدا و چو باشی و چاکی بخۆ نەهێلا بتنێ ئەو گەهینەر و ئەگەر بوویە و حەتا ڤێ چەندێ ژی سوپاسییا خودێ ل سەر دکەت و دبێژیت: ئەز سوپاسییا تە دکەم خودایێ من تە ئەز کریمە ئەگەر، بەلێ یێ دی باشی و چاکی ب بال نەفسا خۆڤە لێدا و گۆت: ئەز .. ئەز .. ئەز هەمی تشتم .. جودایی مەزنە دناڤبەرا خۆمەزنکرن و خۆشکاندنێدا .. دناڤبەرا بلندییێ و زێدە خوشکاندنێدا .. دناڤبەرا دفنبلندی و رێزدارییێدا .. لەورا هوین د ڤی ئایینێ خۆ یێ پۆتپەرێسی و باوەرییا خۆدا ب ڤێ هێزا کەهرومەگناتیسی یا کورە نە هوین نڤێژان دکەن و نە د چنە سوجدەیان.

- و بۆ چی و بۆ کێ نڤێژێ بکەین؟ ئەز نابینم نڤێژا هەوە چو حیکمەت هەبن .. و ئەڤ هەمی لڤینە بۆچنە؟ ئەرێ ما خۆشکاندن بتنێ بەس نینە؟

- حیکمەتا نڤێژێ ئەوە ڤێ خۆمەزنکرنا سەختە بشکێنیت ئەڤ نڤێژا تو د دەمێ سوجدەبرنێدا و ئەنییا تە دگەڤیتە سەر ئاخێ، و ب ئەزمان و دلێ خۆ دبێژی: ((پاکی بۆ تە بیت خودایێ من یێ تو ژ هەمییان بلندتر)) و ل دویماهییێ تە جهێ خۆ ناسکر و تو یێ نزمترى و ئەوە یێ بلندتر .. و تو ئاخی ل سەر ئاخێ، و ئەو زاتەکێ پاکە ل سەر حەفت ئەسمانان.

و ئەرێ کا بۆچی لڤین د نڤێژێدا هەنە، و بۆ چی خوشکاندنا دلی بتنێ بەس نینە ئەز ژی دێ پسیار ژ تەکەم: و بۆچی د بنیاتدا لەش بۆ تە ئافراندییە، و بۆ چی حەژێکرنا زارەکی بتنێ بەس نینە ڤێجا تە دڤێت بچییە سەری و ماچی کەی؟ و بۆ چی مەردینییا زارەکی بتنێ بەس نینە ڤێجا مەردینییێ ب دەستی و پارەی بکەی؟ بەلێ خودێ لەش یێ بۆ تە ئافراندی کو ئەگەر خۆشکاندنا تە یا راست بیت دێ ل سەر لەشێ تە رەنگڤەدەت ڤێجا دێ چییە رکۆعێ و سجۆدێ .. و ئەگەر خۆشکاندنا تە یا سەختە و ژ درەو بیت ژ ئەزمانێ تە نابۆریت.

- تو باوەر دکەی کو تو دێ چییە د بەحەشتێدا؟

ئەم هەمی دێ د سەر ئاگریرا چین، پاشی خودێ دێ ئەوێن پارێزکار - تەقوادار - ژێ رزگارکەت. و ئەز نزانم کا تو یێ پارێزکار بی یان نە؟ بتنێ ئەوێ ئاگەهدار ب دلان ڤێ چەندێ دزانیت، و کارێن من هەمی - ب مخابنیڤە - حوبرێ ل سەر کاغەزێ یە، و چێدبیت کار یێ ب سلامەت بیت بەلێ ئنیەت

یا ب سلامەت نەبیت .. و چێدبیت ئنیەت یا ب سلامەت بیت بەلێ دلسۆزی - اخلاص - یا ب سلامەت نەبیت .. ڤێجا ئێك ژ مە دێ هزركەت كو ئەو یێ باشییێ دكەت بۆ رازیبوونا خودێ بەلێ ئەو یێ كاردكەت بۆ ناڤ و دەنگا و دنیایێ و كورسیكی بیت دناڤ مرۆڤاندا .. و گەلەك جاران ئێك ژ مە خۆ دخاپینیت و كارێ وی بەرزەدبیت و تێكەل دبیت، و هزرەكا باش دكەت، و پشتراستییا ژ درەو بێی كو بزانیت .. داخوازا سلامەتییێ ژ خودێ دكەین.

- و ئەرێ ما مرۆڤ دشێت یێ دلسۆز بیت؟

- ژ دەف خۆ بخۆ وی ئەڤ چەندە پێچێنابیت، بەلێ خودێ دلا پاك و دلسۆز دكەت، ژبەر هندێ قورئان د پترییا ئایەتاندا بەحسێ (مخلَصین) دكەت: ئانكو (یێن هەلبژارتی) نە (مخلِصین)ا، ئانكو: (بۆ خودێ بتنێ)، بەلێ خۆدێ سۆز یا دای كو دێ (وی راستەرێ كەت یێ ل وی بزڤرِیت) .. ڤێجا دڤێت ل وی بزڤرِی .. و یا دی خەما وییە.

19- مه بەختەوەرییا دنیایێ ب دەستڤەئینا و هەوە هزرێن خەلەت و ئاشۆپی ب دەستڤەئینان

هەڤالێ من گۆت و خوشییا زەلامەکێ سەرکەفتی ژ سەلیقا ئاخفتنا وی یا دیاربی:

- هندی ئەم ژێکجۆدا بین، و هندی گێنگەشا مە درێژ ببیت، بێ گومان ئەم ژ شەڕێ خۆ دگەل هەوە دەرکەفتین ب سەرکەفتییانە، مە بەختەوەرییا دنیایێ ب دەستخۆڤەئینا و هوین ژی دەرکەفتن ب هندەك هزرێن خەلەت و ئاشۆپی د سەرێ خۆدا .. ما مفایێ ڤێ ئاخفتنی چییە و ئەم ژ دنیایێ دەرکەفتین ب پشکا شێری .. شەڤبێری و سەرخوشی، و ئافرەتێن جوان و خوشییا بەرفرەه، و خوشییێن ترسا ژ حەرامی تێکنەدەت بەهرا مەنە .. و نڤێژ و رۆژی و تەسبیحات و ترسا ژ حسێبێ بەهرا وەنە .. کێ قازانج کر؟

- ئەڤە ئەگەر ئەو قازانجا هەوە کری ئەوبیت بەختەوەری .. بەلێ ئەگەر پێکڤە و ب هێمنی هزرا خۆ بکەین: ئەو وێنەیێ تە بەحس ژێکری ل دۆر شەڤبێری و سەرخوشی، و ئافرەتێن جوان و خوشییا بەرفرەه، و خوشییێن ترسا ژ حەرامی تێکنەدەت .. ئەم نابینین ئەڤ وێنە چو بیت ژبلی خولیسەرییێ بخۆ.

- خولیسەری .. و چەوا؟

- چونکی د راستییا خۆدا ئەو پەرستنە بۆ وان حەز و دلخوازیێن هەر تێرنەبن هەتا برسی دبن، و ئەگەر تە زێدە دایێ دێ تووشی بێ زەوقی و بێزارییێ بن، و دێ تو تووشی گوهشین و سستبوونێ - خاڤبوونێ - بی .. ئەرێ هەمبێزا ئافرەتێ بکێردئێت ببیتە جهێ بەختەوەرییێ، و دل دئێنە گوهۆڕین، و حەز ل سەر سەروبەری خۆجە نابیت، و ژنێن دەهمەنپیسن ب پەسنێ و مەدحا ب سەردا دچن. و مە چو ژ چیڕۆکێن ئاشقا نەخواندییە ژبلی نەخوشییێ: ڤێجا ئەگەر شوی ب ئێکدو کر دێ نەخوشی مەزنتر بیت و نەمانا هیڤییێ دێ مەزنتر بیت، چونکی هەر لایەك وێ هەڤتەمامییا پەرستن بۆ کری و د هزرا خۆدا وێنە کری ل دەف لایێ دی نابینیت .. و پشتی چۆنا نڤینێ و لاوازییا شەهوەتێ هەر ئێك دێ کێماسییێن یێ دی بینیت ب بەرچاڤکەکا مەزنکەر .. و زەنگینییا زێدە بەرفرەهـ چییە ژبلی بەنداتییێ، چونکی ئەوێ زەنگین خۆ تەرخان دکەت بۆ خزمەتکرنا سامانێ خۆ و خزمەتکرنا زێدەکرن و کۆمکرنا وی و زێرەڤانییا وی ڤێجا ل شوینا ئەو سامانە خزمەتکارێ وی بیت ئەو دێ بیتە بەندە بۆ وی؟ و ئەرێ دەستهەلات و کورسیك چییە ژبلی تەحیسانکەکێ بۆ دفنبلندی و خۆ مەزنکرن و سەرداچۆنێ؟ و ئەرێ سویارێ دەستهەلاتێ چییە ژبلی کو وەکی سویارێ شێرییە رۆژەکێ لێ سویار دبیت و رۆژەکێ دبیتە خوارنا وی!! و ئەرێ مەی و سەرخوشی و کەرەستێن بێ هوشکەر و قومار و بێ ئەدەبی و سێکس دویری چاڤا و دویر ژ ترسا حەرامی بەختەوەرییە؟ و ئەڤە چنە ژبلی کو جۆرێن رەڤینێ بن ژ ئاقلی و وژدانێ و تێهناتییا رۆحی و بەرپسیارییا مرۆڤی ب خەندقاندنێ د ئاگرێ شەهوەتێ و دیناتییا حەز و دلخوازیان .. ئەرێ ئەڤە بلندبوونە یان نزمبوونە بۆ ئاستێ ژیانا مەیموینکا و گونهێلا گیانەوەران و

هەڤژیینبوونا دەوارێن بەردای؟ قورئانێ راست گۆت دەمێ بەحسێ گاوران کری کو ئەو:

{يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ} [محمد: 12]، ئانکو: ([د دنیایێدا] خۆشیێ [ب پەرتالێ دنیایێ] دبەن [و د بێ ئاگەهن، و هزرا خۆ د دویماهیکێدا ناکەن]، و کا چاوا تەرش دخۆن ئەو ژی وەسا دخۆن، و جهێ وان [دویماهییا وان] هەر ئاگرە).

قورئانێ رەت نەکر کو خوشییێ دبن، بەلێ وەکی تەرشی - انعام - خوشییێ دبن و هەروەکی گیانەوەرێن بەردای دئێنە چەراندن .. ئەرێ ئەڤەیە بەختەوەری؟ و ئەرێ ئەو ژیانا ب شەهوەت چییە ژبلی کو زنجیرەکا دژوارییا شەهوەتێ و تەنگاڤییا و بێزارییێ و دودلییێ و برسا مرۆڤی د کوژیت، و تێربوونەکا خەندقینەر ئەڤا ب چو رەنگان نەگەهیتە بەختەوەرییا راستەقینە؟ و بەختەوەرییا راستەقینە چییە ژبلی سەروبەرەکێ ئاشتی و دلتەناییا دەروونی، و رزگاربوونا رۆحێ ژ هەمی بەنداتییان؟ و پێناسا وێ یا دروست چییە ژبلی: ((سەروبەرەکێ ئاشتبوونێ یە دناڤبەرا مرۆڤی و دەروونا ویدا، و دناڤبەرا مرۆڤی و یێن دیدا، و دناڤبەرا مرۆڤی و خودێدا))؟ و ئەڤ پێکهاتن و ئاشتبوون و ئێمناهییا دەروونی بجهنائێت هەکە ب کاری نەبیت .. کو مرۆڤ هێز و مال و ساخلەمییا خۆ بکەتە د خزمەتا یێن دیدا، و بژیت ژیانەکا تژی خێر وەك ئنیەت و وەك کریار، و پەیوەندی دناڤبەرا وی و خودێدا یا بەردەوام بیت ب رێکا نڤێژێ و خۆشکاندنێ، ڤێجا خودێ ژی دلتەنابوون و پشتەڤانی و رۆناهییێ بۆ وی زێدەکەت .. ئەرێ بەختەوەری چییە هەکە ئایین بخۆ نەبیت .. ئەرێ ما

سۆفییێ جلکێ بێ بها و دڕیایی کرییه بەرخۆ نەگۆت: ((ئەم ییێن د تام و خوشییەکێدا ئەگەر پاشایان زانیبا دا شەڕێ مە کەن سەرا وێ ب شیرا!)) و ئەوێن ئەو تاما خوش نیاسی: خوشییا پەیوەندییێ دگەل خودێ و ئاشتبوونێ دگەل دەروونێ .. ئەو باش دزانن کو گۆتنا سۆڤی یا راست و دروستە.

- ئەرێ ما تو ژی وەکی مە نەبووی بەری چەند سالەکان وەکی مە سەرخوش دبووی، و تە یاری و کەیف دکرن وەکی مە، و تو وەکی مە بەختەوەر دبووی ب ڤێ بەختەوەرییا گیانەوەری، و تە گاوری بخۆ د نڤیسا د پەرتوکا خۆدا: (خودێ و مرۆڤ) ڤێجا تە د بەری بێ باوەرییا بێ باوەرانڕا دکر؟ ڤێجا ئەو چ بوو تو گوهارتی ژ هەڤدژی بۆ هەڤدژی؟

- ئەو تشتێ من نڤیسای نە گاوری بوو .. بەلێ پسارکرن بوو .. و رێکەك بوو ژ گومانا دلسۆز بۆ باوەریئینانێ ل دویماهییێ ب کەرەم و پشتەڤانییا خودێ.

- ئەز دزانم تو دبێژی هەمی تشت ب خێرا خودێ نە .. بەلێ رۆلێ تە چ بوو؟ و هەولدانا تە چ بوو؟

- من بەرێخۆ دا دەوروبەرێن خۆ من دیت مرن پاشی ئاخ نوکتە و ژ قەستایی و تڕانەیە، و من دیت جیهان ل دەوروبەرێن من یا رێك و پێك و هویر و پێگرە چو جه بۆ تڕانا و ژ قەستاییێ تێدا نینە .. و ئەگەر ژیانا من یا ژ قەستا بیت هەروەکی ئەوێن دبێژن جیهان ژ قەستایە و دویماهییا وێ چو نینە .. بۆچی دا کەمە گری؟ و بۆچی دا پەشێمان بم؟ و بۆچی ئەز د

سۆژم و ئاگر بەردبیتە من وەك خەریبی بۆ هەقی و دادپەروەرییێ، و خۆ گوری ڤان بهایان دکەم ب خوینێ و ژیانێ؟

من دیت ستێر یێن د خولگەهێن خۆدا ب یاسایەکێ دچن .. و من دیت مێش و مۆرێن جڤاکی دئاخڤن، و رووەك دبینن و گوهلێدبن و هەست دکەن .. و من دیت گیانەوەران رەوشت یێن هەین .. و من دیت مەژییێ مرۆڤان حنێرگرترینێ حنێرگرتییانە پێکهاتییە ژ دەه مەلیۆن هێلێن دەماران هەمی د ئێك دەمدا کاردکەن د هەڤتەمامییەکا موعجیزەدا .. و ئەگەر کێماسییەك یان ژ کارکەفتنەك ل ڤێرێ یان وێراهە چێببیت دێ فالنجیبوون - شلل - و کورەیی و کەڕاتی و تێکەلی و ژبەر گۆتن پەیدا بیت، و ئەڤە هندەك تشتن چێنابن بتنێ هندەك جارێن کێم نەبن .. ئەرێ ئەو چییە ڤی سلامەتییا ئامیرێ مەزن د پارێزیت؟ و ئەو کییە ئەڤ هەمی هەڤتەمامییە داینەیێ؟

و من جوانی دیت د بەلگێن دارێدا، و د پەڕێ تاووسیدا، و د چەنگێ پەلاتینکێدا، و من موزیك د ئاوازێن بلبلاندا، و ویچ ویچا چویچکاندا دیت، و هەر جهێ من بەرێخۆ دابایێ من وێنەکێشانا وێنەکێشەکی و دیزایینا دیزایینەرەکی و داهێنانا دەستەکێ داهێنەر ددیت.

و من دیت سروشت ئاڤاهییەکێ رێك و پێك و هەڤتەمامە و ئەستەمە هلکەتن و هەڕەمەکی - عشوائیة - تێدا هەبیت .. بەلێ هەمی تشت دکەنە هەوار: دانەرەك من ب رێڤە دبەت .. و داهێنەرەکێ خودان شیان ئەز ئافراندیمە.

و من قورئان خواند: ڤێجا ئەوێ دەنگڤەدان و سەلیقەکا نە بەرنیاس د زمانیدا د گوهێ مندا هەبوو، و ئەوێ داخباربوون د ئاقلێ مندا هەبوو.

ئەو پەیڤا دویماهییێ د وان هەمی تشتاندا دبێژیت ئەوێن دئێنە رێکا مرۆڤی ژ سیاسەتێ، و رەوشتی، و یاسادانانێ، و گەردوونی، و ژیانێ، و دەروونێ، و جڤاکی، هەرچەندە پتر ژ هزار و چار سەد سال ل سەر هاتنەخوارا وێ بۆرینە .. و ئەو رێککەفتییە دگەل هەر زانستەکێ نوی، هەرچەندە ئەو ل سەر دەستێ مرۆڤەکێ خەلکێ دەشتێ یێ نەخواندەڤان کو نە دخوینیت و نە د نڤیسیت هاتییە، د سەردەمەکێ پاشکەفتی و دویر ژ رۆناهییا شارستانییەتان .. و من ژیانناما ڤی زەلامی خواند و کا وی چ کرییە .. ڤێجا من گۆت: بەلێ ئەو پێغەمبەرە .. و چێنابیت ئەو تشتەك بیت ژبلی پێغەمبەرینییێ .. و چێنابیت ئەڤ گەردوونێ جوان تشتەك بیت ژبلی کو سنعەتێ خودایێ خودان شیان ئەڤێ قورئانێ ئەو سالۆخەتدای .. و کریارێن وی سالۆخەتداین.

هەڤالێ من - پشتی ب گرنگیدان گوهێ خۆ دایە وی هەمی تشتێ من گۆتی - و هەولدا سەحکەتە دەرگەهێ دویماهییێ - دا تێر بێتە من -، و گۆت: دێ سەروبەرێ تە چ بیت ئەگەر حسابێن تە خەلەتبوون و - پشتی ژیەکێ درێژ - تو مری و بوویە ئاخ و چو تشت پشتێ وێ نەبوو؟

- ئەز ژ چو خوسارەت نابم چونکی ئەز د ژیانا خۆدا ژیایمە وەك باشترین و خوشترین و چێترین ژیان .. بەلێ هوین دێ گەلەك خوسارەت بن ئەگەر حساباتێن من وەسا دەرکەفتن و پێشبینیێن من راست دەرکەفتن .. و ئەو د راستن، و دێ سوپرایزا هەوە یا مەزن بیت هەڤالێ من.

و من بەرێخۆ دا کویراتییا چاڤێن وی و ئەز د ئاخفتم من دیت بۆ جارا ئێکێ گولەکا ترسێ یا د هەر چاڤەکێ ویدا دیاردبیت و من دیت مژویلانکێن وی یێن د زلقوتن و دئێنە گرتن و ڤەدبن.

ئەو گاڤەکا بەروەخت بوو ژ ترسێ .. پشتی هینگێ ب دەمەکێ کێم هەڤسەنگییا خۆ پاراست .. بەلێ گاڤەك بوو تێرا هندێ هەبوو بزانیت کو ئەو ب هەمی دفنبلندی و رکمانە و خۆمەزنکرنا خۆ یێ راوەستیایە ل سەر لێڤا گومان و خالیبوون و ڤالاتییێ و چو تشت نەگرتینە.

ب سەلیقەکێ کو هەولدا داگریت ب پشتراستبوونێ، گۆت:

- دێ بینی کو بتنێ ئاخ یا ل هیڤییا من و تە.

- ئەرێ تو یێ پشتراستی.

بۆ جارا دوێ ئەو گولا ترسێ د چاڤێن ویدا دیاربوو، پشتی گڤاشتن ل سەر پیتان کری هەروەکی د ترسا کو سەلیقەیێن وی خیانەتێ لێ بکەن، گۆت: بەلێ ..

من گۆت: تە درەوکر .. ئەڤە تشتەکە تو نەشێی چو جارا ژێ پشتراستببی.

و پشتی وێ شەڤێ ئەز بتنێ د زڤڕیم پشتی دان و ستاندنا مە یا درێژ من دزانی کو من برینەك د نەفسا ویدا هەلدا .. و من چالەك ل بن فەلسەفەیا وی یا هلوەرییایی کولا کو دێ رۆژ بۆ رۆژێ بەرفرەهـ بیت و لوژیکێ وی یێ هلوەرییایی نەشێت وێ چالێ داگریت.

من د دەروونا خۆدا گۆت - و من دوعا بۆ دکرن -: چێدبیت ئەڤ ترسە وی قورتال بکەت .. هەر ئێکێ هەمی پەنجەرکا ل سەر نەفسا خۆ بگریت ب رکمانا خۆ بتنێ ترس دمینیت پەنجەرك بۆ وی.

و من دزانی کو راستەرێبوونا وی نە د دەستێن مندانە .. ئەرێ ما خودێ نەگۆتییە پێغەمبەرێ خۆ:

{إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ} [القصص: 56]، ئانكو: (و تو نەشێی ئەوێ تە بڤێت ڕاستەڕێ بکەی، بەلێ خودێیە یێ بڤێت ڕاستەڕێ دکەت).

بەلێ من حەز دکر بێتە رێکا راست و من دوعا بۆ دکرن، چونکی چو گونەه و چارەنڤیسێن ژ گاوریێ خرابتر نینن.

★★★

نڤیسەر د چەند ڕێزەکاندا

⋆ مستەفا کەمال مەحموود.

⋆ ل (1921/12/27) ژ دایکبوویە، ل مەنوفییە، مسر.

⋆ ل سالا (1953) ژ کولیژا پزیشکی دەرچۆیە، و بسپۆرییا وی یا نوژداری نەساخییێن سینگی بوویە.

⋆ ل سالا (1960) کارێ نوژداری هێلایە و خۆ تەرخان و ڤالا کرییە بۆ ڤەکۆلین و نڤیسینێ.

⋆ ل سالا (1979) مزگەفتەك ل قاهیرە ئاڤاکرییە و ناڤێ وێ کرییە مزگەفتا مەحمود ب ناڤێ بابێ خۆ، و سێ بنگەهێن نوژداری تێدا هەنە بۆ چارەسەرکرنا نەساخێن دەستکورت و هەژار، هەروەسا خەستەخانەك و تلسکوپەکا فەلەکی ژی دگەل مزگەفتێنە.

⋆ هەر ژ بچویکاتییا خۆ یێ زیرەك و بیرتیژ بوو و کارگەهەکا بچویك ل مالا بابێ خۆ دانابوو سابین و دەرمانێ مێش و مۆران چێدکر.

⋆ ل کولیژا نوژداری ژی یێ ناڤدار بوو ب کەڤلکرن و کەلاشتنێ و دەمەکێ درێژ د ما ل هنداڤ کەلەخێن مرییان و پسیارێن ژیان و مرنێ دکرن.

⋆ بۆ دەمێ (30) سالا هزرا خۆ کر و خواند و پسیارکرن حەتا ژ گومانێ گەهشتییە باوەرییێ و ب سەر راستییێ هەلبووی و خودێ نیاسی، و بەرهەمێ ڤان (30) سالان چەندین بەرهەم بوون ژ وان ئەڤ پەرتوکا وی یا ل بەر دەستێ مە.

⋆ (400) خەلەکە ژ بەرنامەکێ ناڤدار ب ناڤێ (زانست و باوەری) ل تەلەفزیۆنێ پێشکێشکرن، کو ناڤدارترین بەرنامە بوو.

⋆ بەرهەمێ وی دگەهیتە (89) پەرتوکێن چاپکری.

⋆ هاتییە خەلاتکرن ب خەلاتێ دەولەتێ ل سالا (1970) ل سەر رۆمانا خۆ (رجل تحت الصفر).

⋆ ل (2009/10/31) چۆیە بەر دلۆڤانییا خودێ.

وەرگێڕ د چەند ڕێزەکاندا

⋆ ئدریس غازی صالح.

⋆ ل (1969/7/1) ژ دایکبوویە.

⋆ ل سالا (1990) پەیمانگەها تەکنیکی ل هەولێرێ ب دویماهی ئینایە.

⋆ ڕۆژنامەنڤیسە و ئەندامێ سەندیکا ڕۆژنامەنڤیسیێن کوردستانێ و ئێکەتییا نێڤ دەولەتی یا ڕۆژنامەنڤیسایە.

⋆ ئەندامێن دەستەیا نڤیسەران بوو ل ڕۆژناما ڕەسەن (2002-2004)، هەروەسا سەرنڤیسەرێ گوڤارا زەنگ و بەنگ بوو یا زارۆکان (2004-2010).

⋆ نڤیسەرە و (5) پەرتوکێن چاپکری هەنە.

⋆ وەرگێڕە و حەتا نوکە (22) پەرتوکێن وەرگێڕای ژ زمانێ عەرەبی بۆ زمانێ کوردی یێن چاپکری هەنە و (5) پەرتوکێن دی ژی د ڕێکا چاپکرنێدانە.

⋆ سەرپەشتێ پرۆژێ (زنجیرا تێگەهشتنەکا باشتر)ـە یێ پەرتوکا ئیسلامی یا کوردی کو حەتا نوکە (90) پەرتوک ژ ڤێ زنجیرێ هاتینە چاپکرن.

⋆ ب سەدان بابەت و ڤەكۆلین د بیاڤێن هزری و رەوشەنبیری و زانستیدا بەلاڤكرینە د چەندین رۆژنامە و گوڤاراندا.

⋆ ب سەدان بەرنامەییێن رەوشەنبیری و زانستی و ساخلەمی د رادیو و تەلەفزیونادا پێشكێشكرینە.

⋆ بەشداری د چەندین خول و كور و كونگرەیاندا كریە، ژ وان كونگرەیێ وەرگێرێن پەیامێن نوور ل ستەنبۆلێ سالا (2012).

⋆ شارەزایە و ڤەكۆلەرە د بیاڤێ ئیعجازا زانستی د قورئانێدا و چەندین بەرهەم د ڤی بیاڤیدا هەنە.

⋆ رێڤەبەرێ رێڤەبەرییا راگەهاندن و چاپ و بەلاڤكرنێیە ل پارێزگەها دهۆكێ ژ سالا (2016)ێ و هەتا نوكە یێ بەردەوامە.

پرۆژەکێ بانگخوازی و خێرخوازییە

ل بەر رۆناهیا گۆتنا خودایێ مەزن: {وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ...} [إبراهيم : 4]، ئانکو: (و مە چو پێغەمبەر نەهنارتینە ئەگەر ب زمانێ وی ملەتی نەبیت یێ مە بۆ هنارتی دا [فەرمان و بەرنامێ خودێ] بۆ وان دیار بکەت).

ئارمانجا ڤێ زنجیرێ ئەوە ئیسلاما راست و دورست ب ئاوایەکێ پێشکەفتی و سەردەمانە و ب زمانێ مە یێ کوردی یێ شرین پێشکێش بکەت ب تایبەتی بۆ بابکێن نوی.

هەروەسا ئارمانجا وێ ئەوە پەرتوکخانا کوردی ب پەرتوکا ئیسلامی زەنگین بکەت و ڤان پەرتوکا بۆ قوتابی و ماموستا و ڤەکولەرا دابین بکەت.

پشتەڤانیا ڤی پرۆژەی پشکداریە د خێرا ویدا، هوین ژی دشێن پشکداریێ د گەشەکرن و پێشئێخستنا پرۆژەی و بەلاڤکرنا پەیڤا خێرێدا بکەن و ببنە شریك د ڤێ خێرا بەردەوامدا (صدقە جاریە).

بۆ پشتەڤانیا پرۆژەی یان بۆ هەر پێشنیار و تێبینی و رۆنکرنەکێ هوین دشێن پەیوەندیێ ب ڤی پوستێ ئەلکترۆنی بکەن:

niviser2009@yahoo.com

ئەو پەرتوكێن هاتینە چاپكرن ژڤێ زنجیرێ

ناڤێ وەرگێڕی	ناڤێ نڤیسەری	ناڤێ پەرتوكێ	ە
خدیجة عبدالخالق	د. یوسف القرضاوي	ئیسلام وەك مە باوەری پێ هەی	1
ادیب اسعد ریكانی	عمرو خالد	موجاهەدا نەفسێ	2
نیچیرڤان عبدالخالق	سعید حوی	یاساییێن خیزانا موسلمان	3
احمد تمر ریكانی	محمد شفیق فاضل	پرۆژێ رۆژا سپی	4
ئدریس غازی	د. محسن عبدالحمید	زانست نە گاوریە	5
	نجیب عبدالله	رەمەزانێ بنیاسە	6
سەنا بەرواری	عمرو خالد	ئەز دێ جهگرەكی ب سەر ئەردی ئیخم	7
ئدریس غازی	د. محسن عبدالحمید	دگەل پیغەمبەرێ خودێ (سلاڤ لێ بن)	8
خدیجة عبدالخالق	د. صلاح الدین سلطان	خودانكرنا ژنێ و دوزا یەكسانیێ	9
ادیب اسعد ریكانی	عمرو خالد	هەڤالینیا چاك	10
ناجی وحید	د. یوسف القرضاوي	گونەهـ بیڤەلەرزین دلانە	11

			یونس
12	زڤڕین بۆ قورئانا پیرۆز	جمال کوجر	دلڤین عبدالخالق
13	چەوا پیغەمبەری سەرەدەری کریە	عصمت حسین ریکاني	محمد صالح حجی
14	سیستەمێ روحی د ئیسلامیدا	د. محسن عبدالحمید	ئدریس غازی
15	براینیا ئیسلامی	عبدالله ناصح علوان	نیچیرڤان عبدالخالق
16	خۆ رەزیل نەکە	عمرو خالد	فرست زبیر
17	حەژیکرنا خودێ بۆ بەندەی	عمرو خالد	هشیار عادل
18	هەیڤا رەمەزانێ هات	جمال کوچەر	هشیار عادل
19	ریدارا پشتەڤان بۆ تەجویدا رەوان	محمد المحمود	ابراهیم جبرائیل
20	ترازیا خودێ	محمود شیت خطاب	محمد صالح حجی
21	پەیرەوێ تەڤگر د تیگەهشتنا ئیسلامیدا	د. محسن عبدالحمید	ئدریس غازی
22	ئاڤاکەریت ژیانێ	عمرو خالد	فرست زبیر
23	چەوا دێ مفای ژ قورئانێ وەرگرین؟	مجدي الهلالي	یوسف کەشانی
24	کارتیکرنا باوەریێ د ژیانا مرۆڤیدا	د. محمد راتب النابلسي	ئدریس غازی
25	زارێ دلا	دلڤین عبدالخالق	
26	چەوا دێ پەیاما مزگەفتێ	جمال کوجر	محمد صالح

	بۆ زڤڕینین؟		حجی
27	چەند پەیڤەكین كورت ل دۆر پەرستنێ و عەقیدێ	سعيد النورسي	ئدریس غازی
28	میراتێ ژنێ و دۆزا یەكسانیێ	د. صلاح الدين سلطان	خديجة عبدالخالق
29	هزركرن د ئایەتین قورئانیدا	صالح شێخو	محمد صالح حجی
30	گەنج و عەقیدە	دادڤان گابیرکی	
31	لیبۆرینا خودێ	عمرو خالد	فرست زبیر
32	تۆبە و زڤڕین بۆ خودێ	عمرو خالد	هشيار عادل
33	باوەری و زانست	ئدریس غازی	
34	چیرۆكین رەوشتی	عابد جمیل	
35	چەوا دێ بەرانبەر شەهوەتێ راوەستی؟	محمد عبدالله الدويش	دلزار امين صالح
36	ژیانناما پیغەمبەری بۆ زارۆكان	نیچیرڤان عبدالخالق	
37	كوڕێ من: ئەڤەیە پیغەمبەرێ تە	محمود غريب	ئدریس غازی
38	چەند ویستگەهەك دگەل كەسایەتی و ژیاننامی پیغەمبەری	نجيب عبدالله	ئدریس غازی
39	پەیاما رەمەزانێ	ملا حسين كواشی	
40	قەدرا خودێ	محمود شيت خطاب	محمد صالح حجی
41	ل دیوانا خوشتڤیێ خودێ	جمال كوجر	
42	هەبوونا خودێ	د. يوسف القرضاوي	ئدریس غازی

43	دیروکا ئیسلامی یا کوردی گومان و بەرسڤ	د. فرست مرعي	محمد صالح حجی
44	ڤیانا ئیسلامیٚ	عمرو خالد	فرست زبیر
45	باوەریا مە ب خودیٚ دناڤبەرا هزرا رەها و قورئانا پیرۆزدا	محمود غریب	ئدریس غازی
46	دیٚ چەوا ژییٚ خۆ ییٚ بەرهەمدار دریژکەی؟	محمد حامد سرحان	محمد صالح حجی
47	بۆچی ئەم موسلمانین؟	نجیب عبدالله	
48	شرینیا باوەرییٚ	د. محمد راتب النابلسي	ئدریس غازی
49	ژ جوانیین شارستانیا مە	عمرو خالد	جابر طاهر گولی
50	چل حەدیسین ئیمامیٚ نەوەوی	تحسین ابراهیم دوسکی	
51	هەر دەهین مزگینیا بحەشتیٚ بۆ هاتی	فریدون اسلام نیا	خبات کورکی
52	پەیامین خودایی	عمرو خالد	هشیار عادل
53	رەوشت و سونەتین ژیانیٚ	عبدالرحمن میواتي	سعید مصطفی
54	گەنج و هاڤین	عمرو خالد	ایاز میرسیدی ئدریس میرسیدی
55	رەوشت و جڤاك	د. مصطفی السباعي	نازی محمد شریف
56	ستوینین باوەرییٚ	سمیر حلبي	ئدریس غازی
57	پاراستنا چاڤا ژ بەریخودانا	عامر تحسین	محمد صالح

حجی		حەرام	
ماجد خواجە گولی	د. عمر عبدالكافي	سوپاسیا نیعمەتیت خودێ	58
ئدریس غازی	محمود غریب	كوڕێ من ئەڤەیە عەقیدا تە	59
حسین عصمت	د. عمر عبدالكافي	شیرەتا مرنێ	60
	ردوان طولی	چیرۆكیت ژیانێ	61
	احمد جلال الدین	نیاسینا خودێ و باوەری پێ	62
	عبدالرحیم بەربهاری	ناڤ و سالۆخەتین قیامەتێ	63
ئدریس غازی	د. محمد راتب النابلسي	پیغەمبەرە نە بلیمەتە	64
ئدریس غازی	مشیر احمد	پایە و بهایێ مرۆڤی د ئیسلامیدا	65
محمد صالح حجی	د. یوسف القرضاوي	راستیا تاكپەرستیێ	66
ئدریس غازی	محمو غریب	كوڕێ من: ئەڤەیە پەرتوكا خودێ	67
	نیهاد سەعدوللا	موحەممەد ئەو كەساتیێ جیهان گوهوڕی	68
	ردوان گولی	گۆتنیت زانا و ناڤداران دەربارەی ئیسلامێ و پیغەمبەری	69
	جمال كوچەر	ل بەر دەرگەهێ دلۆڤانیا	70

	خودی		
71	رەمەزان ویستگەهەکە بۆ بەردەوامبوونێ ل سەر پەرستنێ	احمد جلال الدين	
72	ئەگەرین چۆنا بەحەشتێ	د. محمد راتب النابلسي	شیروان نافخوش
73	ئەم و یێ دی	پ. د. عەلی قەرەداغی	محمد صالح حجی
74	چاکیا دگەل دەیبابا	عمرو خالد	فرست زبیر
75	100ریك بۆ پشتەڤانیکرنا پیغەمبەری ﷺ	لژنا جیهانی بۆ ب پشتەڤانیکرنا دویماهیێ پیغەمبەرا	جابر طاهر گولی
76	دۆڤەیا سەر مۆر	صفي الرحمن المباركفوري	محمد صالح حجی
77	د راستا ئیسلامیدا هاتیە گۆتن	د. عماد الدين خليل	ئدریس غازی
78	ژیانناما زانایێ کورد سەعید نوورسی	ئدریس غازی	
79	دلسۆزی و برایەتی	سعيد النورسي	ئدریس غازی
80	میرگا کیرهاتی و راستکاران	الامام النووي	د. ئیسماعیل سگێری
81	کلیلین زانینێ	ملا زاهد اسعد	شڤان مزویری
82	چەوا دێ بییە بەختەوەرترین مرۆڤ؟	د. عمر عبدالكافي	یوسف کەشانی

83	باوەری	محمد نعيم ياسين	محمد صالح حجی
84	تیگەهشتنا ئايينی	د. طارق السويدان	محمد صالح حجی
85	پەياما حەشرێ	سەعيد نوورسی	ئدريس غازی
86	نامەكا دلسۆزييێ	د. ئيسماعيل سگيری	
87	نە قورئانی و حەديس وەرنەگر و گومانبازيێن وان	د. ئيسماعيل سگيری	
88	مرۆڤانی	د. ئيسماعيل سگيری	
89	مافێ هەڤژينان د ئيسلامێدا	د. ئيسماعيل سگيری	
90	حەج و عومرەكرن پێنگاڤ پێنگاڤ	د. ئيسماعيل سگيری	

ناڤەرۆك

پێشگۆتنا پێشکێشەری.. 5

پێشگۆتنا وەرگێڕی... 8

پێشگۆتنا نڤیسەری... 11

1- کەس ژێ نەبوویيە و ژ کەسێ نەبوویيە..................... 14

2- مادەم خودێ کارێن من ل سەر من نڤیساینە پا بۆچی

دێ حسێبێ دگەل من کەت؟.................................. 22

3- بۆچی خودێ خرابی ئافراندییە؟؟............................ 36

4- و گونەها وی چییە یێ قورئان نەگەهشتییێ؟ 42

5- بەحەشت و دۆزەخ 51

6- ئەرێ ئایین ئەفیۆنە 62

7- ئو چیرۆکا ئیسلامێ دگەل ژنێ 81

8- گیان، جان - رۆح - 92

9- وژدان 107

10- ئەرێ رێ و نیشانێن حەجێ بوت پەرێسییە؟ 112

11- بۆچی قورئان ژ دانانا موحەممەدی (سلاڤ لێ بن) نابیت؟ 116

12- چێنابیت قورئان هاتبیتە دانان 142

13- چەند گومانەك 159

14- هەلویستێ ئایینی ژ وەرارکرنێ - التطور - 171

15- پەیڤا لا إله إلا الله 186

16- كهيعص 192

17- موعجیزە 201

18- رامانا ئایینی 206

19- مە بەختەوەرییا دنیایێ ب دەستڤەئینا و هەوە

هزرێن خەلەت و ئاشۆپی ب دەستڤەئینان 212

نڤیسەر د چەند رێزەکاندا 220

وەرگێڕ د چەند رێزەکاندا 222

ئەڤ زنجیرە 224

ئەو پەرتوکین هاتینە چاپکرن ژ ڤێ زنجیرێ 225

ناڤەرۆك 232